

DESIDERII ERASMI
&
THOMÆ MORI
JOCO-SERIA,
id est
STULTITIÆ LAUDATIO
&
UTOPIA INSULA.

H. Gravelot Inv.

De Longuel Sculp.

La Pazzia Regina del Mondo.

Μ Ω Ρ Ι Α Σ
Ε Γ Κ Ω Μ Ι Ο Ν :
S T U L T I T I Æ
L A U D A T I O .

Desiderii ERASMI Declamatio :

EDITIO CASTIGATISSIMA.

Denuo recognovit A. G. M. Q.

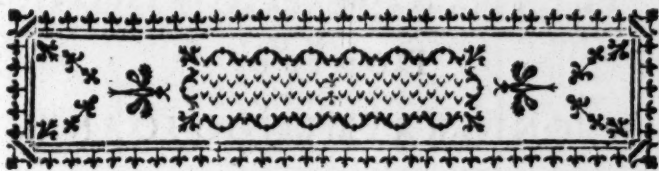

L O N D I N I ,
& venit P A R I S I I S ,
Apud BARBOU , via Mathurinensium.

M D C C L X X V I I .

6
Past

QUAM,

E SOLO FERRE PENU MEMORIÆ DITISSIMO,

RECENS EMISSAM,

GRAVISSIMO ILLI ANGLIÆ CANCELLARIO,

THOMÆ MORO,

ERASMUS AUTOR VOVERAT:

QUÆ

JOANNI-BAPTISTÆ COLBERT;

[NOMEN APPELLASSE, LAUS EST]

A CAROLO PATIN INSCRIPTA:

LUDICRAM MORIÆ LAUDATIONEM;

TYPIS ELEGANTIORIBUS

NITIDISSIME RECUSAM,

ACCURATE RECOGNITAM,

a ij

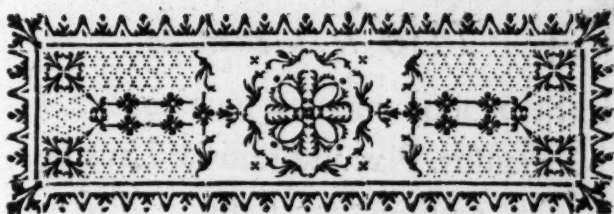
ILLUSTRISSIMO VIRO;
DOMINO
ANTONIO-RAYMUNDO-JOANNI-
GUALBERTO-GABRIELI

DE SARTINE,

REGI AB INTIMIS CONSILIIS ET MANDATIS,
SUPPLICUM LIBELLORUM MAGISTRO,
PRÆTORI URBANO,
REI LIBRARIÆ PRÆFECTO,
OB EXIMIUM EJUS IN LITERAS STUDIUM,
ET IMPENSAM VOLUNTATEM,

DICAT, NUNCUPAT

A. G. M. Q.

MONITUM EDITORIS.

DECLAMATIONIS ERASMIANÆ
causam & rationem habes in Autoris
Præfatione , quæ mox ad libri caput
occurret : ideo pauca nobis hic disse-
renda supersunt.

ERASMUS huic operi scribendo,
renum dolore domi retentus & a gra-
vioribus inde studiis avocatus , sep-
tem , plus minus , dies impendit. De-
portatus in Galliam libellus , Parisiis
primum , juxta mendosum ac muti-
lum exemplar , vulgatus fuit ; dein

intra paucos menses plus septies typis recusus. Placuit Stultitiæ Laus Holbenio, eximio tunc temporis Pictori; &, ut *oblectaretur Erasmus* (sic fert Codex Basileensis), hanc digrammatis ornavit, quæ ab ipso decem diebus descripta tradunt.

AT, cum in eo libro plurima non nisi ab eruditis & attentis possent intelligi, partim ob Græcitatem passim admixtam, partim ob allusiones & crebras & tacitas, partim ob argutiam in jocando, quam non facile sentiat, nisi qui naris sit emundissimæ, Gerardus Lystrius, cujus verba mox expressi, commentariis hunc illustravit. Qua duplici dote, scilicet Holbenii catagraphis & adnotationibus Lystrii, locupletatum opus,

EDITORIS. ix

anno 1676 , Basileæ typis mandatum ac editum est a *Carolo Patin* , Medico , Rei Numismaticæ perito , & Holbeniarum Iconum non frigido æstimatore.

BIS versa Gallice Stultitiæ Laus , primum anno 1517 a *Georgio Halluin* , ad quem extat *Erasmi* Epistola ; verum quid de illa interpretatione sentiret *Erasmus* , aperte scribit ad *Lystrium* , his verbis : *MORIA* sic Gallice versa est , ut alia scripserit , non solum aliter , & pleraque reliquit quæ non intellexit , quædam assequi non potuit. Recentior conversio , manibus omnium trita , a *Nicolao Gueudeville* apud Batavos edita , & anno 1751 a me cursim emendata , paulo vix accuratior priore , imo tam indi-

X *M O N I T U M*

ligens est, ut quæ de prisca Interpretatione sensit Erasmus, & huic novissimæ accommodari sine injuria possint.

MORIÆ quidem (quam *sensum communem* false vocat Erasmus), apte Laudatio dicata Thomæ Moro, qui Morionibus inspiciendis adeo oblectabatur, ut ipsi Morio, dictus *Henricus Paterfon*, quem Holbenius pingere non dedignatus, domi semper adesset.

HANC Erasmus scripserat tranquillis rebus, nempe ante motus Lutheri & Calvinii hæresibus in Europa concitatos: *Quum Mundus altum indormiret cæremoniis ac præscriptis hominum, haud quaquam scripturus* (ad-

EDITORIS. xj

dit), si horum temporum tempestatem
 exorituram præscisset (1); quanquam,
 ut alias ingerit (2), nec aliud agitur
 in *Moria* sub specie lusus, quam actum
 est in *Enchiridio*. Unde disertè sub-
 jungit: ADMONERE VOLUIMUS,
 NON MORDERE; PRODESSE, NON
 LÆDERE; CONSULERE MORIBUS
 HOMINUM, NON OFFICERE.

Is tamen *Moriæ* lusus bilem adeo
 splendidam Theologis & Monachis,
 stultissimè quidem animi conscien-
 tiam nudantibus, quibusdam movit,
 ut clamoribus Erasmus ad seriam sui
 defensionem adegerint (3). Hinc, tum
 ejusdem, tum Thomæ Mori, ad Dor-

(1) Epist. ad Amat. Verit. (2) Epist. ad Mart. Dorpium.

(3) Existat, inter alia, perrarum opus, nobis etiam nunc
 invisum, *Arii Barboja*, Lusitani, *ANTIMORIA. Conimbricæ*
 1586. in-8°.

xij *M O N I T U M*

pium Theologum Epistolæ purgatoriae, quas in editione Caroli Patin adjunctas huic attexere supersedimus, eo quod hac ætate nostra, alienissima, ut arbitramur, a calumniandi lusum innocentem studio, supervacaneum purgare quod defensione non indigeat.

COMMENTARIA Lystrii etiam ab ea recidere visum est, quippe quæ prolixiora & pondus inutile factura libello, quem promptiorem ad manum & levissimæ molis esse volumus. De verbosis igitur & sæpius otiosis Editionis Patinianæ Notis perpauca delibavimus, & ea tantum quæ ad explanationem operis historice vel grammaticæ conferre aliquatenus poterant.

EDITORIS. xiiij

Icones Holbenianas exprimere ,
quod operosum , vel alias inducere ,
quod magni dispendii foret , item
abs re censuimus , ne plus æquo ,
cum ipsa mole , libri pretium ac-
cresceret.

PORRO Moriae Declamatio uno
quasi contextu fusa , uno legenda te-
nore , quidni fastidium parere & lec-
turientis patientiae capaciores quem-
vis defatigare valeat ? Verum nume-
ros , leges , ordinem Stultitiae defini-
re , hujus ad amussim exigere sermo-
nes , qui sustineat , næ prorsus aliam
hanc indui personam eadem opera
velit. Sedenim qui Encomium atten-
tius legerit , is quidem animadver-
tet totam dicendi rationem , ex per-
sona Moriae , incompositam , pertur-

xiv *M O N I T U M*

batam & quasi diffutam esse, quod artis Erasimianæ non minima pars. Attamen, cum in turba sermonis, quocuncta vitæ instituta & singulas conditiones Moria carpit aut ridet, speciem ordinis obtendat, mihi cogitatio subiit totum dispertire sermonem in numeros aut paragraphos, quorum ope, veluti stationibus, interquiescere lector & a continuo textu respirare subinde possit. Sic tota Declamationis serie in apices distincta, nec tamen interrupta, mens oculique minus laborant, & Moria sibi constat.

INDICULUM adjunximus quo totum opus per eosdem apices analytice descriptum, & suis quæque locis investigandi ratio legentibus in promptu est.

EDITORIS. XV

QUOD autem ingeniosissimus aliqui Vir nuperrimé scripsit (1), hunc nempe lusum Erasmi nil aliud esse quam *locum communem*, *eundemque sat inficetum*, nihil moror : quippe redargutio facilis, *loci communis* nomen (si merito tamen inustum) huic fecisse Scriptores non paucos ex recentibus , qui Moriae scrinia tacite suppilantes, dicta ipsius plurima, tanquam sua , vulgarunt. Ut multos e nostris omittam , decantatum Anglis æque ac Gallis Poetam, *Pope* illum, furti reum manifeste probat hæc Moriae sententia , in carmine scriptoris Angli inscripto , *Essai sur l'Homme*, usurpata :

xvj *MONIT. EDIT.*

*O singularem Naturæ sollicitudinem !...
ubi dotibus suis nonnihil detraxit , ibi pluscu-
lum philantiæ solet addere. N. XXII. p. 42.*

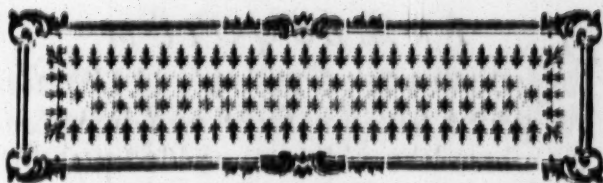
» *INEGALE* en ses dons , la Nature équitable ,
» Pour rendre à peu de frais tous les hommes contents ,
» Leur donne en vanité ce qu'elle ôte en talens (2).

(2) Traduction de *Du-Roi*.

STULTITIÆ laudem scripsisti primus , Erasme :
Indicat ingenium Stultitia ipsa tuum.

OWEN.

PRÆFATIO.

PRÆLOQUIUM EDITORIS.

CUM primum (anno 1765) lusum illum Erasmi, *Stultitiæ Laudatio*, inscriptum, typis elegantissimis mandari curavimus, mens erat huic addere sociam Thomæ Mori de UTOPIA fabulam. Et ea inter clarissimorum virorum opuscula, mirè quidem apta omnia profectò conveniebant: materies videlicet ac argumentum, quæ circa mores, instituta, variasque vitæ civilis aut politicæ conditiones, æquè versantur; tum synchronismus, seu ratio temporis quo prodire in lucem, autorumque tandem ipsorum tanta quædam cognatio, ut Reipublicæ Utopien-sis adhuc incerto conditore, tota hæc fabrica Erasmo, stylo licet repugnante, protinus adscripta fuerit (1). At re maturius expensa, metus incidit ne quid

(1) Erasmi Epist. ad Cardin. Thomam 1518.

importunius ætati nostræ , id Literaturæ genus vixdum ferre non impatienti, obtrudere videremur; ideoque scripta perquam affinia, vel, ut aiunt, *homogeneia*, conjungere superfedimus, & Utopiam plures in annos premi decretum.

Nunc vero Declamationis Erasmiæ Editione nostrâ a decennio jamdudum omnino consumptâ, hanc denuo cum Utopia, vix apud nos latinè satis cognita, quasi periculum facturi, repræsentare demum aggressi sumus.

Primus incumbere labor, antiquissimas Utopiæ editiones investigare, conferre. Regiam ideo Bibliothecam, nunquam antea paratiorem, aut literatis & studiosis commodioris usûs, mox e Bibliothecis publicis, vel privatis, eas omnes quas adire licuit, prima nobis stetit cura diligenter perscrutari.

Et hîc, sit locus aut non sit, non equidem distulerim quas habeo sincerè grates Cl. U. *Desfaunais*, Bibliothecæ Regiæ Custodi, qui quidquid Editionum aut Versionum Utopiæ ibi reperi- tum, mecum humanissime communica- vit; tum rei bibliographicæ scrutatori solertissimo, D. *Bartholomæo Mercier*,

Abbati infulato sancti Leodegarii Sues-
sionensis, & Bibliothecæ Sangenovifanæ
olim præfecto, qui mihi, tanquam ope-
ris in partem ipse vocatus, multam
operam præstitit.

Hæc summa disquisitionum. EDITIO
PRIMARIA, ut ex epistola Erasmi ad
Frobenium Lovanii data 1. Septemb.
an. 1517. (quam inter *Parerga*, p. 22.
legeris) sat liquido colligitur, est ejus-
dem *Frobenii Editio Basileensis anni 1518*,
in-4º. Hanc proximè secuta, *Editio*
Parisiensis Ægidii de Gourmont, quod
liquet e Præfatiunculâ huic appositâ,
ubi jam iterum sed multò correctius quàm
prius, vulgatum opus memoratur. Ea-
rum, quæ succedere diversis in locis,
Editionum, utcumque novisse mihi con-
tingit, hæ scilicet indicandæ succur-
runt.

*Sermo Raphaelis Hythlodæi, viri exi-
mii, de optimo Reipublicæ statu, per il-
lustrem virum Thomam Morum, inclytæ
Britanniarum urbis Londini & civem &
Vicecomitem. Typis Theodorici Martini,
(Marten's) in-4º. quadrato charactere.*
Annus Editionis non exstat in exem-
plari Bibliothecæ Regiæ, quod muti-

viiij *PRÆLOQUIUM*

lum est; at si *Prospero Marchand* (1) fides, *Theodorus Martini* typographiam in variis Belgii locis, usque ad an. 1520 excoluit, unde conjicere fas est hanc *Utopiæ* editionem anno 1520 non posteriorem.

De optimo Reipublicæ statu, deque nova Insula Utopia, libellus vere aureus, nec minus salutaris quàm festivus, clarissimi disertissimique viri Thomæ Mori, inclytæ civitatis Londinensis civis & Vicecomitis. Lovanii excudebat Servatius Sassenus impensis viduæ Arnoldi Birkmanni, anno salutis 1548. in-8º.

Th. Mori Utopia. Londini 1551, in-8º.

Th. Mori Utopia. Colonia 1555, in-8º.

Thomæ Mori Utopia. Basileæ 1563, in-4º.

Eadem Utopia, inter Thomæ Mori opera. Lovanii 1566. in-folio.

Illustrissimi Thomæ Mori, Regni Britanniarum Cancellarii, de optimo Reipublicæ statu, deque nova Insula Utopia, libri duo: scriptum verè aureum, nec minus salutare quàm festivum, quod ex Erasmi Roterodami, Guilielmi Budæi, aliorumque magnorum virorum commendationibus, quæ

(1) *Dictionnaire historique & critique.*

EDITORIS. ix

Epistolis præfixis continentur, liquidum dubitantibus evadet. Hanoviæ 1613. in-12.

Thomæ Mori Utopia. Amstelodami, 1631. in-24.

Eadem Oxoniæ, 1663. in-8º.

Dé optimo Reipublicæ statu, deque nova Insula Utopia, libri duo: autore Thomas Moro Equite, Angliæ Cancellario. Glasguæ excudebant Robertus & Andræas Foulis, 1750. in-12.

Versa Italicè Utopia & impressa Veneriis anno 1548. in-4º.

Eadem Anglicè versâ & bis edita sub hoc titulo: Tom. Mor's Utopia translated into English, by Raph (Radulphus) Robinson. London, in-4º. Editio recentior, est anni 1556.

Gallicæ Versiones quas mihi videre datum, hæ sunt:

La Description de l'Isle d'Utopie, où est compris le miroer des Républiques du monde & l'exemplaire de vie heureuse, rédigé par escript en style très-élégant de grand' hauteffe & majesté par illustre, bon & savant personnage, Thomas Morus, Citoyen de Londres & Chancelier d'Angleterre: avec l'Epître liminaire composé par M. Budé, Maître des Requêtes du feu Roi François

* PRÆLOQUIUM

premier de ce nom. *A Paris au Palais ,
chez Charles Langellier , 1550. in-8°. Au-
tor Versionis hujus (quæ vetustior &
figuris in ligno incisus distincta est) ,
Johannes le Blond , Ebroicensis.*

Altera sic inscripta se habet : *La Ré-
publique d'Utopie par Thomas Maure ,
Chancelier d'Angleterre : Œuvre grandement
utile & profitable , démontrant le parfait
état d'une bien ordonnée politique , tra-
duite nouvellement de latin en françois ,
par M. B. A. (Barthelemy Aneau).
Lyon , Jean Saugrain , 1559. in-16.*

FURTA literaria non insoliti neque no-
vi apud nos usûs. Hæ Versiones Utopiæ
Gallicæ duæ , una eademque ferè sunt ,
& plagii seu plagiti reus manifestè Bar-
tholomæus Aneau ; quippe qui non
tantum partes recognitoris hîc agat ,
sed dissimulato vel penitus omisso , quem
ponè gradatimque sequitur interprete ,
versionem ejus expolire tantisper , pau-
cissimis immutatis , ad furtum occultan-
dum , sat esse ratus , extremæ conspectu
auriculæ proditus , hoc ipsemet rete-
git. Etenim dum e genuinâ Johan. le
Blond versione recisa epistola Budæi
ad Lupsetum , pauca in Monito (*Ad-*

vertissement déclaratif de l'Œuvre) de Budæana scriptione perstringit, nec hincit quidem de Interprete Gallico, cuius retractatam ab eo versionem, examini, exscriptorem sese ipsum arguit. Quod, per se jam perspicuum, evidentissimè demonstrant Indices duo capitulum & argumentorum ab Indicibus Joh. le Blond ad verbum expressi. At nomina locorum, populorum, hominum e Græco ficta interpretatus, ad calcem versionis explicata subjunxit, & hoc duntaxat ab eo versioni primariæ additum.

Tertia Utopiæ Versio Gallica erudito Samueli de Sorbiere accepta refertur: *L'Utopie de Thomas Morus. Amsterdam, 1640. in-12.* Hæc trium, etsi recentior, rarissima forte occurrit.

Restat Versionumstrarum, ut novissima, sic & infidelissima, quæ Nicolai Gueudeville nomen & genium præfert. *IDÉE d'une République heureuse, ou l'Utopie de Thomas Morus, Chancelier d'Angleterre, contenant le plan d'une République, dont les Loix, les Usages & les Coutumes tendent uniquement à rendre heureuses les sociétés qui les suivront: traduite en françois par M. Gueudeville.*

xiij *P R Æ L O Q U I U M*

Amsterdam 1717, 1730, &c. avec figures en taille-douce.

Interpretem hunc recentiorem, nec sincerum, nec fidum haud temerè renuntio : habemus fatentem reum, qui nempe ultro declarat se Thomæ Mori libellum liberrimè interpretatum, plurimæque in eo sibi difficillima occurriffe, quæ literulis imbutos non longum sane morantur *. Unde liquet hac ætate nostrâ versionum omne genus apprimè feraci, campum Interpretibus haud inglorium adhuc patere, si quis Utopiam latinè castigatius expressam, fide eadem gallicè repræsentare studuerit; si notis utilibus, sed parcissimis, nec inani Philosophia turgidis, contrà rationem ipsam ac institutum Philosophiæ, instruxerit; si nulli sophorum hæresi addictus, merum Interpretem, non loquacem sophistam, agere sustinuerit; si.

U T primis emissa typis orbi literario innotuit Utopia, virorum doctissimorum testimoniis & laudibus commendata, iterum atque iterum versari prælis & in ore omnium. Hinc collectæ ad libri frontem, titulo communi, *PARERGA*,

* *Addenda vide ad calcem.*

(tanquam instrumenta quædam ad ipsum opus pertinentia) *Epistolæ G. Budæi , P. Ægidii , Joan. Paludani , R. Buslidii , D. Erasmi* , non ini subsellii Virorum , nec apud Literatos incertæ famæ , si *Paludanum* excipias , quem Erasmus Pseudonymum alicubi suspicatur , sed quem Interpretes Gallicus (*Gueudeville*) Rhetoricæ tunc Professore Lovanii fuisse docet.

Budæus , horum antesignanus , notior , ut cujus vel nomen ipsum ad laudem abundè sit. *Petrum Ægidium* , Antuerpiensem , Erasmo familiarem , multis Morus ipse laudibus ornat *Utopiæ Lib.* 1. pag. 37 , & is partes in fabulâ suas agit. *Buslidius* (vernaculè *Busleiden*) supplicum libellorum Magister , e *Maliniæ* (*Malines*) Consilio Supremo , & Præpositus Ariæ apud Atrebatenses , (*Prévôt d'Aire en Artois*) , notissimus est , tum Legationum muniis quibus , à Carolo quinto , functus Orator apud S. P. Julium II , Franciscum I , Galliæ Regem , Angliæ Henricum VIII , tum Literatorum sui temporis consuetudine & institutione Collegii Lovaniensis *Trilingualiarum* , Hebraicæ , Græcæ , Latine.

xiv PRÆLOQUIUM

Eorum vero testimonia , cum adjunctis Thomæ Mori ad Petrum Ægidium literis , omnia ferè composita ad jocum (1), eodemque ingenio quo Utopia , nisi fortè fidem aliquam factura credulis fabularum helluonibus , quod e conjectura mox ibit in rem : nam quod Utopiæ commentum enixè tueri videntur , ut auctoritatem ei concilient , sat rationis in argumenti gravitate deprehenditur. Hujusmodi nugamentum , in Epistolæ Ægidii ad Buslidium cunctis fere Editionibus , præter Glasgvanam , quæ locum istum eliminavit (& quam nos in hoc secuti) sic expressè legitur : **TETRASTICHUM** *vernacula Utopiensium lingua scriptum , quod a Mori discessu fortè mihi ostendit Hythlodæus , apponendum curavi , præfixo ejusdem gentis Alphabeto , & adjunctis ad marginem aliquot annotatiunculis.* Et hinc Alphabetum Utopiense rem seriam & extra jocum forsan autumans Godofredus Torry , Bituricensis , autor operis typographici , cui titulus : *Le Champ fleuri , ou l'Art & Science de la vraie proportion des*

(1) Excepto videlicet Erasmi ad Frobenium epistolio.

Lettres Attiques, qu'on dit autrement Lettres Antiques, & vulgairement Lettres Romaines, proportionnées selon le corps & visage humain (1), id ibi delineavit folio LXXVIII, sub hac Inscriptione, *Lettres Utopiques & volontaires.*

Tetrastichum autem omissum in editionibus plerisque & cunctis in versionibus quæ mihi cognitæ, solus, ut videtur, Interpres Anglus, Radulphus (*Raoul*) Robinson, Anglicè repræsentavit octo versibus, quos Latinis ego totidem, nullo quidem cultu, verti, tantum ut innotescant (2).

(1) Paris, 1529. in-4°.

(2) En Tetrastichum Utopianum.

UTOPOS ha boccas peula chama polta chamaan
Bargol he maglomi Baccen soma gymnosophaon
Agrama Gymnosophon labarem bacha boaanilomin
Volvala barchin eman la la volvala dranme plagoni.

Hæc anomala glossæmata, quæ fabricatum Ægidium suspicio est, divinans Interpres Anglus ex ingenio pensavit Octastycho, quod legendum apud Mich. Mettaire, *Annal. Typograph. Tom. II. part. 2. p. 554.*

Mi King and conquerous Utopus by name, &c.

Ex Anglica Prosopopæia hunc sensum extudimus.

REX meus & domitor, qui dictus nomine Utopus,
Ingens cui virtus famam dedit immortalem,
Insula ego ut fierem, quæ non prius insula, fecit.
Fœtam opibus, bona me circumdant omnia latè.
Tot nimirum asophas miseratus Jupiter urbes,
Me condens, unam Sophiæ secrevit asylum.
Quid bona partiri metuam, nihil inde recisa
Quæ crescant magis, in medium simul atque reponam!

a vj

QUOD Erasmo, Latinitatis exactori fanè non incurioso, attributa sit Utopia, eam non ideo proposuerim, ut scriptionis latinæ politioris aut purioris exemplar imitabile: nam quid de Moro generatim ac de tota ejus scribendi ratione sentiret idem Erasmus, sat persentiscere licet in Epistola ad Frobenium, p. 22. Exstat præterea in *Morum Germani Brixii* (de Brie) Altissiodorensis (1), viri è turba Literatorum, sæculo xvi ineunte, apud nos non ignobilis & Erasmo notissimi, asperrima insectatio mordaci carmine, nec non oratione solutâ constans, & ANTIMORUS inscripta (2).

Origo dissidii, Brixii carmen (*Cordigera Navis conflagratio* ab Anglis) cujus acerbior censura a Thoma Moro facta in Epigrammatis, Poetæ nostrati bilem adeo movit, ut quasi suam ulturus (eques ac pedes) injuriam, Satyram hanc versibus elegiacis, & subjunctam de Mori stylo censuram, simul effuderit. Tota contentio narratur in Ana-

(1) Is Francisci primi Eleemosinarius fuit.

(2) *Dentatum* libellum Erasmus vocat; hæc, *Sylva* nomine, vulgata Parisiis anno 1519 videtur.

lectis quæ dicta vulgo *Menagiana*, Tom.
1. p. 130. Edit. Paris. 1715. *Ex ungue*
Leonem Lector ut hic æstimet (rarissi-
mum quippe carmen), id hujus exor-
dium est.

ME nimium veteres dicis redolere Poetas :

Nimirum hoc de te dicere nemo potest.

Nam quæ effutisti, nisi fallor, carmina Vates

Hos redolent, tua quos protulit *Utopia*.

Hoc tantum ibi de *Utopia*. Mox ipsi
Moro carminum duritiam ac barbariem,
solæcismos, aliaque styli vitia, longè
durius exprobrat. Et postquam *Morus*
toto carmine discerptus, ut *Orpheus* a
Bacchis, vix sufficit ad plagas, ne quid
indignationi desit, sub sylvæ finem ad-
dit tam lymphaticè, quàm emphaticè :

Hæc mihi dictanti adstabant *Diræ* auribus omnes,

Et *Furiæ* infernis concita turba vadis ;

Alesto, & sacris caput irretita colubris

Tiphphone, & terrens ore *Megæra* truci.....

Nec his stat *Poetæ* furentis ira : si pax
non esset, inquit, inter *Franciscum I*
& *Henricum VIII*,

Pax mihi non tecum, nisi cum balantibus agnis,

Dum premit arcta fames, quæ solet esse lupis.

EA sæculi sexti decimi urbanitas &

xviii PRÆLOQUIUM

humanitas, quæ, viginti circiter ab annis, penè revocata apud nos, pro pudor ! etiamnum viget (1).

Æquius ac moderatius hypercriticus hic Cenſor, jus hoſtimenti (ſcilicet injuriæ repenſandæ) ſibi vindicans, hæcce Moro objectat,

PROIN de me, quia quæ voluiſti, dixi : age, de te hîc
Quæ nolis, audi, ſi potes, & patere;
Ut quæ te ſubiit, male dum loquerere, voluptas,
Illa eadem te, audis dum male, deſtituat.

Aſt ea nunc, iifdem verbis, quam opportuniſſe retorqueantur in quorſdam obtrectatores, levis armaturæ ſciolos & literarios agyrtaſ, qui ne primoribus quidem Critices elementis imbuti, hanc tamen, ut temerè, ſic ineptè, tantaque fide tractant, ut penè jam infamarint (2) !

Brixii carmen excipit de Mori Verſi-

(1) Non opus factis id evincere, quod adeo conſpicuum vel in plurimis Literaturæ Gallicæ principum ſcriptis.

(2) Hoſ digito monſtrare promptum cuilibet; at hiſ apprimè ſe dant agnoſci ſignis: hinc videlicet immodici laudum & in adulationum omne genus, ad ludibrium uſque & ad naſeam effuſi; illinc, natura mordaces, æmulatione perciti, impotentes invidia, quæ vulturi Promethæum exagitant ſimillima, cor intus edit, & calumniandi cacœthæ vel, ceſtro ſemper parati dentes ſigere vel in adamantem.

ficatione & Latinitate censura pedestri sermone scripta. Ibi perpauca in Utopiam : *quæ tota* tamen , ut Cenfor instat , *manifestariis solacismis ac barbarismis scatet.*

Quædam nimirum in ea hujusmodi menda corripit , quæ præcipuè versantur circa pronomina quædam præposterè usurpata ; sed id viderint Grammatici , quibus præterea de stylo , & de tota Thomæ Mori scripture Latina , iudicium facile libensque permitto.

MIHI res cum Utopiæ repertore ingenioso , cum ejusdem conditore callidissimo , & consultissimo Legislatore ; cum narratione non politula , sed plena roboris ac sensûs , plena mentis & consilii , plena Philosophiæ moratæ , non speciosè moralis , vividæ , non inertis aut otiosæ , ut quæ factis , non sententiis , habitu , non tantum intellectu , agendo , non differendo , se probet. Quæ complexus omnia in hexasticho , Editioni Parisiensi Ægidii de Gourmont affixo , *Cornelius Grapheus* , Typographus ejus ætatis , de quo mentio fit in *Annal. Typogr. Mich. Maittaire* , ad an. 1530.

Vis nova monstra, novo dudum nunc orbe reperta?

Vivendi variâ vis ratione modos?

Vis qui virtutum fontes? Vis unde malorum

Principia, & quantum rebus inane latet?

Hæc lege quæ vario Morus dedit ille colore,
Morus Londinæ nobilitatis honos.

UTOPIA Insula, quam nullibi terrarum exstantem (1) & fictitium omnino locum, satis superque nomen ipsum indicat, est mera Reipublicæ, simplicissimis institutis, & ad civium felicitatem tum publicam, tum privatam, omnino moderatæ, ac perelegans Icon, diligentissimè descripta. Hæc humanæ rationi problema quoddam proponit simul ac solvit, dum gentem philosophicam aut philosophicè agentem, sub Æquatore sitam, exhibet, apud quam vivendi conditio, labor, fortuna, inter omnes & singulos, justo æquilibrio, commodissimè coæquata; cui affatim cuncta bona supersunt, nec corruptores, aut *Dii gentium*, ipsa desunt auri & argenti metalla, at nullius huic pretii; quæ demum intra naturæ fines ultro volensque coercita, a natura sola

(1) At cujus exstat Tabula Topographica a studioso quodam adornata, descripta, quæ cognita nobis ope viri æque humani ac eruditi D. Barbeau de la Bruere

pendet. Id operis argumentum.

Si quid autem Utopia de veterum Atlantide, vel de Republica Platonica, referre cuiquam fortasse visa, quot a Thomæ Mori fabula identidem fluxere hoc genus commenta philosophica, seu politica, & ab ea pleraque, proh Deus! quam nequissimè dissimilia! *L'histoire des Sevarambes dans la terre Australe; les Aventures de Jacques Sadeur, ou Voyage à la terre Australe, &c. &c;* tum recentius ac decentius*, *Histoire ou Police du Royaume de Gala, traduite de l'Italien, par M. l'Abbé de Brancas*, an. 1754. Et, ut hîc plura non congeram, immortalis ille *Telemachidis* autor, dum condit a fundamentis & instituit Idomenæi Salentum (lib. 12 & 22), næ Utopiam Insulam aliquantulum salutasse videtur.

OPUS partitum in libros aut sermones duos, quibus tota conficitur libelli summa. Sermo primus, manè habitus, quem congressum, instar Erasmi colloquiorum, melius ac verius dixeris, apparatus est ad alterum, quo nempe, *velut tractu*, transitus ad Utopiam. Ibi

* *Addenda* vide ad calcem.

xxij PRÆLOQUIUM

scilicet Insulæ inventum sat leviter perstringitur, & de rebus politicis varia differuntur ab adstantibus. Quæ potissimum in eo leguntur de causis furti vulgaribus, & pœnâ mortis simplici furto irrogatâ, paucis optimè definiunt quod autor Italus libri recentis, apud nos adeo decantati, *Traité des Délits & des Peines*, vix in toto volumine satis diremit. Hic & de fabulosis quibusdam populis, Polyleritis, Achoriis & Macarensis agitur. Scena congressûs, Antuerpia: Collocutores, ipse Morus, Petrus Ægidius, & Raphael Hythlodæus. Sermo secundus, post meridiem actus, unde *pomeridianus* inscribitur, Hythlodæi totam de Utopia narrationem continet. Indiculus huic Præloquio annexus rerum utriusque sermonis seriem per quosdam apices descriptam mox oculis subjiciet.

Jam quod laboris hîc contulimus, si vocetur ad calculum, id in tenui profecto versatur. Textus plurimos recognoscere & disceptare; mendis, quam potui, purgatissimum nostrum huncce proferre; tum notulis aliquot illustrare quidquid legendo forte morari nonnihil

institutum poterat, eisdemque rarò vel otiosis, vel ad eruditionem adscitis: his opella nostra constat, quam æquibonique consulens Lector, quod fecerim, quod omiserim, ut spero, facile condonabit.

At verò, de fabulâ Mori dum fortè prolixius ago, Autorem ipsum prætermittere, Editoris incuriosi, vel etiam oscitantis, omnino foret. Itaque res Th. Mori præcipuas attexere cogitanti, satius mihi visum (exemplo Nicolai Gueudeville) historicum Elogium, quod vivens Morus ipse sibi condidit, disertæ loco narrationis, simpliciter transcribere; id enim elogium vitæ fere totius compendium est, usque ad tempus quo Cancellarius Angliæ, Henrici octavi gratiâ dejectus, mox capite plexus è vivis excessit.

THOMÆ MORI EPITAPHIUM.

« THOMAS MORUS urbe Londinen-
» si, familiâ non celebri, sed honestâ
» natus (1), in literis utcumque ver-
» satus, cum & causas aliquot annos

(1) Anno 1480.

xxiv PRÆLOQUIUM

» juvenis egisset, in foro & in urbe
 » sua pro Sbyreno jus dixisset, ab in-
 » victissimo Rege Henrico VIII, cui
 » uni Regum omnium gloria prius in-
 » audita contigit, ut *Fidei defensor*,
 » qualem & gladio se & calamo (1)
 » verè præstitit, merito vocaretur,
 » ascitus in aulam est, delectusque in
 » consilium; & creatus eques, Pro-
 » quæstor primum, post Cancellarius
 » Lancastriæ, tandem Angliæ, miro
 » Principis favore factus est. Sed inte-
 » rim in publico Regni Senatu lectus
 » est Orator populi, præterea Legatus
 » Regis nonnunquam fuit, aliàs alibi,
 » postremo vero Cameraci, comes &
 » collega junctus Principi Legationis,
 » Guthberto Tunstallo, tum Londinen-
 » si, mox Dunelmensi (2) Episcopo,
 » quo viro vix habet orbis quicquam
 » eruditius, prudentius, melius; ibi in-
 » ter summos orbis Monarchas rursus

(1) Henricus VIII. D. Thomæ & totâ Scholasticorum do-
 ctrinâ satis imbutus, contra Lutherum scripsit, operâ sane
 ipsi præstitâ doctis viris, *Volsy*, *Gardiner*, & ipso Moro.
 Opus Leoni decimo dicatum, & Regis manu subscriptum Ro-
 mæ asservatur in Bibliothecâ Vaticanâ, ubi Mich. Mon-
 tanus id invenit, ut legitur in ipsius scripto recens inven-
 to: *Voyage de Michel Montaigne en Italie*. Tom. 2. pag.
 148. edit. in-12.

(2) De *Durham*, in Angliâ septentrionali.

» refecta foedera , redditamque mundo
 » diu desideratam pacem , & lætissimus
 » vidit & legatus interfuit :

Quam Superi pacem firment faxintque perennem.

» In hoc officiorum vel bonorum cursu
 » cum ita versaretur , ut neque Prin-
 » ceps optimus operam ejus improba-
 » ret , neque nobilibus esset invisus ,
 » neque injucundus populo , furibus
 » autem , homicidis , hæreticisque mo-
 » lestus ; Pater ejus tandem Johannes
 » Morus (*Moor*) Eques , & in eum
 » ordinem judicum a Principe coopta-
 » tus , qui regni confessus vocatur ,
 » homo civilis , innocens , mitis , mise-
 » ricors , æquus & integer , annis qui-
 » dem gravis , sed corpore plus quam
 » pro ætate vivido , postquam eo per-
 » ductum sibi vidit , ut filium videret
 » Angliæ Cancellarium , satis in terra
 » jam se moratum ratus , libens migra-
 » vit in cælum. At filius , defuncto
 » patre , cui quamdiu supererat com-
 » paratus , & *Juvenis* vocari consueve-
 » rat , & ipse quoque sibi videbatur
 » amissum jam patrem requirens , &
 » editos ex se liberos quatuor & ne-

xxvj. PRÆLOQUIUM

» potes undecim respiciens, apud ani-
 » mum suum cœpit perſenescere. Au-
 » xit hunc affectum animi subsecuta
 » statim, velut adpetentis senii signum,
 » pectoris valetudo deterior. Itaque
 » mortalium harum rerum satur, quam
 » rem a puero ferè semper optaverat,
 » ut ultimos aliquot suæ ætatis annos
 » obtineret liberos, quibus hujus vitæ
 » negotiis, paulatim se subducens, fu-
 » turæ posset immortalitatem meditari.
 » Eam rem tandem (si cœptis annuat
 » Deus) indulgentissimi Principis in-
 » comparabili beneficio, resignatis ho-
 » noribus (1) impetravit, atque hoc
 » sepulchrum sibi, quod mortis eum
 » nunquam cessantis adrepere quotidie
 » commonefaceret, translatis huc prio-
 » ris uxoris (2) ossibus, extruendum
 » curavit. Quod ne superstes frustra

(1) *Inde mali labes.*

(2) Bis ergo, quantumvis Philosophus, sacra jugalia Mo-
 rus inlit; unde forsitan mireris quod de conjugii casu, for-
 tunâ (*de la chance du mariage*), ancipiti quidem & sat lu-
 bricâ, idem ille sentiebat: " QUÆRIS uxorem, dicebat?
 » Finge coram adeste saccum plenum viperis ac serpentibus,
 » quos inter una tantum Anguilla. Si manum mittas in sac-
 » cum, potest quidem accidere ut Anguillam primâ vice
 » capias; at centies & millies eludet, manumque toties
 » receperis novo morſu tentatam ». Hoc vero plus comicè
 ad *Energeian*, aut rei vim, quam exactè vel seriò dictum
 habe.

» sibi fecerit , neque ingruentem tre-
 » pidus mortem horreat , sed desiderio
 » Christi libens oppetat , mortemque ,
 » ut sibi non omnino mortem , sed ja-
 » nuam vitæ felicioris , inveniatur , pre-
 » cibus eum piis , Lector optime , spi-
 » rantem , precor , defunctumque pro-
 » sequere ».

Hocce velut Epicedio , mortem quam aliquot post annos , jure iniquo , eademque cruentam , oppetiit Morus , augurari visus est. Securi percussus obiit die septimâ Julii 1535. Miserrimi casûs adjuncta , & totam viri fortunam disces cum apud clarum Historiæ Britannicæ Scriptorem , Paulum *Rapin de Thoyras* , ad regnum Henrici VIII , tum ab Interprete Gallico in Vita Thomæ Mori Utopiæ versionis præfixâ.

Stephanus ille *Doletus* , qui sibi certe nomen aliquod tam in literis quam inter typographos , Lexico præcipuè non in-erudito , fecit , nisi morte funestissimâ paulò famosior esset (1) , Thomæ Mori appositius Epitaphium , at Ænigmatis

(1) Is nempe Athelismi reatum , jure quidem aut injuriâ (quod æternæ veritatis judicio permittendum) , igne piavit Parisiis , an. 1546 , annos autem ipse natus triginta septena.

xxvii] *PRÆLOQ. EDITORIS.*

specie, ad mortem ejus alludens, hexasticho circumscripsit, quod hîc non abs re proferam.

*Reginæ Utopiæ falso adulterii crimine
damnata & capite multata*

EPITAPHIUM.

QUID ! quod tyrannus crimine falso damnatam
Me jussit occidi, minus me jam laudas,
Nec non velut turpi maledicta suffundis ?
Nullâ notâ turpis sum ob acceptum vulnus :
Nimirum honesta turpido est, sine culpa
MORI, & innocentem cedere aliquando fatis.

Nihil addimus, ne de Lectoris intellectu
vel captu diffidere videamur.

E dictis Mori sententiosis, quorum
plura referuntur ab Interprete superius
appellato, istud, tanquam religiosi &
christianè sentientis viri symbola, pro
clausulâ nobis esto : « RES operosior,
» æternum malis addictam sortem sibi
» comparare, quam animæ suæ salu-
» tem, bonorum vestigiis, assequi ».

PARERGA

PARERGA AD UTOPIAM.

I.

GUIL. BUDÆUS
THOMÆ LUPSETO
ANGLO S.

GRATIAM fane ingentem a nobis iniisti, Lupsete adolescentum doctissime, qui me porrecta mihi UTOPIA (1) Thomæ Mori, ad jucundissimæ simul & usui futuræ lectionis intentionem avertisti. Nam cum a me dudum precibus id contendisses (id quod meapte ipse sponte magnopere exoptaturus eram), ut Thomæ Linacri medici, utraque lingua præstantissimi, libros sex de sanitate tuenda legerem, quos ille ex Galeni monumentis latinitate nuper ita donavit, vel quibus ipse potius latini-

(1) *Utopia*, nomen fictum à particula seu diphtongo ου, non, quæ versâ Latine in liquidam U, & à *τόπος*. locus.

tatem, ut si omnia ejus autoris opera (quæ ego instar omnis medicinæ esse puto) latina tandem fiant, non magnopere tum medicorum schola Græcæ linguæ cognitionem desideratura videatur: eum librum ex schedis Linacri tumultuaria lectione ita percurri (quarum mihi usum tantisper a te indultum summi loco beneficii duco), ut ea lectione multum me profecisse existimem, sed ex libri editione, quæ nunc a te sedulo procuratur in officinis hujus urbis, ego majorem etiam profectum mihi spondeam. Hoc nomine cum me tibi obstrictum esse satis crederem, ecce tu mihi, velut prioris beneficii vel appendicem vel auctarium, Utopiam illam Mori donasti, hominis in primis acris, ingenioque ameno, & in rerum humanarum æstimatione veteratoris. Eum librum cum ruri in manibus cursitando, satagendo, operis imperitando, haberem (partim enim nosti, partim audisti, villaticis me negotiis alterum jam hunc annum multum operæ impendisse), usque adeo ejus lectione affectus sum, cognitis & perpensis Utopianorum moribus & institutis, ut pene rei familiaris procurationem intermiserim, atque etiam abjecerim, cum nugæ esse viderem artem omnem industriamque œconomicam, omnino curam censûs ampliatrix: qua tamen ipsa omne genus mortaliū, velut cæstro quodam intestino & congenito, exagitari, nemo est qui non videat & intelligat; ut legitimarum, prope dixerim, & civilium artium ac disciplinarum eum esse scopum, fateri necesse sit, ut tam livida quam

accurata solertia alter ab altero, quicum civilitatis jus & interdum gentilitatis intercedit, quippiam semper abducatur, abstrahatur, abradatur, abjuretur, exprimat, extundatur, exculpatur, extorqueatur, excutiat, excudatur, subducatur, suffuretur, supplet, involetur, legibusque partim conniventibus, partim autoribus, auferatur & intervertatur. Id adeo magis in iis gentibus, apud quas jura quæ civilia & pontificia vocantur, amplius in utroque foro valent: quorum moribus & institutis eam invaluisse opinionem nemo non videt, ut homines cautionum prudentes, vel captionum potius, & inconsultorum civium aucupes, & formularum, id est, excipularum opifices, ac pactilis juris callentissimi, & litium concinnatores jurisque contraversi, perversi, inversi, consulti, antistites esse justitiæ æquitatisque existimentur, solique digni qui de æquo bonoque responsitent, atque etiam (quod majus est multo) qui cum imperio ac potestate statuant, quid unumquemque habere, quid non habere, quatenus, quamdiuque liceat, allucinantis id utique sensus communis judicio. Quippe cum plerique hominum crassius ignorantia lembis cœcutientes, tam æquissimam fere causam unumquemque putemus habere, quam maxime jus postulat, aut jure subnixus est; cum, si ad veritatis normam, & ad simplicitatis evangelicæ præscriptum exigere jura velimus, nemo sit tam stupidus quin intelligat, nemo tam vecors quin fateatur, si urgeas, tam jus & fas hodie ac

jam diu in sanctionibus Pontificiis, & jus atque æquum in legibus civilibus & principum placitis dissidere, quam Christi rerum humanarum conditoris instituta, ejusque discipulorum ritus, ab eorum decretis & placitis, qui Croesi & Midæ acervos bonorum finem esse putant, & felicitatis cumulum. Adeo si justitiam finire nunc velis, quomodo priscis auctoribus placuit, quæ jus suum unicuique tribuat, vel nullibi eam in publico invenias, vel (si dicere id mihi permittam) culinariam quandam dispensatricem esse ut fateamur, necesse sit, sive nunc imperitantium mores spectes, sive civium inter se & popularium affectus: nisi vero a germana mundique æquali justitia (quod jus naturale vocant) manasse jus id contenderint, ut quo quisque plus polleat, eo etiam plus habeat; quo autem plus habeat, eo plus eminere inter cives debeat. Quo fit ut jam jure gentium receptum esse videamus, ut qui nec arte nec industria memorabili juvare cives suos & populares possunt, si modo pactiles illos & contractiles nodos teneant, nexus queis hominum patrimonia obstringuntur, quosque vulgus ignarum, hominesque literis humanioribus dediti ac procul foro, animi causa aut veritatis indagandæ ergo agentes, partim Gordii vincula esse ducunt, partim circulatoria, nec magnopere miranda, ii millenorum civium censum, & sæpe singularum civitatum, aut etiam amplio-rem habeant: iidemque tum locupletes, tum frugi homines, tum magnifici conquisitores

honorifice vocitentur. Quippe iis seculis, iis institutis, iis moribus, in iis gentibus, quæ id jus esse statuerunt, ut tam summa fide atque autoritate quisque sit, quam maximis opibus penates suos architectatus est, ipse hæredesque ejus: idque eo magis atque magis, quo eorum ad nepotes horumque rursus abnepotes patrimonia a majoribus parta luculentis certatim accessionibus cumulaverint, id est, quo longius latiusque confines, affines, cognatos, consanguineosque summovent. At vero Christus, possessionum conditor & moderator, Pythagoricam communionem & charitatem inter affeclas suos relictam, luculento sanxit exemplo, damnato capitis Anania obtemperatam communionis legem: quo certe instituto, Christus omnia juris istius civilis pontificiique adeo recentioris argumentosa volumina, inter suos quidem abrogasse mihi videtur. Quod ipsum jus hodie arcem tenere prudentiæ videmus, ac fata nostra regere. Utopia vero insula, quam etiam *Udepotiam* (1) appellari audio, mirifica utique sorte (si credimus) Christianos vero ritus ac germanam ipsam sapientiam publice privatimque hausisse perhibetur, intemeratamque ad hunc usque diem servasse, utpote quæ tria divina instituta, hoc est, bonorum malorumque inter cives æqualitatem, seu malis civilitatem, numeris

(1) *Udepotiam* unde Budæus extuderit & quid ibi falsi lateat, prorsus ignoro: nisi vocem hanc finxerit ex adverbio Græco *ὀυδισποτις*, nunquam, ut Utopia nusquam, nullibi, sonat.

omnibus suis absolutam, & pacis ac tranquillitatis amorem constantem ac pertinacem, & auri argentique contemptum, consertis (ut aiunt) manibus retinent: tria (ut ita loquar) everticula omnium fraudum, imposturarum, circumscriptio-
 num, versutiarum, & planicarum (1) improbitatum. Superi suo nomine facerent, ut hæc tria Utopianæ legis capita trabalibus clavis firmæ ac statæ persuasionis in sensibus omnium mortalium figerentur! Pro-
 tinus superbiam, cupiditatem, contentionem vesanam, atque alia pene omnia vulnifica Stigii adversarii tela considerare languereque videres, jurisque illam voluminum vim immensam, tot eximia solidaque ingenia ad libitinam usque detinentia, ut cassâ & vacantia teredinibus permitti, aut involucris officinarum dicari. Prô divi immortales quænam Utopianorum sanctitas eam divinitus beatitudinem emereri potuit, ut avaritia & cupiditas in eam unam insulam irrumpere, aut irrepere tot seculis non potuerint, nec inde iustitiam cum pudore, protervitate sua impudentiaque explodere & exigere? Deus nunc optimus maximus tam benigne cum iis provinciis egisset, quæ ab ejus sacratissimo nomine cognomen-
 tum retinent & amplectuntur: certe avaritia tot mentes alioquin egregias arduasque depravans & pessundans, semel hinc facesceret, & aureum seculum Saturniumque rediret! Hic

(1) *Planicarum*, vox insolens, nec Latina, quam à Græco *πλανός*, *vāser*, *astutus*, Græcissandi libidine, concessisse Budæus videtur.

enimvero periculum esse quispiam autumarit; ne forte Aratus & Poetæ prisci, opinione falsi fuerint, qui Justitiam e terris discedentem in signifero circulo collocaverunt: restitisse enim eam in Utopia insula necesse est, si Hythlodæo credimus, nec dum in cœlum pervenisse. Verum ego Utopiam extra mundi cogniti fines sitam esse percunctando comperi, insulam nimirum fortunatam, Elysiis fortasse campis proximam. Nam Hythlodæus nondum situm ejus finibus certis tradidit, (ut Morus ipse testatur), multas quidem ipsam in urbes distractam, sed unam in civitatem coeuntes, aut conspirantes, nomine Hagnopolin (1), suis utique ritibus bonisque acquiescentem, innocentia beatam, cœlestem quodam modo vitam agentem, ut infra cœlum, sic supra mundi hujus cogniti colluvionem, quæ in tot mortalium studiis, ut acribus & incitatis, sic inanibus & irritis, turbide & æstuose in præcipitium rapitur. Ejus igitur insulæ cognitionem Thomæ Moro debemus, qui beatæ vitæ exemplar, ac vivendi præscriptum ætate nostra promulgavit, ab Hythlodæo, ut ipse tradit, inventum, cui omnia fert accepta; qui, ut Utopianis civilitatem architectatus sit, ritusque illis & instituta condiderit, id est, beatæ vitæ argumentum nobis inde mutuatus sit, & importarit. Morus certe insulam & sancta instituta stilo orationeque illustravit, ac civitatem ipsam Hagnopolitano-

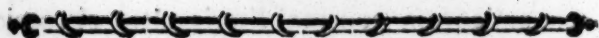
(1) Id est, *Urbem inculpabilem*.

rum ad normam regulamque expolivit, omniaque ea addidit, unde operi magnifico decor venustasque accedit, & auctoritas: etiamsi in ea opera navanda sibi tantum partes struitoris vendicavit. Videlicet religio fuit majores sibi partes in eo opere sumere, ne Hythlodæus jure queri posset gloriam sibi a Moro præceptam, præfloratamque relinqui, si quando suos ipse labores literis mandare constituisset: Εὐλαβημένου δὴθεν αὐτῷ, μὴ Ὑθλόδαιος, αὐτὸς ὁ τῇ Οὐδεπολία γε νήσῳ ἐμφιλοχωρῶν, ἐπιφανείς ποτε δυσχεράνειε καὶ βαρύνοιτο ταύτην ἀγνωμοσύνην αὐτῷ, τί γε ἐγκαταλιπόντος αὐτῷ τὸ προαπηριθισμένον τὸ κλέος, τῷ ἐυρέματος τέτου. οὕτω γὰρ πεπεῖσθαι, πρὸς ἀνδρῶν ἐστὶν ἀγαθῶν τε καὶ σοφῶν. (1) Moro autem homini per se gravi, & autoritate magna subnixo, fidem plane ut habeam, efficit Petri Ægidii Antuerpiensis testimonium, quem virum nunquam coram a me cognitum (mitto nunc doctrinæ morumque commendationem), eo nomine amo, quod Erasmi clarissimi viri, ac de literis sacris, profanis, omneque genus meritissimi, amicus est juratissimus; quicum etiam ipso jamdiu societa-

(1) Græca hæc omisit Metaphrastes Gallicus, quorum hic sensus est: "QUIPPE verenti ne Hythlodæus, cui
 "Udepotiæ Insulæ adeo grata commoratio, indignaretur &
 "ægrè ferret, ut quoddam fraudis genus, quod sibi tantum
 "hujus inventi laus à Moro relicta, & ea quidem ab ipso
 "jam delibata; nam & hoc sentire non alienum a viris æque
 "bonis ac sapientibus."

tem amicorum contraxi literis ultro citroque
 obsignatis. Vale , Lupsete mi dilectissime ,
 & Linacrum Britannici nominis columen (quod
 quidem ad literas bonas attrinet) non magis
 jam vestrum , ut spero , quam nostrum , ver-
 bis meis saluta vel coram vel epistola inter-
 nuncia , idque primo quoque tempore. Is
 enim unus est paucorum , quibus me perlu-
 bens approbarim , si possim , cum & ipse co-
 ram hic agens mihi se summè , Joannique
 Ruellio amico meo , studiorumque conscio ,
 probaverit , & ejus excellentem doctrinam ,
 exactamque diligentiam in primis suspiciam ,
 æmularique contendam. Velim etiam ut Moro
 salutem unam & alteram mandato meo , vel
 mittas , ut dixi , vel dicas : quem virum in
 Minervæ sacratius album jamdiu , opinio-
 ne mea , sermoneque meo relatum , de Uto-
 pia , novi orbis insula , summe & amo & vene-
 ror. Ejus enim historiam ætas nostra , poste-
 ræque ætates habebunt velut elegantium uti-
 liumque institutorum seminarium , unde trans-
 latitios mores in suam quisque civitatem im-
 portent & accommodent. Vale. Parisiis , pri-
 die Calendas Augusti.

I I.

CLARISSIMO D.

*HIER. BUSLIDIO*PRÆPOSITO ARIENSI(1), CATHOLICI REGIS
CAROLI A CONSILIIS,

PETRUS ÆGIDIUS

ANTUERP. S. D.

SUPERIORIBUS hisce diebus, ornatissime Buslidi, misit ad me Thomas ille Morus, te quoque teste, cui notissimus est, eximium hujus ætatis nostræ decus, Utopiam insulam, paucis adhuc mortalibus cognitam, sed dignam in primis, quam ut plusquam Platoniam omnes velint cognoscere, præsertim ab homine facundissimo sic expressam, sic depictam, sic oculis subjectam, ut quoties lego, aliquanto plus mihi videre videar, quam cum ipsum Raphaelem Hythlodæum (nam et sermoni æque interful, ac Morus ipse) sua verba sonantem audirem. Etiam si vir ille haud vulgari præditus eloquentia, sic rem exponeret, ut facile appareret eum non a referre, quæ narrantibus aliis didicisset,

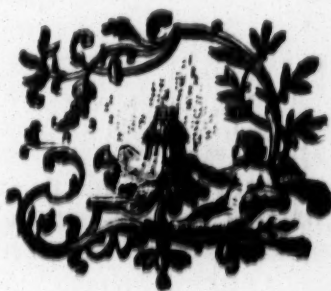
(1) Prevôt d'Alre, en Flandre.

sed quæ cominus hausisset oculis , & in quibus non exiguum tempus esset versatus : homo mea quidem sententia , regionum , hominum , & rerum experientia vel ipso Ulyssæ superior , & qualem octingentis hisce annis nusquam arbitrer natum , ad quem collatus Vespucius nihil vidisse putetur. Jam præterquam quod visa quam audita narramus efficacius , aderat homini peculiaris quædam ad explicandas res dexteritas. Attamen eadem hæc quoties Mori penicillo depicta contemplor , sic afficior , ut mihi videar nonnunquam in ipsa versari Utopia. Et hercle crediderim Raphaelem ipsum minus in ea insula vidisse per omne quinquennium quod illic egit , quam in Mori descriptione videri liceat. Tantum hic occurrit undique miraculorum . ut ambigam quid primum aut potissimum admirer : felicissimæ memoriæ fidem , quæ tot res auditas duntaxat , pæne ad verbum reddere potuerit : an prudentiam , qui vulgo ignotissimos fontes , unde omnia reipublicæ vel oriuntur mala vel oriri possent bona , sic animadvertit : an orationis vim ac facultatem qua tanta sermonis Latini puritate , tantis dicendi nervis , tot res complexus est , præsertim unus in tot publica simul & domestica negotia distractus. Verum hæc omnia tu minus admiraris , doctissime Bussidi , qui familiari etiam consuetudine penitus habes cognitum , homine majus ac prope divinum hominis ingenium. Nam quod de insulæ situ laborat Morus , ne id quidem omnino tacuit Raphael , quanquam paucis admo-

dum, ac velut obiter attigit, velut hoc aliis fervans loco. Atque id sane nescio quo modo casus quidam malus utrique nostrum invidit: siquidem cum ea loqueretur Raphael, adierat Morum e famulis quispiam, qui illi nescio quid diceret in aurem, ac mihi quidem tanto attentius auscultanti, comitum quispiam, clarius, ob frigus opinor navigatione collectum, tussiens, dicentis voces aliquot intercepit. Verum non conquiescam donec hanc quoque partem ad plenum cognovero, adeo ut non solum situm insulæ, sed ipsam etiam poli sublationem sim tibi ad unguem redditurus, si modo incolumis est noster Hythlodæus: nam varius de homine rumor adfertur. Alii affirmant periisse in itinere, rursus alii reversum in patriam, sed partim suorum mores non ferentem, partim Utopiæ desiderio sollicitatum, eo remigrasse. (1) Nam quod hujus insulæ nomen nusquam apud Cosmographos reperitur, pulchre dissolvit Hythlodæus ipse: si quidem fieri potuit, inquit, ut nomen quo veteres sunt usi, postea sit commutatum, aut etiam illos hæc fugerit insula, quando & hodie complures oriuntur terræ, priscis illis Geographis intactæ. Quamquam quorsum attinet hic argumentis astruere fidem, cum Morus ille sit autor? Cæterum quod is ambigit de edi-

(1) Hæc ad jocum dicta, nemo non videt. Morus ipse in Epistola secunda ad Pet. Ægidium agens de incredulis, addit: *HYTHLODÆUM* adeant ipsum licet; neque enim mortuus est, &c. *Vid.* pag. 33.

tione, equidem laudo & agnosco viri modestiam. At visum mihi est opus modis omnibus indignum quod diu premeretur, & cum primis dignum, quod exeat in manus hominum, idque tuo potissimum nomine commendatum orbi, vel quod Mori dotes tibi precipue sint perspectæ, vel quod nemo magis idoneus, qui rectis consiliis juvet rempublicam, in qua jam annis compluribus summa cum laude versaris, tum prudentiæ, tum integritatis. Bene vale studiorum Mæcenæ, & hujus seculi decus. Antuerpiæ. An. M. D. XVI. Calend. Novemb.

III.

JOH. PALUDANUS

CASSILETENSIS (1)

M. PETRO ÆGIDIO

S. D.

U^TOPIAM Mori tui, simulque epigrammata legi; nec satis scio majorene cum voluptate an admiratione. Felicem Britanniam! quæ nunc ejusmodi floreat ingeniis, ut cum ipsa possint antiquitate certare: nos stupidos ac plusquam plumbeos, si ne tam vicinis quidem exemplis ad eam laudem capeffendam expergefieri possumus! Αἰσχρὸν σιωπᾶν (2) inquit Aristoteles, loquente Isocrate. At nobis turpe sit lucris tantum ac voluptatibus vacare, cum apud ultimos orbis Britannos, favore & benignitate Principum sic vigeat eruditio. Quanquam hæc laus Græcorum & Itælorum pæne fuit propria, tamen habet & Hispania veterum aliquot splendida nomina, quibus se jactat; habet Anacharsides suos effera Scythia; habet suum Dania Saxonem; habet suum Gallia Budæum. Tot habet Germania

{1} De Montcaffel.

{2} Turpe tacere.

celebres viros , tam multos insignesque habet Anglia. Nam quid de ceteris conjectandum est , si tantum præstat Morus , primum juvenis , deinde publicis ac domesticis negotiis adeo distractus , postremo quidvis proficiens citius , quam literas ? Et soli nobis sat beati vide-mur , si probe prospectum sit cuticulæ & ar-cæ ? Quin ipsi quoque excusso veterno ad hoc pulcherrimum certamen accingimur , in quo nec vinci turpe sit & vincere pulcherrimum ? Provocant huc tot undique exempla , provo-cat huc optimus princeps Carolus , penes quem nulli rei amplius est præmium , quam erudi-tæ virtuti. Provocat huc unicus ille rerum omnium bonarum Mæcenas , Joannes Sylva-gius , Burgundiæ Cancellarius. Majorem in modum te rogo , doctissime Petre Ægidi , ut , cum primum licebit , Utopiam evulgandam cures , quod quicquid ad Rempublicam bene instituendam pertinet , in hac velut in specu-lo , liceat cernere. Utinam fiat , ut quemad-modum illi nostram religionem accipere cœ-perunt , ita nos ab illis administrandæ Reip. rationem mutuemur ! id fortasse facile fieret , si Theologorum aliquot insignes & invicti in eam insulam se conferant , Christi fidem jam suppullulantem provecturi , simulque ejus gen-tis mores & instituta ad nos deportaturi. Mul-tum debet Utopia Hythlodæo , per quem in-notuit , indigna quæ nesciretur : plus erudi-tissimo Moro , cujus penicillo nobis tam scite depicta est. Porro quod utrique debetur gra-tiæ , ejus non minima pars tibi expectanda

est, qui & illius sermonem, & hujus scriptum, in lucem emiseris, non mediocri delectamento futurum omnibus, majori fructui, si modo diligenter expenderint singula. Meum animum sic excitavit Utopia, ut jam olim à Musis defuetus, denuo Musas laccessiverim; quam feliciter, tu judicabis. Bene vale, Petre Ægidi, candidissime bonorum studiorum & fautor & Mysta. Lovanii ex ædibus nostris. Cal. Decemb.

I V.

HIER. BUSLIDIUS

THOMÆ MORO

S. D.

NON sat fuit , ornatissime More , olim omnem curam , operam , studium intulisse in rem & commodum singulorum , nisi vel ea (quæ tua pietas & liberalitas est) conferres in universum , ratus hoc (tuum qualecunque foret) beneficium , eo majorem hinc mereri favorem , venari gratiam , aucupari gloriam , quanto illud & latius propagatum , & in plures distributum , pluribus esset profuturum. Quod & si alias semper præstare contenderis , tamen id maxime es nuper mira felicitate adsecutus , scilicet pomeridiano illo sermone abs te in literas relato , quem de recte & bene constituta (ab omnibus expetenda) Utopiensium Rep. edidisti. In cujus pulcherrimi instituti felici descriptione nihil est , in quo vel summa eruditio , vel absoluta rerum humanarum peritia desiderari possit. Quando ea quidem ambo in illo tanta paritate & æquabili congressu concurrunt , ut neutro alteri herbam porrigente , utrumque æquo Marte de gloria contendat. Tam siquidem multifaria

polles doctrina , rursus tam multa , eaque certa , rerum peritia , ut prorsus expertus affirmes quicquid scripseris , doctissime scribas , quicquid affirmandum destinaveris. Mira profecto , raraque felicitas , ac plane eo rarior , quo magis ipsa sese invidens plurimis , non præbet nisi raris : maxime iis , qui sicut candore velint , ita eruditione sciant , fide queant , auctoritate possint tam pie , recte , provide in commune consulere , sicut tu jam facis probe ; qui , quod non solum tibi , verum etiam toti te genitum orbi existimas , operæ pretium duxeris hoc tuo pulcherrimo merito , vel totum ipsum orbem demereri. Quod præstare alia ratione neque rectius neque melius potuisses , quam ipsis mortalibus ratione polentibus , eam Reip. ideam , eam morum formulam , absolutissimumque simulacrum præscribere , quo nullo unquam in orbe visum sit vel salubrius institutum , vel magis absolutum , vel quod magis expetendum videatur , utpote multo quidem præstante atque longo post se intervallo relincente , tot celebratissimas , tantopere decantatas Lacedæmoniorum , Atheniensium , Romanorum respublicas. Quæ si iisdem essent auspiciis auspicatæ , iisdem , quibus hæc tua Respublica , institutis , legibus , decretis , moribus moderatæ , profecto hæc nondum labefactatæ & solo æquatæ , jam prohi dolor ! citra spem omnem instaurationis , extinctæ jacerent ; sed contra , incolumes adhuc , beatæ , felices , fortunatissimæ agerent , interim rerum dominæ , suum late imperium terra

marique fortitæ. Quarum quidem Rerum pu-
 blicarum tu miserandam miseratus sortem , ne
 aliæ itidem (quæ hodie rerum potitæ summum
 tenent) parem sustinerent vicem , prospicere
 voluisti , scilicet hac tua absolutissima repu-
 blica : quæ non tam in condendis legibus , quam
 vel pro beatissimis magistratibus formandis ma-
 xime elaboravit. Nec id quidem ab re , quan-
 do alioqui sine illis omnes , vel optimæ , le-
 ges , si Platoni credimus , mortuæ censerentur.
 Præsertim ad quorum magistratuum simulacrum ,
 prohibitatis specimen , exemplar mo-
 rum , justitiæ imaginem , totus status , & rec-
 tus tenor cujusvis absolutæ Reip. sit effingen-
 dus. In quo in primis concurrant , prudentia
 in optimatibus , fortitudo in militibus , tem-
 perantia in singulis , justitia in omnibus. Qui-
 bus quum tua (quam tantopere celebras) Res-
 publica sit tam pulcherrime , ut liquet , com-
 posita , non mirum si hinc veniat , non so-
 lum multis timenda , sed & cunctis gentibus
 veneranda , simul omnibus seculis prædican-
 da. Idque eo magis , quod in ea omnis pro-
 prietatis contentione sublata , nulli sit quip-
 piam proprii. Cæterum in rem ipsam commu-
 nem , communia sunt omnibus omnia. Adeo
 ut omnis res , quævis actio seu publica , seu
 privata , non ad multorum cupiditatem , non
 ad paucorum libidinem spectet , sed ad unam
 justitiam , æquabilitatem , communionem sus-
 tinendam (quantulacunque sit) tota refera-
 tur. Quo illa integre relata , omnis materies ,
 fax & fomes ambitûs , luxûs , invidentiæ , in-

juriæ faceſſat , neceſſe eſt. In quæ nonnunquam aut privata rerum poſſeſſio , aut ardens habendi ſitis , omniumque miſerrima rerum ambitio , mortales (vel reluſtantes) protrudit , maximo ſuo , idque incomparabili malo. Quando hinc ſæpenumero diſſenſiones animorum , motus armorum , & bella pluſquam civilia derepente oriantur. Quibus non ſolum florentiſſimus ſtatuſ beatiffimarum Rerumpub. funditus peſſundatur , verum illarum olim parta gloria , acti triumphi , clara trophæa , totieſque opima ſpolia , devictis hoſtibus relata , penitus oblitterantur. Quod ſi in his hæc noſtra pagina minorem , forte ac velim , fidem fecerit , certe in promptu aderunt teſtes , ad quos te relegem , locupletiffimi , videlicet tot & tantæ olim vaſtatae urbes , dirutæ civitates , proſtratae Reſp. incenſi & conſumpti vici , quorum uti hodie vix ullæ tantæ calamitatis reliquiæ , aut veſtigia viſuntur , ita nec nomina illorum ulla , quantumvis vetuſ & longe deducta hiſtoria , ſat probe tenet. Quas quidem inſignes clades , vaſtationes , everſiones , ceteraſque belli calamitates , noſtræ (ſi quæ ſint) Reſp. facile evaſerint , modo ad unam Utopienſium reipublicæ normam ſeſe ad amuſſim componentes , ab ea ne tranſverſum quidem , ut aiunt , unguem recedant. Quod ſic demum præſtantes tandem re ipſa cumulatiſſime agnoſcent , quantum hoc tuum in ſe collatum beneficium profuerit , maxime quo accedente didicerint , ſuam Remp. ſalvā , incolumem , triumphantem ſervare. Pro-

inde tantum tibi suo præsentissimo servatori
debituræ, quantum is haud injuriâ promere-
tur, qui non tantum aliquem è republica
civem, sed vel totam Rempub. servavit. In-
terea vale, ac feliciter perge nonnihil usque
meditari, agere, elaborare, quod in Rem-
pub. collatum, illi perpetuitatem, tibi im-
mortalitatem addat. Vale doctissime, & idem
humanissime More, tuæ Britannix, ac nostri
hujus orbis decus. Ex ædibus nostris Mechli-
niæ. Anno M. D. XVI.

V.

D. ERASMUS

ROTTERODAMUS

JOANNI FROBENIO

COMPATRI SUO CHARISSIMO

S. D.

CUM antehac omnia Mori mei mihi supra modum semper placuerint, tamen ipse meo iudicio nonnihil diffidebam, ob arctissimam inter nos amicitiam. Cæterum ubi video doctos uno ore omnes meo subscribere suffragio, ac vehementius etiam divinum hominis ingenium suspicere, non quod plus cernant, serio plaudo meæ sententiæ; nec verebor post hac, quod sentio, palam eloqui. Quid tandem non præstitisset admirabilis ista naturæ felicitas, si hoc ingenium instituisset Italia? si totum musarum sacris vacaret? si ad justam frugem, ac velut autumnum suum maturuisset? Epigrammata lusit adolescens admodum, ac pleraque puer. Britanniam suam nunquam egressus est, nisi semel atque iterum, principis sui nomine legatione fungens apud Flandros. Præter rem uxoriam, præter curas

domesticas , præter publici muneris functionem & causarum undas , tot tantisque regni negotiis distrahitur , ut mireris esse otium vel cogitandi de libris. Proinde misimus ad te progymnasmata illius , & Utopiam , ut si videtur , tuis excusa typis orbi posteritæque commendentur : quando ea est tuæ officinæ auctoritas , ut liber vel hoc nomine placeat eruditis , si cognitum sit e Frobenianis ædibus prodisse. Bene vale cum optimo socero , conjugē suavissimā , ac mellitissimis liberis. Erasmus filiolū mihi tecum communem , inter literas natum , fac optimis literis instituendum cures. Lovanii. VIII. Calend. Sept. Ann. M. D. XVII.

V I.

THOMAS MORUS

PETRO ÆGIDIO

S. D.

PUDET me propemodum, charissime Petre Ægidi, libellum hunc de Utopiana republica, post annum ferme ad te mittere, quem te non dubito intra sesquimensem expectasse: quippe quum scires mihi demptum in hoc opere inveniendi laborem, neque de dispositione quicquam fuisse cogitandum, cui tantum erant ea recitanda, quæ tecum una pariter audiui narrantem Raphaellem. Quare nec erat, quod in eloquendo laboraretur, quando, nec illius sermo potuit exquisitus esse, quum esset primum subitarius atque extemporalis, deinde hominis, ut scis, non perinde Latine docti quam Græce; & mea oratio quando accederet propius ad illius neglectam simplicitatem, tanto futura sit propior veritati, cui hac in re soli curam & debeo & habeo. Fateor, mi Petre, mihi adeo multum laboris his rebus paratis detractum, ut pene nihil fuerit relictum. Alioquin hujus rei vel excogitatio, vel œconomia potuisset ab ingenio neque infimo, neque prorsus indocto

docto, postulare, tum temporis nonnihil, tum studii; quod si exigeretur, ut disertè etiam res, non tantum verè, scriberetur, id vero a me præstari, nullo tempore, nullo studio potuisset. Nunc vero quum ablatiis curis his, in quibus tantum fuit sudoris exhauriendum, restiterit tantum hoc, uti sic simpliciter scriberentur audita, nihil erat negotii. Sed huic tamen tam nihilo negotii peragendo, cætera negotia mea minus fere quam nihil temporis reliquerunt: dum causas forenses assidue alias ago, alias audio, alias arbiter finio, alias judex dirimo; dum hic officii causa visitur, ille negotii; dum foris totum ferme diem aliis impartior, reliquum meis: relinquo mihi, hoc est, literis, nihil. Nempe reverso domum, cum uxore fabulandum est, garriendum cum liberis, colloquendum cum ministris: quæ ego omnia inter negotia numero, quando fieri necesse est, (necesse est autem, nisi velis esse domi tuæ peregrinus), & danda omnino opera est, ut quos vitæ tuæ comites, aut natura providit, aut fecit casus, aut ipse delegisti, his ut te quam jucundissimum compares, modo ut ne comitatus corrumpas, aut indulgentia ex ministris dominos reddas. Inter hæc, quæ dixi, elabitur dies, mensis, annus: quando ergo scribimus? Nec interim de somno quicquam sum loquutus, ut nec de cibo quidem, qui multis non minus absument temporis, quam somnus ipse, qui vitæ absument ferme dimidium. Ac mihi hoc solum temporis adquire, quod somno cibo-

que suffuror ; quod quoniam parcum est , lente , quia tamen aliquid , aliquando perfeci , atque ad te , mi Petre , transmisi Utopiam , ut legeres ; & si quid effugisset nos , uti tu admoneres. Quanquam enim non hac parte penitus diffido mihi , (qui utinam sic ingenio atque doctrina aliquid essem , ut memoria non usquequaque destituor) non usque adeo tamen confido , ut credam , nihil mihi potuisse excidere. Nam & Joannes Clemens , puer meus , qui adfuit , ut scis , unà , ut quem a nullo patior sermone abesse , in quo aliquid esse fructus potest , quoniam ab hac herba , qua & Latinis literis & Græcis coepit evirescere , egregiam aliquando frugem spero , in magnam me coniecit dubitationem. Siquidem quum quantum ego recordor , Hythlodæus narraverit Amauroticum illum pontem , quo fluvius Anydrus infernitur , quingentos habere passus in longum , Joannes meus ait , detrahendos esse ducentos , latitudinem fluminis haud supra trecentos ibi continere : ego te rogo , rem ut revoces in memoriam. Nam si tu cum illo sentis , ego quoque assentiar , & me lapsum credam : sin ipse non recolis , scribam , ut feci , quod ipse recordari videor mihi. Nam ut maxime curabo , ne quid sit in libro falsi , ita si quid sit in ambiguo , *potius mendacium dicam , quam mentiar* , quod malim bonus esse quam prudens. Quanquam facile fuerit huic mederi morbo , si ex Raphaele ipso , aut præsens scisciteris , aut per literas : quod necesse est facias , vel ob alium scrupulum , qui nobis in-

cidit, nescio mea-ne culpa magis, an tua, an Raphaelis ipsius. Nam neque nobis in mentem venit quærere, neque illi dicere, qua in parte novi illius orbis *UTOPIA* sita sit (1). Quod non fuisse prætermissum sic, vellem profecto mediocri pecunia mea redemptum; vel quod subpudet me nescire quo in mari sit insula, de qua tam multa recenseam; vel quod sunt apud nos unus & alter, sed unus maxime, vir pius & professione Theologus, qui miro flagrat desiderio adeundæ *Utopiæ*, non inani & curiosa libidine collustrandi nova, sed uti religionem nostram, feliciter ibi coeptam, foveat atque adaugeat. Quod quo faciat rite, decrevit ante curare, ut mittatur a Pontifice, atque adeo, ut creetur *Utopien-*sibus Episcopus, nihil eo scrupulo retardatus, quod hoc antistitium sit illi precibus impetrandum: quippe sanctum ducit ambitum, quem non honoris aut quæstûs ratio, sed pietatis respectus peperit. Quamobrem te oro, mi Petre, uti aut præsens, si potes commode, aut absens per epistolam compelles *Hythlodæum*, atque efficias, ne quicquam huic operi meo aut insit falsi, aut veri desideretur. Atque haud scio, an præstet ipsum ei librum ostendi: nam neque alius æque sufficit, si quid est erratum, corrigere; neque is ipse aliter hoc præstare potest, quam

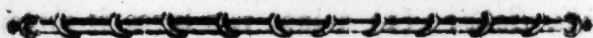
(1) Quippè in nullâ: quod sat adstruit nomen ipsum *Utopia*, Latine, non locus.

si quæ sunt a me scripta , perlegerit. Ad hæc , fiet ut hoc pacto intelligas , accipiatne libenter , an gravatim ferat hoc operis a me conscribi. Nempe si suos labores decrevit ipse mandare literis , nolit fortasse me , neque ego certe velim , Utopiensium per me vulgata re publica , florem illi gratiamque novitatis historiæ suæ præripere. Quanquam , ut vere dicam , nec ipse mecum satis adhuc constitui , an sim omnino editurus. Etenim tam varia sunt palata mortalium , tam morosa quorundam ingenia , tam ingrati animi , tam absurda judicia , ut cum his haud paulo felicius agi videatur , qui jucundi atque hilares genio indulgent suo , quam qui semet macerant curis , ut edant aliquid , quod aliis aut fastidientibus , aut ingratis , vel utilitati possit esse , vel voluptati. Plurimi literas nesciunt , multi contemnunt. Barbarus ut durum rejicit , quicquid non est plane barbarum ; sciolli aspernantur ut triviale , quicquid obsoletis verbis non scatet ; quibusdam solum placent vetera , plerisque tantum sua. Hic tam tetricus est , ut non admittat jocos : hic tam insulsus , ut non ferat sales. Tam simi quidam sunt , ut nasum omnem , velut aquam ab rabido morsus cane , reformident : adeo mobiles alii sunt , ut aliud sedentes probent , aliud stantes. Hi sedent in tabernis , & inter pocula de scriptorum judicant ingeniis , magnaque cum autoritate condemnant utcunque lubitum est , suis quemque scriptis , veluti capillicio vellicantes , ipsi interim tuti , & quod dici solet ,

ἔξω βέλους ; (1) quippe tam leves & abrasī undique , ut ne pilum quidem habeant boni viri , quo possint apprehendi. Sunt præterea quidam tam ingrati , ut quum impensè deleantur opere , nihilo tamen magis ament autorem : non absimiles inhumanis hospitibus , qui quum opiparo convivio prolixè sint excepti , saturi demum discedunt domum , nullis habitis gratiis ei a quo sunt invitati. I nunc & hominibus tam delicati palati , tam varii gustūs , animi præterea tam memoris & grati , tuis impensis epulum instrue. Sed tamen , mi Petre , tu illud age , quod dixi , cum Hythlodæo ; postea tamen integrum erit hac de re consultare denuo. Quanquam si id ipsius voluntate fiat , (quandoquidem scribendi labore defunctus , nunc sero sapio) quod reliquum est de edendo , sequar amicorum consilium , atque in primis tuum. Vale , jucundissime P. Ægidi , cum optima conjugè ; ac me , ut soles , ama , quando ego te amo , etiam plus quam soleo.

(1) Extrà tela

VII.

THOMAS MORUS

EIDEM P. ÆGIDIO

IMPENDIO me, charissime Petre, delectavit hominis illius acutissima censura quam nosti, qui in Utopiam nostram usus est hoc dilemmate: » Si res, ut vera, prodita est, vi-
 » deo ibi quædam subabsurda; sin ficta, tum
 » in nonnullis exactum illud Mori iudicium
 » requiro ». Huic ego, mi Petre, viro, quis-
 quis is fuit (quem & doctum suspicor, &
 eremicum video), multas, magnas habeo gra-
 tias. Tantum etenim mihi iudicio hoc suo
 tam ingenuo, quantum nescio an quisquam
 alius ab edito libello gratificatus est. Nam
 primum sive mei studio, sive ipsius operis
 illectus, non laboris videtur fuisse pertæsus,
 quominus totum perlegeret, neque id qui-
 dem desinctorie ac præcipitanter, quomodo
 sacerdotes horarias preces solent (videlicet
 hi qui solent) sed ita sensim ac sedulo, ut in-
 terim singula solemter expenderit, deinde no-
 tatis quibusdam, idque etiam parce, declarat
 cætera se non temere, sed iudicio compro-
 basse. Postremo his ipsis verbis quibus me
 suggillat, tantum tamen attribuit laudis quan-

tum non ii qui de industriâ laudavere. Indicat enim facile quam sentiat de me magnifice, qui, si quid non satis exactum legerit, ibi queritur spe se suâ destitui; quum mihi interim supra spem accidat si vel e multis aliqua saltem edere non prorsus absurda possim. Quanquam (ut ipse quoque vicissim non minus ingenue agam cum illo) non video cur sibi tam oculatus, & quod Græci dicunt *ὀξύ δερχης* (1), videri debeat, qui aut subabsurda quædam in Utopiensium institutisprehenderit, aut me in republicâ formandâ quædam non satis utiliter excogitasse: quasi alibi nihil usquam gentium sit absurdi, aut quisquam unquam Philosophorum omnium Rempublicam, Principem, aut domum denique privatam, sic ordinaverit, ut nihil instituerit quod præstet immutari. Qua in re, nisi sancta esset apud me præstantissimorum virorum consecrata vetustate memoria, possem profecto e singulis aliqua proferre in quibus damnandis universorum calculos essent haud dubie relaturus. Jam quum dubitet verane res an commentitia sit, hic vero exactum ipsius iudicium requiro. Neque tamen inficias eo, si de Republica scribere decrevissem, ac mihi tamen venisset in mentem talis fabulæ, non fuisse fortassis abhorriturum ab ea fictione, qua velut melle circumlitum suaviusculè influeret in animos verum. At certe sic temperassem tamen, ut si vulgi abuti igno-

(1) Acute cernens.

ratione vellem, literatioribus saltem aliqua præfixissem vestigia quibus institutum nostrum facile pervestigarent. Itaque, si nihil aliud, at nomina saltem Principis, fluminis, Urbis, Insulæ, posuisssem talia, quæ peritiores admonere possent: *Insulam nusquam esse, urbem evanidam, sine aquâ fluvium, sine populo esse principem* (1): quod neque factu fuisset difficile, & multo fuisset lepidius quam quod ego feci. Qui, nisi me fides coegisset historiæ, non sum tam stupidus, ut barbaris illis uti nominibus & nihil significantibus, *Utopiæ, Anydri, Amauroti, Ademi*, voluissse. Cæterum, mi Ægidi, quandoquidem aliquos esse video tam cautos, utque nos, homines simplices & creduli, Hythlodæo (2) referente, perscripsimus, ea homines circumspecti ac sagaces ægre adducuntur ut credant, ne pariter mea fides apud eos, cum historiæ fide, periclitari possit, gaudeo licere mihi, pro meo partu, dicere quod Terentiana Mysis (3) ait de Glycerii puero, qui ne suppositius haberetur: *Diis pol, inquit, habeo gratias, quod pariundo aliquot adfuere liberæ!* Etenim hoc mihi quoque accidit per quam commodè, quod Raphael non mihi modo ac tibi illa, sed multis præterea honestissimis viris atque gravissimis, nescio an plura adhuc & majora, certe neque pau-

(1) Hic totam ferè clavem, ut alunt, operis (saltem ad nomina) dat ipse Morus: quod Lectori non excidat.

(2) HYTHLODÆUS, nugarum artifex, a Græco Τόλος, ὁ Νυγὰ, & δ' αἰὼς, peritus.

(3) In Andriâ. Act. IV. Scæ. 5.

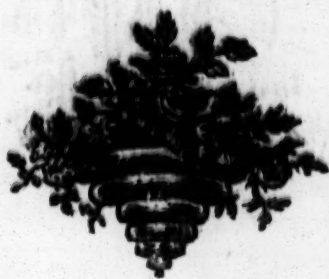
eiora narravit neque minora, quam nobis. Quod si ne iis quidem increduli isti credant, Hythlodæum adeant ipsum licet: neque enim adhuc mortuus est. Accepi modo e quibusdam recens è Lusitania venientibus, calendis Martiis proximis, tam incolumem ac vegetum fuisse hominem quam unquam alias. Exsciscentur ergo ab ipso verum, aut questionibus, si libet, exsculpant; modo mihi intelligant operam tantum meam, non alienam etiam fidem esse præstandam. Vale, mi charissime Petre, cum uxore lepidissima & scita filiola, quibus uxor mea longam præstatur salutem.

HEXASTICHON
ANEMOLII POETÆ LAUREATI,
*HYTHLODÆI EX SORORE NEPOTIS,
IN INSULAM UTOPIAM.*

UTOPIA priscis dicta ob infrequentiam,
Nunc civitatis æmula Platonica,
Fortasse victrix (nam quod illa literis
Delineavit , hoc ego una præstiti
Viris & opibus , optimisque legibus) :
Eutopia (1) merito sum vocanda nomine.

(1) Nempe , *felix locus.*

DE OPTIMO REIPUBLICÆ

STATU.

ET INSULA

UTOPIA

LIBER seu SERMO PRIMUS.

QUUM non exigui momenti negotia
quædam invictissimus Angliæ rex, Henri-
cus ejus nominis octavus, omnibus egre-
gii principis artibus ornatissimus, cum

serenissimo Castellæ principe Carolo (1) controversa nuper habuisset, ad ea tractanda, componendaque oratorem me legavit in Flandriam, comitem & collegam viri incomparabilis Cuthberti Tunstalli, quem sacris scriniis nuper, ingenti omnium gratulatione, præfecit: de ejus sane laudibus nihil a me dicetur, non quod verear ne parum sinceræ fidei testis habenda sit amicitia, sed quod virtus ejus, ac doctrina major est, quam ut a me prædicari possit, tum notior ubique, atque illustrior, quam ut debeat, nisi videri velim solem lucerna, quod aiunt, ostendere. Occurrerunt nobis Brugis (sic enim convenerat) hi quibus a Principe negotium demandabatur, egregii viri omnes. In his præfectus Brugensis, vir magnificus, princeps & caput erat; cæterum os & pectus, Georgius Temsisius, Cassiletanus (2) Præpositus, non arte solum, verum etiam natura facundus, ad hæc jure consultissimus, tractandi vero negotii cum ingenio, tum assiduo rerum usu eximius artifex. Ubi semel atque iterum congressi, quibusdam de rebus non satis consentiremus, illi in aliquot dies vale nobis dicto,

(1) Carolo quinto.
(2) De Montcastril.

Bruxellas profecti sunt, Principis oraculum
sciscitaturi: ego me interim (sic enim
res ferebat) Antuerpiam conféro. Ibi dum
versor, sæpe me inter alios, sed quo non
alius gravior, invisit **PETRUS ÆGIDIUS**,
Antuerpiæ natus, magna fide, & loco
apud suos honesto, dignus honestissimo;
quippe juvenis haud scio doctior ne, an
morator. Est enim & optimus & litera-
tissimus; ad hæc animo in omnes candi-
do, in amicos vero tam propenso pecto-
re, amore, fide, adfectu tam sincero,
ut vix unum aut alterum usquam inve-
nias, quem illi sentias omnibus amicitiae
numeris esse conferendum. Rara illi mo-
destia; nemini longius abest fucus, nulli
simplicitas inest prudentior. Porro sermo-
ne tam lepidus, & tam innoxie facetus,
ut patriæ desiderium, ac laris domestici,
uxoris & liberorum, quorum studio revi-
sendorum nimis quam anxie tenebar (jam
tum enim plus quatuor mensibus abfue-
ram domo) magna ex parte mihi dulcissima
consuetudine sua, & mellitissima confa-
bulatione levaverit. Hunc quum die quadam
in templo divæ Mariæ, quod & opere pul-
cherrimum, & populo celeberrimum, rei
divinæ interfuissem, atque peracto sacro,
pararem inde in hospitium redire, forte
colloquentem video cum hospite quodam.

vergentis ad senium ætatis, vultu adusto;
 promissa barba, penula neglectim ab hu-
 mero dependente, qui mihi ex vultu at-
 que habitu nauclerus esse videbatur. At
 Petrus ubi me conspexit, adit ac salutat;
 respondere conantem seducit paululum,
 & vides, inquit, hunc? simul designabat
 eum cum quo loquentem videram: eum,
 inquit, jam hinc ad te recta parabam du-
 cere. Venisset, inquam, pergratus mihi tua
 causa. Imo, inquit ille, si nosset hominem,
 sua: nam nemo vivit hodie mortaliū om-
 nium, qui tantum tibi hominum, terra-
 rumque incognitarum, narrare possit his-
 toriam, quarum rerum audiendarum scio
 avidissimum esse te. Ergo, inquam, non
 pessime conjectavi; nam primo aspectu
 protinus sensi hominem esse nauclerum. At-
 qui, inquit, aberrasti longissime; navigavit
 quidem, non ut Palinurus, sed ut Ulysses;
 imo velut Plato. Nempe RAPHAEL iste, sic
 enim vocatur, gentilitio nomine HYTMLO-
 DÆUS (1), & Latine lingue non indoctus,
 & Græcæ doctissimus, cujus ideo studio-
 sior quam Romanæ fuit, quoniam totum
 se addixerat philosophiæ; qua in re nihil
 quod alicujus momenti sit, præter Sene-
 cæ quædam ac Ciceronis, extare latine

(1) Vid. Superius inter *Parerga ad Utopiam*, pag. 32.

cognovit, relicto fratribus patrimonio, quod ei domi fuerat (est enim Lusitanus), orbis terrarum contemplandi studio, Americo Vespucio se adjunxit, atque in tribus posterioribus illarum quatuor navigationum, quæ passim jam leguntur, perpetuus ejus comes fuit, nisi quod in ultima cum eo non rediit: curavit enim atque adeo extorsit ab Americo, ut ipse in his xxiv. esset, qui ad fines postremæ navigationis in Castella (1) relinquebantur. Itaque relictus est, uti obtemperaretur animo ejus, peregrinationis magis quam sepulchri curioso, quippe cui hæc assidue sunt in ore: *Calo regitur qui non habet urnam* (2), & , *undique ad superos tantumdem esse viæ*; quæ mens ejus, nisi Deus ei propitius adfuisset, nimio fuerat illi constatura (3). Cæterum postquam digresso Vespucio multas regiones cum quinque Castellanorum comitibus emensus est, mirabili tandem fortuna Taprobanem delatus, inde pervenit in Calicut, ubi repertis commode Lusitanorum navibus, in patriam denique præter spem revehitur. Hæc ubi narravit Petrus, actis ei gratiis, quod tam officiosus in me fuisset, ut cujus viri colloquium mihi

(1) Dans la nouvelle Castille.

(2) *Lucan. Pharsal. L. 7. V. 819.*

(3) Nempe ab Inquisitione.

gratum speraret, ejus uti sermone fruerer, tantam rationem habuisset, ad Raphaelem me converto. Tum ubi nos mutuo salutastemus, atque illa communia dixissemus, quæ diel in primo hospitum congressu solent: inde domum meam digredimur, ibique in horto considentes, in scamno cespitibus herbis constrato confabulamur.

NARRAVIT ergo nobis, quo pacto, posteaquam Vespucius abierat, ipse sociique ejus, qui in Castella remanserant, conveniendo atque blandiendo, cœperint se paulatim ejus terræ gentibus insinuare, jamque non innoxie modo apud eas, sed etiam familiariter versari; tum Principi cuidam (cujus & patria mihi & nomen excidit) grati, charique esse. Ejus liberalitate narrabat comitatum atque viaticum ipsi & quinque ejus comitibus affatim fuisse supeditatum cum itineris, quod per aquarum ratibus, per terram curru peragebant, fidelissimo duce, qui eos ad alios Principes, quos diligenter commendati petebant, adduceret. Nam post multorum itinera dierum, oppida atque urbes aiebat reperisse se, ac non pessime institutas, magna populorum frequentia, respublicas. Nempe sub Æquatoris linea, tum hinc atque inde, ab utroque latere, quantum fere spatii solis orbita complectitur, vastas objacere

solitudines perpetuo fervore torridas. Squalor undique & tristis rerum facies, horrida atque inculta omnia, feris habitata serpentibusque, aut denique hominibus neque minus efferis quam sint belluæ, neque minus noxilis. Cæterum ubi longius evectus sis, paulatim omnia mansuescere, cælum minus asperum, solum virore blandum, mitiora animantium ingenia, tandem aperiri populos, urbes, oppida, in his assidua, non inter se modo ac finitimos, sed procul etiam dissitas gentes, terra marique commercia. Inde sibi natam facultatem, multas ultro citroque terras invisendi, quod nulla navis ad iter quodlibet instruebatur, in quam non ille, comitesque ejus libentissime admittebantur. Naves quas primis regionibus conspexerunt, carina plana fuisse narrabat; vela consutis papyris aut viminibus intendebantur, alibi coriacea; post vero acuminatas carinas, canabea vela repererunt, omnia denique nostris similia; nautæ maris ac cæli non imperiti. Sed miram se narrabat iniisse gratiam, tradito magnetis usu, cujus antea penitus erant ignari; ideoque timide pelago consuevisse sese, neque alias temere, quam æstare credere. Nunc vero ejus fiducia lapidis contemnunt hyemem, *securi magis, quam tuti*: ut periculum sit, ne

quæ res magno eis bono futura putabatur, eadem per imprudentiam magnorum causa malorum fiat. Quid quoque in loco se vidisse narravit, & longum fuerit explicare, neque hujus est operis institutum. Et alio fortasse loco dicetur a nobis, præsertim quicquid ex usu fuerit non ignorari: qualia sunt in primis ea, quæ apud populos usquam civiliter conviventes animadvertit, recte prudenterque provisæ. His enim de rebus & nos avidissime rogabamus, & ille libentissime diserebat, omiſſa interim inquisitione monstrorum, quibus nihil est minus novum. Nam Scyllas & Celenos rapaces, & Lestrigonas populivoros, atque ejuscemodi immania portenta, nusquam fere non invenias; at sane ac sapienter institutos cives haud reperiās ubilibet. Cæterum ut multa apud novos illos populos adnotavit perperam consulta, sic haud pauca recensuit, unde possint exempla sumi corrigendis harum urbium, nationum, gentium ac regnorum erroribus idonea: alio, ut dixi, loco a me commemoranda. Nunc ea tantum referre animus est, quæ de moribus atque institutis narrabat Utopiensium, præmisso tamen eo sermone, quo velut tractu quodam ad ejus mentionem reipublicæ deventum est.

NAM quum Raphael prudentissime

recensuisset, alia hic, alia illic errata, utrobique certe plurima, tum quæ apud nos, quæve item sunt apud illos cauta sapientius; quum uniuscujusque populi mores atque instituta sic teneret, tanquam, in quemcunque locum divertisset, totam ibi vitam vixisse videretur, admiratus hominem Petrus: » *MIROR* profecto, mi Raphael, inquit, cur te Regi cuiquam non adjungas, quorum neminem esse, satis scio, cui tu non sis futurus vehementer gratus, utpote quem hac doctrina, atque hac locorum hominumque peritia non oblectare solum, sed exemplis quoque instruere, atque adjuvare consilio sis idoneus; simul hoc pacto & tuis rebus egregie consulueris, & tuorum omnium commodis magno esse adjumento possis ». *Quod* ad meos attinet, inquit ille, non valde commoveor, nempe in quos mediocriter opinor me officii mei partes implevisse. Nam quibus rebus alii non nisi senes & ægri cedunt, imo tum quoque ægre cedunt, quum amplius retinere non possunt, eas res ego, non sanus modo ac vegetus, sed juvenis quoque cognatis, amicisque dispartivi; quos debere puto hac mea esse benignitate contentos, neque id exigere atque expectare præterea, ut memet eorum causa regibus in servitium

dedam. « **BONA** verba, inquit Petrus; mihi visum est non ut servias regibus, sed ut inservias. » Hoc est, inquit ille, una syllaba plus quam servias. « **AT** ego sic censeo, inquit Petrus, quoquo tu nomine rem appelles, eam tamen ipsam esse viam, qua non aliis modo & privatim & publice possis conducere, sed tuam quoque ipsius conditionem reddere feliciorum. » **FELICIORUM**, inquit Raphael, ea via facerem, a qua abhorret animus? Atqui nunc sic vivo ut volo: quod ego certe suspicor paucissimis purpuratorum contingere. Quin satis est eorum, qui potentum amicitias ambiunt (ne magnam putes iacturam fieri), si me atque uno aut altero mei similibus sint carituri. « **TUM** ego, perspicuum est, inquam, te, mi Raphael, neque opum esse neque potentiae cupidum; atque ego profecto hujus tuæ mentis hominem non minus veneror ac suspicio, quam eorum quemvis, qui maxime rerum sunt potentes. Cæterum videberis plane rem te atque isthoc animo tuo tam generoso, tam vere philosopho, dignam facturum, si te ita compares, ut vel cum aliquo privatim incommodo ingenium tuum atque industriam publicis rebus accommodes, quod nunquam tanto cum fructu queas, quanto si a consiliis fueris magno alicui Principi,

eique (quod te facturum certe scio) rec-
ta atque honesta persuaferis. Nempe a Prin-
cipe bonorum malorumque omnium tor-
rens in totum populum , velut a perenni
quodam fonte , promanat. In te vero tam
absoluta doctrina est , ut vel citra magnum
rerum usum , porro tanta rerum peritia ,
ut sine ulla doctrina , egregium consilia-
rium cuivis regum sis præstiturus ». Bis
erras , inquit ille , mi More , primum in
me , deinde in re ipsa. Nam neque mihi
ea est facultas , quam tu tribuis ; & , si
maxime esset , tamen quum otio meo ne-
gotium facefferem , publicam rem nihil pro-
moveam. Primum enim principes ipsi ple-
rique omnes militaribus studiis (quorum
ego neque peritiam habeo , neque deside-
ro) libentius occupantur , quam bonis pa-
cis artibus , majusque multo studium est ,
quibus modis per fas ac nefas nova sibi
regna pariant , quam uti parta bene admi-
nistrant. Præterea quicumque regibus a con-
silio sunt , eorum nemo est , qui non aut
vere tantum sapit , ut non egeat , aut
tantum sibi sapere videtur , ut non libeat
alterius probare consilium , nisi quod ab-
surdissimis quibusque dictis assentiuntur &
supparasitantur eorum , quos , ut maximæ
apud principem gratiæ , student assentatio-
ne demereri sibi. Et certe sic est natura

comparatum, ut sua cuique inventa blandiantur: sic & corvo suus arridet pullus, & suus simiæ catulus placet. Quod si quis in illo cœtu, vel alienis invidentium, vel præferentium sua, aliquid afferat, quod aut aliis temporibus factum legit, aut aliis fieri locis vidit, ibi qui audiunt, perinde agunt, ac si tota sapientiæ suæ periclitaretur opinio, & post illa pro stultis plane sint habendi, nisi aliquid sufficienter invenire, quod in aliorum inventis vertant vitio. Si cætera destituant, tum huc confugiunt: hæc nostris, inquit, placere majoribus, quorum prudentiam utinam nos æquaremus; itaque hoc dicto, veluti egregie perorata re, considunt. Tanquam magnum sit periculum, si quis ulla in re deprehendatur majoribus suis sapientior, a quibus tamen ut quidque optime consultum est, ita æquissimo animo valere sinimus; at si qua de re potuit consuli prudentius, eam protinus ansam cupide arreptam mordicus retinemus. Itaque in hæc superba, absurda, ac morosa judicia, cum sæpe alibi, tum semel in Anglia quoque incidi. « OBSECRO, inquam, fuisti apud nos? FUI, inquit, atque aliquot menses ibi sum versatus, non multo post eam cladem, qua Anglorum Occidentalium civile adversus regem bellum, miseranda ipso-

rum strage compressum est. Interea multum debui reverendissimo patri Joanni Mortono, Cantuariensi Archiepiscopo & Cardinali, ac tum quoque Angliæ Cancellario: viro, mi Petre, (nam Moro cognita sum narraturus) non autoritate magis, quam prudentia ac virtute venerabili. Etenim statura ei medioeris erat, nec ætati quanquam feræ cedens; vultus quem revereare, non horreas; in congressu non difficilis, serius tamen & gravis. Libido erat, asperius interdum compellendo supplicantes, experiri, sed sine noxa, quid ingenii, quam animi præsentiam quisque præ se ferret; qua, velut cognata sibi virtute, modo abesset impudentia, delectabatur, & ut idoneam ad res gerendas amplectebatur. Sermo politus & efficax, juris magna peritia, ingenium incomparabile, memoria ad prodigium usque excellens. Hæc enim natura egregia, discendo atque exercendo provexit. Hujus consiliis rex plurimum fidere, multum respública niti, cum ego aderam, videbatur: quippe qui ab prima fere juvenia protinus a schola conjectus in aulam, maximis in negotiis per omnem versatus ætatem, ac variis fortunæ æstibus assidue jactatus, prudentiam rerum (quæ sic recepta non facile elabatur) multis magnisque cum periculis didicerat.

FORTE fortuna quum die quodam in ejus mensa essem, Laicus quidam legum vestratium peritus aderat. Is, nescio unde nactus occasionem, cœpit accurate laudare rigidam illam justitiam, quæ tum illic exercebatur in fures, quos passim narrabat nonnunquam suspendi viginti in una cruce; atque eo vehementius dicebat se mirari, cum tam pauci elaberentur supplicio, quo malo fato fieret, uti tam multi tamen ubique grassarentur (1). Tum ego, ausus enim sum libere apud Cardinalem loqui: « NIHIL mireris, inquam, nam hæc punitio furum & supra justum est, & non ex usu publico. Est enim ad vindicanda furta nimis atrox, nec tamen ad refrænanda sufficiens. Quippe neque furtum simplex tam ingens facinus est, ut capite debeat plecti; neque ulla pœna est tanta, ut ab latrociniis cohibeat eos, qui nullam aliam artem quærendi victus habent. Itaque hac in re non vos modo, sed bona pars hujus orbis imitari videtur malos præceptores, qui discipulos verberant libentius, quam docent. Decernuntur enim furanti gravia atque horrenda supplicia, cum potius multo fuerit providendum, uti aliquis esset proventus vi-

(1) Digressio, de Panis.

tæ, ne cuiquam tam dira sit furandi primum, dehinc pereundi necessitas ». EST, inquit ille, satis hoc provisum. Sunt artes mechanicæ, est agricolatio: ex his tueri vitam liceat, ni sponte mali esse mallent. » At non sic evades, inquam. Nam primum omittamus eos, qui sæpe vel ab externis bellis, vel civilibus mutili redeunt domum, ut nuper apud vos e Cornubiensi prælio, & non ita pridem e Gallico; qui vel reipublicæ impendunt membra, vel regi, quos neque pristinas artes exercere debilitas patitur, neque ætas novam discere: hos, inquam, omittamus, quando bella per intermissas vices commeant. Ea contemplemur, quæ nullo die non accidunt*.

TANTUS est ergo nobilium numerus, qui non ipsi modo degant otiosi, tamquam fuci laboribus aliorum, quos, puta suorum prædiorum colonos, augendis redditibus, ad vivum usque radunt, (nam eam solam frugalitatem novere, homines alioquin ad mendicitatem usque prodigi); verum immensam quoque otiosorum stipatorum turbam circumferunt, qui nullam unquam quærendi victûs artem didicere. Hi simul atque herus obierit, aut ipsi ægrotaverint, ejiciuntur illico; nam &

* *De Latrocinii causis.*

otiosos libentius quam ægrotos alunt, & sæpe morientis hæres non protinus alendæ sufficit paternæ familiæ. Interim illi esuriunt strenue, nisi strenue latrocinentur. Nam quid faciant? siquidem ubi errando paululum vestes ac valetudinem attrivere, morbo jam squalidos, atque obsitos panis, neque generosi dignantur accipere, neque audent rustici, non ignari eum, qui molliter educatus in otio ac deliciis, solitus sit, accinctus acinace ac cetra, (1) totam viciniam vultu nebulonico despicere, & contemnere omnes præ se, haudquaquam idoneum fore, qui cum ligone ac marra, (2) maligna mercede ac victu parco, fideliter inserviat pauperi ». Ad hæc ille : « **ATQUI** nobis inquit, hoc hominum genus in primis fovendum est. In his enim, utpote hominibus animi magis excelsi ac generosioris, quam sunt opifices aut agricolæ, consistunt vires ac robur exercitûs, si quando sit configendum bello. » « **PROFECTO**, inquam ego, eadem opera dicas licet, belli gratia fovendos esse fures, quibus haud dubie nunquam carebitis, dum habebitis hos. Quin neque latrones sunt instrenui milites, neque milites ignavissimi latronum: adeo inter has artes belle convenit. At hoc vitium tamen frequens est vobis,

(1) *Cuirasse*, propriè *Scutum corio obductum*.

(2) *Vinitoris instrumentum*.

non proprium ; est enim omnium fere gentium commune. Nam Gallias infestat alia præterea pestis pestilentior. Tota patria stipendiariis in pace quoque (si illa pax est) oppleta atque obseffa est militibus , eadem persuasione inductis , qua vos otiosos hic ministros alendos esse censuistis : nempe quod Morosophis visum est , in eo sitam esse publicam salutem , si in promptu semper adsit validum firmumque præsidium , maxime veteranorum . Neque enim confidunt inexercitatis quicquam : ut vel ideo quærendum eis bellum sit , ne imperitos habeant milites , & homines jugulandi ignaros ; ne (ut habet facete Sallustius) manus aut animus incipiat per otium torpescere. At quam sit perniciosum hujusmodi belluas alere , & Gallia suo malo didicit , & Romanorum , Carthaginiensium , ac Syrorum , tum multarum gentium exempla declarant , quorum omnium non imperium modo , sed agros quoque , atque adeo urbes ipsas , parati ipsorum exercitus aliis atque aliis occasionibus , everterunt. Quam vero non magnopere necessarium , vel hinc elucescit , quod ne Galli quidem milites armis ab unguliculis exercitatissimi cum evocatis comparati vestris , admodum sæpe gloriantur superiores sese discessisse , ut ne quid dicam

amplius, ne præsentibus videar adblandiri vobis. Sed nec vestri illi vel opifices urbici, vel rudes atque agrestes agricolæ, otiosos generosorum stipatores creduntur valde pertimescere, nisi aut hi quibus ad vires atque audaciam corpus contigit ineptius, aut quorum animi vis inopia rei familiaris infringitur. Adeo periculum nullum est, ne quorum valida & robusta corpora, neque enim nisi selectos dignantur generosi corrumpere, (nunc vel elanguescunt otio vel negotiis prope muliebribus emolliuntur), iidem bonis artibus instructi ad vitam, & virilibus exercitati laboribus effœminentur. Certe utcunque sese hæc habet res, illud mihi nequaquam videtur publicæ rei conducere in eventum belli, (quod nunquam habetis, nisi quum vultis), infinitam ejus generis turbam alere, quod infestat pacem, cujus tanto major haberi ratio, quam belli debeat, Neque hæc tamen sola est furandi necessitas; est alia magis, quantum credo, peculiaris vobis». QUÆNAM est ea, inquit Cardinalis». OVES, inquam, vestræ, quæ tam mites esse, tamque exiguo solent ali, nunc (uti fertur) tam edaces atque indomitæ esse cœperunt, ut homines devorent ipsos, agros, domos, oppida vastent ac depopulentur. Nempe quibuscunque regni partibus nas-

citur lana tenuior, atque ideo pretiosior, ibi nobiles & generosi, atque adeo Abbates aliquot, sancti viri, non his contenti redditibus fructibusque annuis, qui majoribus suis solebant ex prædiis crescere, nec habentes satis, quod otiose ac laute viventes nihil in publicum prosint, nisi etiam obsint, arvo nihil relinquunt; omnia claudunt pascuis, demoliuntur domos, diruunt oppida, templo duntaxat stabulandis ovibus relicto. Et tanquam parum soli perderent apud vos ferarum saltus ac vivaria, illi boni viri habitationes omnes, & quicquid usquam est culti, vertunt in solitudinem. Ergo ut unus helluo inexplebilis ac dira pestis patriæ, continuatis agris, aliquot millia jugerum uno circumdet septo, ejiciuntur coloni quidam suis etiam, aut circumscripti fraude, aut vi oppressi exuuntur, aut fatigati injuriis adiguntur ad venditionem. Itaque quoquo pacto emigrant miseri, viri, mulieres, mariti, uxores, orbi, viduæ parentes cum parvis liberis, & numerosa magis quam divite familia, ut multis opus habet manibus res rustica: emigrant, inquam, e notis atque assuetis laribus, nec inveniunt quo se recipiant; suppellectilem omnem haud magno vendibilem, etiam si manere possit emptorem, quum extrudi necesse est,

minimo venundant. Id quum brevi errando insumpserint, quid restat aliud denique quam uti furentur, & pendeant juste scilicet, aut vagentur atque mendicent. Quanquam tum quoque velut erronei conjiciuntur in carcerem, quod otiosi obambulent, quorum operam nemo est qui conducatur, quum illi cupidissime offerant. Nam rusticæ rei cui assueverunt, nihil est quod agatur, ubi nihil feritur. Si quidem unus opilio atque bubulcus sufficit ei terræ depascendæ pecoribus, in cuius cultum, ut sementi faciendæ sufficeret, multæ poscebantur manus. Atque hac ratione fit ut multis in locis annona multo sit carior. Quin lanarum quoque adeo increvit pretium, ut a tenuioribus, qui pannos inde solent apud vos conficere, prorsus emi non possint, atque ea ratione plures ab opere ablegantur in otium. Nam post aucta pascua infinitam ovium vim absumpsit tabes, velut eorum cupiditatem ulciscente Deo, immissa in oves lue, quam in ipsorum capita contortam esse fuerat justius. Quod si maxime increscat ovium numerus, pretio nihil decrescit tamen; quod earum, si *monopolium* appellari non potest quod non unus vendit, certe *oligopolium* est: reciderunt enim fere in manus paucorum, eorundemque divitum,

quos nulla necessitas urget ante vendendi quam libet, nec ante libet quam liceat quanti libet. Jam cætera quoque pecorum genera, ut æque cara sint, eadem ratio est; atque hoc etiam amplius, quod dirutis villis, atque imminuta re rustica, non sint qui foeturam curent. Neque enim divites illi, ut ovium, sic etiam armentorum foetus educant; sed aliunde macra empta vili, posteaquam suis pascuis pinguerint, magno revendunt. Ideoque, sicuti reor, nondum sentitur totum hujus rei incommodum; nempe adhuc his modo locis reddunt cara, ubi vendunt. Cæterum ubi aliquandiu celerius extulerint, illinc, quam nasci possint, tum demum ibi quoque paulatim decrescente copia, ubi coemuntur, necesse est hic insigni laboretur inopia. Ita qua re vel maxime felix hæc vestra videbatur insula, jam ipsam paucorum improba cupiditas vertit in perniciem. Nam hæc annonæ caritas in causa est, cur quisque quam possit plurimos e familia dimittat, quò, quæso, nisi mendicatum, aut, quod generosis animis persuadeas facilius, latrocinatum? Quid quod ad miseram hanc egestatem atque inopiam adjungitur importuna luxuries; nam & ministris nobilium, & opificibus, & ipsis propemodum rusticis, & omnibus

denique ordinibus, multum est insolentis apparatus in vestibus, nimius in victu luxus. Jam ganea, lustra, lupanar, & aliud lupanar tabernæ vinariæ, cervisiariæ; postremo tot improbi ludi, alea, charta, fritillus, pila, sphaera, discus, an non hæc celeriter exhausta pecunia recta suos mystas mittunt aliquò latrocinatum? Has perniciosas pestes ejicite: statuite, ut villas atque oppida rustica, aut hi restituant, qui diruere, aut ea cedant reposituris, atque ædificare volentibus. Refrænate coemptiones istas divitum, ac velut monopolii exercendi licentiam. Pauciores alantur otio, reddatur agricolatio, lanificium instauretur, ut sit honestum negotium, quo se utiliter exerceat otiosa ista turba, vel quos hætenus inopia fures fecit, vel qui nunc erronei, aut otiosi sunt ministri, fures nimirum utrique futuri. Certe nisi his malis medemini, frustra jactetis exercitam in vindicanda furta justitiam, nempe speciosam magis, quam aut justam aut utilem. Siquidem quum pessime sinitis educari, & mores paulatim ab teneris annis corrumpi, puniendos videlicet, tum demum, quum ea flagitia viri designent, quorum spem de se perpetuam a pueritia usque præbuerant, quid aliud quæso, quam facitis fures, & iidem plectitis?

JAM me hæc loquente, Juris ille consultus interim se ad dicendum composuerat, ac statuerat secum, modo illo solemniter disputantium uti, qui diligentius repetunt quam respondent; adeo bonam partem laudis ponunt in memoria. « BELLE, inquit, dixisti profecto, quum sis videlicet hospes, qui magis audire his de rebus aliquid potueris, quam exacte quicquam cognoscere: id quod ego paucis efficiam perspicuum. Nam primum ordine recensebo quæ tu dixisti, deinde ostendam, quibus in rebus imposuit tibi nostrarum rerum ignoratio; postremo rationes tuas omnes diluam atque dissolvam. Igitur ut a primo, quod sum pollicitus, exordiar, quatuor mihi visus es... TACE, inquit Cardinalis, nam haud responsurus paucis videris, qui sic incipias. Quamobrem levabimus in præsentem te hac respondendi molestia, servaturi tamen integrum id munus tibi in proximum congressum vestrum; quem, nisi quid impediatur aut te, aut Raphaellem hunc, crastinus dies velim referat. Sed interim abs te, mi Raphael, perquam libenter audierim, quare tu furtum putes ultimo supplicio non puniendum, quamque aliam poenam ipse statuas, quæ magis conducatur in publicum; nam tolerandum ne tu quidem sentis. At si nunc per

mortem quoque , tamen in furtum ruitur ;
proposita semel vitæ securitate , quæ vis ,
quis metus posset abstertere maleficos ,
qui mitigatione supplicii , velut præmio
quodam , ad maleficium se invitatos inter-
pretarentur ?

* OMNINO mihi videtur , inquam , pater
benignissime , homini vitam eripi propter
ereptam pecuniam prorsus iniquum esse ;
siquidem cum humana vita ne omnibus
quidem fortunæ possessionibus paria fieri
posse arbitror. Quod si læsam iustitiam , si
leges violatas , hac rependi pœna dicant ,
haud pecuniam : quidni merito *summum*
illud *jus* , *summa* vocetur *injuria* ? Nam
neque legum probanda sunt tam Manlia-
na imperia (1) , ut sicubi in levissimis pa-
rum obtemperetur , illico stringant gladium ;
neque tam Stoica scita , ut omnia peccata
adeo existiment paria , uti nihil judicent
interesse , occidatne aliquis hominem , an
nummum ei furripiat , inter quæ , si quic-
quam æquitas valet , nihil omnino simile
aut affine. Deus vetuit occidi quemquam (2) ,

* *De Panâ mortis furto decretâ.*

(1) Tit. Liv. L. VIII. n. 7.

(2) Immo , post fratricidium , Cain a Domino damnatus
ad vitam errabundam & vagam procul à facie suâ degen-
dam , ad hujuscemodi pœnæ deprecationem inclamat : *Omnis*
igitur qui invenerit me , occidet me. NEQUAQUAM ita fiet ,
dicit Dominus ; *sed omnis qui occiderit Cain , septuplum*
puniatur.

& nos tam facile occidimus ob ademptam pecuniolam? Quod si quis interpretetur, illo Dei jussu interdictam necis potestatem, nisi quatenus humana lex declaret occidendum, quid obstat quominus homines eodem modo constituent inter se, quatenus stuprum admittendum sit, adulterandum, pejerandum? Siquidem quum Deus non alienæ modo, verum etiam suæ cuique mortis jus ademerit, si hominum inter se consensus, de mutua cæde certis placitis consentientium, adeo debet valere, ut illius præcepti vinculis eximat suos satellites: qui sine ullo exemplo Dei eos interemerint, quos humana sanctio jussit occidi, an non hoc pacto præceptum illud Dei tantum juris est habiturum, quantum humana jura permiserint? Ac fiet nimirum, ut ad eundem modum omnibus in rebus statuant homines, quatenus divina mandata convenient observari. Denique lex Mosaica, quanquam inclemens & aspera, nempe in servos & quidem obstinatos lata, tamen pecunia furtum haud morte multavit. Ne putemus Deum in nova lege clementiæ, qua pater imperat filiis, majorem indulsisse nobis invicem sævienti licentiam: hæc sunt cur non licere putem. Quam vero sit absurdum, atque etiam perniciosum reipublicæ, furem atque ho-

micidam ex æquo puniri, nemo est, opinor, qui nesciat. Nempe quum latro conspiciat non minus imminere discriminis duntaxat furti damnato, quam si præterea convincatur homicidii, hac una cogitatione impellitur in cædem ejus, quem aliquin fuerat tantum spoliaturus; quippe præterquam quod deprehenso nihil sit plus periculi, est etiam in cæde securitas major, & major celandi spes, sublato facinoris indice. Itaque dum fures nimis atrociter studemus perterrefacere, in bonorum incitamus perniciem. Jam quod quæri solet, quæ punitio possit esse commodior, hoc meo judicio haud paulo facilius est repertu, quam quæ possit esse deterior. Cur enim dubitemus eam viam utilem esse castigandis sceleribus, quam scimus olim tamdiu placuisse Romanis, administrandæ reipublicæ peritissimis? Nempe hi magnorum facinorum convictos in lapidicinas, atque ad fodienda metella damnabant, perpetuis adservandos vinculis. Quanquam ego quod ad hanc rem attinet, nullius institutum gentis magis probo, quam id quod, interea dum peregrinabar, in Perside observatum apud vulgo dictos *Polyleritas* (1), adnotavi;

(1) *Valdè fabulosos.*

populum neque exiguum, neque imprudenter institutum, & nisi quod tributum quotannis Persarum pendit regi, cætera liberum ac suis permissum legibus. Cæterum, quoniam longe ab mari, montibus fere circumdati, & suæ terræ nulla in remaligne contenti fructibus neque adeunt alios sæpe, neque adeuntur, tamen ex vetusto more gentis, neque fines prorogare student, & quos habent, ab omni facile injuria & montes tuentur, & pensio quam rerum potienti persolvunt. Immunes prorsus ab militia, haud perinde splendide, atque commode, felicesque magis quam nobiles aut clari, degunt; quippe ne nomine quidem, opinor, præterquam conterminis, admodum satis noti. Ergo apud hos furti qui peraguntur, quod sustulere domino reddunt, non, quod alibi fieri solet, principi: utpote cui tantum juris esse censent in rem furtivam, quantum ipsi furi. Sin res perierit, pretio ex bonis furum confecto ac persoluto, tum reliquo uxoribus eorum atque liberis integro, ipsi damnantur in opera; ac nisi atrociter commissum furtum est, neque clauduntur ergastulo, neque gestant compedes, sed liberi ac soluti in publicis occupantur operibus. Detrectantes ac languidius gerentes sese, non tam vinculis

coercent quam excitant verberibus , strenuam navantes operam absint a contumeliis ; noctu tantum nominatim censiti cubiculis includuntur ; præter assiduum laborem , nihil incommodi est in vita. Aluntur enim haud duriter , qui publicæ rei serviunt , e publico : alibi aliter. Si quidem alicubi quod impenditur in eos , ex eleemosyna colligitur ; atque ea via , quanquam incerta tamen , ut est ille populus misericors , nulla reperitur uberior : alibi redditus quidam publici ad id destinantur. Est ubi certum in eos usus tributum viritim conferunt. Quin aliquot in locis nullum publicum opus faciunt , sed ut privatus quisque eget mercenariis , ita illorum cujuscumque in eum diem operam , stata mercede , conducit apud forum , paulo minoris quam quanti liberam fuerat conducturus. Præterea fas est servilem ignaviam flagris corripere. Sic fit , uti nunquam opere careant , & præter victum aliquid quoquo die ab singulis publico inferatur ærario. Uno quodam colore vestiuntur & omnes & soli , capillo non abrafo , verum paulo supra auriculas attonso , e quarum altera paululum præscinditur. Cibum cuique ab amicis dari , potumque , ac sui coloris vestem licet : pecuniam datam esse , danti pariter atque accipienti capitale. Neque

minus periculosum etiam homini libero, quacunque de causa, nummum a damnato recepisse, & *servos* item (sic enim damnatos vocant) arma contingere. Suos quæque regio propria distinguit nota, quam abjecisse capitale est, ut vel extra suos conspici fines, vel cum alterius regionis servo quicquam esse collocutum. At neque tutior fugæ meditatio quam ipsa est fuga. Quin conscium talis fuisse consilii in servo nex est, in libero servitus. Contra indici præmia decreta sunt, libero pecunia, servo libertas, utrique vero venia atque impunitas conscientiae, ne quando persequi malum consilium quam poenitere sit tutius. Hujus rei hæc lex atque hic ordo est, quem dixi, qui quantum habeat humanitatis & commodi facile patet: quando sic irascitur, ut vitia perimat servatis hominibus, atque ita tractatis, ut bonos esse necesse sit, & quantum ante damni dederunt, tantum reliqua vita refarciant. Porro ne ad pristinos relabantur mores, adeo nullus est metus, ut viatores quoque quibus iter aliquod institutum est, non aliis viæ ducibus sese tutiores arbitrentur, quam servis illis ad quamque regionem subinde commutatis. Nempe ad perpetrandum latrocinium nihil habent usquam non importunum: ma-

nus inermes, pecunia tantum sceleris index, deprehenso parata vindicta neque spes ulla prorsus fugiendi quoquam. Quo enim pacto falleret ac tegeret fugam homo nulla vestium parte populo similis, nisi abeat nudus? Quin sic quoque fugientem proderet auricula. At ne inito saltem consilio conjurent in rempublicam, id demum scilicet periculum est; quasi in tantam venire spem ulla possit vicinia non tentatis ac sollicitatis ante multarum regionum servitiis, quæ tantum absunt a facultate conspirandi, ut ne convenire quidem, & colloqui, aut salutare se mutuo liceat; ut credantur interim id consilium intrepide credituri suis, quod reticentibus periculosum, prodentibus maximo esse bono sciant. Quum contra nemo sit prorsus exspes, obediendo ac perferendo, bonamque de se præbendo spem emendationis in posterum vitæ, posse his modis fieri, ut libertatem aliquando recuperet; quippe nullo non anno restitutis aliquot commendatione patientiæ ». HÆC quum dixissem, atque adjecissem, nihil mihi videri causæ, quare non hic modus haberi vel in Anglia possit multo majore cum fructu, quam illa justitia, quam juris ille peritus tantopere laudaverat, sub hæc ille, nempe Jureconsultus: « NUNQUAM, inquit,

istud
in su
cam
capu
ticui
ejus
NON
mod
pron
ciata
nem
riatu
legi
tu e
alio
qui
pub
si r
nasc
hi c
den
in c
bus
dixi
fera
lau
illu
adj
sile
nar
alio

istud sic stabiliri queat in Anglia, ut non in summum discrimen adducat rempublicam ; & simul hæc dicens , commovit , caput , ac distorsit labrum , atque ita conticuit. Et omnes qui aderant , pedibus in ejus ibant sententiam. Tum Cardinalis » : NON est , inquit , proclive divinare , commodene an secus res cessura sit , nullo prorsus facto periculo. Verum si pronuntiata mortis sententia , differri executionem jubeat princeps , atque hunc experiatur morem , cohibitis asyloꝝ privilegiis , tum vero si res comprobetur eventum esse utilis , rectum fuerit eam stabiliri ; alioqui tunc quoque afficere supplicio eos , qui sunt ante damnati , neque minus e republica fuerit , neque magis injustum , quam si nunc idem fieret. Nec ullum interea nasci ex ea re potest periculum : quin mihi certe videntur erroneæ quoque ad eundem posse modum non pessime tractari , in quos hætenus tam multis editis legibus , nihil promovimus tamen ». Hæc ubi dixit Cardinalis , quæ me narrare contempserant omnes , eadem nemo non certatim laudibus est prosequutus : maxime tamen illud de erroneis , quoniam hoc ab ipso adjectum est. Nescio an quæ sunt secuta , silere præstiterit , erant enim ridicula ; sed narrabo tamen , nam non erant mala , & aliquid ad hanc rem pertinebant.

ADSTABAT forte Parasitus quidam ; qui videri volebat imitari morionem , sed ita simulabat , ut propior vero esset , tam frigidis dictis captans risum , ut ipse sapius , quam dicta sua , rideretur. Excidebant homini tamen interdum quædam , adeo non absurda , ut fidem adagio facerent *crebro jactu jaci aliquando Venerem*. Is ergo dicente quodam e convivis , jam meo sermone bene provisum esse furibus , atque a Cardinale etiam cautum de erroneis , restare nunc uti his præterea consuleretur publicitus , quos ad egestatem morbus aut senectus impulisset , atque ad labores , unde vivi possit , reddidisset impotes *.

« SINE , inquit , me , nam ego & hoc recte ut fiat , videro. Etenim hoc genus hominum misere cupio aliquò e conspectu amoliri meo , ita me male vexarunt sæpe , cum querulis illis opplorationibus flagitarent pecuniam , quas nunquam tamen tam commode potuerunt occinere ut nummum a me extorquerent. Quippe semper alterum evenit , ut aut non libeat dare , aut ne liceat quidem , quando nihil est quod detur. Itaque nunc cœperunt sapere ; nam ne perdant operam , ubi me præterire vident , prætermittunt taciti ; ita

* *De Miseris & Senibus.*

nihil
mag
ego
dispa
bia ,
chos
Sub
teri
dam
nach
quoc
prop
quid
nisi
« A
ratur
pexi
dis a
vos
dictu
ocul
peru
fratr
tali
atqu
dem
vit n
& fi

nihil a me sperant amplius, non hercule magis quam si essem sacerdos. Sed illos ego mendicos omnes lata lege distribui ac dispartiri jubeo in Benedictinorum cœnobis, & fieri laicos, ut vocant, Monachos: mulieres moniales esse impero ». Subrisit Cardinalis & approbat joco, cæteri etiam serio. Cæterum Theologus quidam frater hoc dicto in sacerdotes ac monachos adeo est exhilaratus, ut jam ipse quoque cœperit ludere, homo alioqui prope ad torvitatem gravis. « AT ne sic quidem, inquit, extricaberis a mendicis, nisi nobis quoque prospexeris fratribus ». « ATQUI, inquit Parasitus, hoc jam curatum est; nam Cardinalis egregie prospexit vobis, quum statueret de coercendis atque opere exercendis erronibus, nam vos estis erronei maximi. Hoc quoque dictum, quum conjectis in Cardinalem oculis, eum viderent non abnuere, cœperunt omnes illibenter arripere, excepto fratre; nam is (neque equidem miror), tali *perfusus aceto* (1), sic indignatus est, atque incanduit, ut nec a conviciis quidem potuerit temperare: hominem vocavit nebulonem, detractorem, susurronem, & filium perditionis, minas interim ter-

(1) *Vox Persiana.*

ribiles citans e scriptura sacra. Jam scurra serio scurrari cœpit, & erat plane in sua palæstra. « NOLI, inquit, irasci, bone frater; scriptum est, *in patientia vestra possidebitis animas vestras.* » Rursum frater, (referam enim ipsius verba), « NON irascor, inquit, furcifer, vel saltem non pecco; nam Psalmista dicit, *irascimini & nolite peccare.* » Admonitus deinde frater a Cardinale suaviter, ut suos affectus compesceret: « NON, domine inquit, ego loquor nisi ex bono zelo, sicut debeo; nam viri sancti habuerunt bonum zelum, unde dicitur, *zelus domus tuæ comedit me.* Et canitur in ecclesiis, *Irrisores Helizei, dum conscendit domum Dei, zelus (1) calvi sentiunt*, sicut fortasse sentiet iste derisor, scurra, ribaldus. « FACIS, inquit Cardinalis, bono fortassis affectu; sed mihi videris facturus, nescio an sanctius, certe sapientius, si te ita compares ne cum homine stulto & ridiculo ridiculum tibi certamen instituas ». « NON, domine, inquit, non facerem sapientius, nam Salomon ipse sapientissimus dicit: *Responde stulto secundum stultitiam ejus*, sicut ego nunc facio & demonstro ei fo-

(1) Pro *Zelum*, ad notandam imperitiam Fratris voce *Zelus* abutentis neutro genere, ut verbo *scelus*.

veam
Nam
tantu
vi, q
torun
vi? E
per q
excor
lum f
aliam
paulo
client
EN
ne on
duisse
& sic
quicq
quanq
da ta
rum j
veran
proba
barun
rasiti
per jo
tur,
Ut hi
mea c
fecto,
affecti

ream in quam cadet, nisi bene præcaveat. Nam si multi irrisores Helizei, qui erat tantum unus calvus, senserunt *zelus* calvi, quanto magis sentiet unus derisor multorum fratrum, in quibus sunt multi calvi? Et etiam habemus Bullam Papalem, per quam omnes qui derident nos, sunt excommunicati». Cardinalis, ubi vidit nulum fieri finem, nutu ablegato Parasito, ac aliam in rem commodam verso sermone, paulo post surgit e mensa, atque audiendis clientum negociis dedit se, nosque dimisit.

EN, mi More, quam longo te sermone oneravi: quod tamdiu facere plane pu-
duisset me, nisi tu & cupide flagitasses, & sic videreris audire, tanquam nolles quicquam ejus confabulationis omitti. Quæ quanquam aliquanto perstrictius, narranda tamen mihi fuit omnino propter eorum judicium qui, quæ me dicente spreverant, eadem rursus e vestigio non improbante Cardinale, etiam ipsi comprobarunt: usque adeo assentantes ei, ut parasiti quoque ejus inventis quæ dominus per jocum non aspernabatur, adblandirentur, & serio propemodum admitterent. Ut hinc possis æstimare, quanti me ac mea consilia aulici forent æstimaturi.» Profecto, mi Raphael, inquam, magna me affecisti voluptate, ita sunt abs te dicta

prudenter simul & lepide omnia. Præterea visus mihi interim sum non solum in patria versari, verum etiam repuerascere quodammodo, jucunda recordatione Cardinalis illius, in cujus aula puer sum educatus: cujus viri memoriæ, quod tu tam impense faves, non credas, mi Raphael, quanto mihi sis effectus hoc nomine charior, cum esses alioqui charissimus. Cæterum non possum adhuc ullo pacto meam demutare sententiam, quin te plane putem, si animum inducas tuum, uti ne ab aulis principum abhorreas in publicum posse te tuis consiliis plurimum boni conferre: quare nihil magis incumbit tuo, hoc est, boni viri officio. Siquidem cum tuus censeat Plato, *Respublicas ita demum futuras esse felices, si aut regnent philosophi, aut reges philosophentur*, quam procul aberit felicitas, si philosophi regibus nec dignentur saltem suum impartiri consilium?» «NON sunt, inquit ille, tam ingrati, quin id libenter facerent; imo multi libris editis jam fecerunt, si hi, qui rerum potiuntur, essent parati bene consultis parere. Sed bene haud dubie prævidit Plato, nisi reges philosophentur ipsi, nunquam futurum, ut perversis opinionibus a pueris imbuti atque infecti, penitus philosophantium comprobent consi-

lia:
Dion
aliqu
& p
evell
bend
rege
consi
seces
prud
tur st
tis M
lam
ro ev
jiciat
totan
ditio
quar
Hic
netis
si fu
nicar
quoc
tem
reper
Gerr
Helv
rator

lia : quod ipse quoque experiebatur apud Dionysium. An non me putas , si apud aliquem regum decreta sana proponerem , & pernicioſa malorum ſemina conarer illi evellere , protinus aut ejiciendum aut habendum ludibrio ? Age : finge me apud regem eſſe Gallorum , (1) atque in ejus conſidere conſilio , dum in ſecretiſſimo ſeceſſu , præſidente rege ipſo , in corôna prudentiſſimorum hominum magnis agitur ſtudiis , quibus artibus ac machinamentis Mediolanum retineat , ac fugitivam illam Neapolim ad ſe retrahat ; poſtea vero evertat Venetos , ac totam Italiam ſubjiciat ſibi ; deinde Flandros , Brabantos , totam poſtremo Burgundiam ſuâ faciat ditionis , atque alias præterea gentes , quarum regnum jam olim animo invaſit. Hic dum alius ſuadet feriendum cum Venetis ſœdus tantisper duraturum dum ipſi fuerit commodum , cum illis communicandum conſilium , quin deponendam quoque apud eoſdem aliquam prædæ partem , quam , rebus ex ſententia peractis , repetat ; dum alius conſulit conducendos Germanos ; alius pecunia demulcendos Helvetios ; alius adverſum numen imperatoriæ majestatis , auro , velut anathe-

(1) Totum hoc pertinet ad Franciſci primi tempora.

mate , propitiandum ; dum alii videtur cum Arragonum rege componendas esse res , & alieno Navarra regno , velut pacis authoramento , cedendum ; alius interim censet Castellæ principem aliqua spe affinitatis irretiendum , atque aulicos nobiles aliquot in suam factionem certa pensione esse pertrahendos. Dum maximus omnium nodus occurrit , quid statuendum interim de Anglia sit ; cæterum de pace tractandum tamen , & confringenda firmissimis vinculis semper infirma societas ; amici vocentur , suspiciantur ut inimici ; habendos igitur paratos , velut in statione , Scotos , ad omnem intentos occasionem , si quid se commoveant Angli , protinus immittendos ; ad hæc fovendum exulem nobilem aliquem occulte , (namque id aperte ne fiat prohibent fœdera) , quid id regnum sibi deberi contendat , ut ea velut ansa contineat suspectum sibi principem. Hic , inquam , in tanto rerum molimine , tot egregiis viris ad bellum sua certatim consilia conferentibus , si ego homuncio surgam , ac verti jubeam vela , omittendam Italiam censeam , & domi dicam esse manendum ; unum Galliæ regnum fere majus esse , quam ut commode possit ab uno administrari , ne sibi putet rex de aliis adjiciendis

ciens
pon
Uto
siti
regi
affin
her
ubi
tius
leru
inte
nis
aut
cult
inter
glori
nihil
res
confi
cont
regne
mum
qui t
tande
cerun
let ,
se plu

(1) A
Xôpas ,

ciendis esse cogitandum. Tum si illis proponerem decreta Achoriorum (1) populi, Utopiensium insulæ ad Euronoton oppositi, qui quum olim bellum gessissent, ut regi suo aliud obtinerent regnum, quod affinitatis antiquæ causa sibi contendebat hereditate deberi, consequuti tandem id, ubi viderunt nihilo sibi minus esse molestius in retinendo, quam in quærendo pertulerunt, verum assidua pullulare semina, vel internæ rebellionis, vel externæ incursionis in deditos, ita semper aut pro illis, aut contra pugnandum, nunquam dari facultatem dimittendi exercitus, compilari interim se, efferri foras pecuniam, alienæ gloriolæ suum impendi sanguinem, pacem nihilo tutiorem, domi corruptos bello mores, imbibitam latrocinandi libidinem, confirmatam cædibus audaciam, leges esse contemptui, quod rex in duorum curam regnorum distractus minus in utrumvis animum posset intendere: cum viderent alioqui tantis malis nullum finem fore, inito tandem consilio, regi suo humanissime fecerunt optionem retinendi utriusque regni vellet, nam utriusque non fore potestatem; se plures esse, quam qui a dimidiato pos-

(1) *Achorii*, vel *Acorii*, sine liberis ac posteris, a Græco *Ἀχόριος*, *filius*, *puer*, *ramus*.

sint rege gubernari, quum nemo sit libenter admissurus mulionem sibi cum alio communem. Ita, coactus est ille bonus princeps, novo regno cuiquam ex amicis relicto (qui brevi etiam post ejectus est), antiquo esse contentus. Præterea, si ostenderem omnes hos conatus bellorum, quibus tot nationes ejus causa tumultuarentur, quum thesauros ejus exhausissent, ac destruxissent populum, aliqua tandem fortuna frustra cessuros tamen; proinde avitum regnum coleret, ornaret quantum posset, & faceret quam florentissimum; amet suos & ametur a suis; cum his una vivat, imperetque suaviter, atque alia regna valere sinat, quando id quod nunc ei contigisset, satis amplum superque esset: hanc orationem quibus auribus, mi More, putas excipiendam?» «Profecto non valde pronis, inquam». Pergamus ergo, inquit. Si consiliariis cum rege quopiam tractantibus, & comminiscentibus quibus technis ei queant coacervare thesauros, dum unus intendendam consulit æstimationem monetæ, quum ipsi sit eroganda pecunia, dejiciendam rursus infra justum, quum fuerit corroganda; uti & multum æris parvo dissolvat, & pro parvo multum recipiat. Dum alius suadet ut bellum simulet, atque eo prætextu, coacta

pecunia , cum visum erit , faciat pacem sanctis ceremoniis , quo plebeculæ oculis fiat præstigium , miseratus videlicet humanum sanguinem princeps pius. Dum alius ei suggerit in mentem , antiquas quasdam & tineis adefas leges , longa desuetudine antiquatas , quas quod nemo latas meminisset , omnes sint transgressi , earum ergo multas jubeat exigi , nullum uberiores proventus esse , nullum magis honorificum , utpote qui justitiæ præ se personam ferat. Dum ab alio admonetur , uti sub magnis multis multa prohibeat , maxime talia , quæ ne fiant in rem sit populi , post pecunia cum illis dispenfet , quorum commodis obstat interdictum ; sic & a populo gratiam iniri , & duplex adferri compendium , vel dum hi multantur , quos quæstus cupiditas pellexit in casses , vel dum aliis vendit privilegia tanto pluris quanto scilicet fuerit melior princeps , utpote qui gravatim quicquam contra populi commodum privato cuiquam indulgeat , & ob id non nisi magno pretio. Dum alius ei persuadet obstringendos sibi iudices , qui quavis in re pro regio jure disceptent ; accersendos præterea in palatium , atque invitandos , uti coram se de suis rebus differant , ita nullam causam ejus tam aperte iniquam fore , in qua

non aliquis eorum vel contradicendi studio , vel pudore dicendi eadem , vel quo gratiam ineant , apud eum aliquam reperiant rimam , qua possit intendi calumniæ. Sic dum iudicibus diversa sentientibus , res per se clarissima disputatur , & veritas in quæstionem venit , ansam commodam regi dari pro suo commodo jus interpretandi , cæteros aut pudore accessuros aut metu. Sic intrepide fertur postea pro tribunali sententia ; neque enim deesse prætextus potest pronuntianti pro principe. Nempe cui satis est aut æquitatem a sua parte esse , aut verba legis , aut contortum scripti sensum , aut , quæ legibus denique omnibus præponderat , apud religiosos iudices , principis indisputabilem prærogativam. Dum omnes in Crassiano illo consentiunt atque conspiciunt , nullam auri vim satis esse principi , cui sit alendus exercitus (1) ; nihil injuste regem facere , ut maxime etiam velit , posse ; quippe omnia omnium ejus esse , ut homines etiam ipsos ; tantum vero cuique esse proprium , quantum regis benignitas ei non ademerit : quod ipsum ut quam minimum sit , principis multum referre , ut cujus tutamentum in eo situm

(1) *Cic. de Offic. L. I. N. 26.*

sit, ne populus divitiis ac libertate lasciviat, quod hæ res minus patienter ferant dura atque injusta imperia, quum contra egestas atque inopia retundat animos, ac patientes reddat, adimatque pressis generosos rebellandi spiritus. Hic si ego rursus adsurgens contendam, hæc consilia omnia regi & inhonesta esse & perniciofa, cuius non honor modo, sed securitas quoque in populi magis opibus sita sit quam suis. Quos si ostendam, regem sibi deligere sua causa, non regis, videlicet uti ejus labore ac studio ipsi commode vivant, tutique ab injuriis, eoque magis ad principem eam pertinere curam ut populo bene sit suo, quam ut sibi: non aliter ac pastoris officium est, oves potius quam semet pascere, quatenus opilio est. Nam quod populi egestatem censeant pacis præsidium esse, longissime aberrare eos, ipsa res docet. Nempe ubi plus rixarum comperias, quam inter mendicos? Quis intentius mutationi rerum studet, quam cui minime placet præsens vitæ status? aut cui denique audacior impetus ad conturbanda omnia spe alicunde lucrandi, quam cui jam nihil est quod possit perdere? Quod si rex aliquis adeo aut contemptus esset, aut invisus suis ut aliter eos continere in officio non possit, nisi

contumeliis , compilatione , & sectione
grassetur , eosque redigat ad mendicita-
tem ; præstiterit illi profecto regno se ab-
dicare , quam his retinere artibus : quibus ,
quanquam imperii nomen retineat , certe
amittit majestatem. Neque enim regiæ di-
gnitatis est , imperium in mendicos exer-
cere , sed in opulentos potius , atque feli-
ces. Quod ipsum sensit certe vir erecti
ac sublimis animi Fabricius , cum responde-
ret : *malle se imperare divitibus , quam divi-
tem esse.* Et profecto unum aliquem volup-
tate ac deliciis fluere , gementibus undique
ac lamentantibus aliis , hoc non est regni ,
sed carceris esse custodem. Denique , ut
imperitissimus medicus est , qui morbum
nescit nisi morbo curare , ita qui vitam
civium non novit alia via corrigere quam
ademptis vitæ commodis , is se nescire
fateatur imperare liberis , quin aut iner-
tiam potius mutet suam , aut superbiam ;
nam his fere vitiis accidit ut populus eum
vel contemnat , vel habeat odio. Vivat
innocuus de suo , sumptus ad reditus ac-
commodet , refrænet maleficia , & recta
institutione suorum , præveniat potius ,
quam sinat increfcere , quæ deinde puniat.
Leges abrogatas consuetudine , haud te-
mere revocet , præsertim quæ diu desitæ
nunquam desideratæ sunt ; neque unquam

commissi nomine ejusmodi quicquam capiat, quale privatum quempiam judex velut iniquum, ac vasrum non pateretur accipere. Hic si proponerem illis Macarensium (1) legem, qui & ipsi non longe admodum absunt ab Utopia: quorum rex, quo primum die auspicatur imperium, magis adhibitis sacrificiis, jurejurando adstringitur, nunquam se uno tempore supra mille auri pondo in thesauris habiturum, aut argenti, quantum ejus auri pretium æquet. Hanc legem ferunt ab optimo quodam rege institutam, cui majori curæ fuit patriæ commodum, quam divitiæ suæ, velut obicem acervandæ pecuniæ tantæ quanta faceret inopiam ejus in populo. Nempe eum thesaurum videbat suffecturum, sive regi adversus rebelles, sive regno adversus hostium incursiones esset configendum: cæterum minorem esse, quam ut animos faciat invadendi aliena, quæ potissima condendæ legis causa fuit. Proxima, quod sic prospectum putavit, ne desit pecunia, quæ in quotidiana civium commutatione versetur, & quum regi necesse est erogare quicquid thesauro supra legitimum accrevit modum, non quæsiturum censuit occasiones injuriæ. Talis rex

(1) Beatorum a Græco μάκας vel μακάριος, felix.

& malis erit formidini, & a bonis amabitur. Hæc ergo atque hujusmodi, si ingererem apud homines in contrariam partem vehementer inclinatos, quam surdis essem narraturus fabulam » ! « **SURDISSIMIS**, inquam, haud dubie : neque hercule miror, neque mihi videntur, ut vere dicam, hujusmodi sermones ingerendi, aut talia danda consilia, quæ certus sis nunquam admissum iri. Quid enim prodesse possit, aut quomodo in illorum pectus influere sermo tam insolens, quorum præoccupavit animos, atque insedit penitus diversa persuasio ? Apud amiculos in familiari colloquio non insuavis est hæc philosophia scholastica : cæterum in consiliis principum, ubi res magnæ magna autoritate aguntur, non est his rebus locus ». « **HOC** est, inquit ille, quod dicebam, non esse apud principes locum philosophiæ ». « **IMO**, inquam, est verum, non huic scholasticæ, quæ quidvis putet ubivis convenire ; sed est alia philosophia civilior, quæ suam novit scenam, eique sese accommodans, in ea fabula quæ in manibus est, suas partes concinne & cum decoro tutatur. Hac utendum est tibi. Alioquin dum agitur quæpiam Plauti comœdia, nugantibus inter se vernulis, si tu in proscenium prodeas habitu philoso-

phico, & recenseas ex Octavia (1) locum in quo Seneca disputat cum Nerone, nonne præstiterit egisse mutam personam, quam aliena recitando talem fecisse tragicomœdiam? Corrueris enim perverterisque præsentem fabulam, dum diversa permisces, etiam si ea quæ tu affers, meliora fuerint. Quæcunque fabula in manu est, eam age quam potes optime; neque ideo totam perturbes, quod tibi in mentem venit alterius, quæ sit lepidior. Sic est in republica, sic in consultationibus principum. Si radicitus evelli non possint opiniones pravæ, nec receptis usu vitiis mederi queas ex animi tui sententia, non ideo tamen deferenda Respublica est, & in tempestate navis destituenda, quoniam ventos inhibere non possis. At neque insuetus & insolens sermo inculcandus, quem scias apud diversa persuasos pondus non habiturum; sed obliquo ductu conandum est atque adnitendum tibi, uti pro tua virili omnia tractes commode, & quod in bonum nequis vertere, efficias saltem, ut sit quam minime malum. Nam ut omnia bene sint, fieri non potest, nisi omnes boni sint, quod ad aliquot abhinc annos adhuc non

(1) Tragicœdiâ, non citrà controversiam, adscripta Senecæ.
Adi. locum, Act. 2. Scen. 2.

expecto ». « HAC, inquit, arte nihil fieret aliud, quam ne, dum aliorum furori mederi studeo, ipse cum illis insaniam. Nam si vera loqui volo, talia loquar necesse est: cæterum falsa loqui, sitne philosophi nescio, certe non est meum. Quanquam ille meus sermo, ut fuerit fortasse ingratum illis atque molestus, ita non video, cur videri debeat usque ad ineptias insolens. Quod si aut ea dicerem, quæ fingit Plato in sua republica, aut ea quæ faciunt Utopienses in sua, hæc quanquam essent (ut certe sunt) meliora, tamen aliena videri possint, quod hic singulorum privatæ sunt possessiones, illic omnia sunt communia. Meus vero sermo, nisi quod ad eos qui statuissent secum ruere diversa via præcipientes, jucundus esse non potest, qui revocet ac præmonstret pericula; alioqui, quid habuit, quod non ubivis dici vel conveniat, vel oporteat? Equidem si omitenda sunt omnia, tanquam insolentia atque absurda, quæcunque perversi mores hominum fecerunt, ut videri possint aliena, dissimulemus oportet apud Christianos pleaque omnia, quæ Christus docuit, ac dissimulari usque adeo vetuit, ut ea quoque quæ ipse in aures insusurrasset suis, palam in tectis jussit prædicari: quorum maxima pars ab istis moribus longe est

alienior, quam mea fuit oratio. Nisi quod concionatores, homines callidi, tuum illud consilium secuti, puto, quando mores suos homines ad Christi normam gravatim paterentur aptari, doctrinam ejus, velut regulam plumbeam, accommodaverunt ad mores, ut aliquo saltem pacto conjungerentur scilicet. Qua re nihil video quid profecerint, nisi ut securius liceat esse malos: atque ipse profecto tantumdem proficiam in consiliis principum. Nam aut diversa sentiam, quod perinde fuerit ac si nihil sentiam, aut eadem, & ipsorum adjutor sim, utinquit Mitio Terentianus (1), insaniam. Nam obliquus ille ductus tuus non video quid sibi velit, quo censes adnitendum, si non possint omnia reddi bona, tamen ut tractentur commode, fiantque, quoad licet, quam minime mala. Quippe non est ibi dissimulandi locus, nec licet connivere: approbanda sunt aperte pessima consilia, & decretis pestilentissimis subscribendum est. Speculatoris vice fuerit, ac pene proditoris, etiam qui improbe consulta maligne laudaverit. Porro nihil occurrit, in quo prodesse quicquam possis, in eos delatus collegas, qui vel optimum virum facilius corruperint, quam

(1) In *Adelphis*, Act. I. Scen. 2.

ipsi corrigantur; quorum perversa consuetudine vel depravaberis, vel ipse integer atque innocens, alienae malitiae stultitiaeque praetexeris, tantum abest ut aliquid possis in melius obliquo illo ductu convertere. Quamobrem pulcherrima similitudine declarat Plato, cur merito sapientes abstineant a capeffenda republica. Quippe quum populum videant in plateas effusum assiduus imbris perfundi, nec persuadere queant illis, ut se subducant pluviae, tectaque subeant: gnari nihil profuturos sese, si exeant, quam ut una compluantur, semet intra tecta continent, habentes satis, quando alienae stultitiae non possunt morderi, si ipsi saltem sint in tuto. Quamquam profecto, mi More, (ut ea vere dicam, quae meus animus fert) mihi videtur, ubicunque privatae sunt possessiones, ubi omnes omnia pecuniis metiuntur, ibi vix unquam posse fieri, ut cum republica aut juste agatur, aut prosperè, nisi vel ibi sentias agi juste, ubi optima quæque perveniunt ad pessimos, vel ibi feliciter, ubi omnia dividuntur in paucissimos, nec illos habitos undecunque commode, cæteris vero plane miseris. Quamobrem quum apud animum meum reputo prudentissima atque sanctissima instituta Utopiensium, apud quos tam paucis legibus, tam com-

mode res administrantur, ut & virtuti pretium sit, & tamen æquatis rebus omnia abundant omnibus; tum ubi his eorum moribus ex adverso comparo tot nationes alias, semper ordinantes, nec ullam satis ordinatam unquam earum omnium; in quibus quod quisque nactus fuerit, suum vocat privatum, quorum tam multæ indies conditæ leges non sufficiunt, vel ut consequatur quisquam, vel ut tueatur, vel ut satis internoscat ab alieno, illud quod suum invicem quisque privatum nominat, id quod facile indicant infinita illa tam assidue nascentia, quam nunquam finienda litigia: hæc, inquam, dum apud me considero, æquior Platoni fio, minusque demiror, dedignatum illis leges ferre ullas, qui recusabant eas, quibus ex æquo omnes omnia partirentur commoda: Siquidem facile prævidit homo prudentissimus, unam atque unicam illam esse viam ad salutem publicam, si rerum indicatur æqualitas, quæ nescio an unquam possit observari, ubi sua sunt singulorum propria. Nam quum certis titulis quisque quantum potest ad se convertit, quantacunque fuerit rerum copia, eam omnem pauci inter se partiti, reliquis relinquunt inopiam, fereque accidit, ut alteri sint alterorum sorte dignissimi, quum illi sint rapaces, improbi, atque

inutiles , contra ii modesti viri , ac simplices , & quotidiana industria in publicum , quam in semet benigniores. Adeo mihi certe persuadeo , res æquabili ac iusta aliqua ratione distribui , aut feliciter agi cum rebus mortalium , nisi sublata prorsus proprietate non posse ; sed manente illa , mansuram semper apud multo maximam , multoque optimam hominum partem , egestatis & ærumnarum anxiam atque inevitabilem sarcinam : quam , ut fateor levare aliquantulum posse , sic tolli plane contendendo non posse. Nempe si statuatur ne quis supra certum agri modum possideat , & uti sit legitimus cuique census pecuniæ ; si fuerit legibus quibusdam cautum , ut neque sit princeps nimium potens , neque populus nimis insolens ; tum magistratus ne ambientur , ne vendantur venum , aut sumptus in illis fieri sit necesse : alioquin & occasio datur per fraudem ac rapinas sarcindæ pecuniæ , & fit necessitas eis muneribus præficiendi divites , quæ potius fuerant administranda prudentibus. Talibus , inquam , legibus , quemadmodum ægra assiduis solent fomentis fulciri corpora deploratæ valetudinis , ita hæc quoque mala leniri queant , ac mitigari ; ut sanentur vero atque in bonum redeant habitum , nulla omnino spes est , dum sua

cuique sint propria. Quin dum unius partis curæ studes, aliarum vulnus exasperaveris; ita mutuo nascitur ex alterius medela, alterius morbus, quando nihil sic adjici cuiquam potest, ut non idem adimatur alii. « AT mihi inquam, contra videtur, ibi nunquam commode vivi posse; ubi omnia sint communia. Nam quo pacto suppetat copia rerum unoquoque ab labore subducente se? utpote quem neque sui quæstus urget ratio, & alienæ industriæ fiducia reddit segnem; at quum & stimulentur inopia, neque quod quisquam fuerit nactus, id pro suo tueri ulla possit lege, an non necesse est perpetua cæde ac seditione laboretur? sublata præsertim auctoritate ac reverentia magistratum, cui quis esse locus possit, apud homines tales, quos inter nullum discrimen est, ne comminisci quidem queo ». « NON miror, inquit, sic videri tibi, quippe cui ejus imago rei aut nulla succurrit, aut falsa. Verum si in Utopia fuisses mecum, moresque eorum atque instituta vidisses præsens, ut ego feci, qui plus annis quinque ibi vixi, neque unquam voluissem inde discedere, nisi ut novum illum orbem proderem, tum plane fatere, populum recte institutum nusquam alibi te vidisse quam illic ». « ATQUI pro-

fecto , inquit Petrus Ægidius , ægre persuadeas mihi , melius institutum populum in novo illo , quam in hoc noto nobis orbe , reperiri , ut in quo neque deteriora ingenia , & vetustiores opinor esse , quam in illo , respublicas , & in quibus plurima ad vitam commoda longus invenit usus ; ut ne adjiciam , apud nos casu reperta quædam , quibus excogitandis nullum potuisset ingenium sufficere ». « Quod ad vetustatem , inquit ille , rerum attinet publicarum , tum pronunciare posses rectius , si historias illius orbis perlegisses , quibus si fides haberi debet , prius apud eos erant urbes , quam homines apud nos. Jam vero quicquid hætenus vel ingenium invenit , vel casus reperit , hoc utrobique potuit extitisse. Cæterum ego certe puto , ut illis præstemus ingenio , studio tamen atque industria longe a tergo relinquimur. Nam , ut ipsorum habent annales , ante appulsum illuc nostrum , de rebus nostris (quos illi vocant ultraæquinoctiales) nihil unquam quicquam audierant , nisi quod olim annis ab hinc ducentis supra mille , navis quædam apud insulam Utopiam naufragio periit , quam tempestas eo detulerat. Ejecti sunt in littus Romani quidam atque Ægyptii , qui postea nunquam inde discessere. Hanc unam occasionem vide

quam commodam illis sua fecit industria. Nihil artis erat intra Romanum imperium, unde possit aliquis esse usus, quod non illi aut ab expositis hospitibus didicerint, aut acceptis quærendi seminibus adinverint : tanto bono fuit illis aliquos hinc semel illuc esse delatos. At si qua similis fortuna quempiam antehac illinc huc perpulerit, tam penitus hoc oblitteratum est, quam istud quoque forsitan excidet posteris, me aliquando illic fuisse. Et ut illi uno statim congressu quicquid a nobis commode inventum est, fecerunt suum, sic diu futurum puto, priusquam nos accipiamus quicquam. quod apud illos melius, quam a nobis est institutum. Quod unum maxime esse reor in causa, cur quum neque ingenio, neque opibus inferiores simus eis, ipsorum tamen res quam nostra prudentius administretur, & felicius efflorescat ».

« ERGO, mi Raphael, inquam, quæso te atque obsecro, describe nobis Insulam. Nec velis esse brevis, sed explices ordine Agros, Fluvios, Urbes, Homines, Mores, Instituta, Leges, ac denique omnia, quæ nos putes velle cognoscere, putabis autem velle quicquid adhuc nescimus ». « NIHIL, inquit, faciam libentius, nam hæc in promptu habeo ; sed res otium

90 *UTOPIÆ, LIB. I.*

poscit ». « EAMUS ergo , inquam , intro pransum , mox tempus nostro arbitrato sumemus ». Fiat , inquit ; ita ingressi prandemus. Pransi , in eundem reversi locum , in eodem sedili confedimus , ac jussis ministris , ne quis interpellaret , ego ac Petrus Ægidius hortamur Raphaelem , ut præstet quod erat pollicitus. Is ergo , ubi nos videt intentos atque avidos audiendi , quum paulisper tacitus & cogitabundus assedisset , hunc in modum exorsus est.

DE

SI

U

part
suur
infu
verf
lut o
bitu
ciem
frett
min
diffu
hibi
gnar
pe e
gno
tran
form
una
inæ

DE LEGIBUS ET INSTITUTIS
UTOPIÆ INSULÆ,
SERMO POMERIDIANUS
sive *LIBER SECUNDUS.*

UTOPIENSIUM Insula in media sui parte (nam hâc latissima est) millia passuum ducenta porrigitur , magnumque per insulæ spatium non multo angustior , fines versus paulatim utrinque tenuatur. Hi velut circumducti circino quingentorum ambitu millium , insulam totam in lunæ speciem renascentis effigiant : cujus cornua fretum interfluens , millibus passuum , plus minus , undecim dirimit , ac per ingens inane diffusum , circumjectu undique terræ prohibitis ventis , vasti in morem lacûs stagnans magis quam sæviens , omnem prope ejus terræ alvum pro portu facit , magnoque hominum usu naves quaquaversus transmittit. Fauces hinc vadis , inde saxis formidolosæ. In medio ferme interstitio , una rupes eminent , eaque innoxia , cui inædificatam turrim præsidio tenent ; cæ-

teræ latentes & insidiosæ. Canales solis ipsis noti, atque ideo non temere accidit, uti exterus quisquam hunc in sinum, nisi Utopiano duce, penetret; ut in quem vix ipsis tutus ingressus est, nisi signis quibusdam e littore viam regentibus. His in diversa translatis loca, hostium quamlibet numerosam classem facile in perniciem traherent. Ab altera parte non infrequentes portus; at ubique descensus in terram ita natura munitus, aut arte, ut ingentes copiæ paucis inde queant propugnatoribus arceri. Cæterum, uti fertur, utique ipsa loci facies præ se fert, ea tellus olim non ambiebatur mari; sed Utopus, cujus utpote victoris nomen refert insula (nam ante id temporis *Abraxa* dicebatur), quique rudem atque agrestem turbam ad id, quo nunc cæteros prope mortales antecellit, cultus humanitatisque perduxit, primo protinus appulsu victoria potitus, passuum millia quindecim, qua parte tellus continenti adhæsit, excindendum curavit, ac mare circum terram duxit. Quumque ad id operis non incolæ modo coegisset (ne contumeliæ loco laborem ducerent), sed suos præterea milites omnes adjungeret, in tantam hominum multitudinem opere distributo, incredibili celeritate res perfectâ, finitimos

(qui
admir
Insula
ginta
gua,
iisdem
que,
facies
millia
rursus
urben
perve
senes
insula
Ama
quam
cet o
prima
mode
parte
una c
ampli
bes i
do p
habe
domi
agros

(1) A
verbo
Habele

(qui initio vanitatem incepti riserant,) admiratione successus ac terrore perculerit. Insula civitates habet quatuor & quinquaginta, spatiosas omnes ac magnificas, lingua, moribus, institutis, legibus prorsus iisdem. Idem situs omnium; eadem ubique, quatenus per locum licet, rerum facies. Harum quæ proximæ intersunt, millia quatuor ac viginti separant. Nulla rursus est tam deserta, e qua non ad aliam urbem pedibus queat unius itinere diei perveniri. Cives quaque ex urbe terni, senes ac rerum periti, tractatum de rebus insulæ communibus, quotannis conveniunt Amaurotum (1): nam ea urbs, quod, tanquam in umbilico terræ sita, maxime jacet omnium partium legatis opportuna, prima princepsque habetur. Agri ita commode civitatibus assignati sunt, ut ab nulla parte minus soli quam xx. passuum millia una quævis habeat; ab aliqua multo etiam amplius, videlicet qua parte longius urbes inter se disjunguntur. Nulli urbi cupido promovendorum finium; quippe quos habent, agricolas magis eorum se, quam dominos putant. Habent ruri per omnes agros commode dispositas domos, rusti-

(1) Locum obscurum & incognitum, tenet. Vox hñta a verbo Græco ἀμαυρόω, obscurus &c. Amaurotorum meminit Hebelesius, Pentagruelli Lib. II, Cap. 27.

cis instrumentis instructas ; hæ habitantur civibus per vices eo commigrantibus. Nulla familia rustica in viris mulieribusque pauciores habet , quam quadraginta , præter duos ascriptitios servos , quibus pater materque familias graves ac maturi præficiuntur , & singulis tricenis familiis phylarchus (1) unus. E quaque familia viginti quotannis in urbem remigrant , hi qui biennium ruri complevere ; in horum locum totidem recentes ex urbe subrogantur , ut ab his qui annum ibi fuere , atque ideo rusticarum peritiores rerum , instituantur , alios anno sequente docturi : ne si pariter omnes ibi novi , agricolationisque rudes essent , aliquid in annona per imperitiam peccaretur. Is innovandorum agricolarum mos ; etsi solemnis sit , ne quisquam invitatus asperiores vitam cogatur continuare diutius , multi tamen , quos rusticæ rei studium naturâ delectat , plures sibi annos impetrant. Agricolaë terram colunt , nutriunt animalia , ligna comparant , atque in urbem , quâ commodum est , terra marive convehunt. Pullorum infinitam educant multitudinem , mirabili artificio ; neque enim incubant ova gallinæ , sed magnorum numerum calore quodam æqua-

(1) Dux , Præfectus,

bili
mu
mat
alun
tes
dæ
nem
bov
imp
tot
nor
ac
tand
utur
aut
aqua
qua
cujus
expl
simu
& c
mule
cudu
suffic
Quil
ruri
nem
com

bili foventes animant educantque. Hi simul atque e testa prodire, homines, vice matrum, comitantur & agnoscunt. Equos alunt perquam paucos, nec nisi ferocientes, neque alium in usum, quam exercendæ rebus equestribus juventuti. Nam omnem, seu colendi, seu vehendi laborem boves obeunt, quos ut fatentur equis impetu cedere, sic patientia vincere, nec tot obnoxios morbis putant; ad hæc minore impendio & operæ & sumptûs ali; ac denique laboribus emeritos, in cibum tandem usui esse. Semente in solum panem utuntur; nam aut uvarum vinum bibunt, aut pomorum, pyrorumve, aut denique aquam nonnunquam meram, sæpe etiam qua mel aut glycyrizam (1) incoxerint, cujus haud exiguam habent copiam. Quum exploratum habeant (habent enim certissimum) quantum annonæ consumat urbs, & circumjectus urbi conventus, tamen multo amplius & sementis faciunt & pecudum educant, quam quod in suos usus sufficiat: reliquum imparturi finitimis. Quibuscunque rebus opus est, quæ res ruri non habentur, eam suppellectilem omnem ab urbe petunt, & sine ulla rerum commutatione, a magistratibus urbanis nullo

(1) *De la Reglisse.*

negotio consequuntur ; nam illò singulo quoque mense plerique ad festum diem conveniunt. Quum frumentandi dies instat , magistratibus urbanis agricolarum phylarchi denunciant , quantum civium numerum ad se mitti conveniat , quæ multitudo frumentatorum , quum ad ipsum diem opportune adsit , uno prope sereno die , tota frumentatione defunguntur.

DE URBIBUS,

AC NOMINATIM DE AMAUROTO.

URBIUM qui unam norit , omnes noverit : ita sunt inter se , quatenus loci natura non obstat , omnino similes. Depingam igitur unam quampiam , neque enim admodum refert quam , sed quam potius , quam Amaurotum : qua nec ulla dignior est , quippe cui senatûs gratia reliquæ deferunt , nec ulla mihi notior , ut in qua annos quinque perpetuo vixerim. Situm est igitur Amaurotum in leni dejectu montis , figura fere quadrata ; nam latitudo ejus paulo infra collis incepta verticem , millibus passuum duobus ad flumen Anydrum pertinet , secundum ripam aliquanto longior. Oritur Anydrus (1) millibus octoginta supra

(1) *Sine aquâ.*

Amaurotum ,

Amaurotum, modico fonte, sed aliorum accursu fluminum, atque in his duorum etiam mediocrium auctus, ante urbem ipsam quingentos in latum passus extenditur; mox adhuc amplior, sexaginta millia prolapsus, excipitur oceano. Hoc toto spatio, quod urbem ac mare interjacet, ac supra urbem quoque aliquot millia, sex horas perpetuas influens, æstus ac refluxus alternat celeri flumine. Quum sese pelagus infert, triginta in longum millia, totum Anydri alveum suis occupat undis, profligato retrorsum fluvio. Tum aliquanto ultra liquorem ejus falsugine corrumpit, dehinc paulatim dulcescens amnis, sincerus urbem perlabitur, ac refugientem, vicissim purus & incorruptus, ad ipsas prope fauces insequitur. Urbs adversæ fluminis ripæ, non pilis aut sublicibus (1) ligneis, sed ex opere lapideo egregie arcuato ponte, commissa est, ab ea parte, quæ longissime distat a mari: quo naves totum id latus urbis possint inoffensæ prætervehi. Habent alium præterea fluvium, haud magnum quidem illum, sed perquam placidum ac jucundum; nam ex eodem scaturiens monte, in quo civitas collocatur, mediam illam per devexa per-

(1) *Pilæ.*

fluens, Anydro miscetur. Ejus fluvii caput fontemque, quod paulo extra urbem nascitur, munimentis amplexi Amaurotani junxerunt oppido, ne, si qua vis hostium ingruat, intercipi atque averti aqua, neve corrumpi queat. Inde canalibus coctilibus, diversim ad inferiores urbis partes aqua derivatur; id sicubi locus fieri vetat, cisternis capacibus, collecta pluvia tantundem usûs adfert. Murus altus ac latus oppidum cingit, turribus ac propugnaculis frequens. Arida fossa, sed alta, lataque ac veprium sepibus impedita, tribus ab lateribus circumdat mœnia; quarto flumen ipsum pro fossa est. Plateæ cum ad vecturam, tum adversus ventos descriptæ commode. Ædificia neutiquam sordida, quorum longa & totum per vicum perpetua series, adversa domorum fronte conspicitur: has vicorum frontes via distinguit pedes viginti lata. Posterioribus ædium partibus, quanta est vici longitudo, hortus adjacet latus, & vicorum tergis undique circumseptus. Nulla domus est, quæ non, ut ostium in plateam, ita posticum in hortum habeat. Quin bifores quoque facili tractu manûs apertiles, ac dein sua sponte coeuntes, quemvis intromittunt. Ita nihil usquam privati est: nam domos ipsas unoquoque decennio forte commutant. Hos hortos magni-

faciunt : in his vineas, fructus, herbas, flores habent tanto nitore, cultuque, ut nihil fructuosius usquam viderim, nihil elegantius. Qua in re studium eorum, non ipsa voluptas modo, sed vicorum quoque invicem de suo cujusque horti cultu certamen accendit. Et certe non aliud quicquam temere urbe tota reperias, sive ad usum civium, sive ad voluptatem commodius; eoque nullius rei, quam hujusmodi hortorum, majorem habuisse curam videtur is, qui condidit. Nam totam hanc urbis figuram, jam inde ab initio descriptam ab ipso Utopo ferunt; sed ornatum cæterumque cultum, quibus unius ætatem hominis haud suffecturam vidit, posteris adjiciendum reliquit. Itaque scriptum in annalibus habent, (quos, ab capta usque insula, mille septingentorum ac sexaginta annorum complectentes historiam, diligenter & religiose perscriptos adservant), ædes initio humiles, ac veluti casas & tuguria, fuisse e quolibet ligno temere factas, parietes luto obductos, culmina in aciem fastigiata stramentis operuerant. At nunc omnis domus visenda forma tabulatorum trium, parietum facies aut silice, aut cementis, aut latere costili constructæ, in alvum introrsus congesto rudere. Testa in planum subducta, quæ intritis quibusdam

insternunt, nullius impendii, sed ea temperatura, quæ nec igni obnoxia sit, & tolerandis tempestatum injuriis plumbum superet. Ventos e fenestris vitro (nam ejus ibi creberrimus usus est) expellunt; interim etiam lino tenui, quod perlucido oleo aut succino perlinunt, gemino nimirum commodo: siquidem ad eum modum fit, ut & plus lucis transmittat, & ventorum minus admittat.

DE MAGISTRATIBUS.

TRIGINTA quæque familiæ magistratum sibi quotannis eligunt, quem sua prisca lingua *Syphograntum* vocant, recentiore *Phylarchum*. Syphograntis decem cum suis familiis *Traniborus* olim, nunc *Protophylarchus* dictus præficitur (1). Demum Syphogranti omnes, qui sunt ducenti, jurati lecturos sese quem maxime censent utilem, suffragiis occultis renunciant Principem, unum videlicet ex quatuor, quos eis populus nominavit; nam a quaque urbis quarta parte, selectus unus commen-

(1) Syphogranti nomen deductum, ut videtur, a Verbo *Syphos* (quod idem omnino Græcè ac Latine *Scyphus*), & Macaronicè designens in barbarum hocce *grantus*, pro Latinâ voce *grandis*, vel Anglicâ *great*, fictum, largioribus poculis utentem fortasse sonat. *Traniborus*, Græco propior, si traxeris a Verbo *τρανώς*, apertè, manifestè, & *βωρῆς*, *Vorax*, edax, palam edentem aut manifestè voracem indicat - *Phylarchus*, ut jam dictum, *Præfectus* seu *Præpositus*. *Protophylarchus*, primus Ducum vel Præfectorum.

datur Senatui. Principis magistratus perpetuus est in omnem illius vitam, nisi tyrannidis affectatæ suspicio impediat. Traniboros quotannis eligunt, cæterum haud temere commutant; reliqui magistratus omnes annui. Tranibori tertio quoque die, interdum, si res postulat, sæpius, in consilium cum Principe veniunt; de republica consultant; controversias privatorum (si quæ sunt), quæ perquam paucae sunt, mature dirimunt. Syphograntos semper in Senatum duos adsciscunt, atque omni die diversos; cautumque ut ne quid ratum sit quod ad rempublicam pertineat, de quo non tribus in senatu diebus ante agitur, quam decretum sit. Extra Senatum aut comitia publica, de rebus communibus inire consilia, capitale habetur. Hæc eo ferunt instituta, ne proclive esset, conjuratione Principis ac Tranibororum, oppresso per tyrannidem populo, statum reipublicæ mutare. Atque ideo quicquid magni momenti judicatur, ad Syphograntorum comitia deferitur, qui cum suis familiis communicata re, post inter se consultant, ac suum consilium renunciant Senatui. Interdum ad totius insulæ consilium res deferitur. Quin id quoque moris habet Senatus, ut nihil quo die primum proponitur, eodem disputetur, sed in sequentem

Senatum differatur : ne quis , ubi quod in buccam primum venerit , temere effutierit , ea potius excogitet postea , quibus decreta tueatur sua , quam quæ ex reipublicæ usu sint , malitque salutis publicæ , quam opinionis de se iacturam facere , peruerso quodam ac præpostero pudore , ne initio parum prospexisse videatur , cui proficiendum initio fuit , ut consulto potius , quam cito loqueretur.

DE ARTIFICIIS.

ARS una est omnibus , viris mulieribusque , promiscua Agricultura , cuius nemo est expers. Hac a pueritia erudiuntur omnes , partim in schola traditis præceptis , partim in agros viciniore urbi , quasi per ludum educti , non intuentes modo , sed per exercitandi corporis occasionem tractantes etiam. Præter agriculturam , (quæ est omnibus , ut dixi , communis) quilibet unam quampiam , tanquam suam , docetur. Ea est fere aut lanificium , aut operandi lini studium , aut cementariorum , aut fabri , seu ferrarii , seu materiarii artificium ; neque enim aliud est opificium ullum , quod numerum aliquem dictu dignum occupet illic. Nam vestes , quarum (nisi quod habitu sexus discernitur , & cœlibatus a conjugio) una per totam insulam

forma est eademque per omne ævum perpetua, nec ad oculum indecora, & ad corporis motum habilis, tum ad frigoris æstusque rationem apposita, eas, inquam, quæque sibi familia conficit; sed ex aliis illis artibus unusquisque aliquam discit, nec viri modo, sed mulieres etiam. Cæterum hæ, velut imbecilliores, leviora tractant, lanam fere linumque operantur; viris artes reliquæ magis laboriosæ mandantur. Maxima ex parte quisque in patriis artibus educatur, nam eo plerique natura feruntur. Quod si quem animus alio trahat in ejus opificii, cujus capitur studio, familiam quampiam adoptione traducitur, cura non à patre modo ejus sed à magistratibus etiam præstita, ut gravi atque honesto patrifamilias mancipetur. Quin si quis unam perdoctus artem, aliam præterea cupiverit, eodem modo permittitur; utramque nactus, utram velit exercet, nisi alterutra civitas magis egeat. Syphograntorum præcipuum ac prope unicum negotium est, curare ac prospicere, ne quisquam desideat otiosus, sed uti suæ quisque arti sedulo incumbat; nec ab summo mane tamen ad multam usque noctem perpetuo labore, velut jumenta, fatigatus. Nam ea plusquam servilis ærumna est, quæ tamen ubique fere opificum vita est,

exceptis Utopiensibus. Qui cum in horas viginti quatuor æquales diem connumerata nocte dividant, sex duntaxat operi deputant, tres ante meridiem, a quibus prandium ineunt, atque a prandio duas post-meridianas horas quum interquieverint, tres deinde rursus labori datas cœna claudunt. Quum primam horam ab meridie numerent, sub octavam cubitum eunt: horas octo somnus vendicat. Quicquid inter operis horas ac somni cibique medium esset, id suo cujusque arbitrio permittitur, non quo per luxum aut segnitiam abutatur, sed quod ab opificio suo liberum, ex animi sententia in aliud quippiam studii bene collocet. Has intercapedines plerique impendunt literis. Solemne est enim publicas quotidie lectiones haberi antelucanis horis, quibus ut intersint, ii duntaxat adiguntur, qui ad literas nominatim selecti sunt. Cæterum ex omni ordine, mares simul ac fœminæ, multitudo maxima ad audiendas lectiones, alii alias, prout cujusque fert natura, confluit. Hoc ipsum tempus, tamen si quis arti suæ malit insumere, quod multis usu venit (quorum animus in illius contemplatione disciplinæ consurgit), haud prohibetur; quin laudatur quoque ut utilis reipublicæ. Super cœnam tum unam horam ludendo producant,

æstate in hortis , hyeme in aulis illis communibus , in quibus comedunt. Ibi aut musicen exercent , aut se sermone recreant : aleam atque id genus ineptos ac perniciosos ludos ne cognoscunt quidem. Cæterum duos habent in usu ludos , latrunculorum ludo non dissimiles , alterum numerorum pugnam in qua numerus numerum prædatur , alterum in quo collata acie cum virtutibus vitia configunt : quo in ludo perquam scite ostenditur & vitiorum inter se dissidium , & adversus virtutes concordia ; item quæ vitia quibus se virtutibus opponant , quibus viribus aperte oppugnent , quibus machinamentis ab obliquo adorian-
tur , quo præsidio virtutes vitiorum vires infringant , quibus artibus eorum conatus eludant , quibus denique modis alterutra pars victoriæ compos fiat. Sed hoc loco ne quid erretis , quiddam pressius intuendum est. Etenim quod sex duntaxat horas in opere sunt , fieri fortasse potest , ut inopiam aliquam putes necessariorum rerum sequi : quod tam longe abest ut accidat , ut id temporis ad omnium rerum copiam , quæ quidem ad vitæ vel necessitatem requirantur , vel commoditatem , non sufficiat modo , sed supersit etiam ; id quod vos quoque intelligetis , si vobiscum reputetis , apud alias gentes quam magna populi

pars iners degit ! Primum mulieres fere omnes totius summæ dimidium ; aut si-
cubi mulieres negotiosæ sunt , ibi ut plu-
rimum earum vice viri stertunt. Ad hæc
Sacerdotum ac Religiosorum , quos vo-
cant , quanta , quamque otiosa turba ! Ad-
jice divites omnes , maxime prædiorum
dominos , quos vulgo generosos appellant ,
ac nobiles ; his adnumera ipsorum famuli-
tium , totam videlicet illam cetratorum (1)
nebulonum colluviem ; robustos denique
ac valentes mendicos adijunge , morbum
quempiam prætexentes inertiae : multo
certe pauciores esse , quam putaras , in-
venies eos quorum labore constant hæc
omnia , quibus mortales utuntur. Expen-
de nunc tecum , ex his ipsis quam pauci
in necessariis opificiis versantur : siquidem
ubi omnia pecuniis metimur , multas artes
necesse est exerceri inanes prorsus ac su-
perfluas , luxûs tantum ac libidinis minis-
tras. Nam hæc ipsa multitudo quæ nunc
operatur , si partiretur in tam paucas ar-
tes , quam paucas commodus naturæ usus
postulat , in tanta rerum abundantia , quan-
tam tunc esse necesse sit , pretia nimirum
viliora forent , quam ut artifices inde vi-
tam tueri suam possent. At si isti omnes ,
quos nunc inertes artes dstringunt , ac

(1) Militum.

tota insuper otio ac desidia languescens turba, quorum unus quivis earum rerum, quæ aliorum laboribus suppeditantur, quantum duo earumdem operatores, consumit, in opera universi atque eadem utilia collocarentur, facile animadvertis, quantulum temporis, ad suppeditanda omnia, quæ vel necessitatis ratio, vel commoditatis efflagitet (adde voluptatis etiam, quæ quidem vera sit ac naturalis), abunde factis superque foret; atque id ipsum in Utopia res ipsa perspicuum facit. Nam illic in tota urbe, cum adjacente vicinia, vix hominibus quingentis ex omni virorum ac mulierum numero quorum ætas ac robur operi sufficit, vacatio permittitur. In his Syphogranti, quanquam leges eos labore solverunt, ipsi tamen sese non eximunt, quo facilius exemplo suo reliquos ad labores invitent. Eadem immunitate gaudent hi, quibus commendatione Sacerdotum persuasus populus, occultis Syphogratorum suffragiis, ad perdiscendas disciplinas perpetuam vacationem indulget: quorum si quis conceptam de se spem fefellerit ad opifices retruditur, contraque non rarenter usu venit, ut mechanicus quispiam subcisivas illas horas tam gnaviter impendat literis, tantum diligentia proficiat, ut opificio suo exemptus, in

literatorum classem provehatur. Ex hoc Literatorum ordine Legati, Sacerdotes, Tranibori, ac ipse denique deligitur Princeps, quem illi prisca ipsorum lingua *Barzanem*, recentiore *Ademum* (1) appellant. Reliqua fere multitudo omnis, quum neque otiosa sit, nec inutilibus opificiis occupata, proclivis æstimatio est, quam paucae horæ, quantum boni operis pariant. Ad ea quæ commemoravi, hoc præterea facilitatis accedit, quod in necessariis plerisque artibus minore opera quam aliæ gentes opus habent. Nam primum ædificiorum aut structura aut resectio ideo tam multorum assiduam ubique requirit operam, quod quæ pater ædificavit, heres parum frugi paulatim dilabi finit; ita quod minimo tueri potuit, successor ejus de integro impendio magno cogitur instaurare. Quin frequenter etiam quæ domus alii ingenti sumptu stetit, hanc alius delicato animo contemnit, eaque neglecta ideoque brevi collapsa, aliam alibi impensis non minoribus exstruit. At apud Utopienses, compositis rebus omnibus, & constituta republica, rarissime accidit uti nova collocandis ædibus area deligatur; & non modo remedium celeriter præsentibus vitiis adhibetur, sed etiam imminentibus

(1) *Sine populo.*

occurritur. Ita fit ut minimo labore diutissime perdurent ædificia, & id genus opifices vix habeant interdum quod agant, nisi quod materiam dolare domi, & lapides interim quadrare atque aptare jubentur, quo, si quod opus incidat, maturius posset exsurgere. Jam in vestibus vide, quam paucis operis egeant. Primum, dum in opere sunt, corio neglectim aut pellibus amiciuntur, quæ in septennium durent: quum procedunt in publicum, superinduunt chlamydem vestem, quæ rudiores illas vestes contegat. Ejus per totam insulam unus color est, atque is natus; itaque lanei panni non modo multo minus quam usquam alibi sufficit, verum is ipse quoque multo minoris impendii est. At lini minor est labor eoque usus crebrior; sed in lineo solus candor, in laneo sola mundicies conspicitur: nullum tenuioris filii pretium est. Itaque fit, ut quum alibi nusquam uni homini quatuor aut quinque togæ laneæ diversis coloribus, ac totidem sericiæ tunicæ sufficiant, deliciarioribus paulo ne decem quidem, ibi una quisque contentus est, plerumque in biennium; quippe nec causa est ulla cur plures affectet, quas consecutus, neque adversus frigus esset munitior, neque vestitu videretur vel pilo cultior. Quam-

obrem quum & omnes utilibus sese artibus exerceant, & ipsarum etiam opera pauciora sufficiant, fit nimirum, ut abundante rerum omnium copia, interdum in reficiendas (si quæ detritæ sunt) vias publicas immensam multitudinem educant; persæpe etiam, quum nec talis cujuscpiam operis usus occurrat, pauciores horas operandi publice denuncient. Neque enim supervacaneo labore cives invitos exercent magistratus; quandoquidem ejus reipublicæ institutio hunc unum scopum in primis respicit, ut, quoad per publicas necessitates licet, quam plurimum temporis ab servitio corporis ad animi libertatem cultumque civibus universis asseratur: in eo enim sitam vitæ felicitatem putant.

DE COMMERCIIIS MUTUIS.

SED jam quo pacto sese mutuo cives utantur, quæ populi inter se commercia, quæque sit distribuendarum rerum forma, videtur explicandum. Quum igitur ex familiis constet civitas, familias ac plurimum cognationes efficiunt. Nam fœminæ, ubi maturuerint, collocatæ maritis, in ipsorum domicilia concedunt; at masculi filii, ac deinceps nepotes, in familia permanent, & parentum antiquissimo parent,

nisi p
tunc
Veru
aut u
tur n
quæq
plecti
ve qu
berun
test. I
tis hi
niorib
tum p
bium
si for
les in
cripti
ubicu
& cu
legibu
genis
volen
tutum
idque
fuis i
da si
videb
vere
deser
confli

nisi præ senecta mente parum valuerit : tunc enim ætate proximus ei sufficitur. Verum ne civitas aut fieri infrequentior, aut ultra modum possit increfcere, caveatur ne ulla familia (quarum millia sex quæque civitas, excepto conventu, complectitur) pauciores quam decem, pluresve quam sexdecim puberes habeat ; impuberum enim nullus præfiniri numerus potest. Hic modus facile servatur, transscriptis his in rariores familias, qui in plenioribus excrescunt. At si quando in totum plus justo abundaverit, aliarum urbium suarum infrequentiam sarciant. Quod si forte per totam insulam plus æquo moles intumuerit, tum ex qualibet urbe descriptis civibus, in continente proximo, ubicunque indigenis agri multum superest & cultu vacat, coloniam suis ipsorum legibus propagant, ascitis una terræ indigenis, si convivere secum velint. Cum volentibus conjuncti, in idem vitæ institutum eosdemque mores facile coalescunt, idque utriusque populi bono. Efficiunt enim suis institutis, ut ea terra utrisque abunda sit, quæ alteris ante parca ac maligna videbatur. Renuentes ipsorum legibus vivere, propellunt his finibus quos sibi ipsi describunt : adversus repugnantes bello configunt. Nam eam justissimam belli cau-

fam ducunt, quum populus quispiam ejus soli, quo non ipse utitur, sed velut inane ac vacuum possidet, aliis tamen qui ex naturæ præscripto inde nutriri debeant, usum ac possessionem interdicat. Si quando ullas ex suis urbibus aliquis casus eo usque imminuerit, ut ex aliis insulæ partibus, servato suo cujusque urbis modo, refarciri non possint, (quod bis duntaxat ab omni ævo, pestis grassante sævitia, fertur contigisse), remigrantibus e colonia civibus replentur: perire enim colonias potius patiuntur, quam ullam ex insularis urbibus imminui. Sed ad convictum civium revertor: antiquissimus (ut dixi) præest familiæ. Ministri sunt uxores maritis, & liberi parentibus, atque in summa minores natu majoribus. Civitas omnis in quatuor æquales partes dividitur; in medio cujusque partis forum est omnium rerum. Eo in certas domos opera cujusque familiæ convehuntur, atque in horrea singulæ seorsim species distributæ sunt. Ab his quilibet pater familias, quibus ipse sui que opus habent, petit, ac sine pecunia, sine omni prorsus hostimento (1), quicquid petierit, aufert. Quare enim negetur quicquam? quum & omnium rerum abunde satis sit,

(1) Retaliandi necessitate.

nec ti
quam
super
tum h
Nemp
care
aut in
gloria
tation
nus in
nino
(quæ
non c
panes
quadr
culen
tis, u
Hinc
que n
cives
lium,
natura
putan
immu
aer n
urben
vicus
fese i
quam
granti

nec timor ullus subsit, ne quisquam plus quam sit opus, flagitare velit? Nam cur supervacua petiturus putetur is, qui certum habeat nihil sibi unquam defuturum? Nempe avidum ac rapacem, aut timor carendi facit in omni animantium genere, aut in homine sola reddit superbia, quæ gloriæ sibi ducit, superflua rerum ostentatione cæteros antecellere: quod vitii genus in Utopiensium institutis nullum omnino locum habet. Adjuncta sunt foris (quæ commemoravi) fora cibaria, in quæ non olera modo, arborumque fructus & panes comportantur, sed pisces præterea, quadrupedumque & avium quicquid esculentum est, extra urbem locis appositis, ubi fluento tabes ac sordes eluantur. Hinc deportant pecudes occisas depuratasque manibus famulorum; nam neque suos cives patiuntur assuescere laniatui animalium, cujus usu clementiam, humanissimum naturæ nostræ affectum, paulatim deperire putant, neque sordidum quicquam atque immundum (cujus putredine corruptus aer morbum posset invehere) perferri in urbem sinunt. Habet præterea quilibet vicus aulas quasdam capaces, æquali ab sese invicem intervallo distantes, nomine quamque suo cognitatas. Has colunt Syphogranti, quarum unicuique triginta familiæ,

videlicet ab utroque latere quindecim, sunt adscriptæ, cibum ibi sumpturæ. Obsonatores cujusque aulæ certa hora conveniunt in forum, ac relato suorum numero cibum petunt; sed prima ratio ægrotorum habetur, qui in publicis hospitibus curantur. Nam quatuor habent in ambitu civitatis hospitia paulo extra muros, tam capacia ut totidem oppidulis æquari possint: tum ut neque ægrotorum numerus quamlibet magnus anguste collocaretur, & per hoc incommode, tum quo hi qui tali morbo tenerentur, cujus contagio solet ad alium serpere, longius ab aliorum cœtu summoveari possint. Hæc hospitia ita sunt instructa, atque omnibus rebus quæ ad salutem conferunt referta; tum tam tenera ac sedula cura adhibetur, tam assidua medicorum peritissimorum præsentia, ut quum illuc nemo mittatur invitus, nemo tamen fere in tota urbe sit, qui adversa valetudine laborans, non ibi decumbere, quam domi suæ præferat. Quum ægrotorum obsonator cibos ex medicorum præscripto receperit, deinceps optima quæque inter aulas æquabiliter pro suo cujusque numero distribuuntur, nisi quod Principis, Pontificis, & Tranibororum respectus habetur, ac Legatorum etiam, & exterorum omnium, si qui sunt, qui pauci ac

raro
domic
has au
ta Sy
clange
hospit
nemo
tisfact
sciunt
Nam
sit, n
neque
sit d
cum
aulam
ministr
fordis
terum
& tot
mulie
liæ pe
nume
pariet
ut, si
uteru
re,)
atque
quide
naeul
sine

raro sunt : sed his quoque cum adsunt ,
 domicilia certa atque instructa parantur. Ad
 has aulas prandii cœnæque statis horis to-
 ta Syphograntia convenit , æneæ tubæ
 clangore commonefacta , nisi qui aut in
 hospitiiis , aut domi decumbunt : quanquam
 nemo prohibetur , postquam aulis est sa-
 tisfactum , e foro domum cibum petere ;
 sciunt enim neminem id temere facere.
 Nam etsi domi prandere nulli vetitum
 sit , nemo tamen hoc libenter facit , cum
 neque honestum habeatur , & stultum
 sit deterioris parandi sumere laborem
 cum lautum atque opiparum præsto apud
 aulam tam propinquum sit. In hac aula
 ministeria omnia , in quibus paulo plus
 sordis aut laboris est , obeunt servi. Cæ-
 terum coquendi parandique cibi officium
 & totius denique instruendi convivii solæ
 mulierēs exercent , cujusque videlicet fami-
 liæ per vices. Tribus pluribusve mensis pro
 numero convivarum discumbitur. Viri ad
 parietem , fœminæ exterius collocantur ,
 ut , si quid his subiti oboriatu mali (quod
 uterum gerentibus interdum solet accide-
 re ,) imperturbatis ordinibus exsurgant ,
 atque inde ad nutrices abeant. Sedent illæ
 quidem seorsum cum lactentibus in cœ-
 naeulo quodam ad id destinato , nunquam
 sine foco atque aqua munda , nec absque

cunis interim, ut & declinare liceat infantulos, & ad ignem cum velint exemptos fasciis liberare, ac ludo reficere. Suae quæque soboli nutrix est, nisi aut mors aut morbus impediat: id cum accidit, uxores Syphograntorum propere nutricem quærunt, nec id difficile est. Nam quæ id præstare possunt, nulli officio sese offerunt libentius, quoniam & omnes eam misericordiam laude prosequuntur, & qui educatur nutricem parentis agnoscit loco. In atrio nutricum considunt pueri omnes, qui primum lustrum non explevere: cæteri impuberes, quo in numero ducunt quicumque sexus alterius utrius intra nubiles annos sunt, aut ministrant discumbentibus; aut qui per ætatem nondum valent, adstant tamen, atque id summo cum silentio: utrique, quod a sedentibus porrigitur, vescuntur, nec aliud discretum prandendi tempus habent. In medio primæ mensæ, qui summus locus est, & cui (nam ea mensa suprema in parte cœnaculi transversa est) totus conventus conspicitur, Syphograntus cum uxore considet. His adjunguntur duo ex natu maximis: sedent enim per omnes mensas quaterni. At, si templum in ea Syphograntia situm est, sacerdos ejusque uxor cum Syphogranto sedent, ut præsideant. Ab utraque parte

collo
que h
les in
immi
ut se
nihil
eos a
niore
licen
prim
niori
gnes
fertu
tratu
tanta
mum
circu
jorib
modi
nit. C
lectio
sed
senio
triste
gis l
audi
adeo
dolis
berta
ment

collocantur juniores, post senes rursus, atque hoc pacto per totam domum & æquales inter se junguntur, & dissimilibus tamen immiscentur: quod ideo ferunt institutum, ut senum gravitas ac reverentia (quum nihil ita in mensa fieri dicive potest ut eos ab omni parte vicinos effugiat) juniores ab improba verborum gestuumque licentia cohibeat. Ciborum fercula non a primo loco deinceps apponuntur, sed senioribus primum omnibus (quorum insignes loci sunt) optimus quisque cibus inferitur, deinde reliquis æquabiliter ministratur; at senes lautitias suas (quarum non tanta erat copia, ut posset totam per domum affatim distribui) pro suo arbitratu circumfidentibus impartiuntur. Sic & majoribus natu suus servatur honos, & commodi tantundem tamen ad omnes pervenit. Omne prandium cœnamque ab aliqua lectione auspicantur, quæ ad mores faciat, sed brevi tamen, ne fastidio sit; ab hac seniores honestos sermones, sed neque tristes ac infacetos, ingerunt. At nec longis logis totum occupant prandium, quin audiunt libenter juvenes quoque, atque adeo de industria provocant, quo & indolis cujusque & ingenii, per convivii libertatem prodentis sese, capiant experimentum. Prandia breviuscula sunt, cœnæ

largiores, quod labor illa, has somnus & nocturna quies excipit, quam illi ad salubrem concoctionem magis efficacem putant. Nulla cœna sine musica transigitur, nec ullis caret secunda mensa bellariis. Odores incendunt & unguenta spargunt, nihilque non faciunt, quod exhilarare convivas possit: sunt enim hanc in partem aliquanto procliviores, ut nullum voluptatis genus (ex quo nihil sequatur incommodi) censeant interdictum. Hoc pacto igitur in urbe convivunt. At ruri qui longius ab sese dissiti sunt, omnes domi quisque suæ comedunt; nulli enim familiæ quicquam ad victum deest, quippe a quibus id totum venit, quo vescantur urbici.

DE PEREGRINATIONE UTOPIENSIIUM.

AT si quos aut amicorum alia in urbe commorantium, aut ipsius etiam videndi loci desiderium ceperit, a Syphograntis ac Traniboris suis veniam facile impetrant, nisi si quis usus impediât. Mittitur ergo simul numerus aliquis cum epistola principis, quæ & datam peregrinandi copiam testatur, & reditus diem præscribit. Vehiculum datur cum servo publico qui agat boves & curet: cæterum, nisi mulieres in cœtu habeant, vehiculum velut onus

& impedimentum remittitur. Toto itinere cum nihil secum efferant, nihil desit tamen: ubique enim domi sunt. Si quo in loco diutius uno die commorentur, suam ibi quisque artem exercet, atque ab artis ejusdem opificibus humanissime tractantur. Si semet autore quisquam extra suos fines vagetur, deprehensus sine principis diplomate, contumeliose habitus, pro fugitivo reducitur, castigatus acriter; idem ausus denuo, servitute plectitur. Quod si quem libido incessat per suæ civitatis agros palandi, venia patris & consentiente conjuge, non prohibetur; sed in quodcunque rus pervenerit, nullus ante cibibus datur, quam ante meridianum operis pensum, aut quantum ante cœnam ibi laborari solet, absolverit. Hac lege quovis intra suæ urbis fines ire licet; erit enim non minus utilis urbi, quam si in urbe esset. Jam videtis quam nulla sit usquam otiandi licentia, nullus inertiae prætextus, nulla taberna vinaria, nulla cervisiaria, nusquam lupanar, nulla corruptelæ occasio, nullæ latebræ, conciliabulum nullum, sed omnium præsentis oculi necessitatem aut consueti laboris, aut otii non inhonesti faciunt. Quem populi morem necesse est omnium rerum copiam sequi, atque ea quum æquabiliter ad omnes per-

veniat, fit nimirum ut inops esse nemo aut mendicus possit. In senatu Amaurotico (quem, uti dixi, terni quotannis omni ex urbe frequentant) ubi primum constiterit, quæ res quoque loco abundet, rursus cuius alicubi malignior proventus fuerit, alterius inopiam alterius protinus ubertas explet; atque id gratuito faciunt, nihil vicissim ab his recipientes quibus donant: sed quæ de suis rebus unicuique urbi dederint, nihil ab ea repetente, ab alia, cui nihil impenderunt, quibus egent accipiunt. Ita tota Insula velut una familia est. At postquam satis provisum ipsis est, quod non antea factum censent, quam in biennium, propter anni sequentis eventum, prospexerint, tum ex his quæ supersunt, magnam vim frumenti, mellis, lanæ, lini, ligni, cocci, & conchyliorum, vellerum, ceræ, sevi, corii, ad hæc animalium quoque in alias regiones exportant, quarum rerum omnium septimam partem inopibus ejus regionis dono dant, reliquam pretio mediocri venditant. Quo ex commercio non eas modo merces quibus domi egent (nam id fere nihil est præter ferrum), sed argenti atque auri præterea magnam vim in patriam reportant: cuius rei diutina consuetudine, supra quam credi possit, ubique

ubique jam earum rerum copia abundant. Itaque nunc parum pensi habent, præsentem pecunia an in diem vendant, multoque maximam partem habeant in nominibus; in quibus tamen faciendis non privatorum unquam, sed confectis ex more instrumentis, publicam urbis fidem sequuntur. Civitas, ubi solutionis dies advenerit, a privatis debitoribus exigit creditum, atque in ærarium redigit, ejusque pecuniæ, quoad ab Utopiensibus repetatur, usura fruitur. Illi maximam partem nunquam repetunt: nam quæ res apud se nullum habet usum, eam ab his auferre quibus usui est, haud æquum censent. Cæterum, si res ita poscat, ut ejus aliquam partem alii populo mutuam daturi sint, tum demum poscunt; aut quum bellum gerendum est, quam in rem unam totum illum thesaurum, quem habent, domi servant, uti aut extremis in periculis, aut in subitis præsidio sit: potissimum quo milites externos (quos libentius quam suos cives objiciunt discrimini) immodico stipendio conducant, gnari multitudine pecuniæ hostes ipsos plerumque mercabiles, & vel proditione vel infestis etiam signis inter se committi. Hanc ob causam inæstimabilem thesaurum servant, at non ut thesaurum tamen; sed ita habent, quomodo me narrare profecto

deterret pudor, metuentem ne finem oratio non sit habitura. Quod eo justius vereor, quo magis mihi sum conscius, nisi vidissem præsens, quam ægre potuissem ipse perducí ut alteri idem recensenti crederem. Necesse est enim fere, quam quicquid est ab eorum qui audiunt moribus alienum, tam idem procul illis abesse a fide: quanquam prudens rerum æstimator minus fortasse mirabitur, quum reliqua eorum instituta tam longe ab nostris differant; si argenti quoque atque auri usus ad ipsorum potius, quam ad nostri moris rationem accommodetur. Nempe quum pecunia non utantur ipsi, sed in eum servant eventum, qui ut potest usu venire, ita fieri potest ut nunquam incidat, interim aurum argentumque, unde eà fit, sic apud se habent, ut ab nullo pluris æstimetur, quam rerum ipsarum natura meretur; quàm quis non videt quam longe infra ferrum sunt? ut sine quo non hercule magis, quam absque igni atque aqua, vivere mortales queant; quum interim auro argentoque nullum usum, quo non facile careamus, natura tribuerit, nisi hominum stultitia pretium raritati fecisset. Quin contra, velut parens indulgentissima, optima quæque in propatulo posuerit, ut aerem, aquam, ac tellurem ipsam; longissime vero

vana ac nihil profutura semoverit. Ergo hæc metalla si apud eos in turrim aliquam abstruderentur, princeps ac senatus in suspicionem venire posset (ut est vulgi stulta sollertia) ne deluso per technam populo, ipsi aliquo inde commodo fruerentur. Porro si phyalas inde, aliaque id genus opera fabre excusa conficerent, si quando incidisset occasio, ut conflanda sint rursus, atque in militum eroganda stipendium, vident nimirum fore, ut ægre patiantur avelli, quæ semel in deliciis habere cœpissent. His rebus uti occurrant, excogitare quamdam rationem, ut reliquis ipsorum institutis consentaneam, ita ab nostris (apud quos aurum tanti fit, ac tam diligenter conditur) longissime abhorrentem, eoque nisi peritis non credibilem. Nam quum in fictilibus e terra vitroque, elegantissimis quidem illis, sed vilibus tamen, edant bibantque, ex auro atque argento, non in communibus aulis modo, sed in privatis etiam domibus, matellas passim ac sordidissima quæque vasa conficiunt. Ad hæc catenas & crassas compedes, quibus coercent servos, iisdem ex metallis operantur. Postremo quoscunque aliquod crimen infames facit, ab horum auribus anuli dependent aurei, digitos aurum cingit, aurea torques ambit col-

lum, & caput denique auro vincitur. Ita omnibus curant modis, uti apud se aurum argentumque in ignominia sint; atque hoc pacto fit, ut hæc metalla, quæ cæteræ gentes non minus fere dolenter ac viscera sua distrahi patiuntur, apud Utopienses, si semel omnia res postularet efferri, nemo sibi jacturam unius fecisse assis videretur. Margaritas præterea legunt in littoribus, quin in rupibus quibusdam adamantes ac pyropos quoque; neque tamen quærunt, sed oblatos casu perpoliunt. His ornant infantulos, qui, ut primis pueritiæ annis talibus ornamentis glorientur ac superbiunt, sic ubi plusculum accrevit ætatis, cum animadvertunt ejusmodi nugis non nisi pueros uti, nullo parentum monitu, sed suomet ipsorum pudore deponunt, non aliter ac nostri pueri, quum grandescunt, nuces, bullas, & pupas abjiciunt. Itaque hæc tam diversa ab reliquis gentibus instituta, quam diversas ipsæ animorum affectiones pariat, nunquam æque mihi atque in Anemoliorum (1) legatis inclaruit. Venerunt hi Amaurotum, dum ego aderam, & quoniam magnis de rebus tractatum veniebant, adventum eorum terni illi cives ex qualibet urbe prævene-

(1) *Anemolij*, gens ventosa, vana.

rant. Sed omnes finitimarum gentium legati, qui eo ante appulerant, quibus Utopiensium perspecti mores erant, apud quos sumptuoso vestitui nihil honoris haberi intelligebant, sericum contemptui esse, aurum etiam infamæ sciebant, cultu quam poterant modestissimo venire consueverant. At Anemolii, quod longius aberant, ac minus cum illis commercii habuerant, quum accepissent eodem omnes eoque rudi corporis cultu esse: persuasi non habere eos, quo non utebantur, ipsi etiam superbi magis, quam sapientes, decreverunt apparatus elegantia deos quosdam repræsentare, & miserorum oculos Utopiensium ornatûs sui splendore præstringere. Itaque ingressi sunt legati tres cum comitibus centum, omnes vestitu versicolori, plerique serico; legati ipsi (nam domi nobiles erant) amictu aureo, magnis torquibus & inauribus aureis, ad hæc anulis aureis in manibus, monilibus insuper appensis in pileo, quæ margaritis ac gemmis affulgebant, omnibus postremo rebus ornati, quæ apud Utopienses aut fervorum supplicia, aut infamium dedecora, aut puerorum nugamenta fuere. Itaque operæ pretium erat videre, quò pacto cristas erexerint, ubi suum ornatum cum Utopiensium vestitu (nam in plateis

fese populus effuderat) contulere; contraque non minus erat voluptatis, considerare quam longe sua eos spes expectatione fefellerat, quamque longe ab ea existimatione aberant quam se consecuturos putaverant. Nempe Utopiensium oculis omnium, exceptis perquam paucis, qui alias gentes aliqua idonea de causa inviserant, totus ille splendor apparatus pudendus videbatur; & infimum quemque pro dominis reverenter salutantes, legatos ipsos ex aurearum usu catenarum pro servis habitos, sine ullo prorsus honore prætermiserunt. Quin pueros quoque vidisses, qui gemmas ac margaritas abjecerant, ubi in legatorum pileis affixas conspexerunt, compellare matrem ac latus fodere: « En mater, quam magnus nebulo margaritis adhuc & gemmulis utitur, ac si esset parvulus? » At parens, serio etiam illa, « Tace, inquit, fili: est, opinor, quispiam e morionibus legatorum ». Alii catenas illas aureas reprehendere, utpote nullius usus, quippe tam graciles, ut eas facile servus infringere, tam laxas rursus, uti quum fuerit libitum possit excutere, & solutus ac liber quovis aufugere. Verum legati postquam ibi unum atque alterum diem versati, tantam auri vim in tanta vilitate conspexerunt, nec in minore contumelia,

quam apud se honore habitam vidissent, ad hæc in unius fugitivi servi catenas compedesque plus auri atque argenti congestum, quam totus ipsorum trium apparatus constiterat, subsidentibus pennis, omnem illum cultum, quo sese tam arroganter extulerant, pudefacti seposuerunt: maxime vero, postquam familiarius cum Utopiensibus collocuti, mores eorum atque opiniones didicere. Mirantur illi siquidem quemquam esse mortalium, quem exiguæ gemulæ aut lapilli dubius oblectet fulgor, cui quidem stellam aliquam, atque ipsum denique solem liceat intueri; aut quemquam tam insanum esse, ut nobilior ipse sibi ob tenuioris lanæ filum videatur, siquidem hanc ipsam (quantumvis tenui filo sit) ovis olim gestavit, nec aliud tamen interim quam ovis fuit. Mirantur item aurum suapte natura tam inutile, nunc ubique gentium æstimari tanti, ut homo ipse, per quem atque adeo in cuius usum id pretii obtinuit, minoris multo quam aurum ipsum æstimetur: usque adeo, ut plumbeus quispiam, & cui non plus ingenii sit quam stipiti, nec minus etiam improbus quam stultus, multos tamen & sapientes & bonos viros in servitute habeat, ob id duntaxat, quod ei magnus contigit aureorum numismatum cumulus, quem si

qua fortuna, aut aliqua legum strophæ (1)
(quæ nihil minus ac fortuna ipsa summis
ima permiscet) ab hero illo ad abjectissi-
mum totius familiæ suæ nebulonem trans-
tulerit, fit nimirum paulo post, ut in fa-
muli sui famulitium concedat, velut ap-
pendix additamentumque numismatum. Cæ-
terum multo magis eorum mirantur ac
detestantur insaniam, qui divitibus illis,
quibus neque debent quicquam, neque
sunt obnoxii, nullo alio respectu, quam
quod divites sunt, honores tantum non
divinos impendunt; idque cum eos tam
fordidos atque avaros cognoscant, ut ha-
beant certo certius ex tanto nummorum
cumulo, viventibus illis, ne unum quidem
nummulum unquam ad se venturum. Has
atque hujusmodi opiniones partim ex edu-
catione conceperunt, in ea educi repu-
blica cujus instituta longissime ab his stul-
titiæ generibus absunt, partim ex doctri-
na & literis. Nam etsi haud multi cujus-
que urbis sunt, qui cæteris exonerati la-
boribus soli disciplinæ deputantur, hi vi-
delicet in quibus a pueritia egregiam in-
dolem, eximium ingenium, atque animum
ad bonas artes propensum deprehendere,
tamen omnes pueri literis imbuuntur; &
populi bona pars, viri fœminæque, per

(1) Fraus, dolus.

totam vitam, horas illas, quas ab operibus liberas esse diximus, in literis collocant. Disciplinas ipsorum lingua perdiscunt: est enim neque verborum inops, nec insuavis auditu, nec ulla fidelior animi interpretres est; eadem fere (nisi quod ubique corruptior, alibi aliter) magnam ejus orbis plagam pervagatur. Ex omnibus his philosophis, quorum nomina sunt in hoc noto nobis orbe celebria, ante nostrum adventum ne fama quidem cuiusquam eo pervenerat; & tamen in musica dialecticaque ac numerandi & metiendi scientia, eadem fere, quæ nostri illi veteres, invenere. Cæterum ut antiquos omnibus prope rebus exæquant, ita nuperorum inventis dialecticorum longe sunt impares: nam ne ullam quidem regulam invenerunt earum, quas de *restrictionibus*, *amplificationibus*, ac *suppositionibus* acutissime excogitatis, in parvis *logicalibus* passim hic ediscunt pueri. Porro *secundas intentiones* tam longe abest ut investigare suffecerint, ut nec hominem ipsum in communi, quem vocant, quanquam (ut scitis) plane colloffeum & quovis gigante majorem, tum a nobis præterea digito demonstratum, nemo tamen eorum videre potuerit. At sunt in astrorum cursu, & cœlestium orbium motu peritissimi. Quin inf-

trumenta quoque diversis figuris solerter excogitarunt, quibus solis ac lunæ & cæterorum item astrorum, quæ in ipsorum horisonte visuntur, motiones ac situs exactissime comprehensos habent. Cæterum amicitias atque errantium dissidia siderum, ac totam denique illam ex astris divinandi imposturam, ne somniant quidem. Imbres, ventos, ac cæteras tempestatum vicissitudines signis quibusdam longo perspectis usu præsentunt. Sed de causis earum rerum omnium, & de fluxu maris ejusque falsitate, & in summa de cœli mundique origine ac natura, partim eadem, quæ veteres philosophi nostri, differunt; partim ut illi inter se dissident, ita hi quoque, dum novas rerum rationes afferunt, ab omnibus illis dissentiant, nec inter se tamen usquequaque conveniunt. In ea philosophiæ parte, qua de moribus agitur, eadem illis disputantur, quæ nobis: de bonis animi quærunt & corporis & externis, tum utrum boni nomen omnibus his, an solis animi dotibus conveniat. De virtute differunt, ac voluptate; sed omnium prima est ac princeps controversia, quam in re, una pluribusve, sitam hominis felicitatem putent. At hac in re propensiores æquo videntur in factionem voluptatis assertricem, ut qua vel totam, vel

potissimam felicitatis humanæ partem definiant. Et quo magis mireris, ab religione quoque (quæ gravis & severa est, fereque tristis & rigida) petunt tamen sententiæ tam delicatæ patrocinium. Neque enim de felicitate disceptant unquam, quin principia quædam ex religione deprompta, cum philosophia, quæ rationibus utitur, jungant, sine quibus ad veræ felicitatis investigationem, mancam atque imbecillam per se rationem putant. Ea principia sunt hujusmodi: animam esse immortalem, ac Dei beneficentia ad felicitatem natam, virtutibus ac benefactis nostris præmia post hanc vitam, flagitiis destinata supplicia. Hæc tametsi religionis sint, ratione tamen censent ad ea credenda & concedenda perducere, quibus e medio sublatis, sine ulla cunctatione pronunciant, neminem esse tam stupidum, qui non sentiat petendam sibi per fas ac nefas voluptatem: hoc tantum caveret, ne minor voluptas obstet majori, aut eam persequatur, quam invicem retaliet dolor. Nam virtutem asperam ac difficilem sequi, ac non abigere modo suavitatem vitæ, sed dolorem etiam sponte perpeti, cujus nulum exspectes fructum (quis enim potest esse fructus, si post mortem nihil assequeris, quum hanc vitam totam insua-

viter, hoc est misere, traduxeris?) id vero dementissimum ferunt. Nunc vero non in omni voluptate felicitatem, sed in bona atque honesta vitam putant; ad eam enim, velut ad summum bonum, naturam nostram ab ipsa virtute pertrahi, sola adversa factio felicitatem tribuit. Nempe virtutem definiunt secundum naturam vivere, ad id siquidem a Deo institutos esse nos; eum vero naturæ ductum sequi, quisquis in appetendis fugiendisque rebus obtemperat rationi. Rationem porro mortales primum omnium in amorem ac venerationem divinæ majestatis incendere, cui debemus & quod sumus, & quod compotes esse felicitatis possumus; secundum id commonet atque excitat nos, ut vitam licet minime anxiam ac maxime lætam ducamus ipsi, cæterisque omnibus ad idem obtinendum adjutores nos, pro naturæ societate, præbeamus. Neque enim quisquam unquam fuit tam tristis ac rigidus assecla virtutis & osor voluptatis, qui ita labores, vigilias, & squalores indicat tibi; ut non idem aliorum inopiam atque incommoda levare te pro tua virili jubeat, & id laudandum humanitatis nomine censeat, hominem homini saluti ac solatio esse. Si humanum est maxime (qua virtute nulla est homini ma-

gis p
& su
est,
quem
tet?
est,
nemini
nibus
tum p
eam
etiam
cui n
aliis
mone
te ru
includ
inqui
opera
natur
viver
tura
tium
nequ
tem
sit,
ejusd
eade
obse
des,
vand
priv

gis propria) aliorum mitigare molestiam, & sublata tristitia, vitæ jucunditati, hoc est, voluptati; reddere, quidni natura quemque instiget, ut sibimet idem præstet? Nam aut mala est vita jucunda, id est, voluptaria, quod si est, non solum neminem ad eam debes adjuvare, sed omnibus, utpote noxiam ac mortiferam, quantum potes, adimere; aut si conciliare aliis eam, ut bonam, non licet modo, sed etiam debes, cur non tibi in primis ipsi, cui non minus propitium esse te, quam aliis decet? Neque enim, quum te natura moneat uti in alios bonus sis, eadem te rursus jubet, in temet sævum atque inclementem esse. Vitam ergo jucundam, inquirunt, id est, voluptatem, tanquam operationum omnium finem, ipsa nobis natura præscribit: ex cujus præscripto vivere, virtutem definiunt. At quum natura mortales invitet ad hilarioris vitæ mutuum subsidium (quod sane merito facit, neque enim tam supra generis humani sortem quisquam est, ut solus naturæ curæ sit, quæ universos ex æquo fovet, quos ejusdem formæ communione complectitur), eadem te nimirum jubet etiam atque etiam observare, ne sic tuis commodis obsecundes, ut aliorum procures incommoda. Servanda igitur censent non inita solum inter privatos pacta, sed publicas etiam leges,

quas aut bonus princeps iuste promulgavit, aut populus, nec oppressus tyrannide, nec dolo circumscriptus, de partendis vitæ commodis, hoc est, materia voluptatis communi consensu sanxit. His inoffensis legibus tuum curare commodum, prudentiæ est: publicum præterea, pietatis. Sed alienam voluptatem præreptum ire, dum consequare tuam, ea vero injuria est: contra tibi aliquid ipsi demere quod addas aliis, id demum est humanitatis ac benignitatis officium, quod ipsum nunquam tantum aufert commodi, quantum refert. Nam & beneficiorum vicissitudine pensatur, & ipsa benefacti conscientia, ac recordatio charitatis eorum & benevolentiae, quibus benéfeceris, plus voluptatis affert animo, quam fuisset illa corporis, qua abstinuisti. Postremo (quod facile persuadet animo libenter assentienti religio) brevis & exiguae voluptatis vicem ingenti ac nunquam interituro gaudio rependit Deus. Itaque hoc pacto censeat, & excussa sedulo & perpensa re, omnes actiones nostras, atque in his virtutes etiam ipsas, voluptatem tandem, velut finem, felicitatemque respicere. Voluptatem appellant omnem corporis animive motum statumque, in quo versari natura duce delectet. Appetitionem naturæ non temere addunt: nam ut quicquid natura jucundum

est,
nec
fucc
que
turan
pirat
fet,
ea o
tem
vel
ne
quar
falsa
enim
natu
na p
verf
cebr
tibus
cipu
adul
quos
toga
den
enim
tant
enim
lana
quar
atto

est, ad quod neque per injuriam tenditur, nec jucundius aliud amittitur, nec labor succedit, non sensus modo, sed recta quoque ratio persequitur. Ita quæ præter naturam dulcia sibi mortales vanissima conspiratione confingunt (tanquam in ipsis esset, perinde res ac vocabula commutare), ea omnia statuunt adeo nihil ad felicitatem facere, ut plurimum officiant etiam, vel eo quod quibus semel infederunt, ne veris ac genuinis oblectamentis usquam vacet locus, totum prorsus animum falsa voluptatis opinione præoccupant. Sunt enim perquam multa, quæ quum suapte natura nihil contineant suavitatis, imo bona pars amaritudinis etiam plurimum, perversa tum improbarum cupiditatum illecebra, non pro summis tantum voluptatibus habeantur, verum etiam inter præcipuas vitæ causas numerentur. In hoc adulterinæ voluptatis genere eos collocant, quos ante memoravi, qui quo meliorem togam habent, eo sibi meliores ipsi videntur; qua una in re bis errant: neque enim minus falsi sunt, quo meliorem putant togam suam, quam quod se. Cur enim si vestis usum spectes, tenuioris fili lana præstat crassiori? At illi tamen tanquam natura, non errore præcellerent, attollunt cristas, & sibimet quoque præ-

quas aut bonus princeps iuste promulgavit, aut populus, nec oppressus tyrannide, nec dolo circumscriptus, de partien-
dis vitæ commodis, hoc est, materia voluptatis communi consensu sanxit. His inof-
fensis legibus tuum curare commodum, prudentiæ est: publicum præterea, pie-
tatis. Sed alienam voluptatem præreptum ire, dum consequare tuam, ea vero inju-
ria est: contra tibi aliquid ipsi demere quod addas aliis, id demum est humanitatis ac
benignitatis officium, quod ipsum nun-
quam tantum aufert commodi, quantum refert. Nam & beneficiorum vicissitudine
pensatur, & ipsa benefacti conscientia, ac recordatio charitatis eorum & benevo-
lentiæ, quibus benefeceris, plus voluptatis affert animo, quam fuisset illa corporis,
qua abstinuisti. Postremo (quod facile per-
suadet animo libenter assentienti religio) brevis & exiguae voluptatis vicem ingenti
ac nunquam interituro gaudio rependit Deus. Itaque hoc pacto censent, & ex-
cussa sedulo & perpenſa re, omnes actio-
nes nostras, atque in his virtutes etiam ipsas, voluptatem tandem, velut finem,
felicitatemque respicere. Voluptatem ap-
pellant omnem corporis animive motum statumque, in quo versari natura duce de-
lectet. Appetitionem naturæ non temere addunt: nam ut quicquid natura jucundum

est,
nec
succ
que
turan
pirat
set,
ea c
tem
vel
ne
quan
falsi
enin
natu
na p
verf
cebr
tibu
cipu
adul
quo
toga
den
enin
tant
enin
lana
qua
atto

est, ad quod neque per injuriam tenditur, nec jucundius aliud amittitur, nec labor succedit, non sensus modo, sed recta quoque ratio persequitur. Ita quæ præter naturam dulcia sibi mortales vanissima conspiratione confingunt (tanquam in ipsis esset, perinde res ac vocabula commutare), ea omnia statuunt adeo nihil ad felicitatem facere, ut plurimum officiant etiam, vel eo quod quibus semel infederunt, ne veris ac genuinis oblectamentis usquam vacet locus, totum prorsus animum falsa voluptatis opinione præoccupant. Sunt enim perquam multa, quæ quum suapte natura nihil contineant suavitatis, imo bona pars amaritudinis etiam plurimum, perversa tum improbarum cupiditatum illecebra, non pro summis tantum voluptatibus habeantur, verum etiam inter præcipuas vitæ causas numerentur. In hoc adulterinæ voluptatis genere eos collocant, quos ante memoravi, qui quo meliorem togam habent, eo sibi meliores ipsi videntur; qua una in re bis errant: neque enim minus falsi sunt, quo meliorem putant togam suam, quam quod se. Cur enim si vestis usum spectes, tenuioris fili lana præstat crassiori? At illi tamen tanquam natura, non errore præcellerent, attollunt cristas, & sibimet quoque præ-

tii credunt inde nonnihil accedere; eoque honorem, quem vilius vestiti sperare non essent ausi, elegantiori togæ velut suo jure exigunt, & prætermissi negligentius indignantur. At hoc ipsum quoque vanis & nihil profuturis honoribus affici, an non ejusdem inscitia est? nam quid naturalis & veræ voluptatis affert nudatus alterius vertex, aut curvati poplites? hoc cine tuorum poplitum dolori medebitur, aut tui capitis phrenesim levabit? In hac fucata voluptatis imagine, mirum quam suaviter insaniunt ii qui nobilitatis opinione sibi blandiuntur ac plaudunt, quod ejusmodi majoribus nasci contigerit, quorum longa series dives (neque enim nunc aliud est nobilitas) habita sit, præsertim in prædiis, nec pilo quidem minus sibi nobiles videntur, etiam si majores nihil inde reliquerint, aut relictum ipsi obliguerint. His adnumerant eos qui gemmis ac lapillis, ut dixi, capiuntur, ac dii quodammodo sibi videntur facti, si quando eximium aliquem consequantur, ejus præsertim generis, quod sua tempestate maximo apud suos æstimetur. Neque enim apud omnes, neque omni tempore eadem genera sunt in pretio; sed nec nisi exemplum auro, ac nudum comparant. Imo ne sic quidem, nisi adjurato venditore, &

præstante cautionem, veram gemmam ac lapidem verum esse, tam solliciti sunt, ne oculis eorum, veri loco, adulterinus imponat. At spectaturo tibi cur minus præbeat oblectamenti factitius, quem tuus oculus non discernit a vero? uterque ex æquo valere debet tibi, non minus hercle quam cæco. Quid hi, qui superfluas opes adservant, nullo acervi usu, sed sola contemplatione delectentur, num veram percipiunt, an falsa potius voluptate luduntur? aut hi, qui diverso vitio aurum, quo nunquam sint usuri, fortasse nec visuri amplius, abscondunt, & solliciti ne perdant, perdunt? Quid enim aliud est, usibus demptum tuis, & omnium fortasse mortalium, telluri reddere? Et tu tamen abstruso thesauro, velut animi jam securus, lætitia gestis: quem si quis furto sustulerit, cujus tu ignarus furti, decem post annis obieris, toto illo decennio, quo subtractæ pecuniæ superfuisti, quid tua retulit, surreptum an salvum fuisse? Utroque certe modo tantundem usus ad te pervenit. Ad has tam ineptas lætitias, Aleatores (quorum insaniam auditu, non usu cognovere), Venatores præterea, atque Aucupes adiungunt. Nam quid habet, inquiunt, voluptatis, talos in alveum projicere, quod toties fecisti, ut si quid voluptatis inesset, oriri

tamen potuisset ex frequenti usu satietas ? Aut quæ suavitas esse potest , ac non fastidium potius , in audiendo latratu atque ululatu canum ? Aut qui major voluptatis sensus est , cum leporem canis insequitur , quam quum canis canem ? Nempe idem utrobique agitur : accurritur enim , si te cursus oblectet ; at si te cædis spes , & laniatûs exspectatio sub oculis peragendi retinet , misericordiam potius movere debet spectare lepusculum a cane , imbecillum a validiore , fugacem ac timidum a feroce , innoxium denique a crudeli discerptum. Itaque Utopienses totum hoc venandi exercitium , ut rem liberis indignam , in lanios (quam artem per servos obire eos supra diximus) rejecerunt , infamam enim ejus partem esse venationem statuunt , reliquas ejus partes & utiliores & honestiores , ut quæ & multo magis conferant , & animalia necessitatis duntaxat gratia perimant , quum venator ab miseri animalculi cæde ac laniatu , nihil nisi voluptatem petat. Quam spectandæ necis libidinem in ipsis etiam bestiis aut ab animi crudelis affectu censent exoriri , aut in crudelitatem denique , assiduo tam efferæ voluptatis usu , defluere. Hæc igitur , & quicquid est ejusmodi (sunt enim innumera) quam pro voluptatibus mortalium vulgus

habeat, illi tamen quum natura nihil insit suave, plane statuunt, cum vera voluptate nihil habere commercii. Nam quod vulgo sensum jucunditate perfundunt (quod voluptatis opus videtur), nihil de sententia decedunt: non enim ipsius rei natura, sed ipsorum perversa consuetudo in causa est, cujus vitio fit, ut amara pro dulcibus amplectantur; non aliter ac mulieres gravidæ picem ac sebum, corrupto gustu, melle mellitius arbitrantur. Nec cujusquam tamen aut morbo, aut consuetudine depravatam judicium mutare naturam, ut non aliarum rerum, ita nec voluptatis, potest. Voluptatum, quas veras fatentur, species diversas faciunt; siquidem alias animo, corpori alias tribuunt. Animo dant intellectum, eamque dulcedinem, quam veri contemplatio pepererit. Ad hæc suavis additur bene actæ vitæ memoria, & spes non dubia futuri boni. Corporis voluptatem in duas partiuntur formas, quarum prima sit ea, quæ sensum perspicua suavitate perfundit, quod aliàs earum instauratione partium fit, quas insitus nobis calor exhaustum, nam hæc cibo potuque redduntur; aliàs dum egeruntur illa, quorum copia corpus exuberat: hæc suggeritur, dum excrementis intestina purgamus, aut opera liberis datur, aut ullius prurigo partis fric-

tu scalptuve lenitur. Interdum vero voluptas oritur, nec redditura quicquam quod membra nostra desiderent, nec ademptura quo laborent; cæterum quæ sensus nostros tamen vi quadam occulta, sed illustri motu, titillet afficiatque, & in se convertat, qualis ex musica nascitur. Alteram corporeæ voluptatis formam eam volunt esse, quæ in quieto atque æquabili corporis statu consistat, id est, nimirum sua cujusque nullo interpellata malo sanitas. Hæc siquidem, si nihil eam doloris oppugnet, per seipsa delectat, etiam si nulla extrinsecus adhibita voluptate moveatur. Quanquam enim sese minus effert, minusque offert sensui, quam tumida illa edendi bibendique libido, nihilo tamen fecius multi eam statuunt voluptatum maximam; omnes fere Utopienses magnam & velut fundamentum omnium ac basim fatentur, ut quæ vel sola placidam & operabilem vitæ conditionem reddat, & qua sublata, nullus usquam reliquus sit cuiquam voluptati locus: nam dolore prorsus vacare, nisi adsit sanitas, stuporem certe, non voluptatem vocant. Jamdudum explosum est apud eos decretum illorum, qui stabilem & tranquillam sanitatem (nam hæc quoque quæstio gnaviter apud eos agitata est) ideo non habendam pro vo-

luptas
posse
rio f
prop
in pr
morb
tati i
sanita
nitati
ad h
dolor
tur;
ci. Q
aut
calor
effici
his v
dum
sanita
sus
nat,
ipse
gerit
Sani
eade
sed p
flictu
prot
nosce
non

luptate censebant, quod præsentem non posse dicerent, nisi motu quopiam extraneo sentiri. Verum contra nunc in hoc prope universi conspirant, sanitatem vel in primis voluptati esse. Etenim quum in morbo, inquiunt, dolor sit, qui voluptati implacabilis hostis est, non aliter ac sanitati morbus, quidni vicissim insit sanitatis tranquillitati voluptas? Nihil enim ad hanc rem referre putant seu morbus dolor esse, seu morbo dolor inesse dicatur; tantundem enim utroque modo effici. Quippe si sanitas aut voluptas ipsa sit, aut necessario voluptatem pariat, velut calor igni gignitur: nimirum utrobique efficitur, ut quibus immota sanitas adest, his voluptas abesse non possit. Præterea dum vescimur, inquiunt, quid aliud quam sanitas, quæ labefactari cœperat, adversus esuriem, cibo commilitone, depugnat, in qua dum paulatim invalescit, ille ipse profectus ad solitum vigorem, suggerit illam, qua sic reficimur, voluptatem. Sanitas ergo quæ in conflictu lætatur, eadem non gaudebit adepta victoriam; sed pristinum robur, quod solum toto conflictu petiverat, tandem feliciter assecuta, protinus obstupescet, nec bona sua cognoscet, atque amplexabitur? Nam quod non sentiri sanitas dicta est, id vero per-

quam procul a vero putant. Quis enim vigilans, inquiunt, sanum esse se non fenit, nisi qui non est? Quemne tantus aut stupor, aut lethargus adstringit, ut sanitatem non jucundam sibi fateatur, ac delectabilem? At delectatio quid aliud quam alio nomine voluptas est? Amplectuntur ergo inprimis animi voluptates (eas enim primas omnium principesque ducunt), quarum potissimam partem censent ab exercitio virtutum bonæque vitæ conscientia proficisci. Earum voluptatum quas corpus suggerit, palmam sanitati deferunt: nam edendi bibendique suavitatem, & quicquid eandem oblectamenti rationem habet, appetenda quidem, sed non nisi sanitatis gratia, statuunt; neque enim per se jucunda esse talia, sed quatenus adversæ valetudini clanculum surreptenti resistunt: ideoque sapienti sicuti magis deprecandos morbos, quam optandam medecinam, & dolores profligandos potius, quam adsciscenda solatia, ita hoc quoque voluptatis genere non egere, quam deliniri præstiterit. Quo voluptatis genere si quisquam se beatum putet, is necesse est fateatur se tum demum fore felicissimum, si ea vita contigerit, quæ in perpetua fame, siti, pruritu, esu, potatione, scalptu, frictuque traducatur: quæ quam non fœda

sol
vide
lupta
enim
jun
lupta
æqu
gior
volu
una
mod
peti
puta
que
tiam
sita
etia
to e
tera
rius
sitis
esse
lita
ra
que
ac n
ac
enin
form
odo

solum, sed misera etiam sit, quis non videt? Infimæ profecto omnium hæ voluptates sunt, ut minime sinceræ; neque enim unquam subeunt, nisi contrariis conjunctæ doloribus. Nempe cum edendi voluptate copulatur esuries, idque non satis æqua lege; nam ut vehementior, ita longior quoque dolor est, quippe & ante voluptatem nascitur, & nisi voluptate una commoriente non extinguitur. Hujusmodi ergo voluptates, nisi quatenus expetit necessitas, haud magni habendas putant. Gaudent tamen etiam his, gratique agnoscunt naturæ parentis indulgentiam, quæ fœtus suos ad id quod necessitatis causa tam assidue faciendum erat, etiam blandissima suavitate pelliciat. Quanto enim in tædio vivendum erat, si ut cæteræ ægritudines, quæ nos infestant rarius, ita hi quoque quotidiani famis ac sitis morbi, venenis ac pharmacis amaris essent abigendi? At formam, vires, agilitatem, hæc ut propria jucundaque naturæ dona libenter foveant. Quin eas quoque voluptates, quæ per aures, oculos, ac nares admittuntur, quas natura proprias ac peculiare esse homini voluit (neque enim aliud animantium genus, aut mundi formam pulchritudinemque suspicit, aut odorum, nisi ad cibi discrimen, ulla com-

movetur gratia, neque consonas inter se, discordesque sonorum distantias internoscit), & has, inquam, ut jucunda quædam vitæ condimenta persequuntur. In omnibus autem hunc habent modum, ne majorem minor impediat, neu dolorem aliquando voluptas pariat; quod necessario sequi censent, si inhonesta sit. At certe formæ decus contemnere, vires deterere, agilitatem in pigritiam vertere, corpus exhaurire jejunis, sanitati injuriam facere, & cætera naturæ blandimenta respuere, nisi quis hæc sua commoda negligat, dum aliorum publicamve ardentius procurat, cujus laboris vice majorem a Deo voluptatem expectet, alioquin ob inanem virtutis umbram, nullius bono semet affligere, vel quo adversa ferre minus moleste possit, nunquam fortasse ventura, hoc vero putant esse dementissimum, animique & in se crudelis & erga naturam ingrattissimi, cui tanquam debere quicquam dedignetur, omnibus ejus beneficiis renunciât. Hæc est eorum de virtute ac voluptate sententia, qua nisi sanctius aliquid inspiret homini cœlitus immissa religio, nullam investigari credunt humana ratione veriolem: qua in re rectene an secus sentiant, excutere nos neque tempus patitur, neque necesse est, quippe qui narranda

landa eorum instituta, non etiam tuenda suscepimus. Cæterum hoc mihi certe persuadeo, ut ut sese habeant hæc decreta, nusquam neque præstantiorem populum, neque feliciorum esse rempublicam. Corpore sunt agili vegetoque, virium amplius quam statura promittat, nec ea tamen improcera. Et quum neque solo sint usquequaque fertili, nec admodum salubri cœlo, adversus aerem ita sese temperantia victus muniunt, terræ sic medentur industria, ut nusquam gentium sit frugis pecorisque proventus uberior, aut hominum vivaciora corpora, paucioribusque morbis obnoxia. Itaque non ea modo, quæ vulgo faciunt agricolæ, diligenter ibi administrata conspicias, ut terram natura maligniorem arte atque opera juvent, sed populi manibus alibi radicibus evulsam sylvam, alibi consitam videas; qua in re habita est non ubertatis, sed vecturæ ratio, ut essent ligna aut mari, aut fluviis, aut urbibus ipsis viciniore: minore enim cum labore terrestri itinere fruges, quam ligna longius afferuntur. Gens facilis ac faceta, solers, otio gaudens, corporis laborum (quum est usus) satis patiens; cæterum alias haudquaquam sane appetens, animi studiis infatigata. Qui quum a nobis accepissent de literis & disciplina Græ-

corum (nam in Latinis , præter historias ac poetas , nihil erat quod videbantur magnopere probaturi) , mirum quanto studio contenderunt , ut eas liceret ipsis nostra interpretatione perdiscere. Cœpinus ergo legere , magis adeo primum ne recusare laborem videremur , quam quod fructum ejus aliquem speraremus ; at ubi paulum processimus , ipsorum diligentia fecit , ut nostram haud frustra impendendam animo statim præciperemus. Siquidem literarum formas tam facile imitari , verba tam expedite pronunciare , tam celeriter mandare memoriæ , & tanta cum fide reddere cœperunt , ut nobis miraculi esset loco , nisi quod pleraque pars eorum , qui non sua solum sponte accensi , verum senatus quoque decreto jussi , ista sibi discenda sumpserunt. E numero scholasticorum selectissimis ingeniis , & matura ætate fuerunt. Itaque minus quam triennio nihil erat in lingua , quod requirerent ; bonos autores , nisi obstitent libri menda , inoffense perlegerent. Eas literas , ut equidem conjicio , ob id quoque facilius arripuerunt , quod non nihil illis essent cognatæ. Suspicio enim eam gentem a Græcis originem duxisse , propterea quod sermo illorum , cætera fere Persicus , nonnulla Græci sermonis vestigia servet in urbium ac ma-

gistratum vocabulis. Habent ex me (nam librorum sarcinam mediocrem, loco mercium, quartò navigaturus in navem conieci, quod mecum plane decreveram nunquam potius redire quam cito) Platonis opera pleraque, Aristotelis plura, Theophrastum item de plantis, sed pluribus, quod doleo, in locis mutilum: in librum enim, dum navigabamus, negligentius habitum, Cercopithecus inciderat, qui lasciviens ac ludibundus, paginas aliquot hinc atque inde evulsas laceravit. Ex his qui scripsere grammaticam, Lascarem habent tantum; Theodorum enim non advexi mecum, nec dictionarium aliquem præter Hesychium ac Dioscoridem. Plutarchi libellos habent carissimos, & Luciani quoque facetiis ac lepore capiuntur. Ex poetis habent Aristophanem, Homerum, atque Euripidem, tum Sophoclem minusculis Aldi formulis; ex historicis Thucydidem atque Herodotum, necnon Herodianum. Quin in re medica quoque sodalis meus, Tricius Apinatus, advexerat secum parva quædam Hippocratis opuscula, ac Microtechnen (1) Galeni, quos libros magno in pretio habent. Siquidem etsi omnium fere gentium re medica minime egent,

(1) *Parvam Artem.*

nusquam tamen in majore honore est, vel eo ipso quod ejus cognitionem numerant inter pulcherrimas atque utilissimas partes philosophiæ, cujus ope philosophiæ dum naturæ secreta scrutantur, videntur sibi non solum admirabilem inde voluptatem percipere, sed apud autorem quoque ejus atque opificem summam inire gratiam: quem, cæterorum more artificum, arbitrantur mundi hujus visendam machinam homini (quem solum tantæ rei capacem fecit) exposuisse spectandam, eoque chariorem habere curiosum ac sollicitum inspectatorem, operisque sui admiratorem, quam eum, qui velut animal expers mentis, tantum ac tam mirabile spectaculum stupidus immotusque neglexerit. Utopiensium itaque exercitata literis ingenia mire valent ad inventiones artium, quæ faciunt aliquid ad commodæ vitæ compendia. Sed duas tamen debent nobis, Chalcographorum & faciendæ chartæ; nec solis tamen nobis, sed sibi quoque bonam ejus partem. Nam quum ostenderemus eis libris chartaceis impressas ab Aldo literas & de chartæ faciendæ materia, ac literas imprimendi facultate loqueremur aliquid magis, quam explicarem (neque enim quisquam erat nostrum qui alterutram calleret), ipsi statim acu-

tissime conjecerunt rem, & quum ante
pellibus, corticibus, ac papyro tantum
scriberent, jam chartam illico facere, &
litteras imprimere tentarunt. Quæ quum
primo non satis procederent, eadem sæ-
pius experiendo, brevi sunt utrumque con-
secuti; tantumque effecerunt, ut si essent
Græcorum exemplaria librorum, codices
deesse non possent. At nunc nihil habent
amplius quam a me commemoratum est;
id vero quod habent, impressis jam libris,
in multa exemplariorum millia propaga-
vere. Quisquis eo spectandi gratia vene-
rit, quem insignis aliqua dos ingenii, aut
longa peregrinatione usum multarum co-
gnitio terrarum commendet (quo nomine
gratus fuit noster appulsus), pronis animis
excipitur: quippe libenter audiunt, quid
ubique terrarum geratur. Cæterum mer-
candi gratia non admodum frequenter ap-
pellitur: quid enim ferrent, nisi aut fer-
rum, aut quod quisque referre mallet,
aurum argentumve? Tum quæ ex ipsis
exportanda sint, eo consultius putant ab
se efferri quam ab aliis illinc peti, quo &
exteris undique gentes exploratiores ha-
beant, neque maritimarum rerum usum
ac peritiam oblitum eant.

D E S E R V I S.

PRO servis neque bello captos habent, nisi ab ipsis gesto, neque servorum filios, neque denique quemquam, quem apud alias gentes servientem possent comparare; sed aut si cujus apud se flagitium in servitium vertitur, aut quos apud exterarum urbes (quod genus multo frequentius est) admissum facinus destinavit supplicio: eorum enim multos, interdum æstimatos vili, sæpius etiam gratis impetratos, auferunt. Hæc servorum genera non in opere solum perpetuo, verum etiam in vinculis habent; sed suos durius, quos eo deploratiores ac deteriora meritos exempla censent, quod tam præclara educatione ad virtutem egregie instructi, contineri tamen ab scelere non potuerint. Aliud servorum genus est, quum alterius populi mediastinus quispiam laboriosus ac pauper elegerit apud eos sua sponte servire. Hos honeste tractant, ac nisi quod laboris, utpote consuetis, imponitur plusculum, non multo minus clementer ac cives habent; volentem discedere (quod non sæpe fit) neque retinent invitum, neque inanem dimittunt. Ægrotantes, ut dixi, magno cum adfectu curant, nihilque pror-

sus omittunt, quo sanitati eos, vel medicinæ, vel victus observatione, restituant. Quin insanabili morbo laborantes assidendo, colloquendo, adhibendo demum quæ possunt levamenta, solantur. Cæterum si non immedicabilis modo morbus sit, verum etiam perpetuo vexet atque discruciet, tum sacerdotes ac magistratus hortantur hominem, quandoquidem omnibus vitæ muniis impar, aliis molestus ac sibi gravis morti jam suæ supervivat, ne secum statuatur pestem diutius ac luem alere, neve quum tormentum ei vita sit, mori dubitet, quin bona spe fretus, acerba illa vita, velut carcere atque aculeo, vel ipse semet eximat, vel ab aliis eripi se sua voluntate patiatur; hoc illum, quum non commoda, sed supplicium abrupturus morte sit, prudenter facturum; quoniam vero sacerdotum in ea re consiliis, id est, interpretum Dei, sit obsecuturus, etiam pie sancteque facturum. Hæc quibus persuaserint, aut inedia sponte vitam finiunt, aut sopiti sine mortis sensu solvuntur: invitum vero neminem tollunt, nec officii erga eum quicquam imminuunt, persuasos hoc pacto defungi honorificum. Alioqui, qui mortem sibi consciverit, causa non probata sacerdotibus & senatui, hunc neque terra neque igne dignantur, sed

in paludem aliquem turpiter insepultus abjicitur. Fœmina non ante annum duodevicesimum nubit ; mas non nisi expletis quatuor etiam amplius. Ante conjugium mas aut fœmina si convincatur furtivæ libidinis , graviter in eum eamve animadvertitur , conjugioque illis in totum interdicitur , nisi venia principis noxam remiserit ; sed & pater & mater-familias , cujus in domo admissum flagitium est , tanquam suas partes parum diligenter tutati , magnæ objacent infamiæ. Id facinus ideo tam severe vindicant , quod futurum proficiunt , ut rari in conjugalem amorem coalescerent , in quo ætatem omnem cum uno videant exigendam , & perferendas insuper , quas ea res affert , molestias , nisi a vago concubitu diligenter arceantur. Porro in deligendis conjugibus , ineptissimum ritum (uti nobis visum est) adprimæque ridiculum illi serio ac severe observant. Mulierem enim , seu virgo seu vidua sit , gravis & honesta matrona proco nudam exhibet , ac probus aliquis vir vicissim nudum puellæ procum sistit. Hunc morem quum velut ineptum ridentes improbaremus ; illi contrà , cæterarum omnium gentium insignem demirari stultitiam , qui quum in equuleo (1) comparando ,

(1) Equo parvo , seu manno.

ubi de paucis agitur nummis, tam cauti sint, ut quamvis fere nudum nisi detracta sella tamen, omnibusque revulsis ephippiis, recusent emere, ne sub illis operculis ulcus aliquod delitesceret, in deligenda conjugē, qua ex re aut voluptas aut nausea sit totam per vitam comitatura, tam negligenter agant, ut reliquo corpore vestibus obvoluto, totam mulierem vix ab unius palmæ spatio (nihil enim præter vultum visitur) æstiment, adjungantque sibi, non absque magno (si quid offendat postea) male cohærendi periculo. Nam neque omnes tam sapientes sunt, ut solos mores respiciant, & in ipsorum quoque sapientum conjugiiis, ad animi virtutes nonnihil additamenti corporis etiam dotes adjiciunt. Certe tam fœda deformitas latere sub illis potest involucris, ut alienare prorsus animum ab uxore queat, quum corpore jam sejungi non liceat. Qualis deformitas, si quo casu contingat post contractas nuptias, suam quisque sortem necesse ferat: ante vero, ne quis capiatur insidiis, legibus caveri debet, idque tanto majore studio fuit curandum, quod & soli illarum orbis plagarum singulis sunt contenti conjugibus, & matrimonium ibi haud sæpe aliter quam morte solvitur, nisi adulterium in causa fuerit, aut morum

non ferenda molestia. Nempe alterutro sic offenso, facta ab senatu conjugis mutandi venia, alter infamem simul ac cœlibem perpetuo vitam ducit. Alioquin invitam conjugem, cujus nulla sit noxa, repudiare, quod corporis obtigerit calamitas; id vero nullo pacto ferunt: nam & crudele judicant, tum quemquam deferi, cum maxime eget solatio, & senectuti, quum & morbos afferat, & morbus ipsa sit, incertam atque infirmam fidem fore. Cæterum accidit interdum, ut quum non satis inter se conjugum conveniant mores, repertis utrique aliis, quibuscum sperent se suavius esse victuros, amborum sponte separati, nova matrimonia contrahant, haud absque senatus autoritate tamen, qui nisi causa per se atque uxores suas diligenter cognita, divortia non admittit. Imo ne sic quidem facile, quod rem minime utilem sciunt firmandæ conjugum charitati, facilem novarum nuptiarum spem esse propositam. Temeratores conjugii gravissima servitute plectuntur; & si neuter erat cœlebs, injuriam passi (velint modo), repudiatis adulteris, conjugio inter se ipsi junguntur; alioquin, quibus videbitur. At si læsorum alteruter erga tam male merentem conjugem in amore persistat, tamen uti conjugii lege non prohibetur, si

velit in opera damnatum sequi ; acciditque interdum ut alterius pœnitentia , alterius officiosa sedulitas miserationem commovens principi , libertatem rursus impetret : cæterum ad scelus jam relapso nex infligitur. Cæteris facinoribus nullam certam pœnam lex ulla præstituit , sed ut quodque atrox , aut contra visum est , ita supplicium senatus decernit. Uxores mariti castigant , & parentes liberos ; nisi quid tam ingens admiserint , ut id publice puniri morum intersit. Sed fere gravissima quæque scelera servitutis incommodo puniuntur , id siquidem & sceleratis non minus triste , & reipublicæ magis commodum arbitrantur , quam si mactare noxios & protinus amoliri festinent : nam & labore quam nece magis profunt , & exemplo diutius alios ab simili flagitio deterrent. Quod si sic habiti rebellent atque recalcitent , tum demum velut indomitæ belluæ , quos coercere carcer & catena non potest , trucidantur. At patientibus non adimitur omnis omnino spes , quippe longis domiti malis , si eam pœnitentiam præ se ferant , quæ peccatum testetur magis eis displicere , quam pœnam , principis interdum prærogativa , interdum suffragiis populi , aut mitigatur servitus , aut remittitur. Sollicitasse ad stuprum , nihilo minus ,

quam stuprasse , periculi est. In omni siquidem flagitio certum destinatumque conatum æquant facto ; neque enim id quod defuit ei , putant prodesse debere , per quem non stetit , quo minus nihil defuerit. Moriones in deliciis habentur , quos ut affecisse contumelia magno in probro est , ita voluptatem ab stultitia capere non vetant ; siquidem id morionibus ipsis maximo esse bono censent , cujus qui tam severus ac tristis est , ut nullum neque factum neque dictum rideat , ei tutandum non credunt , veriti ne non satis indulgenter curetur ab eo , cui non modo nulli usui , sed ne oblectamento quidem (qua sola dote valent) futurus esset. Irridere deformem aut mutilum , turpe ac deformem non ei , qui ridetur , habetur , sed irrifori , qui cuiquam quod in ejus potestate non erat ut fugeret , id vitii loco stulte exprobet. Ut enim formam naturalem non tueri segnis atque inertis ducunt , sic adjumentum ab fucis quærere , infamis apud illos insolentia est. Usu enim ipso sentiunt , quam non ullum formæ decus uxores , æque ac morum probitas & reverentia , commendet maritis : nam ut forma nonnulli sola capiuntur , ita nemo nisi virtute atque obsequio retinetur. Non pœnis tantum deterrent a flagitiis , sed pro-

positis quoque honoribus ad virtutes invitant, ideoque statuas viris insignibus, & de republica præclare meritis in foro collocant, in rerum bene gestarum memoriam; simul ut ipsorum posteris, majorum suorum gloria calcar & incitamentum ad virtutem sit. Qui magistratum ullum ambierit, exspes omnium redditur. Convivunt amabiliter, quippe nec magistratus ullus insolens, aut terribilis est. Patres appellantur, & exhibent: iisdem deferitur, ut debet, ab volentibus honor, non ab invitis exigitur. Ne principem quidem ipsum vestis aut diadema, sed gestatus frumenti manipulus discernit, ut pontificis insigne est prælatus cereus. Leges habent perquam paucas; sufficiunt enim sic institutis paucissimæ. Quin hoc in primis apud alios improbant populos, quod legum interpretumque volumina non, infinita, sufficiunt (1). Ipsi vero censent iniquissimum, ullos homines his obligari legibus, quæ aut numerosiores sint quam ut perlegi queant, aut obscuriores, quam ut a quovis possint intelligi. Porro causidicos, qui causas tractent callide, ac leges vafre disputent, prorsus omnes excludunt; censent

(1) Sic vetustiores Editiones: unde liquet hinc particulam negativam cadere in verbum *sufficiunt*, non in attributum *infinita*.

enim ex usu esse, ut suam quisque causam agat, eademque referat judici, quæ narraturus patrono fuerat: sic & minus ambagum fore, & facilius elici veritatem, dum eo dicente, quem nullus patronus fucum docuit, iudex solerter expendit singula, & contra versutorum calumnias, simplicioribus ingeniis opitulatur. Hæc apud alias gentes in tanto perplexissimarum acervo legum difficile est observari. Cæterum apud eos unusquisque est legis peritus; nam & sunt (ut dixi) paucissimæ, & interpretationum præterea, ut quæque est maxime crassa, ita maxime æquam censent. Nempe quum omnes leges (inquiunt) ea tantum causa promulgentur, ut ab his quisque sui commoneat officii, subtilior interpretatio paucissimos admonet (pauci enim sunt qui assequantur), quum interim simplicior ac magis obviis legum sensus omnibus in aperto sit. Alioquin quod ad vulgus attinet, cujus & maximus est numerus, & maxime eget admonitu, quid referat utrum legem omnino non condas, an conditam in talem interpreteris sententiam, quam nisi magno ingenio & longa disputatione nemo possit eruere; ad quam investigandam, neque crassum vulgi iudicium queat attingere, neque vita in comparando victu occupata sufficere? His eo-

rum virtutibus incitati finitimi, qui quidem liberi sunt, & suæ spontis (multos enim ipsi jam olim tyrannide liberaverunt) magistratus sibi ab illis, alii quotannis, alii in lustrum impetrant, quos defunctos imperio cum honore ac laude reducunt, novosque secum rursus in patriam revolvunt (1). Atque hi quidem populi optime profecto ac saluberrime reipublicæ suæ consulunt, cujus & salus & perniciēs quum ab moribus magistratuum pendeat, quoniam potuissent elegisse prudentius, quam qui neque ullo pretio queant ab honesto deduci (utpote quod brevi sit remigraturis inutile), ignoti civibus, aut pravo cuiusquam studio aut simultate flecti: quæ duo mala, affectus atque avaritiæ, sicubi incubuere judiciis, illico justitiam omnem, fortissimum reipublicæ nervum, dissolvunt. Hos Utopiani populos, quibus qui impellent, ab ipsis petuntur, appellant socios; cæteros quos beneficiis auxerunt, amicos vocant. Fœdera, quæ reliquæ inter se gentes toties ineunt, frangunt ac renovant, ipsi nulla cum gente feriunt. Quorsum enim fœdus, inquiunt, quasi non hominem homini satis natura conciliet: quam qui contempserit, hunc verba scilicet putet curaturum? In hanc sententiam eo vel

(1) Idem ferè Genuensium usus est.

maxime trahuntur, quod in illis terrarum plagis, fœdera pactaque principum solent parum bona fide servari. Etenim in Europa, idque his potissimum partibus, quas Christi fides & religio possidet, sancta est & inviolabilis ubique majestas fœderum, partim ipsa justitia & bonitate principum, partim summorum reverentia metuque pontificum, qui ut nihil in se recipiunt ipsi, quod non religiosissime præstant, ita cæteros omnes principes jubent, ut pollicitis omnibus modis immorentur; tergiversantes vero pastoralis censura & severitate compellunt. Merito sane censent turpissimam rem videri, si illorum fœderibus absit fides, qui peculiari nomine fideles appellantur. At in illo novo orbe terrarum, quem circulus æquator vix tam longe ab hoc nostro orbe semovet, quam vita moresque dissident, fœderum nulla fiducia est; quorum ut quodque plurimis ac sanctissimis ceremoniis innodatum fuerit, ita citissime solvitur, inventa facile in verbis calumnia, quæ sic interim de industria dictant callide, ut nunquam tam firmis adstringi vinculis queant, quin elabantur aliqua, fœdusque & fidem pariter eludant. Quam vafriem, imo quam fraudem dolumque, si privatorum deprehenderent intervenisse

cont
gam
miru
dati
justit
virtus
subs
tem
ceat
septa
tricta
quæ
sic e
cui r
Hos
dera
esse
forta
quan
male
cien
inde
spat
null
atqu
mer
nisi
que
mar
imp

contractui, magno supercilio rem sacrilegam & furca dignam clamitarent, hi nimirum ipsi, qui ejus consilii principibus dati semet gloriantur autores. Quo fit ut justitia tota videatur, aut non nisi plebea virtus & humilis, quæque longo intervallo subsidat infra regale fastigium, aut uti saltem duæ sint: quarum altera vulgus deceat, pedestris & humirepa, neve usquam septa transilire queat, multis undique restricta vinculis; altera principum virtus, quæ sicuti sit quam popularis angustior, sic est etiam longo intervallo liberior, ut cui nihil non liceat, nisi quod non libeat. Hos mores, ut dixi, principum, illuc fœdera tam male servantium, puto in causa esse, ne ulla feriant Utopienses, mutaturi fortasse sententiam, si hîc viverent. Quamquam illis videtur, ut optime servantur, male tamen inolevisse fœderis omnino faciendi consuetudinem, qua fit, ut (perinde ac si populum populo, quos exiguo spatio collis tantum aut rivus discriminat, nulla naturæ societas copularet) hostes atque inimicos invicem sese natos putent, meritoque in mutuam grassari perniciem, nisi fœdera prohibeant: quin his ipsis quoque initis, non amicitiam coalescere, sed manere prædandi licentiam quatenus per imprudentiam dictandi fœderis, nihil quod

prohibeat, satis caute, comprehensum in pactis est. At illi contra censent, neminem pro inimico habendum, a quo nihil injuriæ profectum est; naturæ consortium, foederis vice esse, & satius valentiusque homines invicem benevolentia quam pacis, animo quam verbis, connecti.

DE RE MILITARI.

BELLUM, utpote rem plane belluinam, nec ulli tamen belluarum formæ in tam assiduo, atque homini est, usu, summo opere abominantur; contraque morem gentium fere omnium, nihil æque ducunt inglorium, atque petitam e bello gloriam. Eoque licet assidue militari sese disciplina exerceant, neque id viri modo, sed feminæ quoque, statis diebus, ne ad bellum sint, quum exigat usus, inhabiles, non temere capeffunt tamen, nisi quo aut suos fines tueantur, aut amicorum terris infusos hostes propulsent, aut populum quempiam tyrannide pressum miserati (quod humanitatis gratia faciunt) suis viribus tyranni jugo & servitute liberent. Quanquam auxilium gratificantur amicis, non semper quidem quo se defendant, sed interdum quoque illatas retalient atque ulciscantur injurias. Verum id ita demum faciunt, si re adhuc integra consulantur ipsi, & pro-

bata
bus,
non t
tali in
quoqu
gotiat
præte
bonar
lore,
belli,
fus A
memo
apud
toribu
ipsis)
ea in
dicata
tis vi
genti
ut flo
sis,
malis
mum
loget
Utop
tis, f
quaq
ter U

bata causa, repetitis ac non redditis rebus, belli autores inferendi sint: quod non tunc solum decernunt, quoties hostili incurfu abacta est praeda, verum tum quoque multo infestius, quum eorum negotiatores usquam gentium, vel iniquarum prætectu legum, vel sinistra derivatione bonarum, injustam subeunt, justitiæ colore, calumniam. Nec alia fuit ejus origo belli, quod pro Nephelogetis (1) adversus Alaopolitas, (2) paulo ante nostram memoriam, Utopienses gessere, quam apud Alaopolitas Nephelogetarum mercatoribus illata prætectu juris (ut visum est ipsis) injuria. Certe, sive illud jus, sive ea injuria fuit, bello tam atroci est vindicata, quum ad proprias utriusque partis vires odiaque, circumjectarum etiam gentium studia atque opes adjungerentur, ut florentissimis populorum aliis concussis, aliis vehementer afflictis, orientia ex malis mala, Alaopolitarum servitus demum ac deditio finierit, qua in Nephelogetarum (neque enim sibi certabant Utopienses) potestatem concessere, gentis, florentibus Alaopolitarum rebus, haudquaquam cum illis conferendæ. Tam acriter Utopienses amicorum, etiam in pecu-

(1) *Nephelogeta*, viles, obscuri.

(2) *Aloopolita*, vagi, nullius loci Cives.

niis, injuriam persequuntur, suas ipsorum non item; qui sicubi circumscripti bonis excidant, modo corporibus absit vis, hætenus irascuntur, uti, quoad satisfactio fiat, ejus commercio gentis abstineant. Non quod minoris sibi curæ cives, quam focii sint; sed horum tamen pecuniam intercipi, ægrius quam suam ferunt, propterea quod amicorum negotiatores, quoniam de suo perdunt privato, grave vulnus ex jactura sentiunt. At ipsorum civibus nihil nisi de publico perit, præterea quod abundabat domi, ac veluti supererat, alioqui non emittendum foras: quo fit, uti intertrimentum citra cujusquam sensum accidat. Quocirca nimis crudele censent id damnum multorum ulcisci mortibus, cujus damni incommodum nemo ipsorum, aut vita, aut victu persentiscat. Cæterum si quis suorum usquam per injuriam debilitetur aut occidat, sive id publico factum consilio, sive privato sit, per legatos re comperta, nisi deditis noxiis placari non possunt, quin illico bellum denuntient. Noxæ deditos, aut morte, aut servitio puniunt. Cruentæ victoriæ non piget modo eos sed pudet quoque, reputantes inscitiam esse quamlibet preciosas merces nimio emisse. Arte doloque victos & oppressos hostes

impe
eam
stren
demu
tute
quon
nem
corp
lupi
quar
vinc
peran
uti id
sequ
si id
dicta
ut id
reat.
quos
vitan
mæ
dicto
signe
host
app
cent
rium
illa
gulis
iusde

impendio gloriantur, triumphumque ob eam rem publicitus agunt, & velut restrenue gesta trophæum erigunt: tum enim demum viriliter sese jactant, & cum virtute rem gessisse, quoties ita vicerint, quomodo nullum animal, præter hominem, potuit, id est, ingenii viribus. Nam corporis, inquiunt, ursi, leones, apri, lupi, canes, cæteræque belluæ dimicant, quarum ut pleræque nos robore ac ferocia vincunt, ita cunctæ ingenio & ratione superantur. Hoc unum illi in bello spectant, uti id obtineant, quod si fuissent ante consequuti, bellum non fuerant illaturi; aut si id res vetet, tam severam ab his vindictam expetunt, quibus factum imputant, ut idem ausuros in posterum terror absterreat. Hos propositi sui scopos destinant, quos mature petunt; at ita tamen, uti prior vitandi periculi cura, quam laudis aut famæ consequendæ sit. Itaque protinus indicto bello, schedulas ipsorum publico signo roboratas, locis maxime conspicuis hosticæ terræ, clam uno tempore multas appendi procurant, quibus ingentia pollicentur præmia, si quis principem adversarium sustulerit; deinde minora, quanquam illa quoque egregia, decernunt pro singulis eorum capitibus, quorum nomina in iisdem literis proscribunt: hi sunt, quos

secundum principem ipsum, autores initi adversus se consilii ducunt. Quicquid percussori præfinit, hoc geminant ei, qui vivum e proscriptis aliquem ad se perduxerit: quin ipsos quoque proscriptos, præmiis iisdem, addita etiam impunitate, contra socios invitant. Itaque fit celeriter, ut & cæteros mortales suspectos habeant, & sibi invicem ipsi neque fidentes satis, neque fidi sint, maximoque in metu & non minore periculo versentur. Nam sæpenumero constat evenisse, uti bona pars eorum, & princeps in primis ipse, ab his proderentur, in quibus maximam spem reposuerunt; tam facile quodvis in facinus impellunt munera, quibus illi nullum exhibent modum. Sed memores in quantum discrimen hortantur, operam dant, uti periculi magnitudo beneficiorum mole compensetur: eoque non immensam modo auri vim, sed prædia quoque magni redditûs in locis apud amicos tutissimis propria ac perpetua pollicantur, & summa cum fide præstant. Hunc licitandi mercandique hostis morem, apud alios improbatum, velut animi degeneris crudele facinus, illi magnæ sibi laudi ducunt, tanquam prudentes, qui maximis hoc pacto bellis, sine ullo prorsus prælio, defungantur, humane ac misericordes etiam, qui pauco-

rum
tium
rint
host
min
non
prin
non
alun
nobi
to.
tima
tunt
qual
bellu
sugg
unic
faciu
vers
auru
in u
erog
victu
Quin
foris
rima
are
bellu

rum nece noxiorum, numerosas innocentium vitas redimant, qui pugnando fuerint occubituri, partim e suis, partim ex hostibus, quorum turbam vulgusque non minus ferme quam suos miserantur, gnari non sua sponte eos bellum capeffere, sed principum ad id furiis agi. Si res hoc pacto non procedat, dissidiorum semina jaciunt aluntque, fratre principis, aut aliquo e nobilibus, in spem potiundi regni perducto. Si factiones internæ languerint, finitimas hostibus gentes excitant, committuntque, eruto vetusto quopiam titulo, quales nunquam regibus defunt; suas ad bellum opes polliciti, pecuniam affluenter suggerunt, cives parcissime, quos tam unice habent charos; tantique sese mutuo faciunt, ut neminem sint e suis cum adverso principe libenter commutaturi. At aurum argentumque, quoniam unum hunc in usum omne servant, haud gravatim erogant; utpote non minus commode victuri, etiamsi universum impenderent. Quin, præter domesticas divitias, est illis foris quoque infinitus thesaurus, quo plurimæ gentes, uti ante dixi, in ipsorum are sunt: ita milites undique conductos ad bellum mittunt, præsertim ex Zapoletis (1).

(1) Qui vitæ suæ quamdam auctionem faciunt

Hic populus quingentis passuum millibus ab Utopia distat, orientem solem versus, horridus, agrestis, ferox, sylvas montesque asperos, quibus sunt innutriti, præferunt. Dura gens æstus, frigoris & laboris patiens, deliciarum expers omnium, neque agriculturæ studens, & cum ædificiorum, tum vestitûs indiligens, pecorum duntaxat curam habent. Magna ex parte venatu & raptu vivunt, ad solum bellum nati, cujus gerendi facultatem studiosè quærent, repertam cupide amplectuntur, & magno numero egressi, cuiusvis requirenti milites vili semet offerunt (1). Hanc unam vitæ artem noverunt, quæ mors quæritur. Sub quibus merent, acriter pro his & incorrupta fide dimicant: verum in nullum certum diem sese obstringunt, sed ea lege in partes veniunt, ut posteriore die vel ab hostibus, oblato majore stipendio, sint statuti, iidem peregrinæ rursus invitati plusculo remigrant. Rarum oritur bellum in quo non bona pars illorum in utroque sint exercitu: itaque accidit quotidie, ut sanguinis necessitudine conjuncti, & qui iidem in partibus conducti, familiarissime semet invicem utebantur, paulo post in contrarias

(1) Sic Helvetii,

distracti copias, hostiliter concurrant, &
 infestis animis, obliti generis, immemo-
 res amicitiae, mutuo sese confodiant, nulla
 alia causa in mutuam incitati perniciem,
 quam quod a diversis principibus exigua
 pecuniola conducti: cujus tam exactam ha-
 bent rationem, ut ad diurnum stipendium,
 unius accessione assis, facile ad commu-
 tandas partes impellantur. Ita celeriter im-
 biberunt avaritiam, quæ tamen nulli est
 eis usui; nam quæ sanguine quærunt, pro-
 tinus per luxum, & eum tamen miserum,
 consumunt. Hic populus Utopiensibus ad-
 versus quosvis mortales militat, quod tan-
 ti ab his eorum conducatur opera, quanti
 nusquam alibi. Utopienses siquidem ut
 bonos quærunt, quibus utantur, ita hos
 quoque homines pessimos, quibus abu-
 tantur: quos, quum usus postulat, magnis
 impulsos pollicitationibus, maximis obji-
 ciunt periculis, unde plerumque magna
 pars nunquam ad exigenda promissa re-
 vertitur. Superstitibus, quæ sunt polliciti,
 bona fide persolvunt, quo ad similes au-
 sus incenduntur; neque enim pensi quic-
 quam habent, quam multos ex eis per-
 dunt, rati de genere humano maximam
 merituros gratiam se, si tota illa collu-
 vie populi tam tetri ac nefarii orbem terra-
 rum purgare possent. Secundum hos, eo-

rum copiis utuntur, pro quibus arma capiunt; deinde auxiliaribus cæterorum amicorum turmis, postremo suos cives adjungunt, & quibus aliquem virtutis probatæ virum totius exercitus summæ præficiunt. Huic duos ita substituunt, uti eo incolumi, ambo privati sint, capto aut interempto, alter e duobus velut hereditate succedat, eique ex eventu tertius; ne, ut sunt bellorum sortes variæ, periclitante duce totus perturbetur exercitus. E quaque civitate delectus exercetur ex his qui sponte nomen profitentur; neque enim invitus quispiam foras in militiam truditur, quod persuasum habeant, si quis sit natura timidior, non ipsum modo nihil facturum strenue, sed metum etiam comitibus incussurum. Cæterum si quod bellum ingruat in patriam, ignavos hujusmodi, modo valeant corpore, in naves mixtos melioribus collocant, aut in mœnibus sparsim disponunt, unde non sit refugiendi locus: ita suorum pudor, hostis in manibus, atque adempta fugæ spes, timorem obruunt, & sæpe extrema necessitas in virtutem vertitur. At sicuti ad extremum bellum ex ipsis nemo protrahitur nolens, ita fœminas volentes in militiam comitari maritos, adeo non prohibent, ut exhortentur etiam & laudibus

incitent. Profectas cum suo quamque viro pariter in acie constituunt; tum sui quemque liberi, affines, cognati circumsistunt, ut hi de proximo sint mutuo sibi subsidio, quos maxime ad ferendas invicem suppetias natura stimulat. In maximo probro est conjunx absque conjuge redux, aut amisso parente reversus filius: quo fit, uti, si ad ipsorum manus ventum sit, modo perstent hostes, longo & lugubri prælio ad internecionem usque decernatur. Nempe, ut omnibus curant modis ne ipsis dimicare necesse sit, modo bello possint vicaria conductitiorum manu defungi, ita quum vitari non potest quin ipsi ineant pugnam, tam intrepide capeffunt, quam, quoad licuit, prudenter detrectabant; nec tam primo ferociunt impetu, quam mora sensim & duratione invalescunt, tam obfirmatis animis, ut interimi citius quam averti queant. Quippe victus illa securitas, quæ cuique domi est, ademptaque de posteris anxia cogitandi cura, (nam hæc sollicitudo generosos ubique spiritus frangit) sublimem & vinci dedignantem facit; ad hæc militaris disciplinæ peritia fiduciam præbet; postremo rectæ opiniones (quibus & doctrina & bonis reipublicæ institutis imbuti a pueris sunt) virtutem addunt, qua neque tam vilem habent vitam,

ut temere prodigant, neque tam improbe charam, ut, quum honestas ponendam suadeat, avare turpiterque retineant. Dum ubique pugna maxime fervet, lectissimi juvenes conjurati devotique, ducem sibi deposcunt adversum. Hunc aperte invadunt, hunc ex insidiis adoriuntur, idem eminus, idem cominus petitur; longoque ac perpetuo cuneo, summissis assidue in fatigatorum locum recentibus, oppugnatur: raroque accidit (ni sibi fugam prospiciat) ut non intereat, aut vivus in hostium potestatem veniat. Si ab ipsis victoria sit, haudquaquam cæde grassantur, fugatos enim comprehendunt, quam occidunt libentius; neque unquam ita persequuntur fugientes, ut non unam interim sub signis instructam aciem retineant, adeo ut, nisi, cæteris superati partibus, postrema acie sua victoriam adepti sint, elabi potius hostes universos sinant, quam insequi fugientes, perturbatis suorum ordinibus, insuescant: memores sibimet haud semel usu venisse, ut mole totius exercitus victa profligataque, quum hostes victoria gestientes, hac atque illac abeuntes, persequerentur, pauci ipsorum in subsidiis collocati, ad occasiones intenti, dispersos ac palantes illos, & præsumpta securitate negligentes, derepente adorti,

7
totius eventum prælii mutaverint, extor-
taque e manibus tam certa & indubitata
victoria, victi victores invicem vicerint.
Haud facile dictu est, astutiores in stru-
endis insidiis, an cautiores ad vitandas
sient. Fugam parare credas, quum nihil
minus in animo habent: contra quum id
consilii capiunt, nihil minus cogitare pu-
tes. Nam si nimium sese sentiunt aut nu-
mero, aut loco premi, tunc aut noctu,
agmine silente, castra movent, aut aliquo
stratagemate eludunt; aut interdiu ita sen-
sim sese referunt, tali servato ordine, ut
non minus periculi sit cedentes quam ins-
tantes adoriri. Castra diligentissime com-
muniunt fossa præalta lataque, terra quæ
egeritur introrsum rejecta; nec in eam rem
opera mediaſtinorum utuntur, ipsorum
manibus militum res agitur, totusque exer-
citus in opere est, exceptis qui pro vallo
in armis ad subitos casus excubant: itaque
tam multis adnitentibus, magna multum-
que amplexa loci munimenta omni fide
citus perficiunt. Armis utuntur ad exci-
piendos ictus firmis, nec ad motum ges-
tumve quemlibet ineptis, adeo ut ne na-
tando quidem molesta sentiant; nam ar-
mati natare inter militaris disciplinæ rudi-
menta consueſcunt. Tela sunt eminus fa-
gitæ, quas acerrime simul & certissime

jaculantur, non pedites modo, sed ex equis etiam: cominus vero non gladii, sed secures, vel acie letales, vel pondere, seu cæsim, seu punctim feriant. Machinas excogitant solertissime, factas accuratissime celant, ne ante proditæ quam res postulet, ludibrio magis quam usui sint; in quibus fabricandis hoc in primis respiciunt, uti vestu faciles & habiles circumactu sint. Initas cum hostibus inducias tam sancte observant, ut ne laccessiti quidem violent. Hostilem terram non depopulantur, neque segetes exurunt: imo ne hominum equorumve pedibus conterantur, quantum fieri potest, provident, rati in ipsorum usus crescere. Inermem neminem lædunt, nisi idem speculator sit. Deditas urbes tuentur, at nec expugnatas diripiunt, sed per quos deditio est impedita, eos enecant, cæteris defensoribus in servitutem addictis; imbellem turbam omnem relinquunt intactam. Si quos deditionem suasisse compererint, his e damnatorum bonis aliquam partem impartiunt, reliqua sectione auxiliares donant; nam ipsorum nemo quicquam de præda capit. Cæterum confecto bello, non amicis impensas in quos insumpsere, sed victis imputant, exiguntque eo nomine partim pecuniam quam in similes bel-

lorum usus reservant, partim prædia, quæ sint ipsis apud eos perpetua non exigui census. Hujusmodi redditus nunc apud multas gentes habent, qui variis ex causis paulatim nati, supra septingenta ducatorum millia in singulos annos excrevere: in quos e suis civibus aliquos emittunt, Quæstorum nomine, qui magnifice vivant, personamque magnatum illic præ se ferant. At multum tamen superest, quod inferatur ærario, nisi malint eidem genti credere, quod sæpe tantisper faciunt, quoad uti necesse sit; vixque accidit unquam, ut totam reposcant. Ex his prædiis partem assignant illis, qui ipsorum hortatu tale discrimen adeunt, quale ante monstravi. Si quis Princeps, armis adversus eos sumptis, eorum ditionem paret invadere, magnis illico viribus extra suos fines occurrunt; nam neque temere in suis terris bellum gerunt, neque ulla necessitas tanta est, ut eos cogat aliena auxilia in insulam suam admittere.

DE RELIGIONIBUS
UTOPIENSIVM.

RELIGIONES sunt non per insulam modo, verum singulas etiam urbes, variæ: aliis solem, lunam aliis, aliis aliud erran-

tium syderum Dei vice venerantibus. Sunt quibus homo quispiam, cujus olim aut virtus aut gloria enituit, non pro Deo tantum, sed pro summo etiam Deo, suspicitur. At multo maxima pars, eademque longe prudentior, nihil horum, sed unum quoddam numen putant, incognitum, æternum, immensum, inexplicabile, quod supra mentis humanæ captum sit, per mundum hunc universum, virtute, non mole diffusum: hunc parentem vocant, origines, auctus, progressus, vices, finesque rerum omnium huic acceptos uni referunt, nec divinos honores alii præterea ulli applicant. Quin cæteris quoque omnibus, quanquam diversa credentibus, hoc tamen cum istis convenit, quod esse quidem unum censent summum, cui & universitatis opificium & providentia debeatur, eumque communiter omnes patria lingua *Mythram* (1) appellant. Sed eo dissentiant, quod idem alius apud alios habetur, autumante quoque, quicquid id sit quod ipse summum ducit, eandem illam prorsus esse naturam, cujus unius numini ac majestati, rerum omnium summa, omnium consensu gentium, tribuitur. Cæterum paulatim omnes ab ea superstitionum varie-

(1) Solis nomen apud Persas.

tate desciscunt, atque in unam illam coalescunt religionem, quæ reliquas ratione videtur antecellere; neque dubium est, quin cæteræ jampridem evanuiscent, nisi quicquid improspere cuiquam inter mutandæ religionis consilia fors objecisset, non id accidisse casu, sed cœlitus immissum interpretaretur timor, tanquam numine, cujus relinquebatur cultus, impium contra se propositum vindicante. At posteaquam acceperunt a nobis Christi nomen, doctrinam, mores, miracula, nec minus mirandam tot martyrum constantiam, quorum sponte fusus sanguis tam numerosas gentes in suam sectam longe lateque traduxit, non credas quam pronis in eam affectibus etiam ipsi concesserint; sive hoc secretius inspirante Deo; sive quod eadem ei visa est hæresi proxima, quæ est apud ipsos potissima: quanquam hoc quoque fuisse non paulum momenti crediderim, quod Christo communem suorum victum audierant placuisse, & apud germanissimos Christianorum conventus adhuc in usu esse. Certe quoquo id momento accidit, haud pauci nostram in religionem coierunt, lymphæque sacra sunt abluti. Verum quoniam in nobis quatuor (totidem enim duntaxat supereramus, nam duo fati concesserant) nemo, id quod doleo, sacerdos erat, cæ-

teris initiati, ea tamen adhuc sacramenta desiderant, quæ apud nos non nisi sacerdotes conferunt: intelligunt tamen, optantque ita ut nihil vehementius. Quin hoc quoque sedulo jam inter se disputant, an sine Christiani Pontificis missu quisquam e suo numero delectus sacerdotii consequatur characterem; & electuri sane videbantur, verum quum ego discederem, nondum elegerant. Quin hi quoque religioni Christianæ qui non assentiunt, neminem tamen absterrent, nullum oppugnant imbutum: nisi quod unus e nostro cœtu me præsentem coercitus est. Is quum recens ablutus, nobis contra suadentibus, de Christi cultu publice, majore studio, quam prudentia, differeret, usque adeo cœpit incallescere, ut jam non nostra modo sacra cæteris anteferebat, sed reliqua protinus universa damnaret, profana ipsa, cultores impios ac sacrilegos, æterno plectendos igni vociferaretur. Talia diu concionantem comprehendunt, ac reum non sprete religionis, sed excitati in populo tumultus, agunt peraguntque, damnatum exilio mulctant: siquidem hoc inter antiquissima instituta numerant, ne sua cuiquam religio fraudi sit. Utopus enim jam inde ab initio, quum accepisset incolas ante suum adventum de religionibus inter

se assidue dimicasse, atque animadvertisset eam rem, quod in commune dissidentes, singulae pro patria sectae pugnant, occasionem praestitisse sibi vincendarum omnium, adeptus victoriam, in primis sanxit, uti, quam cuique religionem libeat, sequi liceat; ut vero alios quoque in suam traducat, haecenus niti possit, uti placide ac modeste suam rationibus astruat, non ut acerbè ceteras destruat; si suadendo non persuadeat, neque vim ullam adhibeat, & conviciis temperet: petulantius hac de re contententem exilio aut servitute mulctant. Hæc Utopus instituit, non respectu pacis modo, quam assiduo certamine atque inexpiabili odio funditus vidit everti, sed quod arbitratus est, uti sic decerneretur, ipsius etiam religionis interesse, de qua nihil est ausus temere definire, velut incertum habens, an varium ac multiplicem expetens cultum Deus, aliud inspiret alii. Certe vi ac minis exigere, ut, quod tu verum credis, idem omnibus videatur, hoc vero & insolens & ineptum censuit: tum si maxime una vera sit, ceteræ omnes vanæ, facile tamen prævidit (modo cum ratione ac modestia res agatur) futurum denique ut ipsa per se veri vis emergat aliquando atque emineat; sin armis & tu-

multu certetur, ut sunt pessimi quique maxime pervicaces, optimam ac sanctissimam religionem ob vanissimas inter se superstitiones, ut segetes inter spinas ac frutices, obrutum iri. Itaque hanc totam rem in medio posuit, & quid credendum putaret, liberum cuique reliquit: nisi quod sancte aut severe vetuit, ne quis usque adeo ab humanæ naturæ dignitate degeneret, ut animas quoque interire cum corpore, aut mundum temere ferri, sublata providentia, putet. Atque ideo post hanc vitam supplicia vitiis decreta, virtuti præmia constituta credunt; contra sentientem, ne in hominum quidem ducunt numero, ut qui sublimem animæ suæ naturam ad pecuini corpusculi vilitatem dejecerit, tantum abest ut inter cives ponant, quorum instituta moresque (si per metum liceat) omnes floccifac-turus sit. Cui enim dubium esse potest, quin is publicas patriæ leges, aut arte clam eludere, aut vi nitatur infringere, dum suæ privatim cupiditati serviat, cui nullus ultra leges metus, nihil ultra corpus spei superest amplius? Quamobrem sic animato nullus communicatur honos, nullus magistratus committitur, nulli publico muneri præficitur: ita passim velut inertis ac jacentis naturæ despicitur. Cæ-

terum nullo afficiunt supplicio, quod persuasum habeant, nulli hoc in manu esse, ut quicquid libet sentiat; sed nec minis adiguat ullis animum ut dissimulet suum, nec fucos admittunt & mendacia quæ velut proxima fraudi, mirum quam habent invisa. Verum, ne pro sua disputet sententia, prohibent, atque id duntaxat apud vulgus. Nam alioquin apud sacerdotes gravesque viros seorsum, non sinunt modo, sed hortantur quoque, confisi fore, ut ea tandem vesania rationi cedat. Sunt & alii, nec hi sane pauci, nempe improhibiti, veluti neque ratione penitus pro se carentes, neque mali, qui vitio longe diverso, brutorum quoque æternas esse animas opinantur; at nostris tamen neque dignitate comparandas, neque ad æquam natas felicitatem. Hominum enim cuncti fere, tam immensam fore beatitudinem, pro certo atque explorato habent, ut morbum lamententur omnium, mortem vero nullius, nisi quem vident anxie e vita invitumque divelli. Nempe hoc pro pessimo habent augurio, tanquam anima exspes ac male conscia, occulto quopiam imminenti pœnæ præfagio, reformidet exitum. Ad hoc, haudquaquam gratum Deo ejus putant adventum fore, qui quum sit accersitus, non accurrit libens, sed invitus ac detrec-

tans pertrahitur. Hoc igitur mortis genus qui intuentur, horrent. Itaque defunctos mœsti ac silentes efferunt, precatique propitium manibus Deum, uti eorum clementer infirmitatibus ignoscat, terra cadaver obruunt. Contra quicumque alacriter ac pleni bona spe decesserint, hos nemo lugeat, sed cantu prosequuti funus, animas Deo magno commendantes affectu, corpora tandem reverenter magis quam dolenter concremant, columnamque loco insculptis defuncti titulis erigunt; domum reversi, mores actaque ejus recensent, nec ulla vitæ pars aut sæpius aut libentius, quam lætus tractatur interitus. Hanc probitatis memoriam & vivis efficacissima rentur incitamenta virtutum, & gratissimum defunctis cultum putant, quos interesse quoque de se sermonibus opinantur, quanquam (ut est hebes mortalium acies) invisibiles. Nam neque feliciū forti conveniat, libertate carere migrandi quo velint, & ingratorum fuerit prorsus abjecisse desiderium amicos invifendi suos, quibus eos dum viverent, mutuus amor charitasque devinxerat: quam bonis viris, ut cætera bona, auctam post fata potius, quam imminutam coniectant. Mortuos ergo versari inter viventes credunt, dictorum factorumque spectatores, eoque res agendas

fidētius aggrediuntur, talibus velut freti
præsidiis, & ab inhonesto secreto deter-
ret eos credita majorum præsētia. Augu-
ria, cæterasque superstitionis vanæ divi-
nationes, quarum apud alias gentes ma-
gna est observatio, negligunt prorsus at-
que irridēt. Miracula vero, quæ nullo
naturæ proveniunt adminiculo, velut præ-
sentis opera testesque numinis venerantur:
qualia & ibi frequenter extare ferunt, &
magnis interdum ac dubiis in rebus pu-
blica supplicatione, certa cum fiducia, pro-
curant, impetrantque. Gratum Deo cultum
putant naturæ contemplationem, laudem-
que ab ea. Sunt tamen, hique haud sane
pauci, qui religione ducti, literas negli-
gunt, nulli rerum cognitioni student, ne-
que otio prorsus ulli vacant, negotiis tan-
tum, bonisque cæteris officiis, statuunt fu-
turam post fata felicitatem promereri. Ita-
que alii ægrotis inserviunt, alii vias refi-
ciunt, purgant fossas, pontes reparant,
cespites, arenam, lapides effodiunt, ar-
bores demoliantur ac dissecant, bigisque
ligna, fruges, item alia in urbes impor-
tant; nec in publicum modo, sed priva-
tim quoque ministros ac plus quam servos
agunt. Nam quicquid usquam operis est as-
perum, difficile, sordidum, a quo pleros-
que labor, fastidium, desperatio deterreat,

hoc illi sibi totum libentes hilaresque desumunt, cæteris otium procurant, ipsi perpetuo in opere ac labore versantur; nec imputant tamen, nec aliorum fugilant vitam, nec suam efferunt. Hi quo magis sese servos exhibent, eo majore apud omnes in honore sunt. Eorum tamen hæreses duæ sunt: altera cœlibum, qui non venere modo in totum abstinent, sed carnum esu quoque; quidam animalium etiam omnium, rejectisque penitus tanquam noxiis vitæ præsentis voluptatibus, futuræ duntaxat per vigilias ac sudores inhiant, ejus propediem obtinendæ spe alacres interim vegetique: altera laboris haud minus appetens, conjugium præfert, ut cuius nec aspernantur solatium, & opus naturæ debere se & patriæ liberos putant. Nullam voluptatem refugiant, quæ nihil eos ab labore demoretur. Carnes quadrupedum vel eo nomine diligunt, quod tali cibo se validiores ad opus quodque censeant. Hos Utopiani prudentiores, at illos sanctiores reputant. Quos quod cœlibatum anteferunt matrimonio, asperamque vitam placidæ anteponunt, si rationibus niterentur, irriderent; nunc vero quum se fateantur religione duci, suspiciunt ac reverentur. Nihil enim sollicitius observant, quam ne temere quicquam ulla de religione pro-

nun
pec
voc
cet
sanct
que
hab
nisi
tem
dem
suur
sunt
succ
nam
pop
tuur
giis
Hi
rant
gnos
tanq
pella
mon
facin
alior
cris
perit
quod
cellu
metu

nuncient. Hujusmodi ergo sunt, quos illi peculiari nomine, sua lingua *Buthrescas* vocant, quod verbum latine *religiosos* licet interpretari. Sacerdotes habent eximia sanctitate, eoque admodum paucos; neque enim plus quam tredecim in singulis habent urbibus, pari templorum numero, nisi quum itur ad bellum. Tunc enim septem ex illis cum exercitu profectis, totidem sufficiuntur interim; sed illi reversi, suum quisque locum recuperat, qui supersunt. Hi, quoad decedentibus illis ordine succedant, comites interea sunt Pontificis; nam unus reliquis præficitur. Eliguntur a populo, idque cæterorum ritu magistratuum, occultis, ad studia vitanda, suffragiis: electi a suo collegio consecrantur. Hi rebus divinis præsent, religiones curant, ac morum veluti censores sunt, magnoque pudori ducitur, ab his quemquam tanquam vitæ parum probatæ accersi, compellarive. Cæterum, ut hortari atque admonere illorum est, ita coercere atque in facinorosos animadvertere, principis atque aliorum est Magistratuum, nisi quod sacris interdiciunt, quos improbe malos comperiunt; nec ullum fere supplicium est quod horreant magis. Nam & summa percelluntur infamia, & occulto religionis metu lacerantur, ne corporibus quidem

diu futuris in tuto : quippe ni properam pœnitentiam sacerdotibus approbent, comprehensi impietatis pœnam Senatui persolvunt. Pueritia juvenusque ab illis eruditur, nec prior literarum cura, quam morum ac virtutis habetur; namque summam adhibent industriam, ut bonas protinus opiniones, & conservandæ ipsorum rei publicæ utiles, teneris adhuc & sequacibus puerorum animis instillent: quæ ubi pueris penitus infederint, viros per totam vitam comitantur, magnamque ad tuendum publicæ rei statum (qui non nisi vitii dilabatur, quæ ex perversis nascuntur opinionibus) afferunt utilitatem. Sacerdotibus, ni scæminæ sint (nam neque ille sexus excluditur, sed rarius, & non nisi vidua natuque grandis eligitur), uxores sunt popularium selectissimæ; neque enim ulli apud Utopienses magistratui major habetur honos, usque adeo ut si quid etiam flagitii admiserint, nulli publico iudicio subsint, Deo tantum ac sibi relinquuntur. Neque enim fas putant, illum, quantumvis scelestum, mortali manu contingere, qui Deo tam singulari modo velut anathema dedicatus est: qui mos illis eo facilius est observatu, quod sacerdotes & tam pauci, & tanta cum cura deliguntur. Nam neque temere accidit, ut qui ex bo-

nis
respo
lam
xime
muta
ulla
ad p
ab hi
ideo
ne d
nera
mult
diffic
bono
gere
tutib
magi
habe
natur
copi
cons
tenti
pace
crue
suis
profl
appe
fluer
que
defe

nis optimus ad tantam dignitatem, solius respectu virtutis, evehitur, in corruptellam & vitium degeneret; & si jam maxime contingeret, ut & mortalium natura mutabilis, tamen qua sunt paucitate, nec ulla præter honorem potestate præditi, ad publicam certe perniciem nihil magni ab his momenti pertimescendum sit. Quos ideo tam raros atque infrequentes habent, ne dignitas ordinis, quem nunc tanta veneratione prosequuntur, communicato cum multis honore, vilesceret, præsertim quum difficile putent frequentes invenire tam bonos, ut ei sint dignitati pares, ad quam gerendam non sufficit mediocribus esse virtutibus. Nec eorum æstimatio apud suos magis, quam apud exterarum etiam gentes habetur; quod inde facile patet unde etiam natum puto. Nempe decernentibus prælio copiis, seorsum illi non admodum procul considunt in genibus sacras induti vestes, tentis ad cælum palmis, primum omnium pacem, proxime suis victoriam, sed neutri cruentam parti, comprecantur. Vincentibus suis decurrunt in aciem, sævientesque in profligatos inhihent: videri tantum atque appellasse præsentibus ad vitam satis, diffluentium contactus vestium, reliquas quoque fortunas ab omni bellorum injuria defendit. Qua ex re apud omnes undique

gentes, tanta illis veneratio, tantum veræ majestatis accessit, ut sæpe ab hostibus non minus salutis ad cives reportarint, quam ab ipsis ad hostes attulissent. Siquidem aliquando constat, inclinata suorum acie, desperatis rebus, quum ipsi in fugam verterentur, hostes in eadem ac prædam ruerent, interventu sacerdotum interpellatam stragem, ac diremptis invicem copiis, pacem æquis conditionibus esse compositam atque constitutam. Neque enim unquam fuit ulla gens tam fera, crudelis, ac barbara, apud quos ipsorum corpus non sacrosanctum atque inviolabile sit habitum. Festos celebrant, initialem atque ultimum cujusque mensis diem, & anni item, quem in menses partiuntur, circuitu lunæ finitos, ut solis ambitus annum circinat (1). Primos quoque dies *Cynemernos*, postremos ipsorum lingua *Trapemernos* appellant: quæ vocabula perinde sonant, ac si *primifesti* & *finifesti* vocentur. Delubra visuntur egregia, utpote non operosa modo, sed quod erat in tanta ipsorum paucitate necessarium, immensi etiam populi capacia. Sunt tamen omnia subobscura, nec id ædificandi inciticia factum, sed consilio sacerdotum fe-

(1) In orbem circumducit.

runt, quod immodicam lucem cogitationes dispergere, parcior ac velut dubia colligi animos, & intendi religionem putant. Quæ quoniam non est ibi apud omnes eadem, & universæ tamen ejus formæ, quanquam variæ ac multiplices, in divinæ naturæ cultum, velut in unum finem diversa via commigrant, idcirco nihil in templis visitur auditurve, quod non quadrare ad cunctas in commune videatur. Si quod proprium sit cujusquam sectæ sacrum, id intra domesticos quisque parietes curat. Publica tali peragunt ordine, qui nulli prorsus ex privatis deroget. Itaque nulla deorum effigies in templo conspicitur, quo liberum cuique sit, qua forma Deum velit, e sua religione concipere: nullum peculiare Dei nomen invocant, sed Mythræ duntaxat, quo vocabulo cuncti in unam divinæ majestatis naturam, quæcunque sit illa, conspirant: nullæ concipiuntur preces, quas non pronunciare quivis inoffensa sua secta possit. Ad templum ergo in finifestis diebus vespere conveniunt, adhuc jejuni, acturi Deo de anno mensive, cujus id festum postremus dies est, prospere acto, gratias: postero die, (nam is primifestus est) mane ad templa confluitur, ut insequentis anni mensive, quem ab illo auspicaturi festo sint,

faustum felicemque successum comprecantur. At in sinifestis, antea quam templum petunt, uxores domi ad virorum pedes, liberi ad parentum provoluti, peccasse fitentur sese, aut admissio aliquo, aut officio indiligenter obito, veniamque errati precantur: ita si qua se nubecula domesticæ simultatis offuderat, tali satisfactione discutitur, uti animo puro ac sereno sacrificiis intersint. Nam interesse turbido, religio est: eoque odii iræve in quenquam sibi conscii, nisi reconciliati ac defecatis affectibus, ad sacrificia non ingerunt sese, vindictæ sceleris, magnæque metu. Eoque veniunt, viri in dextram delubri partem, foeminæ seorsum in sinistram commeant: tum ita se collocant, ut cuiusque domus masculi ante patrem familias consideant, foeminarum materfamilias agmen claudat. Ita prospicitur, uti omnes omnium gestus foris ab his observentur, quorum autoritate domi ac disciplina reguntur: quin hoc quoque sedulo cavent, uti junior ibi passim cum seniore copuletur, ne pueri, pueris crediti, id temporis puerilibus transigant ineptiis, in quo deberent maxime religiosum erga superos metum, maximum ac prope unicum virtutibus incitamentum, concipere. Nullum animal in sacrificiis mactant, nec sanguine

rent
ment
elarg
& al
nume
ciant
quipp
& in
odor
ceren
homi
alacri
vestil
sicol
rabile
nequ
ment
plum
ratæ
matic
illis
tis ea
veste
cunt
tation
gente
cioru
ac m
nean
natus

rentur ac cædibus divinam gaudere clementiam, qui vitam animantibus ideo est elargitus, ut viverent. Thus incendunt, & alia item odoramenta; ad hæc cereos numerosos præferunt, non quod hæc nesciant nihil ad divinam conferre naturam, quippe ut nec ipsas hominum preces, sed & innoxium colendi genus placet, & his odoribus luminibusque, ac cæteris etiam ceremoniis, nescio quomodo sese sentiunt homines erigi, atque in Dei cultum animo alacriore consurgere. Candidis in templo vestibus amicitur populus, sacerdos versicolores induitur, & opere & forma mirabiles, materia non perinde pretiosa: neque enim auro intextæ, aut raris coagmentatæ lapidibus, sed diversis avium plumis tam scite, tantoque artificio laboratæ sunt, ut operis pretium nullius æstimatio materiæ fuerit æquatura. Ad hoc in illis volucrum pennis plumisque, & certis earum ordinibus, quibus in sacerdotis veste discriminantur, arcana quædam dicunt contineri mysteria, quorum interpretatione cognita, (quæ per sacrificos diligenter traditur) divinorum in se beneficiorum, suæque vicissim pietatis in Deum, ac mutui quoque inter se officii admo- neantur. Quum primum sacerdos ita ornatus ex adyto sese offert, cuncti proti-

nus in terram venerabundi procumbunt, tam alto ab omni parte silentio, ut ipsa rei facies terrorem quemdam velut præsentis cuiuspiam numinis incutiat. Tellure paulum morati, dato ab sacerdote signo, erigunt sese: tum laudes Deo canunt, quas musicis instrumentis interstingunt, aliis magna ex parte formis, quam quæ nostro visuntur orbe. Ex illis pleraque, sicuti quæ nobis in usu sunt multum suavitate vincunt, ita quædam nostris ne conferenda quidem sint. Verum una in re haud dubie longo nos intervallo præcellunt, quod omnis eorum musica, sive quæ personatur organis, sive quam voce modulantur humana, ita naturales affectus imitatur & exprimit, ita sonus accommodatur ad rem, seu deprecantis oratio sit, seu læta, placabilis, turbida, lugubris, irata; ita rei sensum quemdam melodiæ forma repræsentat, ut animos auditorum mirum in modum afficiat, penetret, incendat. Solemnes ad ultimum conceptis verbis preces, sacerdos populusque percensent, ita compositas, ut quæ simul cuncti recitant, privatim quisque ad semet referat. * In his Deum & creationis, & gubernationis, & cæterorum præterea bo-

* *Digna notari Precatio.*

norum omnium, quilibet recognoscit auctorem, tot ob recepta beneficia gratias agit: nominatim vero quod Deo propitio in eam rempublicam inciderit, quæ sit felicissima, eam religionem sortitus sit, quam speret esse verissimam. Qua in re si quid erret, aut si quid alterutra melius, & quod Deus magis approbet, orare se, ejus bonitas efficiat, hoc ut ipse cognoscat: paratum enim sequi se quaquaversus ab eo ducatur. Sin & hæc reipublicæ forma sit optima, & sua religio rectissima, tum uti & ipsi constantiam tribuat, & cæteros mortales omnes ad eadem instituta vivendi, eandem de Deo opinionem perducatur, nisi inscrutabilem ejus voluntatem, etiam sit quod in hac religionum varietate delectet. Denique precatur, ut facili defunctum exitu ad se recipiat, quam cito serove, præfinire quidem non audere se; quanquam, quod inoffensa ejus majestate fiat, multo magis ipsi futurum cordi sit, difficillima morte obita, ad Deum pervadere, quam ab eo diutius prosperrimo vitæ cursu distineri ».

Hac prece dicta, rursus in terram proni, pauloque post erecti, discedunt pransum, & quod superest diei, ludis & exercitio militaris disciplinæ percurrunt.

DESCRIPSI VOBIS quam potui veris-

sime ejus formam Reipublicæ quam ego certe non optimam tantum, sed solam etiam cenſeo quæ ſibi ſuo jure poſſit rei-publicæ vindicare vocabulum. Siquidem alibi, de publico loquentes ubique comodo, privatam curant: hic, ubi nihil privati eſt, ſerio publicum negotium agunt, certe utrobique merito. Nam alibi, quotus quiſque eſt, qui neſciat, niſi quid ſeorſum proſpiciat ſibi, quantumvis florente republica, ſemet tamen fame periturum? eoque neceſſitas urget, ut ſui potius quam populi, id eſt, aliorum habendam ſibi rationem cenſeat. Contra hic, ubi omnia omnium ſunt, nemo dubitat (curetur modo, ut plena ſint horrea publica) nihil quicquam privato cuiquam defuturum. Neque enim maligna rerum diſtributio eſt, neque inops, neque mendicus ibi quiſquam; & quum nemo quicquam habeat, omnes tamen divites ſunt. Nam quid ditius eſſe poteſt, quam adempta prorsus omni ſollicitudine, læto ac tranquillo animo vivere? non de ſuo victu trepidum, non uxoris querula flagitatione vexatum, non paupertatem filio metuentem, non de filiæ dote anxium, ſed de ſuo, ſuorumque omnium, uxoris, filiorum, nepotum, pronepotum, abnepotum, & quam longam poſteriorum ſeriem ſuorum, generoſi præ-

ſum
Qui
qui
his
cum
tiam
pere
titia
hæc
aurif
alius
nihil
gene
pere
vitan
gotic
tinus
que
ſuſtin
ne un
reſpu
paran
longe
torum
nec
etiam
ro tin
infrue
pis r
quibu

sumunt, victu esse, ac felicitate securum? Quid quod nihilo minus his prospicitur, qui nunc impotes olim laboraverunt, quam his qui nunc laborant. Hic aliquis velim cum hac æquitate audeat aliarum justitiam gentium comparare, apud quas dispeream, si ullum prorsus comperio justitiæ æquitatisque vestigium. Nam quæ hæc justitia est, ut nobilis quispiam aut aurifex, aut fœnerator, aut denique alius quisquam eorum, qui aut omnino nihil agunt, aut id quod agunt, ejus generis est, ut non sit reipublicæ magnopere necessarium, lautam ac splendidam vitam, vel ex otio, vel supervacuo negotio consequatur, quum interim medias-tinus, auriga, faber, agricola, tanto tamque assiduo labore, quem vix jumenta sustineant, tam necessario, ut sine eo ne unum quidem annum possit ulla durare respublica, victum tamen adeo malignum parant, vitam adeo miseram ducunt, ut longe potior videri possit conditio jumentorum, quibus nec tam perpetuus labor, nec victus multo deterior est, & ipsis etiam suavior, nec ullus interim de futuro timor? At hos & labor sterilis atque infructuosus in præsentī stimulat, & inopis recordatio senectutis occidit: quippe quibus parcior est diurna merces, quam

ut eidem possit diei sufficere, tantum abest ut excrescat & supersit aliquid, quod quotidie queat in senectutis usum reponi. An non hæc iniqua est & ingrata respublica, quæ generosis, ut vocant, & aurificibus, & id genus reliquis, aut otiosis, aut tantum adulatoribus, & inanium voluptatum artificibus, tanta munera prodigit; agricolis contra, carbonariis, mediastinis, aurigis & fabris, sine quibus nulla omnino respublica esset, nihil benigne prospicit? Sed eorum florentis ætatis abusa laboribus, annis tandem ac morbo graves, omnium rerum indigos, tot vigiliarum immemor, tot ac tantorum oblita beneficiorum, miserrima morte repensat ingratisima. Quid quod ex diurno pauperum demenso, divites quotidie aliquid, non modo privata fraude, sed publicis etiam legibus abradunt; ita quod ante videbatur injustum, optime de republica meritis pessimam referre gratiam, hoc isti depravatum etiam fecerunt, tum provulgata lege justitiam. Itaque omnes has, quæ hodie usquam florent, respublicas animo intuenti ac versanti mihi, nihil, sic me amet Deus, occurrit aliud, quam quædam conspiratio divitum, de suis commodis respublicæ nomine tituloque tractantium: comminiscunturque & excogitant omnes

modos atque artes, quibus, quæ malis artibus ipsi congesserunt, ea primum ut absque perdendi metu retineant, post hoc ut pauperum omnium opera ac laboribus quam minimo sibi redimant, eisque pro jumentis abutantur. Hæc machinamenta ubi semel divites, publico nomine, hoc est, etiam pauperum, decreverunt observari, jam leges fiunt. At homines deterimi quum inexplebili cupiditate, quæ fuerant omnibus suffectura, ea omnia inter se partiverint, quam longe tamen ab Utopiensium reipublicæ felicitate absunt? è qua cum ipso usu sublata penitus omni avaritate pecuniæ, quanta moles molestiarum recisa, quanta scelerum seges radicitus evulsa est! Quis enim nescit fraudes, furta, rapinas, rixas, tumultus, jurgia, seditiones, cædes, prodiones, veneficia, quotidianis vindicata potius, quam refrenata suppliciis, interempta pecunia commori? Ad hæc metum, solitudinem, curas, laborem, vigilias, eodem momento quo pecunia perituras; quin paupertas ipsa, quæ sola pecuniis visa est indigere, pecunia prorsus undique sublata, protinus etiam ipsa decresceret. Id quo fiat illustrius, revolve in animo tecum annum aliquem sterilem atque infœcundum, in quo multa hominum millia fames abstu-

lerit, contendo plane in fine illius penuriae, excussis divitum horreis, tantum frugum potuisse reperiri, quantum si fuisset inter eos distributum, quos macies ac tabes absumpsit. Illam cœli solique parcitatem nemo omnino sensisset: tam facile victus parari posset nisi beata illa pecunia, quæ præclare scilicet inventa est, ut aditus ad victum per eam patefceret, sola nobis ad victum viam intercluderet. Sentiant ista, non dubito, etiam divites, nec ignorant quanto potior esset illa conditio nulla re necessaria carere, quam multis abundare superfluis; tam numerosis eripimur, quam magnis obsideri divitiis. Neque mihi quidem dubitare subit, quin vel sui cujusque commodi ratio, vel Christi Servatoris autoritas (qui neque pro tanta sapientia potuit ignorare quid optimum esset, neque, qua erat bonitate, id consulere, quod non optimum sciret) totum orbem facile in hujus reipublicæ leges jamdudum traxisset, nisi una tantum bellua, omnium princeps parensque pestium, Superbia, reluctaretur. Hæc non suis commodis prosperitatem, sed ex alienis, metitur incommodis: hæc ne Dea quidem fieri vellet, nullis relictis miseris, quibus imperare atque insultare possit; quorum miseris præfulgeat ipsius comparata fe-

licita
ang
serp
meli
mor
pres
facil
man
Uto
ea v
publ
felic
man
num
cate
dicib
mest
mult
pesti
& s
timo
id ja
conc
vere
H
hauc
ejus
abfu
de l
nis,

licitas ; quorum , suis explicatis opibus , angat atque incendat inopiam. Hæc Averni serpens mortalium pererrans pectora , ne meliorem vitæ capeffant viam , velut remora retrahit ac remoratur : quæ quoniam pressius hominibus infixæ est , quam ut facile possit evelli , hanc Reipublicæ formam , quam omnibus libenter optarim , Utopiensibus saltem contigisse gaudeo , qui ea vitæ sunt instituta sequuti , quibus reipublicæ fundamenta jecerunt , non modo felicissima , verum etiam , quantum humana præfagiri conjectura contigit , æternum duratura. Extirpatis enim domi , cum cæteris vitiis , ambitionis & factionum radicibus , nihil impendit periculi , ne domestico dissidio laboretur , quæ res una multarum urbium egregie munitas opes pessumdedit. At salva domi concordia , & salubribus institutis , non omnium finitimorum invidia principum (quæ sæpius id jam olim semper reverberata tentavit) concutere illud imperium , aut commovere queat.

Hæc ubi Raphael recensuit , quanquam haud pauca mihi succurrebant , quæ in ejus populi moribus legibusque perquam absurde videbantur instituta , non solum de belli gerendi ratione , & rebus divinis , ac religione , aliisque insuper eorum

institutis, sed in eo quoque ipso maxime, quod maximum totius institutionis fundamentum est, vita scilicet, victuque communi, sine ullo pecuniæ commercio, qua una re funditus evertitur omnis nobilitas, magnificentia, splendor, majestas, vera, ut publica est opinio, decora atque ornamenta reipublicæ; tamen quoniam defesum narrando sciebam, neque mihi satis exploratum erat, posset ne ferre, ut contra suam sententiam sentiretur, præsertim quod recordabar eo nomine quosdam ab illo reprehensos, quasi vererentur, ne non satis putarentur sapere, nisi aliquid invenirent, in quo vellicare aliorum inventa possent: idcirco & illorum institutione, & ipsius oratione laudata, manu apprehendens, intro cœnatum duco, præfatus tamen, aliud nobis tempus iisdem de rebus altius cogitandi atque uberius cum eo conferendi fore, quod utinam aliquando contingeret. Interea, quemadmodum haud possum omnibus assentiri quæ dicta sunt, alioqui ab homine citra controversiam eruditissimo, simul & rerum humanarum peritissimo; ita facile confiteor per multa esse in Utopiensium Republica, quæ in nostris civitatibus optarim verius quam sperarim.

F I N I S.

INDICULUS

AD UTOPIAM.

<i>P</i> RÆLOQUIUM EDITORIS,	pag. v
Parerga ad Utopiam — <i>Epistola G. Budæi</i>	
<i>ad Lupsetum,</i>	1
— <i>P. Ægidii Buslidio,</i>	10
— <i>J. Paludani Ægidio,</i>	14
— <i>H. Buslidii, Thomæ Moro,</i>	17
— <i>D. Erasmi Frobenio,</i>	22
— <i>Th. Mor. Ægidio,</i>	24
— <i>Ejusdem iterum Ægidio,</i>	30
<i>Hexastleon in Utopiam.</i>	34

UTOPIÆ LIBER PRIMUS.

<i>Utopiæ Insulæ inventum & repertor,</i>	37, 38
<i>Raphaelis Hythlodæi Utopiæ repertoris con-</i>	
<i>gressus in Anglia, apud Card. Morton,</i>	47
<i>Disputatio de pœnis furto addictis,</i>	48
<i>De Lamocinii causis,</i>	49
<i>Polyleritæ, gens Persidis, quid de furto sta-</i>	
<i>tuant,</i>	60, 61

202 INDICULUS AD UTOPIAM.

<i>Prosopopæia politica temporibus Francisci</i>	
<i>primi accommodata,</i>	71
<i>Achoriorum decreta,</i>	73
<i>Lex Macarensum.</i>	79

LIBER SECUNDUS.

<i>Utopiæ Insulæ descriptio, Instituta politica,</i>	
<i>&c.</i>	91
<i>De Urbibus, ac nominatim de Amauroto,</i>	96
<i>De Magistratibus,</i>	100
<i>De Artificiis,</i>	102
<i>De Commerciis mutuis,</i>	110
<i>De Peregrinatione Utopiensium,</i>	118
<i>Anemoliorum Gens,</i>	124
<i>De Servis,</i>	150
<i>De Re Militari,</i>	162
<i>De Religionibus Utopiensium.</i>	175

FINIS.

RESTITUENDA, ADDENDA.

P R I M U M in *Præloquio*, quidquid vel contrarum fidem, vel peritiorum sensus, aut parum Latine dictum videbitur.

Mox *ibid.* p. 12. l. 11. post hæc: *quæ literallis imbutos non longum sane morantur*, hanc adde Notam: « **LEGITUR** in *Utopiæ* con- » textu, lib. 1. pag. 73. Achoriorum populi » Utopiensium insulæ ad *Euronoton* (au Sud- » Est) oppositi. » Sic expressit Nic. Gueude- » ville: » *C'est une Nation située sur le fleuve Euronoton, vis-à-vis l'Isle d'Utopie*, p. 63. Edit. d'Amsterdam 1730.

Ibid. pag. 21. l. 13. post hæc: *tum recentius ac decentius*, subjunge: *Nicolai Klimii Iter Subterraneum novam telluris theoriam, ac historiam quintæ Monarchiæ adhuc nobis incognitæ exhibens*. Hafniæ 1741. Opus Cl. U. Baronis d'Holberg, Gallicè quàm pessimè ver- sum, & alio dignum interprete.

IN Parergis, Pag. 10. Notæ, lin. 1. post hæc *Metaphrastes Gallicus*, adde, *Nicolaus Gueudeville*.

Ibid. p. 39. lin. 16. ad hæc: *undique ad superos tantundem esse viæ*, supple Notulam hanc: » **dictum** Anaxagoræ Clazomenii e » *Sectâ Philosophorum Jonicâ* ».

IN Utopiæ Libro primo, pag. 46. hæc, non multo post eam cladem quâ Anglorum Occidentali-um civile adversus Regem bellum, miserandâ eorum strage compressum est, pertinent ad

204 **RESTITUENDA ADDENDA.**

tumultus civiles ob tributa motos in Cornubia seu Cornuwallia (*Cornouaille*), sub Henrico VII.

Ibid. p. 73. Ad Notam *Achorii vel Acorii*, &c. adde „ Si per χ *chi*, non per $\times$ *cappa*, scriptum „ legas, gens est sine regione „.

2
DE

OPTIMO REIPUBLICÆ STATU;
DEQUE NOVA INSULA
UTOPIA,

LIBRI DUO:

AUTORE THOMA MORO;
ANGLIÆ CANCELLARIO.

*Opus sincerè expressum ex antiquioribus
& melioris notæ Editionibus collatis :*

Curâ & studio A. G. M. Q.

LONDINI,
& venit PARISIIS,
Apud BARBOU, viâ Mathurinensium.

M DCC LXXVII.

U T O P I A

UNA ego terrarum omnium absque Philosophia
Civitatem philosophicam expressi mortalibus.

*E Tetrasticho præfixo Lovaniensi Editioni
an. 1546.*

JOANNI-FREDERICO PHELIPEAUX,
COMITI DE MAUREPAS
ET DE PONTCHARTRAIN,
BARONI DE BAYNE,
REGIORUM ORDINUM COMMENDATORI,
REGNI ADMINISTRO,
CONSILII REGII CIRCA REM ÆRARIAM
PRÆSIDI,
COLLEGÆ HONORARIO
REGIÆ SCIENTIARUM ACADEMIÆ
ET
ACADEMIÆ REGIÆ INSCRIPTIONUM:
QUOD ACCEPTUM IPSI GRATUMQUE CEDAT.

THOMÆ MORI, ANGLIÆ CANCELLARII,
HAUD INSULSAM NEC ILLEPIDAM
DE UTOPIA INSULA

FABULAM POLITICAM,
VIRO SCILICET A NATURA, FORTUNA, USU
POLITICA SCIENTIA INSTRUCTISSIMO;
TUM RERUM, AD JUDICII CALCULUM;
AUT AD INGENII ACUMEN EXIGENDARUM;
SAGACISSIMO ÆSTIMATORI,
BONARUM ITIDEM ARTIUM
STUDIOSISSIMO, AMANTISSIMO;
ATQUE DE MÆCENATE ILLO,
AUREÆ LITERARUM ÆTATIS,
NON SUPINO, SED ACERRIMO
LITERATORUM PRÆSIDIO, FAUTORE,
MULTUM SANE REFERENTI:

DICAT, INSCRIBIT

A. G. M. QUERLON.

PRÆFATIO.

ERASMUS

ROTTERODAMUS

THOMÆ MORO SUO

S. D.

SUPERIORIBUS diebus cum me ex Italia in Angliam reciperem, ne totum hoc tempus, quo equo fuit insidendum, ἀμύσεις (1) & illiteratis fabulis tereretur, malui mecum aliquoties vel de communibus studiis nostris aliquid agitare, vel amicorum (quos hic, ut doctissimos, ita suavissimos reliqueram) recordatione frui. Inter hos tu, mi MORE, vel in primis occurrebas. Cujus equidem absentis absens me-

(1) Indoctis.

moria non aliter frui solebam, quam præsentis præsens consuetudine consueveram: qua, dispeream, si quid unquam in vita contigit mellitius. Ergo quoniam omnino aliquid agendum duxi, & id tempus ad seriam commentationem parum videbatur accommodatum, visum est MORIÆ encomium ludere. Quæ Pallas istuc tibi misit in mentem, inquires? Primum admonuit me Mori cognomen tibi gentile, quod tam ad Moriæ vocabulum accedit, quam es ipse a re alienus. Es autem vel omnium suffragiis alienissimus. Deinde suspicabar, hunc ingenii nostri lusum tibi præcipue probatum iri, propterea quod soleas hujus generis jocis, hoc est, nec indocilis, ni fallor, nec usque quaque insulsi, impendio delectari, & omnino in communi mortalium vita, Democri-

tur
qu
nii
vul
li
om
age
De
acc
dali
utpo
non
tasse
part
The
res,
mod
rem
(1)
mortal
(2)

tum (1) quemdam agere. Quanquam tu quidem ut, pro singulari quadam ingenii tui perspicacitate, longe lateque a vulgo dissentire soles, ita pro incredibili morum suavitate facilitateque, cum omnibus omnium horarum hominem agere & potes & gaudes. Hanc igitur Declamatiunculam non solum lubens accipies, ceu *μνημόσυρον* (2) tui sodalis, verum etiam tuendam suscipies, utpote tibi dicatam, jamque tuam, non meam. Etenim non deerunt fortasse vitilitigatores, qui calumnientur partim leviores esse nugas, quam ut Theologum deceant, partim mordaciores, quam ut Christianæ convenient modestiæ: nosque clamitabunt, veterem Comædiam, aut Lucianum quem-

(1) Philosophum, qui quicquid esset in vita mortalium ridebat.

(2) Pignus memoriæ causa relictum.

piam referre, atque omnia mordicus arripere. Verum quos argumenti levitas & ludicrum offendit, cogitent velim, non meum hoc exemplum esse, sed idem jam olim a magnis auctori- bus factitatum: cum ante tot secula Βατραχομυομαχίαν (1) luserit Home- rus, Maro Culicem & Moretum, Nucem Ovidius; cum Busiridem lau- darit Polycrates (2) & hujus casti- gator Isocrates, Injustitiam Glauco, Thersiten & Quartanam Febrim Fa- vorinus (3), Calvitiem Synesius, Muscam & Parasiticam Lucianus; cum Seneca Claudii luserit Α'ποθέωσιν (4), Plutarchus Grylli (5) cum Ulysse

(1) Pugnam Ranarum & Murium.

(2) Rhetor Atheniensis.

(3) Favorinus philosophus. *Gell. L. 17. c. 12.*

(4) Relationem inter Deos.

(5) Gryllus Græcus Circes beneficiis in suum versus.

Dialogum , *Lucianus & Apuleius*
Asinum , & nescio quis Grunnii Co-
rocottæ porcelli Testamentum , cujus
& divus meminit Hieronymus (1).
Proinde , si videbitur , fingant isti me
latrunculis interim animi causa lusif-
se , aut , si malint , equitasse in arun-
dine longa. Nam quæ tandem est ini-
quitas , cum omni vitæ instituto suos
lusus concedamus , studiis nullum om-
nino lusum permittere , maxime si nu-
gæ seria ducant , atque ita tractentur
ludicra , ut ex his aliquanto plus fru-
gis referat lector non omnino naris
obesæ , quam ex quorundam tetricis
ac splendidis argumentis ! Veluti cum
alius diu consarcinata (2) oratione
Rhetoricen , aut Philosophiam laudat ,
alius principis alicujus laudes descri-

(1) Præfat. Commentar. in Esaiam.

(2) Undique collecta.

bit, alius ad bellum adversus Turcas movendum adhortatur, alius futura prædicit, alius novas de lana caprina comminiscitur quæstiunculas. Ut enim nihil nugacius, quam seria nugatoridè tractare; ita nihil festivius, quam ita tractare nugas, ut nihil minus, quam nugatus fuisse videaris. De me quidem aliorum erit iudicium. Tametsi, nisi plane me fallit φιλαυτία (1), Stultitiam laudavimus, sed non omnino stultè. Jam vero ut de mordacitatis cavillatione respondeam, semper hæc ingeniis libertas permissa fuit, ut in communem hominum vitam salibus luderent impune, modo ne licentia exiret in rabiem. Quo magis admiror his temporibus aurium delicias, quæ nihil jam fere nisi solemnes titulos ferre

(1) Amor mei ipsius.

possunt. Porro nonnullos adeo præpos-
tere religiosos videas, ut vel gravissi-
ma in Christum convitia ferant citius,
quam pontificem, aut principem levis-
simo joco aspergi, præsertim si quid
περὶ τὰ ἄλφιστα (1) attinet. At enim
qui vitas hominum ita taxat, ut nemi-
nem omnino perstringat nominatim,
quæso utrum is mordere videtur, an
docere potius ac monere? Alioqui quot,
obsecro nominibus ipse me taxo! Præ-
terea qui nullum hominum genus præ-
termittit, is nulli homini, vitiis omni-
bus iratus videtur. Ergo si quis extite-
rit, qui sese læsum clamabit, is aut
conscientiam prodet suam, aut certe
metum. Lusit hoc in genere multo libe-
rius ac mordacius Divus Hieronymus,
ne nominibus quidem aliquoties par-

(1) Ad farinas, i. e. ad rediens.

8 ERASMUS THOMÆ MORO.

*cens. Nos præterquam quod a nomini-
bus in totum abstinemus, ita præterea
stylum temperavimus, ut cordatus lec-
tor facile sit intellecturus, nos volup-
tatem magis, quam morsum quæsisse.
Neque enim ad Juvenalis exemplum,
occultam illam scelerum sentinam us-
quam movimus, & ridenda magis quam
fæda recensere studuimus. Tum si quis
est, quem nec ista placare possunt, is
saltem illud meminerit, pulchrum esse
a Stultiitia vituperari: quam cum lo-
quentem fecerimus, decoro personæ ser-
viendum fuit. Sed quid ego hæc tibi pa-
trono tam singulari, ut causas etiam
non optimas optimè tamen tueri pos-
sis? Vale, disertissime MORE, &
MORIAM tuam gnaviter defende. Ex
Rure. V. Id. Junias, An. M. D. VIII.*

U
loq
ma
mo
una
min
est
coe

ENCOMIUM MORIAE.

STULTITIA loquitur.

UT CUMQUE de me vulgo mortales loquuntur, neque enim sum nescia, quam male audiat Stultitia etiam apud stultissimos, tamen hanc esse, hanc inquam esse unam, quæ meo numine Deos atque homines exilaro, vel illud abunde magnum est argumentum, quod simul atque in hunc cœtum frequentissimum dictura prodii, sic

A V

repente omnium vultus nova quadam atque insolita hilaritate enituerunt, sic subito frontem exporrexistis, sic læto quodam & amabili applausistis risu, ut mihi profecto, quotquot undique præsentibus intueor, pariter Deorum Homericorum necitare, non sine Nepenthe (1), temulenti esse videamini, cum antehac tristes ac solliciti sederitis, perinde quasi nuper e Trophonii specu (2) reversi. Cæterum quemadmodum fieri consuevit, ut cum primum sol formosum illud & aureum os terris ostenderit, aut ubi, post asperam hyemem, novum ver blandis aspiraret Favoniis, protinus nova rebus omnibus facies, novus color ac plane juvena quadam, redeat; ita vobis, me conspecta, mox alius accessit vultus. Itaque quod magni alioqui Rhetores, vix longa diuque meditata oratione possunt efficere, nempe ut molestas animi curas discutiant, id ego solo statim aspectu præstiti.

II. QUAMOBREM autem hoc insolito cultu prodierim hodie, jam audietis, si modo non gravabimini dicenti præbere aures, non eas sane quas sacris Concio-

(1) Herba quæ vino infusa lætitiâ parere dicta. *Hom. Odyss. IV.*

(2) Hoc è specu, qui fuit in Lebadia, quotquot, accepto Oraculi responso, revertebantur, ii tristitiâ percussî nunquam hanc discutebant.

natoribus, sed quas fori Circulatoribus, Scurris ac Morionibus consuevistis arrigere, quasque olim Midas ille noster exhibuit Pani. Lubitum est enim paulisper apud vos Sophistam agere, non quidem hujus generis, quod hodie nugas quasdam anxias inculcat pueris, ac plusquam muliebrem rixandi pertinaciam tradit, sed veteres illos imitabor, qui, quo infamem Sophorum appellationem vitarent, *Sophistæ* vocari maluerunt. Horum studium erat, deorum ac fortium virorum laudes encomiis celebrare. Encomium igitur audietis, non Herculis, neque Solonis, sed meum ipsius, hoc est, Stultitiæ.

III. JAM vero non hujus (1) facio sapientes istos, qui stultissimum & insolentissimum esse prædicant, si quis ipse laudibus se ferat. Sit sane quam volent stultum, modo decorum esse fateantur. Quid enim magis quadrat, quam ut ipsa MORIA suarum laudum sit buccinatrix, & αὐτὴ ἐαυτὴν αὐλῇ (2)? Quis enim me melius exprimat quam ipsa me? Nisi si cui forte notior sim, quam egomet sum mihi. Quanquam ego hoc alioqui non paulo etiam modestius arbitror, quam id quod

(1) i. e. non hili.

(2) Ipsa sui ipsius Tibicinnæ.

optimatum ac sapientum vulgus facit; qui perverso quodam pudore, vel Rhe-
torem quempiam palponem, vel poë-
tam vaniloquum, subornare solent eum-
que mercede conductum, a quo suas lau-
des audiant, hoc est, mera mendacia. Et
tamen verecundus interim ille, pavonis
in morem, pennas tollit, cristas erigit,
cum impudens assentator nihili hominem
diis æquiparat, eum absolutum omnium
virtutum exemplar proponit, a quo sciat
ille se plus quam *δὶς διὰ πασῶν* (1) abesse;
cum corniculam alienis convestit plumis;
cum *τὴν Αἰθιοπὰ λευκαίνει* (2); denique
cum *ἐκ μύας τέν ἐλδοφάντα ποιεῖ* (3). Pos-
tremo sequor tritum illud vulgi prover-
bium quo dicitur is rectè laudare sese,
cui nemo alius contigit laudator. Quan-
quam hic interim demiror mortalium, in-
gratitudinem dicam an segnitiam, quorum
cum omnes me studiosè colant, meam-
que libenter sentiant beneficentiam, ne-
mo tamen tot jam seculis extitit, qui gra-
ta oratione Stultitiæ laudes celebrarit;
cum non defuerint, qui Busirides, Pha-
larides, febres quartanas, muscas, cal-

(1) *Bis per omnia. i. e. maximo intervallo. Translatum a Musicis.*

(2) *Æthiopem dealbat.*

(3) *Ex Musca Elephantem facit.*

vitia, atque id genus pestes, accuratis
magnaque & olei & somni jactura elucu-
bratis laudibus vexerint. A me extempo-
rariam quidem illam & illaboratam, sed
tanto veriore audietis orationem.

IV. Id quod nolim existimetis ad in-
genii ostentationem esse confectum, quem-
admodum vulgus oratorum facit. Nam
ii, sicuti nostis, cum orationem totis tri-
ginta annis elaboratam, nonnunquam &
alienam, proferunt, tamen triduo sibi
quasi per lusum scriptam aut etiam dicta-
tam esse dejerant. Mihi porro semper gra-
tissimum fuit, ὅ, τι ἂν ἐπὶ γλῶτταν ἔλθοι (1)
dicere. At ne quis jam a nobis expec-
tet, ut juxta vulgarium istorum Rhetor-
um consuetudinem, me ipsam finitione
explicem, porro ut dividam, multo mi-
nus. Nam utrumque ominis est inauspica-
ti, vel sine circumscribere eam, cujus nu-
men tam late pateat, vel secare, in cujus
cultum omne rerum genus ita consentiat.
Tametsi quorsum tandem attinet mei ve-
lut umbram atque imaginem finitione re-
præsentare, cum ipsam me coram præ-
sentes præsentem oculis intueamini? Sum
etenim, uti videtis, vera illa largitrix
ζῶων (2), quam Latini *Stultitiam*, Græci
Μωρίαν appellant.

(1) Quicquid in linguam venerit.

(2) Bonorum.

V. QUANQUAM quid vel hoc opus erat dicere, quasi non ipso ex vultu fronteque, quod aiunt, satis quæ sim præ me feram, aut quasi, si quis me Minervam aut Sophiam esse contendat, non statim solo possit obtutu coargui, etiamsi nulla accedat oratio, minime mendax animi speculum. Nullus apud me fucis locus; nec aliud fronte simulo, aliud in pectore premo. Sumque mei undique simillima, adeo ut nec ii me dissimulare possint, qui maxime Sapientiæ personam ac titulum sibi vendicant καὶ ἐν τῇ πορφύρᾳ πίθηκοι, καὶ ἐν τῇ λεοντῇ ὄντοι (1) obambulant. Quamvis autem sedulo fingant, tamen aliunde prominentes auriculæ Midam produnt. Ingratum me hercle & hoc hominum genus, qui, cum maxime sint nostræ factionis, tamen apud vulgum cognominis nostri sic pudet, ut id passim aliis magni probri vice objiciant. Proinde istos, cum sint μωρότατοι (2) re, cæterum Sophi ac Thales videri velint, nonne jure optimo μωροσόφους (3) illos appellabimus?

VI. VISUM est enim hac quoque parte nostri temporis Rhetores imitari, qui

(1) Et in purpurâ Simia, & in Leontinâ pelle Asini.

(2) Stultissimi.

(3) Stulto-sapientes.

plane Deos esse sese credunt, si hirudinum ritu bilingues (1) appareant, ac præclarum facinus esse ducunt, latinis orationibus subinde græculas aliquot vocalas, velut emblemata (2) intertexere, etiamsi nunc non erat his locus. Porro si desunt exotica, e putribus chartis quatuor aut quinque prisca verba eruunt, quibus tenebras offundant lectori: videlicet, ut qui intelligunt, magis ac magis sibi placeant; qui non intelligunt, hoc ipso magis admirentur, quo minus intelligunt. Quandoquidem est sane & hoc nostratum voluptatum genus non inelegans, quam maxime peregrina maxime suspicere. Quod si qui paulo sunt ambitiosiores, arrideant tamen & applaudant, atque asini exemplo, τὰ ὦλα κινῶσι (3), quo cæteris probe intelligere videantur: καὶ ταῦτα δὲ μὲν ταῦτα (4). Nunc ad institutum recurro.

VII. NOMEN igitur habetis, Viri: quid addam epitheti, quid nisi stultissimi? nam quo alio honestiore cognomine Mystras suos compellet Dea Stultitia? Sed quoniam non perinde multis notum est,

(1) Sanguisugis bifulca lingua, juxta Plinium. *Lyster.*

(2) i. e. Tessellas, ut in opere musivo, vel pavimento variegato.

(3) Aures moveant.

(4) Et hæc quidem hæc, ut in Pluto Aristophanis.

quo genere prognata sim, id jam Musis bene juvantibus exponere conabor. Mihi vero neque Chaos, neque Orcus, neque Saturnus, neque Japetus, aut alius id genus obsoletorum ac putrium deorum quispiam pater fuit. Sed Πάτωρ (1) ipse unus, vel invitis Hesiodo & Homero, atque ipso adeo Jove, πατήρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε (2). Cujus unius nutu, ut olim, ita nunc quoque sacra profanaque omnia fursum ac deorsum miscentur. Cujus arbitrio bella, paces, imperia, consilia, judicia, comitia, connubia, pacta, fœdera, leges, artes, ludicra, seria, (jam spiritus me deficit), breviter publica privataque omnia mortalium negotia administrantur. Citra cujus opem, totus ille poëticorum Numinum populus, dicam audacius, ipsi quoque Dii selecti, aut omnino non essent, aut certè δικάσιτοι (3) fane quam frigide victitarent. Quem quisquis iratum habuerit, huic ne Pallas quidem satis auxilii tulerit: contra, quisquis propitium, is vel summo Jovi cum suo fulmine mandare laqueum possit, τέλει πατρὸς εὐχομαι εἶναι (4). Atque hic quidem

(1) Deus divitiarum.

(2) Pater hominumque Deūque.

(3) Domi-cœnantes. Vid. Lucian. de Sacrific.

(4) Hujus patris esse glorior. Homer.

me progenuit non e cerebro suo, quemadmodum tetricam illam ac torvam Palladem Jupiter, verum ex Neotete (1) Nympha, multo omnium venustissima pariter ac festivissima. Neque rursus id tristi illi alligatus conjugio, quomodo Faber ille claudus (2) natus est, verum, quod non paulo suavius, ἐν φιλότῃ μιχθεὶς (3), quemadmodum noster ait Homerus. Genuit autem, ne quid erretis, non Aristophanicus ille Plutus, jam capularis (4), jam oculis captus, sed quondam integer adhuc calidusque juvena, neque juvena solum, verum multo magis nectare, quod tum forte in Deorum convivio largius ac meracius hauserat.

VIII. QUOD si locum quoque natalem requiritis, (quando quidem id hodie vel in primis ad nobilitatem interesse putant, quo loco primos edideris vagitus) ego nec in erratica Delo, nec in undoso mari, nec ἐν σπέσσι γλαφυροῖσι (5) sum edita, sed in ipsis Insulis Fortunatis, ubi ἄσπαρτα καὶ ἀνῆροτα (6) omnia proveniunt: in quibus neque labor, neque se-

(1) *Juventute.*

(2) *Vulcanus.*

(3) *In amore mixtus.*

(4) *Decrepitus..*

(5) *In specubus cavis. Homer.*

(6) *Infeminata & inarata. Ibid.*

nium, neque morbus est ullus, nec usquam in agris Asphodelus, Malva, Squilla, Lupinumve, aut Faba, aut aliud hoc genus nugarum conspicitur; sed passim oculis, simulque naribus, adblandiuntur Moly, Panace, Nepenthes (1), Amarcus, Ambrosia, Lotus, Rosa, Viola, Hyacinthus, Adonidis hortuli. Atque in his quidem nata delitiis, nequaquam a fletu sum auspicata vitam, sed protinus blandè arrisi matri. Jam vero non invideo τῷ ὑπάρτῳ κρονίωνι (2), capram alticem, cū me duæ lepidissimæ Nymphæ suis aluerint mammis, Methe (3) Baccho progenita, & Apædia (4) Panos filia; quas hic quoque in cæterarum comitum ac pedisequarum mearum consortio videtis. Quarum me Hercle nomina, si vobis cognoscere, ex me quidem non nisi Græce audietis.

IX. HÆC nimirum quam sublati supercilliis conspiciamini, φιλαυτία (5) est. Huic, quam velut arridentibus oculis, ac plaudentem manibus videtis, Κολακία (6) nomen. Hæc semisomnis ac dormitanti

-
- (1) Herbæ fabulosæ. De Moly. Odyss. 6.
 (2) Summo [Saturnio] Jovi.
 (3) Temulentia.
 (4) Imperitia.
 (5) Amor sui ipsius.
 (6) Adulatio.

similis Ἀήθῃ (1) vocatur. Hæc cubito utroque innitens, confertisque manibus, Μισοπονία (2) dicitur. Hæc, roseo revincta ferto, & undique delibuta unguentis, Ἡδονή (3). Hæc lubricis & huc atque illuc errantibus luminibus, Ἀνοία (4) dicitur: hæc nitida cute, probeque saginato corpore Τρυφή (5) nomen habet. Videtis & Deos duos puellōs admixtos, quorum alterum Κῶμον (6) vocant, alterum νῆγρετον ὁ πῶνον (7). Hujus, inquam, famulitii fidelibus auxiliis, genus omne rerum meæ subjicio ditioni, ipsis etiam imperans imperatoribus.

X. GENUS, educationem, & comites audistis. Nunc ne cui sine causa videar mihi Deæ nomen usurpare, quantis commoditatibus Deos simul & homines adficiam, quamque late meum pateat numen, arrestis auribus accipite. Etenim si non inscite scripsit quidam, hoc demum esse Deum, juvare mortales, & si merito in Deorum senatum asciti sunt, qui vinum, aut frumentum, aut unam aliquam hujusmodi commoditatem mortali-

-
- (1) Oblivio.
 (2) Odium laboris, pigritia.
 (3) Voluptas.
 (4) Amentia.
 (5) Delitiæ.
 (6) Deus convivalis.
 (7) Altissimum Somnum.

bus ostenderunt, cur non ego jure deorum omnium ἄλλα dicar habearque, quæ una omnibus largior omnia?

XI. PRINCIPIO quid esse potest vita ipsa vel dulcius vel pretiosius? At hujus exordium cui tandem acceptum ferri convenit, nisi mihi? Neque enim aut ὄβριμω-
πατρης (1) hasta Palladis, aut νεφεληγερέτη (2) Jovis ægis hominum genus vel progignit, vel propagat. Verum ipse Deum pater atque hominum rex, qui totum nutu tremefaciat olympum, fulmen illud trifidum ponat oportet, & vultum illum Titanicum, quo, cum lubet, Deos omnes territat, planeque histrionum more, aliena sumenda misero persona, si quando velit id facere, quod nunquam non facit, hoc est, παιδοποιεῖν (3). Jam vero Stoici se Diis proximos autumant. At date mihi terque quaterque, aut, si libet, sexcenties Stoicum, tamen huic quoque, si non barba, insigne sapientiæ, etiamsi cum hircis commune, certe supercilium erit ponendum, explicanda frons, abjicienda dogmata illa adamantina, ineptiendum ac delirandum aliquantisper. In summa me me, inquam, sapiens ille accersat oportet,

(1) Potente patre prognata.

(2) Nubes cogentis.

(3) Liberorum procreationi operam dare.

tet, s
apertiu
Quæso
ctus, r
tes hor
aut hor
adeo f
minari
est pro
fons u
quam
Age v
capistr
dum i
prius
penden
admiss
res, si
vel co
vitam
pedise
intellig
denuo
sens n
nus ip
quam

(1) P
putabat.
(2) An
(3) Ob

tet, si modo pater esse velit. Et cur non
 apertius meo more vobiscum fabuler?
 Quæso num caput, num facies, num pe-
 ctus, num manus, num auris, quæ par-
 tes honestæ putantur, progenerant Deos
 aut homines? Non opinor: imo ea pars
 adeo stulta, adeoque ridicula, ut nec no-
 minari citra risum possit, humani generis
 est propagatrix. Is demum est sacer ille
 fons unde vitam hauriunt omnia verius,
 quam ille Pythagoricus quaternio (1).
 Age vero, qui vir, obsecro, matrimonii
 capistro velit præbere os, si quemadmo-
 dum isti sapientes facere consueverunt,
 prius ejus vitæ incommoda secum per-
 penderit? Aut quæ tandem mulier virum
 admissura sit, si partûs periculosos labo-
 res, si educationis molestiam, vel norit,
 vel cogitarit? Porro si conjugii debetis
 vitam, conjugium autem debetis ἀνοία (2)
 pedisequæ, mihi nimirum quid debeatis
 intelligitis? Tum quæ semel hæc experta,
 denuo repetere velit, nisi λήθης (3) præ-
 sens numen adfuerit? Neque vero id Ve-
 nus ipsa, vel reclamante Lucretio, un-
 quam inficias iverit, sine nostri numinis

(1) Pythagoras ex quatuor principiis omnia constare putabat.

(2) Amentię.

(3) Oblivionis.

accessione , suam vim mancam atque irritam esse. Itaque ex nostro illo temulento ridiculoque lusu proveniunt & superciliosi Philosophi , in quorum locum nunc successere , quos vulgus Monachos appellat , & purpurei Reges , & pii Sacerdotes , & ter sanctissimi Pontifices ; postremo totus etiam ille Deorum Poëticorum cœtus , adeo frequens , ut turbam vix jam ipse capiat olympus , tametsi spatiosissimus.

XII. At sanè parum sit mihi vitæ seminarium ac fontem deberi , nisi quidquid in omni vita commodi est , id quoque totum ostendero mei muneris esse. Quid autem vita hæc , num omnino vita videtur appellanda , si voluptatem detraxeris ? Applausistis. Equidem sciebam neminem vestrum ita sapere , vel desipere magis , imo sapere potius , ut in hac esset sententia. Quanquam ne Stoici quidem isti voluptatem aspernantur , tametsi sedulo dissimulant , milleque conviciis eam apud vulgus dilacerant , nimirum ut deterritis aliis , ipsi prolixius fruantur. Sed dicant mihi per Jovem , quæ tandem vitæ pars est non tristes , non infestiva , non invenusta , non insipida , non molesta , nisi voluptatem , id est , stultitiæ condimentum adjunxeris ? Cujus rei cum satis idoneus testis esse possit ille nunquam satis

laudatu
rimum
γὰρ μ
rem o

XII
homin
que or
enim i
lamur
hostis
stultiti
dens n
quo v
educar
tuentiu
quæ su
apud
favent
quam
At unc
nisi ex
mum
ringitu
res fac
rile qu
desflor
tas , f
que lo

(1) In

laudatus Sophocles, cujus extat pulcherrimum illud de nobis elogium, ἐν τῷ προειῶν γὰρ μηδὲν, ἡδίστος βίος (1), tamen age, rem omnem singulatim aperiamus.

XIII. PRINCIPIO quis nescit primam hominis ætatem multo lætissimam multoque omnibus gratissimam esse? Quid est enim illud in infantibus, quod sic exosculamur, sic amplectimur, sic fovemus ut hostis etiam huic ætati ferat opem, nisi stultitiæ lenocinium, quod data opera prudens natura recens natis adjunxit, ut aliquo voluptatis velut auctoramento, & educantium labores delinire queant, & tumentium favores eblandiantur? Deinde quæ succedit huic adolescentia, quàm est apud omnes gratiosa, quam illi candidè favent omnes, quam studiosè provehunt, quam officiosè porrigunt auxiliares manus! At unde, quæso, ista juventæ gratia, unde, nisi ex me, cujus beneficio quam minimum sapit, atque ob id quam minime ringitur? Mentior, nisi, mox ubi grandiores facti per rerum usum ac disciplinas virile quiddam sapere cœperint, continuo deflorescit formæ nitor, languescit alacritas, frigescit lepos, labascit vigor; quoque longius a me subducitur, hoc minus

(1) *In nihil sapiendo vita jucundissima.*

minusque vivit, donec succedat τὸ χαλιν-
πὸν γέρας, id est, molesta senectus, non
jam aliis modo, verum etiam sibimet in-
visa. Quæ quidem prorsum nulli mortali-
um foret tolerabilis, nisi rursus tanto-
rum miserta laborum dextra adessem, &
quemadmodum Dii poëtarum solent per-
euntibus aliqua metamorphosi succurrere,
itidem ego quoque jam capulo proximos
denuo quoad licet, ad pueritiam revo-
carem. Unde non abs re vulgus eos πα-
λιμπαίδας (1) appellare consuevit. Porro,
si quis transformandi rationem requirat,
ne id quidem celarim. Ad Lethes nostræ
fontem, (nam in Insulis Fortunatis ori-
tur, siquidem apud inferos tenuis modo
rivulus labitur), eos produco, ut simul
atque illic longa potarint oblivia, pau-
latim dilutis animi curis repubescant. At
isti jam delirant, inquiunt, jam desipiunt.
Esto sane. Sed istuc ipsum est repueras-
cere. An vero aliud est puerum esse,
quam delirare, quam desipere? An non
hoc vel maxime in ea delectat ætate,
quod nihil sapit? Quis enim non ceu
portentum oderit, atque excretur pue-
rum virili sapientia? Astipulatur & vulgo
jactatum proverbium: *Odi puerulum præ-*

(1) Iterum pueros,

coci sapientia. Quis autem sustineret habere commercium aut consuetudinem cum eo sene, qui ad tantam rerum experientiam, parem animi vigorem, iudicii que acrimoniam adjunxisset? Itaque delirat senex meo munere. Sed tamen delirus iste meus interim miseris illis curis vacat, quibus sapiens ille distorquetur. Interim non illepidus est compotor; non sentit vitæ tædium, quod robustior ætas vix tolerat. Nonnunquam cum Sene Plautino ad tres illas literas (1) revertitur, infelicissimus si sapiat. At interim meo beneficio felix, interim amicis gratus, ne congerro quidem infestivus. Quandoquidem & apud Homerum e Nestoris ore fluit oratio melle dulcior, cum Achillis sit amarulenta, & apud eundem senes in mœnibus considerantes, τὴν λειριόεσσαν (2) vocem edunt. Quo quidem calculo ipsam etiam superant pueritiam, suavem quidem illam, sed infantem ac præcipuo vitæ oblectamento, puta garrulitate, carentem. Adcite huc, quod pueris quoque gaudeant impensius senes, ac pueri vicissim senibus delectantur: ὡς αἰεὶ τὸν ὅμοιον ἄγει θεὸς ὡς τὸν ὅμοιον (3). Quid enim inter illos

(1) a, m. o.

(2) Floridam, festivam. Iliad 3.

(3) Ut semper similem ducit Deus ad similem. Ibid 5.

non convenit, nisi quod hic rugosior & plures numerat natales? Alioqui capillorum albor, os edentulum, corporis modus minor, lactis appetentia, balbuties, garrulitas, ineptia, oblivio, incogitantia, breviter omnia cætera congruunt. Quoque magis accedunt ad senectam, hoc propius ad pueritiæ similitudinem redeunt, donec puerorum ritu, citra vitæ tædium, citra mortis sensum, emigrant e vita.

XIV. Eat nunc, qui volet, & hoc meum beneficium reliquorum Deorum metamorphosi comparet: qui quid irati faciant, non libet commemorare, sed quibus quam maxime propitii sunt, eos solent in arborem, in avem, in cicadam aut etiam in serpentem transformare; quasi vero non illud ipsum sit perire, aliud fieri. Ego vero hominem eundem optimæ ac felicissimæ vitæ parti restituo. Quod si mortales prorsus ab omni sapientiæ commercio temperarent, ac perpetuo mecum ætatem agerent, ne esset quidem ullum senium, verum perpetua juventa fruerentur felices. An non videtis tetricos istos & vel Philosophiæ studiis, vel seriis & arduis addictos negotiis, plerumque, priusquam plane juvenes sint, jam consenuisse, videlicet curis, & assidua acrique cogitationum agi-

tati
vita
nes
ne
à
ctut
non
fice
vita
dit
testi
unar
fuga
sene
de
sit:
tiam
sene
gis
alia
nem
nect
& v
mei
que
vulgo
adeo
sefe

tatione sensim spiritus & succum illum vitalem exhauriente? Cum contra Moriones mei pingiculi sint, & nitidi, & bene curata cute, plane χοῖροι, quod aiunt, ἀκαρνανιοι (1), nunquam profecto senectutis incommodum ullum sensuri, nisi nonnihil, ut fit, sapientium contagio inficerentur. Adeo nihil patitur hominum vita, omni ex parte beatum esse. Accedit ad hæc vulgati proverbii non leve testimonium, quo dictitant: Stultitiam unam esse rem, quæ & juventam alioqui fugacissimam remoretur, & improbam senectam procul arceat. Ut non temere de Brabantis populari sermone jactatum sit: cum cæteris hominibus ætas prudentiam adferre soleat, hos quo propius ad senectam accedunt, hoc magis atque magis stultescere. Atqui hac gente non est alia vel ad communem vitæ consuetudinem festivior, vel quæ minus sentiat senectutis tristitiam. His quidem, ut loco, ita & vitæ instituto, confines sunt Hollandi mei: cur enim non meos appellem, usque adeo studiosos mei cultores, ut inde vulgo cognomen emeruerint? cujus illos adeo non pudet, ut hinc vel præcipue sese jactitent. Eant nunc stultissimi mor-

(1) Porci Acarnanii.

tales, & Medeas, Circes, Veneres, Auroras, & fontem nescio quem requirant, quo sibi juventam restituant, cum id sola præstare & possim & soleam. Apud me succus est ille mirificus, quo Memnonis filia Tithoni avi sui juventam prorogavit. Ego sum Venus illa cujus favore Phaon ille repubuit, ita ut a Sapphone tantopere deamaretur. Meæ sunt herbæ, si quæ sunt, mea precamina, meus ille fons, qui non solum revocat elapsam adolescentiam, sed, quod est optabilius, perpetuam servat. Quod si omnes huic sententiæ subscribitis, adolescentia nihil esse melius, senectute detestabilius, quantum mihi debeat videtis, opinor, quæ tantum bonum retineam, tanto excluso malo.

XV. SED quid adhuc de mortalibus loquor? Cælum omne lustrate, & mihi meum nomen opprobret, licebit, quicumque volet, si quem omnino Deorum reperit non insuavem & aspernabilem, nisi meo numine commendetur. Etenim cur semper ephebus & comatus Bacchus? Nempe quia vecors ac temulentus, conviviiis, saltationibus, choreis, lusibus vitam omnem transigens, ne tantulum quidem habet cum Pallade commercii. Denique tantum abest, ut sapiens haberi possit, ut ludibriis ac jocis coli gaudeat.

N
tui
mo
ryc
tem
rece
veri
mat
insu
qui
non
per
omn
quan
nibu
bus
oppl
borik
sua C
ρῶσα
do?
δὲν ὁ
Cur
ma?
tatem

(1) M
(2) S
(3) F
(4) T
(5) S
(6) M

Neque proverbio offenditur, quod illi *fatui* cognomentum attribuit, id est hujusmodi, *μορῦχα μωρότερος* (1). Porro Morycho nomen verterunt, quod illum pro templi foribus sedentem, musto ficisque recentibus, agricolarum lascivia consueverit oblinere. Tum autem quid non scommatum in hunc vetus jactit Comœdia? O insulsus, inquiunt, Deum, & dignum qui ex inguine (2) nasceretur! At quis non malit hic fatuus & insulsus esse, semper festivus, semper pubescens, semper omnibus lusus ac voluptatem adferens, quam vel *ἀγκυλομήτις* (3) ille Jupiter omnibus formidabilis, vel Pan suis tumultibus (4) omnia senio vitians, vel favillis oppletus Vulcanus ac semper officinæ laboribus squalidus, aut Pallas etiam ipsa sua Gorgone & hasta terribilis, *καὶ ἀεὶ ἐνορῶσα δριμύ* (5)? Cur semper puer Cupido? Cur? nisi quia nugator est, *καὶ μηδὲν ὕγιες* (6) neque facit, neque cogitat? Cur aureæ Veneri semper vernat sua forma? Nimirum, quia mecum habet affinitatem, unde & patris mei colorem vultu

(1) *Morycho stultior.* Vid. Chiliad.

(2) Seu femore Jovis.

(3) *Profundi consilii.*

(4) Terroribus dictis vulgo *Panicis.*

(5) *Semper aspiciens torve.*

(6) *Nihil sanum.*

refert, atque hac de causa est apud Hom-
merum, χρυσὴ ἀφροδίτη (1). Deinde per-
petuo ridet, si quid modo Poëtis credi-
mus, aut horum æmulis Statuariis. Quod
numen unquam religiosius coluere Roma-
ni, quam Floræ, omnium voluptatum pa-
rentis? Quanquam si quis etiam tetrico-
rum Deorum vitam diligentius requirat ab
Homero, reliquisque poëtis, reperiet Stul-
titiæ plena omnia. Quid enim attinet re-
liquorum facta commemorare, cum Jovis
ipsius fulminatoris amores ac lusus probè
noritis? cum severa illa Diana, oblita sexus,
nihil aliud quam venetur (2), Endymio-
nem interim deperiens. Verum illi sua fa-
cinora à Momo audiant malim, a quo sæ-
pius quondam audire solebant. Sed hunc
nuper irati una cum Ate (3) in terras præ-
cipitem dederunt, quod sapientia sua fe-
licitati deorum importunus obstreperet.
Neque mortalium ullus exulem dignatur
hospitio, tantum abest ut illi in principum
aulis sit locus: in quibus tamen mea κο-
λακία (4) primas tenet, cui cum Momo
non magis convenit, quam cum agno lu-
pis. Itaque sublato illo, jam multo licen-

(1) *Aurea Venus*

(2) *Tantum venetur. Sic Quintil. Nihil aliud quam flebat.*

(3) *Noxa. Hanc Homerus fingit à Jove in terram detur-
batam, & hujus opera inter mortales dissidia nasci.*

(4) *Adulatio.*

tius
ἀγ
del
joc
dos
cur
con
ac
mo
tion
tor
cum
phi
sem
fult
mo
dire
cœp
con
con
ta,
neq
tis
Con

(1)
(2)
(3)
(4)
Cycl
(1)
(6)
(7)
(8)
explor

tius ac suavius nugantur Dii, vere *ῥᾶον ἄγοντες* (1), ut inquit Homerus, nullo videlicet censore. Quos enim non præbet jocos ficulnus ille Priapus? Quos non ludos exhibet furtis ac præstigiis suis Mercurius? Quin & Vulcanus ipse in deorum conviviis *γελωλοποιον* (2) agere consuevit, ac modo claudicatione, modo cavillis, modo ridiculis dictis exhilarare computationem. Tum & Silenus ille senex amator, *τὴν κόρδακα* (3) saltare solitus, una cum Polyphemo *τὴν ἑρετλανελὸ* (4), Nymphis *τὴν γυμνοπόδιον* (5) saltantibus. Satyri semicapri Atellanas, (6) agitant. Pan infusa quapiam cantiuncula risum omnibus movet, quem ita malunt, quam ipsas audire Musas, præcipue cum jam nectare cœperint madere. Porro quid ego nunc commemorem, quæ probe poti Dii post convivium agitent, adeo mehercle stulta, ut ipsa nonnunquam a risu temperare nequeam? At satius est in his Harpocratis (7) meminisse, ne forte nos quoque Corycæus (8) aliquis Deus auscultet, ea

(1) *Beatè viventes*

(2) *Morionem.*

(3) *Genus saltationis.*

(4) *Vox ficta, quâ repræsentatur saltatio Polyphemi Cyclopi, cujus meminit Aristophanes in Pluto.*

(5) *Saltationis genus nudis pedibus.*

(6) *Choreas ab Atella urbe.*

(7) *Qui silentio præerat.*

(8) *Corycæi dicti Græcis qui clanculum auscultabant aut explorabant.*

narrantes, quæ ne Momus quidem impune proloquutus est.

XVI. SED jam tempus est ut, ad Homericum exemplar, relictis cœlitibus, vicissim in terram demigremus, quanquam ibi nihil lætum, aut felix, nisi meo munere, dispiciamus. In primis videtis quanta providentia Natura parens, & humani generis opifex, illud caverit, ne usquam deesset stultitiæ condimentum. Etenim, cum Stoicis definitioribus nihil aliud sit sapientia, quam duci ratione, contra stultitia, affectuum arbitrio moveri: ne plane tristis ac tetrica esset hominum vita, Jupiter quanto plus indidit affectuum quam rationis! quasi semiunciam compares ad assem (1). Præterea rationem in angustum capitis angulum relegavit, reliquum omne corpus perturbationibus reliquit. Deinde duos quasi tyrannos violentissimos uni opposuit: iram, quæ præcordiorum arcem obtinet, atque adeo ipsum vitæ fontem; cor & concupiscentiam, quæ ad imam usque pubem latissimè imperium occupat. Adversus has geminas copias quantum valeat ratio, communis hominum vita satis declarat; cum illa, quod unum licet, vel usque ad ravim (2) reclamat, & honesti

(1) i. e. vigesimam quartam partem ad totum,

(2) ad raucedinem.

dictat formulas. Verum hi laqueum regi suo remittunt, multoque odiosius obstrepunt, donec jam is quoque fessus ultro cedit ac manus dat.

XVII. CÆTERUM quoniam viro administrandis rebus nato, plusculum de rationis unciola erat aspergendum, ut huic quoque pro virili consuleret, me hic, sicut in cæteris, in consilium adhibuit, moxque consilium dedi me dignum: nempe uti mulierem adjungeret, animal videlicet stultum quidem illud atque ineptum, verum ridiculum & suave, quo convictu domestico, virilis ingenii tristitiam sua stultitia condiret atque edulcaret. Nam quod Plato dubitare videtur, utro in genere ponat mulierem, rationalium animantium, an brutorum, nihil aliud voluit, quam insignem ejus sexûs stultitiam indicare. Quod si qua forte mulier sapiens haberi voluerit, ea nihil aliud egerit quam ut bis stulta sit, perinde quasi bovem aliquis ducat ad ceroma (1), invita reluctantemque, ut aiunt, Minerva. Conduplicat enim vitium, quisquis contra naturam virtutis fucum inducit, atque alio deflectit ingenium. Quemadmodum, juxta Græcorum proverbium, simia semper est simia, etiam si purpura

(1) Unguentum quo ungebantur Athletæ.

vestiatur ; ita mulier semper mulier est , hoc est stulta , quamcunque personam induerit. Neque vero mulierum genus usque adeo stultum arbitror , ut eam ob rem mihi succenseant , quod illis , & ipsa mulier & Stultitia , stultitiam attribuam. Etenim si rem recta reputent via , hoc ipsum stultitiæ debent acceptum ferre , quod sint viris multis calculis fortunatiores. Primum formæ gratiam , quam illæ merito rebus omnibus anteponunt : cujus nempe præsidio in tyrannos etiam ipsos tyrannidem exercent ! Alioqui undenam horror ille formæ , hispida cutis , & barbæ sylvæ , planè senile quiddam in viro , nisi a prudentiæ vitio , cum fœminarum semper læves malæ , vox semper exilis , cutis mollicula , quasi perpetuam quandam adolescentiam imitentur ? Deinde quid aliud optant in hac vita , quam ut viris quam maxime placeant ? Nonne huc spectant tot cultus , tot fuci , tot balnea , tot compturæ , tot unguenta , tot odores , tot componendi , pingendi , fingendi vultus , oculos & cutem , artes ? Jam num alio nomine viris magis commendatæ sunt , quam stultitiæ ? Quid enim est , quod illi mulieribus non permittunt ? At quid tandem auctoramento , nisi voluptatis ? Delectant autem fœminæ non alia re , quam stultitia. Id esse verum

non ibit inficias, quisquis secum reputarit, quas vir cum muliere dicat ineptias, quas agat nugas, quoties fœminea voluptate decreverit uti. Habetis igitur primum & præcipuum vitæ oblectamentum, quo fonte proficiscatur.

XVIII. SED sunt nonnulli, cum primis autem senes, bibaces quidem illi magis quam mulierosi, qui summam voluptatem in compotationibus constituunt. Equidem an sit ullum lautum convivium, ubi mulieres non adsint, viderint alii. Illud certe constat, citra stultitiæ condimentum, nullum omnino suave esse. Adeo ut si desit, qui seu vera, seu simulata stultitia risum moveat, γελωτοποιόν (1) quempiam vel mercede conductum accersant, aut ridiculum aliquem parasitum adhibeant qui ridendis, hoc est, stultis disteriis, silentium ac tristitiam compotationis discutiat. Quorsum enim attinebat, tot bellariis, tot lautitiis, tot cupediis onerare ventrem, nisi & oculi pariter & aures, nisi totus animus, risu, jociis, leporibus pasceretur? At istiusmodi tragematum (2) ego sum architectrix unica. Quanquam illa ipsa, jam in conviviiis solennia, regem fortir.

(1) Lætitiae datorem, excitatorem.

(2) Bellariorum, seu secundæ mensæ delictiarum.

talīs, lusitare tesseriis, philotesiis invitare (1); certare *συμπεριφοραῖς* (2), ad myrtum (3) canere, saltare, gesticulari, non a septem Græciæ Sophis, verum a nobis ad humani generis salutem reperta sunt. Atqui omnium hujusmodi rerum ea natura est, ut quo plus habeant stultitiæ, hoc plus conferant vitæ mortalium, quæ si tristis sit, ne vita quidem appellanda videatur. Tristis autem evadat oportet, nisi cognatum tædium hoc genus oblectamenti absterferis.

XIX. SED erunt fortassis, qui hoc quoque voluptatis genus negligent, & in amicorum charitate & consuetudine acquiescant, amicitiam dictitantes unam rebus omnibus anteponendam, quippe rem usque adeo necessariam, ut nec aër, nec ignis, nec aqua magis; rursus adeo jucundam, ut qui hanc de medio sustulerit, solem sustulerit; adeo denique honestam, si quid tamen hoc ad rem pertinet, ut nec ipsi Philosophi vereantur eam inter præcipua bona commemorare. Sed quid si doceo me hujus quoque tanti boni & puppim esse & proram? Docebo autem

(1) Propinare vicissim.

(2) Circumlationibus poculorum in orbem.

(3) i. e. Myrtheum ramum gerente qui canere jubebatur, quem finita cantione tradebat illi quem vellet post se canere.

non Crocodilitis, aut Soritis, Ceratinis (1), aut aliis id genus dialecticorum argutiis; sed pingui, quod aiunt, Minerva, rem digito propemodum ostendam. Age, connivere, labi, cœcutire, hallucinari in amicorum vitiis, quædam etiam insignia vitia pro virtutibus amare, mirarique, an non stultitiæ videtur affine? Quid cum alius exosculatur nævum in amica, alium delectat polypus Agnæ (2); cum filium strabonem (3) appellat pœtum (4) pater, quid, inquam, hoc est, nisi mera stultitia? Clament terque quaterque stultitiam esse: atqui hæc una stultitia & jungit, *junctos & servat amicos* (5). De mortalibus loquor, quorum *nemo sine vitiis nascitur, & optimus ille est, qui minimis urgetur*: cum interim inter sapientes istos Deos, aut omnino non coalescit amicitia, aut tetrica quædam & insuavis intercedit, nec

(1) *Crocodilites*, genus Sophismatis quod Dialectici fingunt Crocodilum proposuisse mulieri cujus filium rapuerat: *Si dixeris*, inquit, *quod sum facturus, reddam tibi filium*. Illa respondit, *non reddes*, & petebat sibi reddi quia verum dixerat. *Imò*, inquit Crocodilus, *si reddidero, non dixeris verum*. -- *Sorites*, Syllogismus quem Cicero vocat *acervalem*, quod cumulandis paulatim singulis fallat. -- *Ceratinum*, i. e. cornutum dilemma, e duobus quidquid responderis, in te retorquet.

(2) *Amicæ*.

(3) *Oculis distortis deformem*.

(4) *Oculis mobilioribus seu paulum obliquis haud ingrate utentem*.

(5) *Horat.*

ea nisi cum paucissimis, nam cum nullis dicere religio est; propterea quod maxima pars hominum desipit, imo nullus est, qui non multis modis deliret, & non nisi inter similes cohæret necessitudo. Quod si quando inter severos istos coierit mutua benevolentia, ea certe haud quaquam stabilis est, nec admodum duratura, nimirum inter morosos & plus satis oculatos, ut qui in amicorum vitiis tam cernunt acutum, quam aut aquila, aut serpens Epidaurius; at ipsi in propriis vitiis quam lipiunt, & quam non vident manticam in tergo pendentem! Itaque cum ea sit hominum natura, ut nullum ingenium reperiatur non magnis obnoxium vitiis: adde tantam animorum ac studiorum dissimilitudinem, tot lapsus, tot errata, tot casus vitæ mortalis, quo pacto vel horam constabit inter Argos istos amicitiae jucunditas, nisi accesserit ea, quam mire Græci εὐθ-θειαν (1) appellant: hanc seu stultitiam, seu morum facilitatem veritas licebit? Quid autem? an non Cupido ille omnis necessitudinis auctor & parens, prorsum oculis captus est, cui quemadmodum τὰ μὴ καλὰ καλὰ πέφανται (2), itidem inter vos

(1) *Amentiam, simplicitatem.*

(2) *Non pulchra pulchra videntur.*

quoque efficit, ut suum cuique pulchrum videatur, ut cascus cascum (1), perinde ut pupus pupam (2), deamet? Hæc passim & fiunt & ridentur, sed tamen hæc ridicula jucundam vitæ glutinant copulantque societatem.

XX. PORRO quod de amicitia dictum est, id multo magis de conjugio sentiendum, quod quidem nihil est aliud quam individua vitæ conjunctio. Deum immortalem! quæ non divortia, aut etiam divortiis deteriora passim acciderent, nisi viri fœminæque domestica consuetudo, per adulationem, per jocum, per facilitatem, errorem, dissimulationem, meum utique satellitium, fulciretur, alereturque! Papæ, quam pauca coirent matrimonia, si sponsus prudenter exquireret, quos lusus, delicata illa, sicuti videtur, ac pudens virguncula, jam multo ante nuptias luserit! Tum quanto pauciora cohærent inita, nisi plurima uxorum facta per viri vel negligentiam, vel stuporem laterent! Atque hæc quidem merito stultitiæ tribuuntur: verum ea interim præstat, ut marito jucunda sit uxor, uxori jucundus maritus, ut tranquilla domus, ut maneat affinitas.

(1) Vetulus vetulam.

(2) Puer puellam.

Ridetur, cuculus, curruca (1), & quid non vocatur, cum mœchæ lachrymas labellis exorbet. At quanto felicius sic errare, quam zelotypiæ diligentia cum sese conficere, tum omnia miscere tragœdiis?

XXI. IN summa usque adeo nulla vitæ conjunctio sine me vel jucunda, vel stabilis esse potest, ut nec populus principem, nec servum herus, nec heram pedisequa, nec discipulum præceptor, nec amicus amicum, nec maritum uxor, nec locator conductorem, nec contubernalis contubernalem, nec convictor convictorem diutius ferat, nisi vicissim inter sese nunc errent, nunc adulentur, nunc prudentes conniveant, nunc aliquo stultitiæ melle sese deliniant. Jam hæc scio videri maxima, sed audietis majora.

XXII. QUÆSO num quemquam amabit, qui ipse semet oderit? Num cum alio concordabit, qui secum ipse dissidet? Num ulli voluptatem adferet, qui sibimetipsi sit gravis ac molestus? Illud opinor nemo dixerit, nisi qui sit ipsa stultior stultitia. Atqui si me excluderis, adeo nemo poterit alterum ferre, ut ipse etiam sibi quisque puteat, sua cuique sordeant, sibi quisque sit invisus. Quandoquidem id mali na-

(1) Nomina maritis uxorum castitatis haud integræ, ad opprobrium addita.

tura
qua
præ
que
ut
que
pro
mo
tam
tiæ
in
alio
arti
cap
tra
mar
par
atq
At
qui
tibi
tum
Ora
Mu
ne
Poë
cum
reo

(1)
qui a
(2)
Nello

tura, non paucis in rebus noverca magis quam parens, mortalium ingeniis inſevit, præcipue paulo cordatiorum, ut ſui quemque pœniteat, admiretur aliena. Quo fit ut omnes dotes, omnis elegantia decorque vitæ vitietur pereatque. Quid enim proderit forma præcipuum deorum immortalium munus, ſi putiditatis vitio contaminetur? Quid juvena, ſi ſenilis triftitiæ fermento corrumpatur? Denique quid in omni vitæ munere vel tecum, vel apud alios acturus es cum decoro (eſt enim non artis modo, verùm etiam omnis actionis caput, decere quod agas), niſi adſit dextra hæc Philautia, quæ mihi merito germanæ eſt vice, adeo ſtrenue meas ubique partes agit? Quid autem æque ſtultum, atque tibi ipſi placere, teipſum admirari? At rurſum quid venuſtum, quid gratioſum, quid non indecorum erit, quod agas, ipſe tibi diſplicens? Tolle hoc vitæ condimentum, & protinus frigebit cum iua actione Orator, nulli placebit cum ſuis numeris Muſicus, explodetur cum ſua geſticulatione Hiſtrio, ridebitur una ſuis cum Muſis Poëta, ſordebit cum arte Pictor, eſuriet cum pharmacis Medicus: poſtremo pro Nireo Therſites (1), pro Phaone Neſtor (2),

(1) Nireus pulcherrimus, Therſites turpiſſimus omnium qui ad Trojam venerunt.

(2) Phaon, beneficio Veneris, e ſene juvenis factus: Neſtor ſenex trium ſæculorum.

pro Minerva sus, pro facundo infans, pro urbano rusticus videberis. In tantum necesse est, ut sibi quoque quisque blandiatur, & assentatiuncula quapiam sibi prius commendetur, quam aliis possit esse commendatus. Denique cum præcipua felicitatis pars sit, ut quod sis esse velis, nimirum totum hoc præstat compendio mea Philautia, ut neminem suæ formæ, neminem sui ingenii, neminem generis, neminem loci, neminem instituti, neminem patriæ pœniteat, adeo ut nec Irlandus cum Italo, nec Thrax cum Atheniensi, nec Scythia cum Insulis fortunatis cupiat permutare. Et o singularem naturæ sollicitudinem, ut in tanta rerum varietate paria fecit omnia! Ubi dotibus suis nonnihil detraxit, ibi plusculum Philautiæ solet addere: quanquam hoc ipsum stulte profecto dixi, cum hæc ipsa dos sit vel maxima. Ut ne dicam interim, nullum egregium facinus adiri, nisi meo impulsu; nullas egregias artes, nisi me auctore, fuisse repertas.

XXIII. AN non omnium laudatorum facinorum seges ac fons est Bellum? Porro quid stultius, quam ob causas nescio quas certamen ejusmodi suscipere, unde pars utraque semper plus aufert incommodi, quam boni? Nam eorum qui cadunt, ve-

luti
cum
&
oro
exh
spir
est,
men
mo
sequ
bus
les,
inqu
men
id c
alio
sica
huj
clar
nari
X
nem
unu
me
pot
age
Qu
desi

(C)

luti Megarensium, ἰδεῖς λόγος (1). Deinde cum jam utrimque constitere ferratæ acies, & *rauco crepuerunt cornua cantu*, quis, oro, sapientum istorum usus, qui studiis exhausti, vix tenui frigidoque sanguine spiritum ducunt: crassis ac pinguibus opus est, quibus quam plurimum adsit audaciæ, mentis quam minimum. Nisi si quis Demosthenem militem malit, qui Archilochi sequutus consilium, vix conspectis hostibus, abjecto clypeo fugit, tam ignavus miles, quam orator sapiens. Sed consilium, inquit, in bellis plurimum habet momenti. Equidem fateor in duce, verum id quidem militare, non philosophicum, alioqui parasitis, lenonibus, latronibus, sicariis, agricolis, stupidis, obærat, & hujusmodi mortalium fece, res tam præclara geritur, non philosophis lucernariis.

XXIV. QUI quidem quam sint ad omnem vitæ usum inutiles, vel Socrates ipse unus Apollinis oraculo sapiens, sed minime sapienter judicatus, documento esse potest, qui nescio quid publice conatus agere, summo cum omnium risu discessit. Quanquam vir is in hoc non usquequaque desipit, quod sapientis cognomen non

(1) Nulla ratio habetur.

agnoscit, atque ipsi Deo rescribit, quodque censet sapienti a Republica tractanda abstinendum esse, nisi quod potius monere debuerat, a sapientia temperandum ei, qui velit in hominum haberi numero. Deinde quid eundem accusatum ad cieutam bibendam adegit, nisi sapientia? Nam dum nubes & ideas philosophatur, dum pulicis pedes metitur, dum culicum vocem miratur (1), quæ ad vitam communem attinent, non didicit. Sed adest præceptor de capite periclitanti discipulus Plato, egregius scilicet patronus, qui turbæ strepitu offensus, vix dimidiatam illam periodum pronunciare potuit. Jam quid dicam de Theophrasto, qui progressus in concionem protinus obmutuit, perinde quasi repente lupo conspecto? Quî militem animasset in bello? Isocrates, ob ingenii timiditatem, nec hiscere unquam est ausus. M. Tullius eloquentiæ Romanæ parens, semper indecora trepidatione, perinde quasi puer singultiens, exordiri consuevit; idque Fabius interpretatur cordati oratoris & periculum intelligentis argumentum. Verum, cum hoc dicit, an non palam fatetur sapientiam obstare ad rem probe gerendam? Quid isti facient, cum

(1) Hæc de eo fingit Aristophanes in *Nubibus*, Comœd.

res ferro geritur, qui tum metu exanimantur, cum nudis verbis est decertandum? Et post hæc celebratur, si diis placet, præelara illa Platonis sententia: *Beatas fore Republicas, si aut Imperent Philosophi, aut philosophentur Imperatores.* Imo si consules historicos, reperies nimirum nullos reipublicæ pestilentiores fuisse principes, quam si quando in philosophastrum aliquem aut literis addictum inciderit imperium. Cujus rei satis, opinor, faciunt fidem Catones: quorum alter insanis delationibus Reipublicæ tranquillitatem vexavit, alter libertatem Populi Romani, dum nimium sapienter vindicat, funditus subvertit. Adde his Brutos, Cassios, Gracchos, ac Ciceronem etiam ipsum, qui non minus pestilens fuit Romanorum Reipub. quam Demosthenes Atheniensium. Porro M. Antonius, ut donemus bonum imperatorem fuisse, (nam idipsum extorquere possim) fuit hoc ipso nomine gravis, atque invidius civibus, quod tam Philosophus esset. Sed tamen ut donemus fuisse bonum, at certe pestilentior fuit Reipublicæ tali relicto filio, quam fuerat sua administratione salutaris. Quandoquidem solet hoc hominum genus, qui se sapientiæ studio dediderunt, cum cæteris in rebus, tum præcipue in liberis propagandis infelicissi-

num esse: providente, opinor, natura, ne malum hoc sapientiæ inter mortales latius serpat. Itaque Ciceroni degenerem fuisse filium constat, & sapiens ille Socrates liberos habuit matri similiores quam patri, ut non omnino pessime scripsit quidam, id est, stultos.

XXV. SED utcunque ferendum, si tantum ad publica munia forent *ὄντοι πρὸς λύραν* (1), nisi ad omnem prorsus vitæ functionem nihilo essent dexteriores. Ad convivium adhibe sapientem, aut tristi silentio, aut molestis quæstiunculis obturbabit. Ad choream advoca, camelum fallare dices. Ad publicos ludos trahe, ipso vultu populi voluptatibus obstabit, & cogetur e theatro migrare sapiens Cato, quandoquidem supercilium non potest ponere. In colloquium inciderit, repente lupo in fabula (2). Si quid emendum, si contrahendum, breviter si quid eorum agendum, sine quibus hæc quotidiana vita transigi non potest, stipitem dicas sapientem istum, non hominem. Usque adeo neque sibi neque patriæ, neque suis usquam usui esse potest, propterea quod communium rerum sit imperitus, & a populari opi-

(1) *Afini ad lyram*, i. e. inepti.

(2) Proverbii instar dictum de subito silentio, medio in sermone facto.

nione, vulgaribusque institutis longe lateque discrepet. Qua quidem ex re odium quoque consequatur necessum est, nimirum ob tantam vitæ atque animorum dissimilitudinem. Quid enim omnino geritur inter mortales non stultitiæ plenum, idque a stultis & apud stultos? Quod si quis unus universis velit obstrepere, huic ego suaserim, ut, Timonem imitatus, in solitudinem aliquam demigret, atque ibi solus sua fruatur sapientia.

XXVI. VERUM ut ad id, quod institueram, revertar, quæ vis saxeos, quernos, & agrestes illos homines in civitatem coëgit, nisi adulatio? Nihil enim aliud significat illa Amphionis & Orphei cithara. Quæ res plebem Romanam jam extrema molientem, in concordiam civitatis revocavit? Num oratio philosophica? Minime. Imo ridiculus ac puerilis Apologus de ventre, reliquisque corporis membris confictus. Idem valuit Themistoclis apologus consimilis de Vulpe & Erinacio (1). Quæ

(1) Themistocles populum Atheniensem, ægre ferentem avaritiam Magistratus, hacce fabula deterruit a rebus novandis. "VULPECULA sitibunda, sole fervente, dum fossam ingressa aquam quærit, luto inhæsit, ibique Muscæ totum Vulpeculæ corpus obsidentes, sanguinem ejus exsugebant. Quod Erinacius (un Hérisson) fossæ ripam forte fortuna prætergrediens conspicatus, Vulpeculæ volens suppetias ferre, Muscas spinis suis abigere parabat. Ibi vero Vulpecula obsecrans ne Muscas abigeret, dixit:

sapientis oratio tantumdem potuisset, quantum commentitia illa Cerva Sertorii (1) potuit, quantum Laconis (2) illius de duobus canibus, deque vellendis equinae caudæ pilis ridendum modo dicti Sertorii commentum? Ut ne quid dicam de Minoë, deque Numa, quorum uterque fabulosis inventis stultam multitudinem rexit. Hujus modi nugis commovetur ingens ac potens illa bellua, populus.

XXVII. At rursus, quæ civitas unquam Platonis, aut Aristotelis leges aut Socratis dogmata recepit? Tum autem quæ res Deciis persuasit, ut ultro sese Diis Manibus devoverent? Quid Q. Curtium in specum traxit, nisi inanis gloria, dulcissima quædam Siren, sed mirum quam a sapientibus istis damnata? Quid enim stultius, inquiunt, quam supplicem candidatum blandiri populo, congiariis (3) favorem emere, venari tot stultorum applausus, acclamationibus sibi placere, in triumpho veluti signum aliquod populo spectandum circumferri, æneum in foro stare! Adde his nominum & cognominum

„ Istæ nunc sanguine saturæ sunt, quas si abegeris, aliæ
 „ famelicæ in harum locum succedentes, quidquid sanguinis
 „ reliquum fuerit, prorsus ebibent. „

(1) Plutarch. in Sertorii vita

(2) Lyeurgi, Spartæ legislatoris,

(3) Largitionibus.

adoptiones

adoptiones. Adde divinos honores homuncioni exhibitos; adde publicis ceremoniis in Deos relatos etiam sceleratissimos tyrannos. Stultissima sunt hæc, & ad quæ ridenda non unus sufficiat Democritus. Quis negat? Atqui hoc fonte nata sunt fortium Heroum facinora, quæ tot eloquentium virorum literis in cælum tolluntur. Hæc stultitia parit civitates; hac constant imperia, magistratus, religio, consilia, judicia: nec aliud omnino est vita humana, quam stultitiæ lusus quidam.

XXVIII. JAM vero ut de artibus dicam, quid tandem mortalium ingenia ad excogitandas prodendasque posteris, tot egregias, ut putant, disciplinas excitavit, nisi gloriæ sitis? Tantis vigiliis, tantis sudoribus, famam nescio quam, qua nihil esse potest inanius, redimendam putarunt homines vere stultissimi. Sed interim stultitiæ tot tam egregia vitæ commoda debetis, quodque est longe dulcissimum, aliena fruimini insania.

XXIX. ERGO posteaquam mihi fortitudinis & industriæ laudem vindicavi, quid si prudentiæ quoque vindicem? Sed dixerit aliquis, eadem opera ignem aquæ misceas, licebit. Verum hoc quoque successfulurum arbitror, si vos modo, quod antehac fecistis, auribus atque animis fave-

ritis. Principio si rerum usu constat prudentia, in utrum magis competet ejus cognominis honos, in sapientem, qui partim ob pudorem, partim ob animi timiditatem, nihil aggreditur, an in stultum, quem neque pudor, quo vacat, neque periculum, quod non perpendit, ab ulla re deterret? Sapiens ad libros veterum confugit, atque hinc meras vocum argutias ediscit. Stultus, adeundis cominusque periclitandis rebus, veram (ni fallor,) prudentiam colligit. Id quod vidisse videtur **Homerus**, etiamsi cæcus, cum ait *ῥεχθὲν δέ τε νῆπιος ἔγνω* (1). Sunt enim duo præcipua ad cognitionem rerum parandam obstacula, pudor qui fumum offundit animo, & metus qui ostenso periculo dehortatur ab adeundis facinoribus. At his magnifice liberat stultitia. Pauci mortales intelligunt ad quam multas alias quoque commoditates conducat, nunquam pudescere, & nihil non audere. Quod si prudentiam accipere malunt eam, quæ rerum judicio constat, audite, obsecro, quam procul absint ab hac, qui hoc nomine sese venditant. Principio constat res omnes humanas, velut Alcibiadis Silenos (2), binas habere facies nimium inter

(1) Factum etiam stultus cognovit.

(2) i. e. Sileni statuas quibus Alcibiades, in Convivio Pla-

se
aiu
cia
qu
tun
rior
rob
ign
per
cun
om
ape
dict
moc
cian
dom
nis
jam
mun
turp
cæte
hoc
sum
dedu
bular
netur
facies
perve

tonis, S
intus au

fese dissimiles : adeo ut quod prima , ut aiunt , fronte mors est , si interius inspicias , vita sit ; contra quod vita , mors : quod formosum , deforme : quod opulentum , id pauperrimum : quod infame , gloriosum : quod doctum , indoctum : quod robustum , imbecille : quod generosum , ignobile : quod lætum , triste : quod prosperum , adversum : quod amicum , inimicum : quod salutare , noxium : breviter omnia repente versa reperies , si Silenum aperueris. Id si cui forte nimis philosophice dictum videtur , age pinguiore , quemadmodum dici solet , Minerva planius faciam. Quis Regem non & opulentum & dominum fatetur ? Atqui nullis animi bonis instructus est , atqui nihil illi fatis est : jam videlicet pauperrimus est. Tum animum habet plurimis addictum vitiis : jam turpiter servus est. Ad eundem modum in cæteris quoque philosophari liceret ; sed hoc exempli vice posuisse satis sit. At quorsum hæc , inquiet aliquis ? Audite quo rem deducamus. Si quis histrionibus in scena fabulam agentibus personas detrahare conetur , ac spectatoribus veras nativasque facies ostendere , nonne is fabulam omnem perverterit , dignusque habeatur , quem

tonis , Socratem comparat , quod is foris barbus ac stupidus , intus autem merum numen videretur.

omnes e theatro velut lymphatum faxis ejiciant? Exorietur autem repente nova rerum species, ut qui modo mulier, nunc vir: qui modo juvenis, mox senex: qui paulo ante Rex, subito Dama (1): qui modo Deus, repente homunculus appareat. Verum eum errorem tollere, est fabulam omnem perturbare. Illud ipsum figmentum & fucus est, quod spectatorum oculos detinet. Porro mortalium vita omnis quid aliud est, quam fabula quæpiam, in qua alii aliis obtekti personis procedunt aguntque suas quisque partes, donec Chorus (2) educat e proscenio? Qui sæpe tamen eundem diverso cultu prodire jubet, ut qui modo regem purpuratum egerat, nunc servulum pannosum gerat. Adumbrata quidem omnia, sed hæc fabula non aliter agitur. Hic si mihi sapiens aliquis cælo delapsus, subito exorietur, clamatetque: Hunc quem omnes ut Deum ac dominum suspiciunt, nec hominem esse, quod pecudum ritu ducatur affectibus; servum esse infimæ sortis, quod tam multis, tamque fœdis dominis sponte serviat; rursum alium, qui parentem extinctum luget, ridere jubeat, quod jam demum ille vivere cæperit, cum alioqui vita hæc nihil

(1) i. e. obscurus & ignobilis, apud Horat. & Persium.

(2) Dux Choroæ, Actor primarius.

aliu
ster
thun
sit,
eun
qua
ut d
tur?
tia,
tius.
acco
nolit
mem
que
vere
hil ul
versa
liben
sum,
dem
viciss
X
morta
tem
præsti
Helic
meras
tur p

(1) A

aliud sit quam mors quædam ; porro alium stemmatis gloriantem , ignobilem ac notum appellet , quod a virtute longe absit , quæ sola nobilitatis sit fons , atque ad eundem modum de cæteris omnibus loquatur : quæso , quid is aliud egerit , nisi ut demens ac furiosus omnibus esse videatur ? Ut nihil est stultius præpostera sapientia , ita perversa prudentia nihil imprudentius. Siquidem perversè facit , qui sese non accommodat rebus præsentibus , foroque nolit uti , nec saltem legis illius convivalis meminerit , ἢ πίθι , ἢ ἀπίθι (1) , postuletque ut fabula jam non sit fabula. Contra , vere prudentis est , cum sis mortalis , nihil ultra sortem sapere velle , cumque universa hominum multitudine vel connivere libenter , vel comiter errare. At istud ipsum , inquiunt , stultitiæ est. Haud equidem inficias iverim , modo fateantur illi vicissim : hoc esse , vitæ fabulam agere.

XXX. CÆTERUM illud , o Dii immortales , eloquarne , an sileam ? Cur autem sileam , cum sit vero verius ? Sed præstiterit fortassis in re tanta Musas ex Helicone accersere , quas poetæ sæpius obmeras nugas advocare solent. Adeste igitur paulisper , Jovis filia , dum ostendo

(1) Aut bibe , aut abi.

nec ad egregiam illam sapientiam ac felicitatis, ut ipsi vocant, arcem, aditum esse cuiquam, nisi stultitia duce. Jam primum illud in confesso est, affectus omnes ad stultitiam pertinere: quandoquidem hac nota a stulto sapientem discernunt, quod illum affectus, hunc ratio temperat; eo-que Stoici perturbationes omnes ceu morbos a sapiente semovent. Verum affectus isti non solum pædagogorum vice funguntur ad sapientiæ portum properantibus, verum etiam in omni virtutis functione, ceu calcaria stimuli-que quidam adesse solent, velut ad bene agendum exhortatores. Quanquam hic fortiter reclamationis bis Stoicus Seneca, qui prorsum omnem affectum adimit sapienti. Verum cum id facit, jam ne hominem quidem relinquit, sed novum potius Deum quendam *δημιουργῆ* (1), qui nusquam nec extitit unquam, nec extabit; imo, ut apertius dicam, marmoreum hominis simulacrum constituit, stupidum, & ab omni prorsus humano sensu alienum. Proinde, si libet, ipsi suo sapiente fruuntur, citraque rivalem ament licet, cumque eo vel in civitate Platonis, vel si malint, in Idearum regione, vel in Tantaliiis inhabitent hortis.

(1) *Creat.*

Quis enim non istiusmodi hominem ceu portentum ac spectrum fugitet horreatque, qui ad omnes naturæ sensus obsurduerit; qui nullis affectibus, nec amore, nec misericordia magis commoveatur, *quam si dura silex, aut stet Marpesia cautes* (1); quem nihil fugiat, qui nihil erret, sed ceu Lynceus quispiam nihil non perspiciat, nihil non ad amussim perpendat, nihil ignoscat; qui solus seipso sit contentus, solus dives, solus sanus, solus Rex, solus liber, breviter omnia solus, sed suo solius iudicio; qui nullum moretur amicum, ipse amicus nemini; qui Diis quoque ipsis non dubitet mandare laqueum; qui, quicquid in omni vita geritur, velut insanum damnet, rideatque? Atqui huiusmodi animal est absolutus ille sapiens. Quæso, si res agatur suffragiis, quæ civitas istiusmodi magistratum sibi velit, aut quis exercitus talem optet ducem? Imo quæ mulier id genus maritum, quis convivator ejusmodi convivam, quis servus talibus moribus dominum vel optet, vel ferat. Quis autem non malit vel unum quemvis de media stultissimorum hominum plebe, qui stultus stultis vel imperare possit, vel parere; qui sui similibus

(1) Æneid. IV.

placeat, sed quam plurimis; qui comis sit in uxorem, jucundus amicis, bellus conviva, victor facilis; postremo qui nihil humani a se alienum putet? Sed me quidem jam dudum istius sapientis piget. Quare ad reliqua commoda sese recipiat oratio.

XXXI. AGEDUM, si quis velut e sublimi specula circumspiciat, ita ut Jovem interdum poetæ facere prædicant, quot calamitatibus hominum vita sit obnoxia, quam misera, quam sordida nativitas, quam laboriosa educatio, quot injuriis exposita pueritia, quot sudoribus adaesta juvenus, quam gravis senectus, quam dura mortis necessitas; deinde in omni vita, quot morborum agmina infestent, quot immineant casus, quot ingruant incommoda, quam nihil usquam non plurimo felle tinctum: ut ne commemorem ista quæ homini ab homine inferuntur mala, quod genus sunt, paupertas, carcer, infamia, pudor, tormenta, insidiæ, proditio, convitia, lites, fraudes [sed ego jam plane τὴν ἄμμον ἀναμετρεῖν (1) aggredior]. Porro quibus admissis ista commeruerint homines, aut quis Deus iratus eos in has misérias nasci coegerit, non est mihi fas in præsentia proloqui; verum ista qui se-

(1) *Arenam numerare.*

(1) C
invasit
(2) E
(3) I

cum perpendat, nonne Milesiarum virginum (1) probabit exemplum, etiamsi miserandum? At quinam potissimum sibi vitæ tædio fatum accersivere? Nonne sapientiæ confines? Inter quos, ut interim Diogenes, Xenocrates, Catones, Cassios, ac Brutos sileam, Chiron ille (2) cum immortalē esse liceret, ultro mortem præoptavit (3). Videtis, opinor, quid futurum sit, si passim sapiant homines: nempe altero luto, altero figulo Prometheo opus fore. Verum ego partim per ignorantiam, partim per incogitantiam, nonnunquam per oblivionem malorum, aliquando spem bonorum, aliquoties nonnihil mellis voluptatibus aspergens, ita tantis in malis succurro, ut ne tum quidem libeat vitam relinquere, cum exacto Parcarum stamine, ipsa jam dudum eos relinquit vita; quoque minus sit causæ cur in vita manere debeant; hoc magis juvet vivere, tantum abest ut ullo vitæ tædio tangantur. Mei nimirum muneris est, quod passim Nestorea senectæ senes videtis, quibus jam ne species quidem hominis supereſt, balbos, deliros, edentu-

(1) Quas dira quædam mortis spontaneæ libido quondam invasit, ut refert Aul. Gellius.

(2) Educator Achillis.

(3) Lucian. in Dialog. Mort. XXVI.

los, canos, calvos, vel ut magis Aristophanicis eos describam verbis, ῥυπῶντας, κυφῆς, ἀθλίους, ῥυτῆς, μαδῶντας, νωδῆς, ἐφωλῆς (1), tamen usque adeo vita delectari, adeoque νεανίζειν (2), ut alius tingat canos, alius apposititia coma calvitium dissimulet, alius dentibus utatur mutuo fortassis a sue quopiam sumptis, hic in puellam aliquam misere depereat, & amatoris ineptiis quetnvis etiam superet adolescentulum. Nam ut capulares jam, meraque silicernia, teneram aliquam juvenculam ducant uxorem, eamque & indotatam & aliis usui futuram, id adeo frequens, ut propemodum & laudi detur. Sed multo etiam suavius, si quis animadvertat, anus, longo jam senio mortuas, adeoque cadaverosas, ut ab inferis reddisse videri possint, tamen illud semper in ore habere, φῶς ἀγαθὸν (3); adhuc cattullire (4), atque, ut Græci dicere solent, κατρεῖν (5), & magna mercede conductum aliquem Phaonem inducere, fucis assidue vultum oblinere, nusquam a speculo discedere, infimæ pubis sylvam vellere, vie-

(1) Squalidos, incurvos, arumnosos, rugosos, glabros, inermi genciva, apellas seu recutitos.

(2) Juvenes agere.

(3) Lumen bonum, i. e. vita bona est.

(4) More catellarum lascivire.

(5) Hircorum more libidinari.

tas ac putres ostentare mammas, tremu-
loque gannitu languentem sollicitare cupi-
dinem, potitare, misceri puellarum cho-
ris, litterulas amatorias scribere. Ridentur
hæc ab omnibus, tanquam, uti sunt, stul-
tissima: at ipsæ sibi placent, & in summis
interim versantur delitiis, totasque sese
melle perungunt, meo videlicet beneficio
felices. Porro quibus hæc deridicula vi-
dentur, illud secum expendant velim,
utrum satius ducant hujusmodi stultitiâ vi-
tam plane mellitam exigere, an trabem,
ut aiunt, suspendio quærere. Porro quod
hæc vulgo putantur infamiæ obnoxia, is-
tud nihil ad stultos meos, qui malum hoc
aut non sentiunt, aut si quid sentiunt, fa-
cile negligunt. Si saxum in caput incidat,
id vere malum sit: cæterum pudor, in-
famia, probrium, maledicta, tantum ad-
ferunt noxæ, quantum sentiuntur. Si sen-
sus absit, ne mala quidem sunt. Quid læ-
dit, si totus populus in te sibilât, modo
tute tibi plaudas? Atque ut id liceat, sola
Stultitia præstat.

XXXII. SED mihi videor audire re-
clamantes Philosophos: Atqui hoc ipsum
est, inquiunt, miserum, stultitia teneri,
errare, falli, ignorare. Imo hoc est ho-
minem esse. Porro miserum cur vocent,
non video, quandoquidem sic nati estis,

sic instituti, sic conditi: ea est communis omnium fors. Nihil autem miserum, quod in suo genere constat, nisi forte quis hominem deplorandum existimet, qui neque volare possit cum avibus, neque quaternis ingredi pedibus cum reliquo pecudum genere, neque cornibus sit armatus, quem admodum tauri. Verum is, eadem opera, equum etiam bellissimum infelicem vocabit, quod neque grammaticam didicerit, neque placentis vescatur; taurum miserum, quod ad palæstricam sit inutilis. Igitur ut equus, imperitus grammaticæ, miser non est, ita nec homo stultus infelix, propterea quod hæc cum illius natura cohererent. Verum rursus urgent Logodædali (1): Est, inquit, homini peculiariter addita disciplinarum cognitio, quarum adminiculis id quod natura diminutum est, ingenio penset. Quasi vero ullam veri faciem habeat, Naturam, quæ in culicibus, atque adeo in herbis ac flosculis tam sollicitè vigilaverit, in uno homine dormitasse, ut disciplinis opus esset, quas Theutus (2), ille humano generi infensus genius, in summam perniciem excogitavit, adeo non utiles ad felicitatem, ut illi quoque ipsi officiant, ad quod proprie reper-

(1) Arguti disputatores qui torquent syllogismos.

(2) Deus Ægyptiorum.

tæ dicuntur, ut eleganter arguit apud Platonem (1) Rex ille (2) prudentissimus de litterarum invento. Igitur disciplinæ cum reliquis humanæ vitæ pestibus irrepperunt, iisdem auctoribus, a quibus omnia flagitia proficiscuntur, puta Dæmonibus, quibus hinc nomen etiam inventum, quasi δαίμονας, hoc est, scientes appelles. Siquidem simplex illa aurei seculi gens, nullis armata disciplinis, solo naturæ ductu instinctuque vivebat. Quorsum enim opus erat Grammatica, cum eadem esset omnibus lingua, nec aliud sermone petebatur, nisi ut alius alium intelligeret? Quis usus Dialectices, ubi nulla erat pugnantium inter se sententiarum dimicatio? Quis Rhetoricæ locus, cum nullus alteri negotium facefferet? Quorsum requireretur Legum prudentia, cum abessent mali mores, ex quibus haud dubie bonæ leges prognatæ sunt? Porro religiosiores erant quam ut impia curiositate, arcana naturæ, siderum mensuras, motus, effectus, abditas rerum causas scrutarentur: nefas esse rati, si homo mortalis ultra sortem suam sapere conaretur. Jam quid extra cœlum esset, inquirendi dementia ne in mentem quidem veniebat. At labente paulatim æta-

(1) In Phædro.

(2) Thamus.

tis aureæ puritate, primum a malis, ut dixi, geniis inventæ sunt artes, sed paucæ, atque hæ quidem a paucis receptæ. Postea sexcentas addidit Chaldæorum superstitio, & Græcorum otiosa levitas, meras ingeniorum cruces: adeo ut vel una Grammatica abunde satis sit ad perpetuam vitæ carnificinam.

XXXIII. QUANQUAM inter has ipsas disciplinas, hæ potissimum in pretio sunt, quæ ad sensum communem, hoc est, ad stultitiam, quam proxime accedunt. Esuriunt Theologi, frigent Physici, ridentur Astrologi, negliguntur Dialectici. Solus *ιατρος γὰρ ἀνὴρ πολλῶν ἀντιθέσεων ἄλλων* (1). Atque in hoc ipso genere, quo quis indoctior, audacior, incogitantiorque, hoc pluris fit etiam apud torquatos istos principes. Atqui medicina, præsertim ut nunc a compluribus exercetur, nihil aliud est quam assentationis particula, non minus profecto quam Rhetorica. Secundum hos, proximus datur locus Leguleiis (2), & haud scio an primus, quorum professionem, ne quid ipsa pronunciem, velut asininam philosophi magno consensu ridere solent. Sed tamen horum asinorum arbitrio maxima minimaque nego-

(1) *Medicus multis aequivalet aliis.*

(2) *Rubricariis.*

tia transiguntur. His latifundia crescunt, cum Theologus interim, excussis totius divinitatis scriniis, lupinum arrodit, cum cimicibus ac pediculis assidue bellum gerens. Ut igitur feliciores sunt artes, quæ majorem habent cum stultitia affinitatem, ita longe felicissimi sunt hi, quibus prorsus licuit ab omnium disciplinarum commercio abstinere, solamque naturam ducem sequi, quæ nulla sui parte manca est, nisi forte mortalis fortis pomœria (1) transilire velimus. Odit natura fucos, multoque felicius provenit, quod nulla sit arte violatum.

XXXIV. AGEDUM, an non videtis ex unoquoque reliquorum animantium genere ea felicissime degere, quæ sunt a disciplinis alienissima, nec ullius magisterio nisi naturæ ducuntur? Quid Apibus aut felicius, aut mirabilius? At his ne corporis quidem omnes sensus adsunt. Quid simile in extruendis ædificiis reperiat architectura! quis unquam Philosophus similem instituit rempublicam? Rursum Equus, quoniam humanis sensibus affinis est, & in hominum contubernium demigravit, humanarum item calamitatum est particeps; quippe qui non raro, dum vinci pu-

(1) Terminos.

det in certaminibus, ducit ilia, & in bellis, dum ambit triumphum, confoditur, simulque cum fessore terram ore momordit. Ut ne commemorem interim lupata frena, aculeata calcaria, stabuli carcerem, scuticas, fustes, vincula, fessorem, breviter omnem illam servitutis tragicœdiam, cui se ultro addixit, dum fortes viros imitatus, impensius hostem ulcisci studet (1). Quanto optabilior muscarum & avicularum vita, ex tempore soloque naturæ sensu degentium, modo per hominum insidias liceat! Quæ si quando caveis inclusæ assuescant humanas sonare linguas, mirum quam a nativo illo nitore degenerent. Adeo modis omnibus lætius est, quod natura condidit, quam quod fucavit ars. Proinde nunquam satis laudarim gal- lum illum Pythagoram, qui cum unus omnia fuisset, philosophus, vir, mulier, Rex, privatus, piscis, equus, rana, opinor, etiam sponsia (2), tamen nullum animal judicavit calamitosius homine, propterea quod cætera omnia naturæ finibus essent contenta, solus homo fortis suæ limites egredi conaretur.

XXXV. RURSUM inter homines,

(1) Fabula Stesichori apud Horatium, Sermon. L. III. Sermon. X. & Phædrum. L. IV. Fab III.

(2) Plinius plane credit spongas esse animalia.

idiota
magni
puit,
malue
tot m
non d
pater
δειλὸς
sem i
nume
quam
obren
artife
nimi
longis
tales
fapier
stulti
obliti
lium
plo,
lum i
dentu
titiam
quicq
exper
enthy
plo c

(1) A
(2) A
(3) C

idiotas multis partibus anteponit doctis ac magnis. Et Gryllus ille non paulo plus sapuit, quam πολυμήτις Ὀδυσσεύς (1), qui maluerit in hara grunnire, quam cum illo tot miseris objici casibus. Ab his mihi non dissentire videtur Homerus, nugarum pater, qui cum mortales omnes subinde δειλὸς ἢ μοχθηρὸς (2) appellat, tum Ulysem illum suum, sapientis exemplar, sæpe numero δευσηγον (3) vocat, Paridem nusquam, nec Ajacem, nec Achillem. Quamobrem id tandem? Nisi quod ille vaser & artifex nihil non Palladis consilio agebat, nimiumque sapiebat, a naturæ ductu quam longissime recedens. Ut igitur inter mortales, ii longissime absunt a felicitate, qui sapientiæ student, nimirum hoc ipso bis stulti, quod homines nati cum sint, tamen obliti conditionis suæ, Deorum immortalium vitam affectant, & Gigantum exemplo, disciplinarum machinis, Naturæ bellum inferunt: ita quam minime miseri videntur ii, qui ad brutorum ingenium stultitiamque quam proxime accedunt, neque quicquam ultra hominem moliuntur. Age experiamur, num hoc quoque non Stoicis enthymematis, sed crasso quopiam exemplo queamus ostendere. Ac per Deos im-

(1) Multi consilii Ulysses.

(2) Miseros & calamitosos.

(3) Graviter suspirantem.

mortales, estne quicquam felicius isto hominum genere, quos vulgo moriones, stultos, fatuos, ac bliteos (1) appellant, pulcherrimis, ut equidem opinor, cognominibus? Rem dicam prima fronte stultam fortassis atque absurdam, sed tamen unam multo verissimam. Principio vacant mortis metu, non mediocri, per Jovem, malo. Vacant conscientiae carnificina. Non territantur manium fabulamentis. Non expavescunt spectris ac lemuribus; non torquentur metu impendentium malorum, non spe futurorum bonorum distenduntur. In summa non dilacerantur millibus curarum, quibus hæc vita obnoxia est. Non pudeſcunt, non verentur, non ambiunt, non invident, non amant. Denique si propius etiam ad brutorum animantium insipientiam accesserint, ne peccant quidem auctoribus Theologis. Hic mihi jam expendas velim, stultissime sapiens, quot undique solitudinibus noctes diesque discrucietur animus tuus: congeras in unum acervum universa vitæ tuæ incommoda, atque ita demum intelliges, quantis malis meos fatuos subduxerim. Adde huc, quod non solum ipsi perpetuo gaudent, ludunt, cantillant, rident, verum etiam cæteris

(1) *Bliton*, Græce *Betam* sonat, herbam quidem insipientiam & vilem.

omni
lupta
runt,
dulge
exhila
variu
tanqu
cant
rant,
tant,
Ade
quoc
rent
Sunt
hi;
omni
X
regib
sine
omni
vero
tetri
fos a
aute
tror
pien
prin
vere
daci

omnibus, quocunque sese verterint, voluptatem, jocum, lusum, risumque adferunt, velut in hoc ipsum a Deorum indulgentia dati, ut humanæ vitæ tristitiam exhilarent. Unde fit, ut cum aliis in alios varius sit affectus, hos omnes ex æquo tanquam suos agnoscant, expetant, pascant, foveant, complectantur, succurrant, si quid acciderit, impune permittant, quicquid vel dixerint, vel fecerint. Adeoque nemo illis nocere cupit, ut feræ quoque belluæ ab illorum injuria temperent, sensu quodam innocentiae naturali. Sunt enim vere sacri Diis, præcipue mihi; ideoque non injuria hunc honorem omnes illis habent.

XXXVI. QUID, quod summis etiam regibus adeo sunt in delitiis, ut nonnulli sine his neque prandere, nec ingredi, nec omnino vel horam durare possint. Neque vero paulo intervallo hos bliteos suis illis tetricis sophis anteponunt, quos tamen ipsos aliquot honoris gratia solent alere. Cur autem anteponant, nec obscurum arbitror, nec mirum videri debet: cum sapientes illi nil nisi triste soleant adferre principibus, suaeque doctrina freti; non vereantur aliquoties *auriculas teneras mordaci radere vero* (1); moriones autem id

(1) Perf. Sat. I,

præstant, quod unum undecunque principes modis omnibus aucupantur, jocos, risus, cachinnos, delitias. Jam accipite & hanc non aspernandam stultorum dotem, quod soli simplices ac veridici sunt. Quid autem veritate laudatius? Quanquam enim Alcibiadeum apud Platonem (1) proverbium, veritatem vino pueritiæque tribuit, tamen omnis ea laus mihi peculiariter debetur, vel Euripide teste, cujus extat illud celebre de nobis dictum, *μωρὰ γὰρ μωρὸς λέγει* (2). Fatuus quicquid habet in pectore, id & vultu præ se fert, & oratione promit. At sapientum sunt duæ illæ linguæ, ut idem meminit Euripides, quarum alterâ verum dicunt, alterâ quæ pro tempore judicarint opportuna. Horum est nigrum in candida vertere, & eodem ex ore frigidum pariter & calidum efflare, longeque aliud conditum habere in pectore, aliud sermone fingere. Porro in tanta felicitate, tamen hoc nomine principes mihi videntur infelicissimi, quod deest, a quo verum audiant, & assentatores pro amicis habere coguntur. Sed abhorrent a vero principum aures, dixerit aliquis, & hac ipsa de causâ sapientes istos fugitant, quod vereantur, ne quis forte liberior

(1) In Symposio.

(2) *Stultus stulta loquitur*. In Bacchis.

exist
qui a
regib
re in
mode
volup
tum,
capit
fectur
Habe
di vi
fenda
dede
homi
impe
gas
quid
nonn
jocur
inger
missa
X
felic
tate
vel
gran
lusib
quer
rioni
oppo

existat, qui vera magis quam jucunda loqui audeat. Ita quidem res habet: invisa regibus veritas. Sed tamen hoc ipsum mirare in fatuis meis usu venit, ut non vera modo, verum etiam aperta convitia cum voluptate audiantur; adeo ut idem dictum, quod si a sapientis ore proficiscatur, capitale fuerat futurum, a morione profectum, incredibilem voluptatem pariat. Habet enim genuinam quandam delectandi vim veritas, si nihil accedat quod offendant; verum id quidem solis fatuis Dii dederunt. Iisdem ferme de causis hoc hominum genere mulieres gaudere solent impensius, utpote ad voluptatem & nugas natura propensiores. Proinde quicquid cum hujusmodi factitarint, etiamsi nonnunquam serium nimis, illæ tamen jocus ac lusus interpretantur, ut est ingeniosus, præsertim ad prætexenda commissa sua, sexus ille.

XXXVII. IGITUR ut ad fatuorum felicitatem redeam, multa cum jucunditate peracta vita, nullo mortis vel metu, vel sensu, recta in campos Elysios demigrant, & illic pias atque otiosas animas lusibus suis delectaturi. Eamus nunc, & quemvis etiam sapientem cum hujus morionis sorte conferamus. Finge, quod huic opponas exemplar sapientiæ, hominem

qui totam pueritiam atque adolescentiam in perdiscendis disciplinis contriverit, & suavissimam vitæ partem, perpetuis vigiliis, curis, sudoribus perdiderit, ne in reliqua quidem omni vita vel tantillum voluptatis degustarit, semper parcus, pauper, tristis, tetricus, sibi ipsi iniquus ac durus, aliis gravis, & invisus pallore; macie, valetudine, lippitudine, confectus senio, canitieque multo ante diem contracta, ante diem fugiens e vita. Quanquam quid refert quando moriatur istiusmodi, qui nunquam vixerit? Habetis egregiam illam sapientis imaginem.

XXXVIII. ΑΤ hic rursus obganniunt mihi, οἱ ἐκ τῆς εἰσῆς βάρβαροι (1): Nihil, inquit, miserius insania. Sed insignis stultitia, vel insaniam proxima est, vel ipsa potius insania. Quid enim aliud est insanire, quam errare animo? Sed isti tota errant via. Age hunc quoque syllogismum dissipemus, Musis bene fortunantibus. Argute quidem isti; verum, quemadmodum apud Platonem docet Socrates (2), ex una Venere secta duas, & ex uno Cupidine dissecto duos faciens, itidem & istos dialecticos decebat insaniam ab insania

(1) *Rana Stolica.*

(2) *In Symposio Platonis.*

distin-
lent.
calam-
tius :

Nequ-
amant
bona
borem
est du-
ab inf-
ties in-
vel in-
rosfum
dium
id gen-
talium
consci-
facibu-
simile
omniu-
quotie
simul
& mu-
Atqui
quod
scribe

(1) In-
(2) Si-

distinguere, si modo ipsi fani videri vel-
lent. Neque enim protinus omnis insania
calamitosa est. Alioqui non dixisset Hora-
tius :

An me ludit amabilis insania.

Neque Plato (1) poetarum, vatum, &
amantium furorem inter præcipua vitæ
bona collocasset; nec vates illa (2) la-
borem Æneæ vocasset insanum. Verum
est duplex insanix genus: alterum quod
ab inferis Diræ ultrices submittunt, quo-
ties immissis anguibus, vel ardorem belli,
vel inexplebilem auri sitim, vel dedeco-
rosam ac nefarium amorem, vel parrici-
dium, incestum, sacrilegium, aut aliam
id genus pestem aliquam, in pectora mor-
taliū invehunt; sive cum nocentem &
consciū animū, furiis ac terriculorum
facibus agunt. Est alterum huic longe dis-
simile, quod videlicet a me profiscitur,
omnium maxime exoptandum, id accidit
quoties jucundus quidam mentis error,
simul & anxiiis illis curis animū liberat,
& multijuga voluptate delibutum reddit.
Atqui hunc mentis errorem, ceu magnum
quoddam Deorum munus, ad Atticum
scribens, optat Cicero, nimirum quo tan-

(1) In Phædro Platonis.

(2) Sibylla, Æneid. L. VI.

torum malorum sensu carere posset. Neque perperam sensit Argivus ille, qui hactenus insaniebat, ut totos dies solus desideret in theatro, ridens, plaudens, gaudens, quod crederet illic miras agi tragœdias, cum nihil omnino ageretur, cum in cæteris vitæ officiis probe sese gereret, jucundus amicis, *Comis in uxorem, posset qui ignoscere servis, Et signo læsæ non insanire lagenæ* (1). Hunc ubi cognatorum opera, datis pharmacis, morbo levasset, sibi que jam totus esset redditus, hunc in modum cum amicis expostulans: *Pol, me occidistis, amici, Non servastis, ait, cui sic extorta voluptas, Et demptus per vim mentis gratissimus error.* Et merito quidem: errabant enim ipsi, atque elleboro magis opus habebant, qui tam felicem ac jucundam insaniam, ceu malum aliquod, existimarent potionibus expellendam. Quanquam illud equidem nondum statui, num quivis sensus, aut mentis error, insaniam nomine sit appellandus. Neque enim si cui lippienti mulus asinus esse videatur; aut si quis indoctum carmen veluti doctissimum admiretur, is continuo videbitur insanire. Verum si quis non sensu tantum, sed animi judicio fallatur, idque

(1) Horat. L. IV. Serm. II.

præter usitatum morem ac perpetuo, is demum insaniam censebitur affinis esse: veluti si quis quoties asinum audierit rudentem, arbitretur sese miros symphoniscos audire, aut si quis pauperculus infimo loco natus, Cræsum Lydorum regem esse se credat. Sed hoc insaniam genus, si, quemadmodum fere fit, vergat ad voluptatem, non mediocrem delectationem adfert, tum iis qui eo tenentur, tum illis quibus est hoc animadversum, nec tamen eodem infaniunt. Nam hæc insaniam species multo latius patet, quam vulgus hominum intelligit. Sed vicissim insanus insanium ridet, ac mutuam sibi voluptatem invicem ministrant. Neque raro fieri videbitis, ut major insanus vehementius rideat minorem.

XXXIX. VERUM hoc quisque felicius, quo pluribus desipit modis, Stultitia iudice, modo in eo genere insaniam maneat, quod nobis est peculiare; quod quidem usque adeo late patet, ut haud sciam an ex universa mortalium summa quempiam liceat reperire qui omnibus horis sapiat, quique non aliquo insaniam genere teneatur. Quanquam hoc tantum interest: qui cucurbitam cum videt, mulierem esse credit, huic insano nomen ponunt, propterea quia perpauca id usu veniat. Verum ubi quis uxorem suam, quam cum

multis habet communem, eam plusquam Penelopen esse dejerat, sibique majorem in modum plaudit, feliciter errans, hunc nullus insanum appellat, propterea quod passim maritis hoc accidere videant.

AD hunc ordinem pertinent & isti, qui præ venatu ferarum omnia contemnunt, atque incredibilem animi voluptatem percipere se prædicant, quoties fœdum illum cornuum cantum audierint, quoties canum ejulatus. Opinor etiam cum excrementa canum odorantur, illis cinnamomum videri. Deinde quæ suavitas, quoties fera lanianda est? Tauros & verveces humili plebi laniare licet, feram nisi a generoso secari nefas. Is nudo capite, inflexis genibus, gladio ad id destinato, neque enim quovis idem facere fas est, certis gestibus, certa membra, certo ordine religiose secat. Miratur interim, perinde ut in re nova, circumstans tacita turba, tametsi spectaculum hoc plus millies viderit. Porro cui contigerit e bellua non nihil gustare, is vero existimat sibi non parum nobilitatis accedere. Itaque cum isti, assidua ferarum infestatione atque esu, nihil aliud assequantur, nisi ut ipsi propemodum in feras degenerent, tamen interea regiam vitam agere se putant. Et his simillimum genus eorum, qui insatia-

bil
tur
per
qu
tis
eda
rim
per
me
can
liun
dam
mel
imp
geni
den
imp
non
Non
somm
felic
sus c
una
In m
brevi
nego
Po
num
Sed t
specta

bili ædificandi studio flagrant, nunc rotunda quadratis, nunc quadrata rotundis permutantes. Neque vero finis ullus, neque modus, donec ad extremam redactis inopiam, nec ubi habitent, nec quid edant, supersit. Quid tum postea? Interim annos aliquot summa cum voluptate peregerunt. Ad quos mihi quidem proxime videntur accedere, qui novis & arcanis artibus, rerum species vertere moluntur, ac terra marique quintam quandam essentiam venantur. Hos adeo lætat mellita spes, ut neque laborum, neque impensarum unquam pigeat, miroque ingenio semper aliquid excogitent, quo sese denuo fallant, sibi que ipsis gratam faciant imposturam, donec absumptis omnibus, non sit quo jam fornaculam instruant. Non desinunt tamen jucunda somniare somnia, cæteros pro viribus ad eandem felicitatem animantes. Cumque jam prorsus omni spe destituuntur, superest tamen una sententia, abunde magnum solatium: *In magnis & voluisse sat est.* Ac tum vitæ brevitatem incusant, ut quæ magnitudini negotii non suffecerit.

PORRO Aleatores nonnihil addubito num in nostrum collegium sint admittendi. Sed tamen stultum omnino ridiculumque spectaculum est, quoties videmus nonnul-

los usque adeo addictos, ut simul atque strepitum talorum audierint, protinus illis cor saliat, palpitetque. Deinde cum semper illiciente vincendi spe omnium facultatum naufragium fecerint, in aleæ scopulum illisa nave, non paulo formidabiliorē Malea (1), vixque nudi emerferint, quosvis potius fraudant quam victorem, ne scilicet viri parum graves habeantur. Quid! cum senes jam & cæcutientes, vitreis etiam oculis lusitant. Postremo cum jam iusta chiragra contudit articulos, vicarium etiam mercede conducunt, qui pro se talos in pyrgum (2) mittat. Suavis quidem res, nisi quod hic ludus plerumque solet in rabiem evadere, jamque ad Furias, non ad me pertinere.

XL. CÆTERUM illud hominum genus haud dubie totum est nostræ farinæ, qui miraculis ac prodigiosis gaudent mendaciis vel audiendis vel narrandis; nec ulla satietas talium fabularum, cum portentosa quædam de spectris, de lemuri-
bus, de larvis, de inferis, de id genus millibus miraculorum commemorantur: quæ quo longius absunt a vero, hoc & creduntur lubentius, & jucundiore pru-

(1) Promontorium Laconicæ præter navigantibus periculosissimum.

(2) In tabulam luseriam,

ritu titillant aures. Atque hæc quidem non modo ad levandum horarum tædium mire conducunt, verum etiam ad quæstum pertinent, præcipue sacrificiis & concionatoribus. His rursus adfines sunt ii, qui sibi stultam quidem, sed tamen jucundam persuasionem induerunt, futurum ut, si ligneum aut pictum aliquem Polyphemum Christophorum aspexerint, eo die non sint perituri; aut qui sculptam Barbaram præscriptis verbis salutarit, sit incolumia e prælio rediturus: aut si quis Erasmus certis diebus, certis cereolis, certisque præculis, convenerit, brevi sit dives evasurus. Jam vero Georgium etiam Herculem invenerunt, quemadmodum & Hippolytum alterum. Hujus equum phaleris ac bullis religiosissime adornatum tantum non adorant, ac subinde novo quopiam munusculo demerentur, & per hujus æream galeam dejerare, plane regium habetur. Nam quid dicam de iis, qui sibi fictis scelerum condonationibus, suavissime blandiuntur, ac Purgatorii spatia veluti clepsydris metiuntur; secula, annos, menses, dies, horas, tanquam e tabula Mathematica, citra ullum errorem, dimetientes aut de iis, qui magicis quibusdam notulis ac præculis, quas pius aliquis impostor, vel animi causa, vel ad quæs-

tum excogitavit, freti, nihil sibi non pollicentur, opes, honores, voluptates, facultates, valetudinem perpetuo prosperam, vitam longævam, senectam viridem, denique proximum Christo apud superos confessum, quem tamen nolint, nisi admodum sero contingere: hoc est, cum hujus vitæ voluptates, invitos eos ac mordicus retinentes, tamen deseruerint, tum succedant illæ coelitum delitiæ? Hic mihi puta negociator aliquis, aut miles, aut iudex, objecto ex tot rapinis unico nummulo, universam vitæ Lernam semel expurgatam putat, totque perjuria, tot libidines, tot ebrietates ac rixas, tot cædes, tot imposturas, tot perfidias, tot proditioes existimat, velut ex pacto, redimi & ita redimi, ut jam liceat ad novum scelerum orbem de integro reverti. Quid autem stultius iis, imo quid felicius, qui, septem illis sacrorum Psalmorum versiculis quotidie recitatis, plusquam summam felicitatem sibi promittunt! Atque hos magicos versiculos Dæmon quispiam, facetus quidem ille, sed futilis magis quam callidus, Divo Bernardo creditur indicasse; sed arte circumventus miser. Et hæc tam stulta, ut me ipsam propemodum pudeat, tamen approbantur, idque non a vulgo modo, verum etiam a religio-

nis
dem
suur
vum
part
ritus
ciatr
adsi
hic
greg
nam
rit. S
lean
hom
X
dem
titian
mata
parie
ferta
stulti
sapie
ab h
pugna
quam
suba
amici

(1) L
Divi,

nis professoribus. Quid jam? nonne eodem fere pertinet, cum singulæ religiones suum aliquem peculiarem vindicant Divum, cumque in singulos singula quædam partiuntur, singulis suos quosdam culturæ ritus attribuunt: ut hic in dentium cruciatu succurrat, ille parturientibus dexter adsit, alius rem furto sublatam restituat, hic in naufragio prosper affulgeat, ille gregem tueatur, atque item de cæteris; nam omnia percensere longissimum fuerit. Sunt qui singuli pluribus in rebus valeant, præcipue Deipara Virgo, cui vulgus hominum plus prope tribuit, quam Filio.

XLI. VERUM ab his Divis quid tandem petunt homines, nisi quod ad stultitiam attinet? Agedum inter tot anathemata (1), quibus templorum quorundam parietes omnes, ac testudinem ipsam refertam conspiciatis, vidistisne unquam qui stultitiam effugerit, qui vel pilo sit factus sapientior? Alius enatavit incolumis. Alius ab hoste perfossus vixit. Alius e prælio, pugnantibus cæteris, non minus feliciter quam fortiter aufugit. Alius in crucem subactus, favore Divi cujuspian, furibus amici, decidit, ut nonnullos etiam male

(1) Donaria suspensa in templis, ac monumenta dicata Divis.

divitiis onustos pergeret exonerare. Alius perfracto carcere fugit. Alius irato medico a febre revaluit. Alii potum venenum, alvo soluta, remedio non exitio fuit, idque non admodum læta uxore, quæ operam & impensam luserit. Alius, everso plaustro, equos incolumes domum abegit. Alius oppressus ruina vixit. Alius a marito deprehensus elusit. Nullus pro depulsa stultitia gratias agit. Adeo suavis quædam res est nihil sapere, ut omnia potius deprecentur mortales, quam Moriam. Sed quid ego hoc superstitionum pelagus ingredior?

*Non mihi si linguæ centum sint, oraque centum,
Ferreæ vox, omnes fatuorum evolvere formas,
Omnia stultitiæ percurrere nomina possim (1):*

usque adeo omnis omnium Christianorum vita istiusmodi delirationibus undique scatet, quas ipsas tamen Sacrifici non gravatim & admittunt & alunt, non ignari quantum hinc lucelli soleat accrescere. Inter hæc, si quis odiosus sapiens exoritur, succinatque id, quod res est: » Non » male peribis, si bene vixeris. Peccata re- » dimis, si nummulo addideris odium ma- » lefactorum, tum lachrymas, vigilias, pre- » cationes, jejunia, ac totam vitæ ratio-

(1) *Æneid. L. VI.*

»
»
atq
nia
tali
rit
vi,
dili
pra
qu
lint
alig
red
cad
stuc
epu
X
tam
curr
diff
mir
Æn
etur
diqu
nes.
anti
ipsi
ne i

» nem commutaris. Divus hic tibi favebit,
 » si vitam illius æmulaberis». Hæc inquam,
 atque id genus alia, si sapiens ille obgan-
 niat, vide a quanta felicitate repente mor-
 talium animos in quem tumultum retraxe-
 rit? Ad hoc collegium pertinent, qui vi-
 vi, qua funeris pompa velint efferri, tam
 diligenter statuunt, ut nominatim etiam
 præscribant, quot tædas, quot pullatos (1),
 quot cantores, quot luctûs histriones ve-
 lint adesse, perinde quasi futurum sit, ut
 aliquis hujus spectaculi sensus ad ipsos sit
 redditurus, aut ut pudeſcant defuncti, nisi
 cadaver magnifice defodiatur, haud alio
 studio, quam si Ædiles creati, ludos aut
 epulum edere studeant.

XLII. EQUIDEM tametsi propero,
 tamen haud possum istos silentio præter-
 currere, qui cum nihil ab infimo cerdone
 differant, tamen inani nobilitatis titulo
 mirum quam sibi blandiuntur. Alius ad
 Æneam, alius ad Brutum, alius ad Ar-
 cturum genus suum refert. Ostendunt un-
 dique sculptas & pictas majorum imagi-
 nes. Numerant proavos atque atavos, &
 antiqua cognomina commemorant, cum
 ipsi non multum absint a muta statua, pe-
 ne iis ipsis, quæ ostentant, signis dete-

(1) Veste funerea indutos,

riores. Et tamen hac tam suavi philautia felicem prorsum vitam agunt; neque defunt æque stulti, qui hoc belluarum genus, perinde ut Deos, suspiciunt. Sed quid ego de uno aut altero genere loquor, quasi vero non passim hæc philautia plurimos ubique miris modis felicissimos efficiat? Cum hic quavis simia deformior, sibi plane Nireus (1) videtur; alius simul atque treis lineas circino duxerit, prorsum Euclidem sese putat; hic *ὄνος πρὸς λύραν* (2), & quo deterius nec ille sonat, quo mordetur gallina marito (3), tamen alterum Hermogenem (4) esse se credit. Est autem illud longe suavissimum insanix genus, quo nonnulli quicquid ulli suorum dotis adest, eo non aliter atque suo gloriantur. Qualis erat ille bis beatus apud Senecam dives, qui narraturus historiolam quampiam, servos ad manum habebat qui nomina suggererent, non dubitaturus vel in pugilum certamen descendere: homo alioqui adeo imbecillus, ut vix viveret, hac re fretus quod multos haberet domi servos egregie robustos. Porro de artium professoribus, quid atti-

(1) Post Achillem, Græcorum formosissimus, apud Homer. Iliad. L. II.

(2) *Asinus ad lyram.*

(3) Gallus, Juvenal. Sat. III.

(4) Rhetorem celeberrimum.

net commemorare ? quando peculiaris est horum omnium philautia , adeo ut reparias citius , qui velit agello paterno , quam ingenio cedere (1) ; verum præcipue histrionum , cantorum , oratorum , ac poetarum , quorum quo quisque est indoctior , hoc sibi placet insolentius , hoc sese magis jactat ac dilatat. Et inveniunt similes labra lactucas : imo quo quisque est ineptior , hoc plures admiratores nanciscitur , ut pessima quæque semper plurimis arident , propterea quod maxima pars hominum , ut diximus , Stultitiæ obnoxia est. Proinde , si quis est imperitior , & sibi ipsi multo jucundior est , & pluribus admirationi , quid est quod is veram eruditionem malit , primum magno constaturam , deinde reddituram & putidiorem & tiniorem , postremo multo paucioribus placituram ?

XLIII. JAM vero video Naturam , ut singulis mortalibus suam , ita singulis nationibus , ac pene civitatibus , communem quandam inesse philautiam , atque hinc fieri , ut Britanni , præter alia , formam , musicam , & lautas mensas proprie sibi vindicent ; Scoti , nobilitate & regiæ astitutis titulo , neque non dialecticis ar-

(1) Martial Ep. XVIII. L. VIII.

gutiis, sibi blandiantur; Galli morum civilitatem sibi fumant; Parisienses, Theologicae scientiae laudem, omnibus prope submotis, sibi peculiariter arrogent; Itali bonas literas & eloquentiam asserant, atque hoc nomine sibi suavissime blandiantur omnes, quod soli mortalium barbari non sint. Quo quidem in genere felicitatis, Romani primas tenent, ac veterem illam Romam adhuc jucundissime somniant. Veneti nobilitatis opinione sunt felices. Græci, tanquam disciplinarum auctores, veteribus illis laudatorum heroum titulis sese venditant. Turca, totaque illa vere barbarorum colluvies, etiam religionis laudem sibi vindicat, Christianos perinde uti superstitiosos irridens. Ac multo etiam suavius Judæi etiam dum Messiam suum constanter expectant, ac Mo- sen suum hodieque mordicus tenent. Hispani bellicam gloriam nulli concedunt. Germani corporum proceritate, & magiæ cognitione sibi placent.

XLIV. Ac ne singula persequar, videtis, opinor, quantum ubique voluptatis pariat singulis & universis mortalibus Philautia, cui prope par est Assentatio, soror. Nihil enim aliud philautia, quam cum quis ipse sibi palpatur: idem si alteri facias, *κολακεία* fuerit. At hodie res quædam

infamis est adulatio, sed apud eos qui, rerum vocabulis magis, quam rebus ipsis commoventur. Existimant cum adulatione fidem male cohærere, quod multo secus sese habere, vel brutorum animantium exemplis, poterant admoneri. Quid enim cane adulantius, at rursus quid fidelius? Quid sciuro blandius, at hoc quid est homini magis amicum? nisi forte vel asperi leones, vel immites tigres, vel irritabiles pardi, magis ad vitam hominum conducere videntur. Quanquam est omnino perniciofa quædam adulatio, qua nonnulli perfidiosi & irrisores, miseros in perniciem adigunt. Verum hæc mea, ab ingenii benignitate, candoreque quodam proficiscitur, multoque virtuti vicinior est, quam ea quæ huic opponitur, asperitas, ac morositas inconcinna, ut ait Horatius, gravisque. Hæc dejectiores animos erigit, demulcet tristes, exstimulat languentes, expergefacerit stupidos, ægrotos levat, feroces mollit, amores conciliat, conciliatos retinet. Pueritiam ad capescenda studia literarum allicit, senes exhilarat, principes citra offensam, sub imagine laudis, & admonet & docet. In summa, facit ut quisque sibi ipse sit jucundior & charior, quæ quidem felicitatis pars est vel præcipua. Quid autem officiosius, quam

cum mutuum muli scabunt? Ut ne dicam interim hanc esse magnam illius laudatæ eloquentiæ partem, majorem medicinæ, maximam poeticæ, denique esse totius humanæ consuetudinis mel & condimentum.

XLV. SED falli, inquiunt, miserum est: imo non falli, miserrimum. Nimium enim desipiunt, qui in rebus ipsis felicitatem hominis sitam esse existimant; ex opinionibus ea pendet. Nam rerum humanarum tanta est obscuritas, varietasque, ut nihil dilucide sciri possit, quemadmodum recte dictum est ab Academicis meis, inter philosophos quam minimum insolentibus. Aut si quid sciri potest, id non raro officit etiam vitæ jucunditati. Postremo sic sculptus est hominis animus, ut longe magis fucis, quam veris, capiat. Cujus rei si quis experimentum expositum & obvium quærat, conciones ac templa petat, in quibus si quid serium narratur, dormitant, oscitant, nauseant omnes. Quod si clamator ille, (lapsus sum, declamator dicere volebam), ita, ut sæpe faciunt, anilem aliquam fabellam exordiat, expergiscuntur, eriguntur, inhiant omnes. Item si quis sit Divus fabulosior & poeticus, [quod si exemplum requiris, finge hujus generis Georgium aut Christophorum, aut Barbaram], vi-

debitis hunc longe religiosius coli, quam Petrum, aut Paulum, aut ipsum etiam Christum; verum hæc non hujus sunt loci. Jam quantum minoris constat hæc felicitatis accessio, quandoquidem res ipsas aliquoties magno negotio pares oportet, vel levissimas, uti grammaticen! At opinio facillime fumitur, quæ tamen tantumdem aut amplius etiam ad felicitatem conducit. Age, si quis putribus vescatur salsamentis, quorum alius nec odorem ferre possit, & tamen huic ambrosiam sapiant, quæso, quid interest ad felicitatem? Contra si accipenser (1) alicui nauseam sapiat, quid refert ad vitæ beatitudinem? Si cui sit uxor egregie deformis, quæ tamen marito vel cum ipsa Venere certare posse videatur, nonne perinde fuerit, ac si vere formosa foret? Si quis tabulam, minio lutoque male oblitam, suspectet ac demiretur, persuasum habens, Apellis aut Zeuxidis esse picturam, nonne felicior etiam fuerit eo, qui eorum artificum manum magno emerit, fortassis minus ex eo spectaculo voluptatis percepturus? Novi ego quendam mei nominis, qui novæ nuptæ gemmas aliquot adulterinas dono dedit, persuadens, ut erat facundus nu-

(1) Piscis delicatior, forte l'*Esturgeon*.

gator, eas non modo veras ac nativas esse, verum etiam singulari atque inæstimabili pretio. Quæso, quid intererat puellæ, cum vitro non minus jucunde pasceret & oculos & animum, nugas, perinde ut eximium aliquem thesaurum, conditas apud sese servaret? Maritus interim & sumptum effugiebat, & uxoris errore fruebatur, nec eam tamen sibi minus habebat devinctam, quam si magno emptâ donasset. Num quid interesse censetis inter eos, qui in specu (1) illo Platonico variarum rerum umbras & simulacra demirantur, modo nihil desiderent, neque minus sibi placeant, & sapientem illum, qui specum egressus, veras res aspicit? Quod si Mycillo Lucianico dives illud & aureum somnium perpetuo somniare licuisset, nihil erat cur aliam optaret felicitatem. Aut nihil igitur interest, aut si quid interest, potior etiam stultorum conditio: primum quod iis sua felicitas minimo constat, id est sola persuasiuncula; deinde, quod ea fruuntur cum plurimis communiter.

XLVI. PORRO nullius boni jucunda, sine socio, possessio. Quis enim nescit quanta sapientum paucitas, si modo

(1) *Vid.* Platon, Reip. Lib. VII,

quisquam inveniatur? Quanquam ex tot seculis Græci septem omnino numerant, quos, mehercle, si quis accuratius excutiat, dispeream si vel semisapientem inveniet, imo si vel trientem viri sapientis. Proinde, cum inter multas Bacchi laudes, illud habeatur, ut est, primum, quod animi curas eluat, idque ad exiguum modo tempus (nam simul atque villum edormieris, protinus albis, ut aiunt, quadrigis recurrunt animi molestiæ), quanto meum beneficium cum plenius, tum præsentius, quæ, perpetua quadam ebrietate, mentem gaudiis, delitiis, tripudiis, expleo, idque nullo negotio! Neque quemquam omnino mortalem mei muneris expertem esse sino, cum reliquæ numinum dotes aliæ ad alios perveniant. Non ubivis nascitur *generosum & lene* merum, *quod curas abigat, quod cum spe divite manet* (1). Paucis contigit formæ gratia, Veneris munus; paucioribus eloquentia, Mercurii donum. Non ita multis obtigerunt opes, dextro Hercule. Imperium non cuivis concedit Jupiter Homericus. Sæpenumero Mavors neutris favet copiis. Complures ab Apollinis tripode tristes discedunt. Sæpe fulminat Saturnus. Phœbus aliquando jaculis pestem immittit.

(1) Horat. Ep. XV. L. I.

Neptunus plures extinguit quam servat. Ut interim Vejoves istos, Plutones, Atas (1), Pœnas, Febres, atque id genus, non Deos, sed carnifices, non commemorem. Ego sum una illa Stultitia, quæ omnes ex æquo tam parata beneficentia complector.

XLVII. NEC vota moror, nec irascor, exposcens piamina, si quid cæremoniarum fuerit prætermissum. Nec cœlum terræ misceo, si quis, reliquis invitatis Diis, me domi relinquat, nec admittat ad nidorem illum victimarum. Nam cæterorum Deorum tanta in his est morositas, ut prope majus sit operæ pretium, atque adeo tutius, illos negligere quam colere. Quemadmodum sunt & homines nonnulli tam difficiles, & ad lædendum irritabiles, ut præstiterit eos prorsum alienissimos habere, quam familiares. At nemo, inquiunt, Stultitiæ sacrificat, neque templum statuit. Equidem demiror, ut dixi, nonnihil hanc ingratitude. Verum hoc quoque pro mea facilitate boni consulo, quanquam ne hæc quidem desiderare possim. Quid enim est cur thusculum, aut molam, aut hircum, aut suem requiram, cum mihi mortales omnes ubique gentium eum cultum persolvant, qui

(1) Noxas, malefica numina,

vel a Theologis maxime probari solet? Nisi forte Dianæ debeam invidere, quod illi humano sanguine litatur. Ego me tum religiosissime coli puto, cum passim, ut faciunt omnes, animo complectuntur, moribus exprimunt, vita repræsentant; qui quidem Divorum cultus, nec apud Christianos admodum frequens est. Quanta turba eorum, qui Deiparæ Virgini cereolum affigunt, idque in meridie, cum nihil est opus? Rursum, quam pauci qui eandem vitæ castimonia, modestia, cœlestium rerum amore, studeant æmulari? Nam is demum verus est cultus, longèque cœlitibus gratissimus. Præterea cur templum desiderem, cum orbis hic universus templum mihi sit, ni fallor, pulcherrimum? Neque vero desunt mystæ, nisi ubi desunt homines. Nec jam usque adeo stulta sum, ut saxeas ac coloribus fucatas imagines requiram, quæ cultui nostro nonnunquam officiant, cum a stupidis & pinguibus istis signa pro Divis ipsis adorantur. Nobis interim usu venit, quod solet iis, qui a vicariis suis extruduntur. Mihi tot statuas erectas puto, quot sunt mortales, vivam mei imaginem præ se ferentes, etiam si nolint. Itaque nihil est quod reliquis Diis invideam, si aliis in angulis terrarum alii colantur, idque statis

diebus : quemadmodum Rhodi Phæbus , in Cypro Venus , Argis Juno , Athenis Minerva , in Olympo Jupiter , Tarenti Neptunus , Lampfaci Priapus , modo mihi communiter orbis omnis longe potiores victimas assidue præbeat.

XLVIII. *ATQUI* si cui videor hæc audacius quam verius dicere , agedum paulisper ipsas hominum vitas inspiciamus , quo palam fiat , & quantum mihi debeant , & quanti me faciant maximi pariter ac minimi. At non quorumlibet vitam recensebimus , nam id quidem perlongum , verum insignium tantum , unde reliquos facile sit æstimare. Quid enim attinet de vulgo , plebeculaque commemorare , quæ citra controversiam tota mea est ? Tot enim undique stultitiæ formis abundat , tot in dies novas comminiscitur , ut nec mille Democriti ad tantos risus suffecerint , quam illis ipsis Democritis rursus alio Democrito foret opus. Quin etiam incredibile sit dictu , quos risus , quos ludos , quas delitias , homunculi quotidie præbeant superis. Nam hi quidem horas illas sobrias , & antemeridianas , jurgiosis consultationibus ac votis audiendis impertiunt. Cæterum ubi jam nectare madent , neque lubet quicquam serius agere , tum qua parte cælum quam maxime prominet , ibi con-

sident ; ac pronis frontibus , quid agitent homines , speculantur ; nec est aliud spectaculum illis suavius. Deum immortalem ! quod theatrum est illud ! Quam varius stultorum tumultus ! Nam ipsa nonnunquam in Deorum poeticorum ordinibus considerare soleo. Hic deperit mulierculam , & quo minus adamatur , hoc amat impotenti-
tius. Ille dotem ducit , non uxorem. Ille sponsam suam prostituit. Alius zelotypus , velut Argus , observat. Hic in luctu , papæ ! quam stulta dicit facitque , conductis etiam velut histrionibus , qui luctûs fabulam peragant. Ille flet ad novercæ tumulum. Hic quicquid undecunque potest corradere , id totum ventriculo donat , paulo post fortiter esuriturus. Hic somno & otio nihil putat felicius. Sunt qui alienis obeundis negotiis sedulo tumultuantur , sua negligunt. Est qui versuris , atque ære alieno divitem se esse putat , mox decocturus. Alius nihil arbitratur felicius , quam si ipse pauper hæredem locupletet. Hic ob exiguum , idque incertum lucellum , per omnia maria volitat , undis ac ventis vitam committens , nulla pecunia reparabilem. Ille mavult bello divitias quærere , quam tutum otium exigere domi. Sunt qui , captandis orbis senibus , putant quam commodissime ad opes perveniri ; neque de-

sunt, qui idem malint deamandis beatis aniculis aucupari. Quorum utrique tum demum egregiam de se voluptatem Diis spectatoribus præbent, cum ab ipsis, quos captant, arte deluduntur. Est omnium stultissimum ac sordidissimum Negotiatorum genus, quippe qui rem omnium sordidissimam tractent, idque sordidissimis rationibus; qui cum passim mentiantur, pejerent, furentur, fraudent, imponant, tamen omnium primos sese faciunt, propterea quod digitos habeant auro revinctos. Nec desunt adulatores Fraterculi, qui mirentur istos, ac venerabiles palam appellent, nimirum ut ad ipsos aliqua male partorum portiuncula redeat. Alibi videas Pythagoricos quosdam, quibus usque adeo omnia videntur esse communia, ut quicquid usquam incustoditum nacti fuerint, id, velut hæreditate obvenerit, æquo animo tollant. Sunt qui votis tantum divites sunt, & jucunda quædam sibi fingunt somnia, idque ad felicitatem satis esse putant. Nonnulli foris divites haberi gaudent, domi gnaviter esuriunt. Hic festinat quicquid habet profundere; ille per fas nefasque congerit. Hic candidatus ambit populares honores; ille ad focum semet oblectat. Bona pars lites nunquam finiendas agitat, & hinc atque hinc certatim contendunt,

ut prorogatorem judicem & collusorem ditent advocatum. Hic rebus novandis studet; ille magnum quiddam molitur. Est qui Hierosolymam, Romam, aut divum Jacobum adeat, ubi nihil est illi negotii, domi relictis cum uxore liberis. In summa, si mortalium innumerabiles tumultus e luna, quemadmodum Menippus olim, despicias, putes te muscarum aut culicum videre turbam inter se rixantium, bellantium, insidantium, rapientium, ludantium, lascivientium, nascentium, cadentium, morientium. Neque satis credi potest, quos motus, quas tragœdias cieat tantulum animalculum, tamque mox perituum. Nam aliquoties vel levis belli, seu pestilentiae procella, multa simul milia rapit ac dissipat.

XLIX. SED ipsa stultissima sim, planeque digna, quam multis cachinnis rideat Democritus, si pergam popularium stultitiarum & insaniarum formas numerare. Ad eos accingar, qui sapientiae speciem inter mortales tenent, & aureum illum ramum, ut aiunt, aucupantur; inter quos Grammatici primas tenent, genus hominum profecto quo nihil calamitosius, nihil afflictius, nihil æque Diis invisum foret, nisi ego miserrimæ professionis incommoda dulci quodam insaniae

genere mitigarem. Neque enim πέντε κα-
τάραις, id est quinque tantum diris ob-
noxii sunt isti, quemadmodum indicat
Epigramma Græcum, verum sexcentis, ut
qui semper famelici, sordidique in ludis
illis suis, in ludis dixi, imo in φροντισ-
τοις (1), vel pistrinis potius ac carnifici-
nis, inter puerorum greges, consenescent
laboribus, obsurdescent clamoribus, fœ-
tore pædoreque contabescant; tamen meo
beneficio fit, ut sibi primi mortalium esse
videantur. Adeo sibi placent, dum pavi-
dam turbam minaci vultu voceque terri-
tant, dum ferulis, virgis, lorisque cons-
cindunt miseros, dumque modis omnibus
suo arbitrato sæviunt, asinum illum Cu-
manum (2) imitantes. Interim sordes illæ,
meræ munditiæ videntur, pædor amarici-
num olet, miserrima illa servitus regnum
esse putatur, adeo ut tyrannidem suam
nolint cum Phalaridis aut Dionysii impe-
rio commutare. Sed longe etiam felicio-
res sunt, nova quadam doctrinæ persua-
sione. Siquidem, cum mera deliramenta
pueris inculcent, tamen Dii boni! quem
non illi Palæmonem, quem non Dona-

(1) Sollicitudinis locis.

(2) Is repertam leonis pellem adaptarat corpori suo, sic-
que personatus metum injiciebat: donec, ex aurium pro-
minentium indicio, quidam sensit Asinum esse.

tum
cio
tis
dear
& h
aliqu
go i
depr
nator
quis
tatur
ter!
quæ
devic
auter
versi
defun
anim
dunt.
ipsi i
miran
quis
tortur
κλεις
gladi
væ!

(1) P
(2) C
(3) T
(4) F
(5) d

tum (1) pro se contemnunt? Idque nescio quibus præstigiis mire efficiunt, ut stultis materculis & idiotis patribus tales videantur, quales ipsi se faciunt. Jam adde & hoc voluptatis genus, quoties istorum aliquis Anchisæ matrem, aut voculam vulgo incognitam, in putri quapiam chartaprehenderit, puta *bubsequam* (2), *bovinatorem* (3), aut *manticulatorem* (4); aut si quis vetusti saxi fragmentum, mutilis notatum literis, alicubi effoderit, o Jupiter! quæ tum exultatio, qui triumphus, quæ encomia, perinde quasi vel Africam devicerint, vel Babylona ceperint! Quid autem? cum frigidissimos & insulsissimos versiculos suos passim ostentant, neque defunt qui mirentur, jam plane Maronis animam in suum pectus demigrasse credunt. At nihil omnium suavius quam cum ipsi inter sese, mutua talione, laudant ac mirantur, vicissimque scabunt. Quod si quis alius verbulo lapsus sit, idque forte fortuna hic oculatiorprehenderit, Ἡρώδης (5)! quæ protinus tragœdiæ, quæ digladiationes, quæ convitia, quæ investivæ! Male propitios habeam omnes Gram-

(1) Palæmon, Donatus, eruditissimi Grammatici.

(2) Qui sequitur boves. *Apuleio*.

(3) Tergiversatorem, apud *A. Cellium*.

(4) Furem clandestinum. *Festus*.

(5) Ὁ Ἡρῶδης!

máticos, si quid mentior. Novi quemdam πολυτεχνότατον, Græcum, Latinum, Mathematicum, Philosophum, Medicum, καὶ ταῦτα βασιλικὸν (1), jam sexagenarium, qui, cæteris rebus omissis, annis plus viginti se torquet ac discruciat in Grammatica, prorsus felicem se fore ratus, si tam diu liceat vivere, donec certo statuat quomodo distinguendæ sint octo partes orationis, quod hætenus nemo Græcorum aut Latinorum ad plenum præstare valuit. Perinde quasi res sit bello quoque vindicanda, si quis conjunctionem faciat dictionem ad adverbiorum jus pertinentem. Et hac gratia, cum totidem sint grammaticæ quot grammatici, imo plures [quandoquidem Aldus meus unus, plus quinquies grammaticam dedit], hic nullam omnino, quantumvis barbare aut moleste scriptam, prætermittit, quam non evolvat, excutiatque, nemini non invidens, si quid, quantumlibet inepte, molia-
tur in hoc genere, misere timens, ne quis forte gloriam hanc præripiat, & pereant tot annorum labores. Utrum insaniam hanc vocare mavultis, an stultitiam? Nam mea quidem haud magni refert, modo fateamini meo beneficio fieri, ut animal om-

(1) *Et regis felicitatem æquantem.*

niu
cita
cun
I
vel
pe
quo
qua
idq
bul
cum
Dii
mit
res
mor
neq
qua
coll
quo
mul
præ
mul
atqu
tiar
qui
crip
jus
Rifu

nium alioqui longe miserrimum, eo felicitatis evehatur, ut sortem suam neque cum Persarum regibus cupiat permutare.

L. MINUS mihi debent Poetæ, tametsi vel ex professo meæ sunt factionis, quippe liberum genus, ut habet proverbium, quorum omne studium non alio pertinet, quam ad demulcendas stultorum aures, idque meris nugamentis, ac ridiculis fabulis. Et tamen his freti, dictu mirum ut cum sibi polliceantur immortalitatem, & Diis parem vitam, tum aliis eandem promittant! Huic ordini præ cæteris familiares φιλαυτία & κολακεία (1), nec ab ullo mortaliū genere color neque simplicius, neque constantius. Porro Rhetores, quamquam nonnihil illi quidem prævaricantur, colluduntque cum Philosophis, tamen hos quoque nostræ factionis esse, cum alia multa, tum illud in primis arguit: quod præter alias nugas, tam accurate, tam multa de jocandi ratione conscripserunt; atque adeo stultitiam ipsam, inter facetiarum species, numerat, quisquis is fuit, qui ad Herennium dicendi artem conscripsit; quodque apud Quintilianum, hujus ordinis longe principem, caput est *de Rifu* vel *Iliade* prolixius. Tantum denique

(1) *Amor sui ipsius, & Adulatio.*

stultitiæ tribuunt , ut sæpenumero quod nullis argumentis dilui possit , risu tamen eludatur : nisi si quis hoc arbitretur ad stultitiam non pertinere , ridiculis dictis excitare cachinnos , idque arte. Hujus farinae sunt & isti , qui libris edendis famam immortalem aucupantur. Hic cum omnes mihi plurimum debent , tum præcipue qui meras nugas chartis illinunt. Nam qui erudite ad paucorum doctorum judicium scribunt , quique nec Persium , nec Lælium judicem recusant , mihi quidem miserandi magis , quam beati videntur , ut qui sese perpetuo torqueant. Addunt , mutant , adimunt , reponunt , repetunt , recidunt , ostendunt , nonum in annum premunt , nec unquam sibi satisfaciunt ; ac futile præmium , nempe laudem , eamque perpaucorum , tanti emunt , tot vigiliis , somnique rerum omnium dulcissimi tanta jactura , tot sudoribus , tot crucibus. Adde nunc valetudinis dispendium , formæ perniciem , lippitudinem , aut etiam cæcitatem , paupertatem , invdiam , voluptatum abstinentiam , senectutem præproperam , mortem præmaturam , & si qua sunt alia ejusmodi. Tantis malis sapiens ille redimendum existimat , ut ab uno aut altero lippo probetur. At meus ille scriptor , quanto delirat felicius , dum

nu
fun
cid
dit
ign
scri
&
est
leg
tam
imm
etia
&
riam
deli
ut,
tam
terin
tium
laud
ba,
Bibl
gina
præf
milia
aliud
a pa
tem

nulla lucubratione, verum utcumque visum est animo, quicquid in calamus incidit, vel somnia sua statim literis prodit, levi duntaxat chartarum jactura, non ignarus futurum, ut quo nugaciores nugas scripserit, hoc a pluribus, id est, stultis & indoctis omnibus, probetur. Quid enim est negotii, tres illos doctos, si tamen ea legerint, contemnere? Aut quid valebit, tam paucorum sapientum calculus in tam immensa reclamantium turba? Sed magis etiam sapiunt, qui aliena pro suis edunt, & alieno magnoque partam labore gloriam, verbis in se transmovent; hoc videlicet freti, quod arbitrentur futurum ut, etiam si maxime coarguantur plagii, tamen aliquanti temporis usuram sint interim lucrifacturi. Videre est operæ pretium, quam hi sibi placeant, cum vulgo laudantur, cum digito ostenduntur in turba, *ἔτις ἐστὶν ὁ δεινὸς ἐκεῖνος* (1), cum apud Bibliopolas prostant, cum in omnium paginarum frontibus leguntur tria nomina, præsertim peregrina, ac magicis illis similia. Quæ, per Deum immortalem, quid aliud sunt quam nomina? Deinde quam a paucis cognoscenda, si mundi vastitatem respicias: tum a quanto paucioribus

(1) *Hic est admirandus ille.*

laudanda, ut sunt etiam indoctorum diversa palata! Quid, quod ea ipsa nomina non raro confinguntur, aut e priscorum libris adoptantur: cum alius sese Telemachum, alius Sthelenum aut Laertem; hic Policratem, ille Thrasimachum sese nominari gaudet, ut nihil jam referat, etiam si chamæleonti aut cucurbitæ, sive, quemadmodum solent philosophi loqui, alpha aut beta librum inscribas. Illud autem lepidissimum, cum mutuis epistolis, carminibus, encomiis sese vicissim laudant, stulti stultos, indoctos indocti. Hic illius suffragio discedit Alcæus, ille hujus, Callimachus; ille huic est M. Tullio superior, hic illi Platone doctior. Nonnunquam etiam antagonistam quærunt, cujus æmulatione famam augeant. Hinc *Scinditur incertum studia in contraria vulgus* (1), donec uterque dux, re bene gesta, victor discedit, uterque triumphum agit. Rident hæc sapientes, ut, veluti sunt, stultissima. Quis enim negat? Sed interim meo beneficio suavem vitam agunt, ne cum Scipionibus quidem suos triumphos commutaturi. Quanquam docti quoque interim, dum hæc magna cum animi voluptate rident, & aliena fruuntur insania,

(1) *Æneid. L. II.*

non
infir
ingr
L
vel
qua
faxu
ges
qua
sem
cum
niur
enir
clar
lecti
quo
rum
lieri
cior
essen
capr
nim
amir
redo
incu
quo
tina
rem

non paulum mihi debent & ipsi, quod inficiari non possunt, nisi sint omnium ingratisissimi.

LI. INTER eruditos Jureconsulti sibi vel primum vindicant locum, neque quisquam alius æque sibi placet, dum Sisyphi saxum assidue volvunt, ac sexcentas leges eodem spiritu contexunt, nihil refert quam ad rem pertinentes, dumque glossematis glossemata, opiniones opinionibus cumulantes, efficiunt ut studium illud omnium difficillimum esse videatur. Quicquid enim laboriosum, idem protinus & præclarum existimant. Adjungamus his Dialecticos ac Sophistas, hominum genus quovis ære Dodonæo loquacius, ut quorum unusquisque cum vicenis delectis mulieribus garrulitate decertare possit: feliciores tamen futuri, si tantum linguaces essent, non etiam rixosi, adeo ut de lana caprina pertinacissime digladiantur, & nimium altercando plerumque veritatem amittant. Hos tamen sua philautia beatos reddit, dum, tribus instructi syllogismis, incunctanter audent quavis de re cum quovis manum conferere. Cæterum pertinacia reddit invictos, etiamsi Stentorem (1) opponas.

(1) Clamosissimum e Græcis. *Iliad.* XVIII.

LII. SUB hos prodeunt Philosophi , barba pallioque verendi , qui se solos sapere prædicant , reliquos omnes mortales , *umbras volitare* (1). Quam vero suaviter delirant , cum innumerabiles ædificant mundos ; dum solem , dum lunam , stellas , orbis , tanquam pollice filove metiuntur ; dum fulminum , ventorum , eclipsium , ac cæterarum inexplicabilium rerum causas reddunt , nihil usquam hæsitantes , perinde quasi naturæ rerum architectrici fuerint a secretis , quasive e deorum consilio nobis advenerint ! Quos interim natura , cum suis conjecturis , magnifice ridet. Nam nihil apud illos esse comperti , vel illud fatis magnum est argumentum , quod singulis de rebus inexplicabilis inter ipsos est digladiatio. Ii cum nihil omnino sciant , tamen omnia se scire profitentur ; cumque seipsos ignorent , neque fossam aliquoties , aut saxum obvium videant , vel quia lippiunt plerique , vel quia peregrinantur animi , tamen ideas , universalis , formas separatas , primas materias , quidditates , ecceitates , formalitates videre se prædicant : res adeo tenues , ut neque Lynceus , opinor , possit perspicere. Tum vero præcipue prophanum vul-

(1) Vox Homérica , *Odyss.* L. X.

gus aspernantur, quoties triquetris & tetragonis circulis, atque hujusmodi picturis mathematicis, aliis super alias inductis, & in labyrinthi speciem confusis, præterea literis velut in acie dispositis, ac subinde alio atque alio repetitis ordine, tenebras offundunt imperitiis. Neque defunt ex hoc genere qui futura quoque prædicant consultis astris, ac miracula plus quam magica polliceantur, & inveniunt homines fortunati, qui hæc quoque credant.

LIII. PORRO Theologos silentio transire fortasse præstiterit, & ταύτην τὴν Καμαρίναν ἐκινεῖν (1), nec hanc Anagyrim (2) tangere, utpote genus hominum mire superciliosum atque irritabile, ne forte turmatim sexcentis conclusionibus adorian-
tur, & ad palinodiam adigant; quod si recusem, protinus hæreticam clamitent. Nam illico solent hoc terrere fulmine, si cui sunt parum propitii. Sane quanquam non alii sunt, qui minus libenter agnoscant meam in se beneficentiam, tamen hi quoque non mediocribus nominibus obstricti sunt, dum felices sua philantia, per-

(1) *Es hanc Camarinam non movere.* Proverbium de iis quæ non sine quodam incommodo tractari possunt.

(2) *Anagyris*, frutex odore admodum gravi. *Dioscorid.* L. III.

inde quasi ipsi tertium incolant cœlum ; ita reliquos mortales omnes , ut humi reptantes pecudes , e sublimi despiciunt , ac prope commiserantur , dum tanto magistralium definitionum , conclusionum , corollariorum , propositionum explicitarum & implicitarum agmine septi sunt , tot exuberant *κρησφυγέτοις* (1) , ut nec Vulcaniis vinculis sic possint irretiri , quin elabantur distinctionibus , quibus nodos omnes adeo facile secant , ut non Tenebia bipennis melius , tot nuper excogitatis vocabulis , ac prodigiosis vocibus sca- tent. Præterea , dum arcana myseria suo explicant arbitratu : » QUA ratione conditus ac digestus sit mundus ; per quos canales labes illa peccati in posteritatem derivata sit ; quibus modis , qua mensura , quantum tempore in Virginis utero sit absolutus Christus ; quemadmodum in Synaxi (2) accidentia subsistant , sine domicilio » : sed hæc protritæ. Illa demum magnis , & illuminatis , ut vocant , Theologis digna putant ; ad hæc , si quando incidunt , expergiscuntur : » NUM quod instans in generatione divina ! Num plures in Christo filiationes ? Num possibilis propositio : Pa-

(1) *Subterfugiis a Creta & fuga composita dictione.*
Vid. Suidam.

(2) *Conjunctione hic , apud Dionysium , Eucharistia.*

ter Deus odit filium ? Num Deus potuerit *suppositare* mulierem , num diabolum , num asinum , num cucurbitam , num sili-
cem ? Tum quemadmodum cucurbita fue-
rit concionatura , editura miracula , fi-
genda cruci ? Et quid consecrasset Petrus ,
si consecrasset eo tempore , quo corpus
Christi pendebat in cruce ? Et , num eo-
dem tempore Christus homo dici potue-
rit ? Et , num post resurrectionem edere
aut bibere fas sit futurum , jam nunc fa-
mem sitimque præcaventem » ? Sunt innu-
merabiles λεπτολεσχίαι (1) , his quoque
multo subtiliores , de notionibus , rela-
tionibus , instantibus , de formalitatibus ,
de quidditatibus , ecceitatibus , quas nemo
possit oculis assequi , nisi tam Lynceus , ut
ea quoque per altissimas tenebras videat ,
quæ nusquam sunt. Adde nunc his γνώ-
μας illas adeo παραδόξας (2) , ut illa Stoi-
corum oracula , quæ Paradoxa vocant ,
crassissima præ his videantur & circum-
foranea , velut : « LEVIUS esse crimen , ho-
mines mille jugulare , quam semel in die
dominico calceum pauperi consuere ; &
potius esse committendum , ut universus
orbis pereat , una cum victu & vestitu ,

(1) Subtilia nugamenta.

(2) Sententias inopinatas.

quod aiunt, suo, quam unicum quantumlibet leve mendacium dicere ». Jam has subtilissimas subtilitates subtiliores etiam reddunt tot Scholasticorum viæ, ut citius e labyrinthis temet explices, quam ex involucris Realium, Nominalium, Thomistarum, Albertistarum, Occanistarum, Scotistarum; & nondum omnes dixi sectas, sed præcipuas duntaxat. In quibus omnibus tantum est eruditionis, tantum difficultatis, ut existimem ipsis Apostolis alio spiritu opus fore, si cogantur hisce de rebus cum hoc novo Theologorum genere conferere manus. Paulus fidem præstare potuit: at idem cum ait, *Fides est substantia rerum sperandarum, argumentum non apparentium*, parum magistraliter definivit. Idem, ut charitatem optime præstitit, ita parum dialectice vel dividit, vel finit, in priore ad Corinthios epistola, capite decimo tertio. Ac pie quidem illi consecrabant Synaxim, & tamen rogati de termino a quo & termino ad quem; de Transubstantiatione; de modo quo corpus idem sit in diversis locis; de differentia, qua corpus Christi est in cælo, qua fuit in cruce, qua in sacramento Synaxeos; quo puncto fiat Transubstantiatio, cum oratio per quam ea fit, ut quantitas discreta, sit in fluxu: non pari, si-

cut opinor, respondissent acumine, quo Scotistæ differunt hæc ac definiunt. Nov-
 erant illi Jesu matrem, sed quis eorum
 tam philosophice demonstravit, quo mo-
 do fuerit ab Adæ macula præservata,
 quam nostri Theologi? Petrus accepit
 claves, & accepit ab eo qui non com-
 mittat indigno, & tamen an intellexerit,
 nescio: certe nusquam attigit subtilita-
 tem, quomodo scientiæ clavem habeat is
 quoque, qui scientiam non habeat. Bap-
 tizabant illi passim, & tamen nusquam
 docuerunt, quæ sit causa formalis, ma-
 terialis efficiens, & finalis Baptismi; nec
 characteris delebilis & indelebilis apud
 hos ulla mentio. Adorabant quidem illi,
 sed in spiritu, nihil aliud sequentes quam
 illud Evangelicum: *Spiritus est Deus, &*
eos qui adorant eum, in spiritu & veritate
oportet adorare. Verum haud apparet eis
 tum fuisse revelatum, una eademque ado-
 ratione adorandam imagunculam carbone
 delineatam in pariete, & Christum ip-
 sum, si modo duobus sit porrectis digi-
 tis, intonsa coma, & in umbone, qui ad-
 hæret occipitio, tres habeat notas. Quis
 enim hæc percipiat, nisi triginta sex an-
 nos totos in physicis, & ultra-mundanis
 Aristotelis & Scoticis contriverit? Identi-
 dem inculcant Apostoli gratiam, at iidem

nusquam distinguunt, quid intersit inter gratiam gratis datam, & gratiam gratificantem. Hortantur ad bona opera, nec discernunt opus operans & opus operatum. Passim inculcant charitatem, nec secernunt infusam ab acquisita, nec explicant, accidens ne sit, an substantia, creata res an increata. Detestantur peccatum; at emoriar, si potuerint scientifice definire, quid sit illud, quod peccatum vocamus, nisi forte Scotistarum spiritu fuerunt edocti. Nec enim adduci possum, ut credam Paulum, e cujus unius eruditione licet omnes æstimare, toties damnaturum fuisse quæstiones, disceptationes, genealogias, &, ut ipse vocat, λογολόχιας (1), si eas percalluisset argutias; præsertim cum omnes illius temporis contentiones, pugnaeque rusticanæ fuerint & crassæ, si cum magistrorum nostrorum plusquam Chrysippeis subtilitatibus conferantur. Quanquam homines modestissimi, si quid forte scriptum sit ab Apostolis indoctius parumque magistraliter, non damnant quidem, sed commode interpretantur: hoc videlicet honoris, partim antiquitati, partim Apostolico nomini deferentes. Et hercle parum

(1) *Disceptationes de verbis.*

æquum
de qui
bum
evenia
nymo
tenetur
cos Pl
pertin
culis
nemo
quodl
Ethnic
cedat
tam
impue
tructu
inde
tas,
cum
enim
texer
rent
litum
cipite
Scoti
& in
phist
Sara
fictu
riam

æquum erat, res tantas ab illis requirere, de quibus, ex præceptore suo, ne verbum quidem unquam audissent. Idem si eveniat in Chrysofomo, Basilio, Hieronymo, tum sat habent adscribere, *non tenetur*. Et illi quidem confutarunt Ethnicos Philosophos ac Judæos, suapte natura pertinacissimos, sed vita magis ac miraculis quam syllogismis, tum eos quorum nemo fuerit idoneus, vel unicum Scoti quodlibetum ingenio consequi. Nunc quis Ethnicus, quis Hæreticus non continuo cedat tot tenuissimis subtilitatibus nisi tam crassus, ut non assequatur, aut tam impudens, ut exhibilet, aut iisdem instructus laqueis, ut jam par sit pugna, perinde quasi magnum cum magno committas, aut si gladio fortunato pugnet aliquis cum eo, cui gladius sit fortunatus? Tum enim nihil aliud quam tela Penelopes retexeretur. Ac meo quidem iudicio saperent Christiani, si, pro pinguibus istis militum cohortibus, per quas jam olim ancipite Marte belligerantur, clamosissimos Scotistas, & pertinacissimos Occanistas, & invictos Albertistas, una cum tota Sophistarum manu mitterent in Turcas & Saracenos: spectarent, opinor, & conflictum omnium lepidissimum, & victoriam non ante visam. Quis enim usque

adeo frigidus, quem istorum non inflament acumina? Quis tam stupidus, ut tales non excitent aculei? Quis tam oculatus, ut hæc illi non maximas offundant tenebras? Verum hæc omnia videor vobis propemodum joco dicere; nec mirum sane, cum sint & inter ipsos Theologos melioribus instituti literis, qui ad has frivolas, ut putant, Theologorum argutias nauseant. Sunt qui velut sacrilegii genus execrentur, summamque ducant impietatem, de rebus tam arcanis, & adorandis magis quam explicandis, tam illoto ore loqui, tam prophanis Ethnicorum argutiis disputare, tam arroganter definire, ac divinæ Theologiæ majestatem tam frigidis, imo sordidis verbis simul & sententiis, conspurcare. At interim ipsi felicissime sibi placent, imo plaudunt, adeo ut his suavissimis næniis, nocte dieque occupatis, ne tantulum quidem otii supersit, ut Evangelium, aut Paulinas Epistolas, vel semel liceat evolvere. Atque interim, dum hæc nugantur in scholis, existimant sese universam Ecclesiam, alioqui ruituram, non aliter syllogismorum fulcire tibicinibus, quam Atlas cælum humeris sustinet apud Poetas. Jam illud quantæ felicitatis esse putatis, dum arcanas literas, perinde quasi cereæ sint, pro libi-

dine
sione
subsc
vider
tis an
res or
usqua
rum c
drarit
nunci
hæc p
hæc n
nec E
nec f
nus,
rælog
calaun
in jud
rus en
dicere
& ma
lam fe
piente
rum
ne le
rat,
Verun
Præte

dine formant ac reformant; dum conclusiones suas, quibus jam aliquot scholastici subscripserunt, plusquam Solonis leges videri postulant, & vel Pontificis decretis antepponendas; dumque, veluti censores orbis, ad palinodiam trahunt, si quid usquam cum explicitis & implicitis illorum conclusionibus, non ad amussim quadrarit, ac non fecus atque ex oraculo pronunciant: *Hæc propositio scandalosa est, hæc parum reverentialis, hæc hæresim olet, hæc male tinnit*, ut jam nec Baptismus, nec Evangelium, nec Paulus aut Petrus, nec sanctus Hieronimus, aut Augustinus, imo nec ipse Thomas Αριστοτελικώτατος (1), Christianum efficiat, nisi Baccalauriorum calculus accesserit: tanta est in judicando subtilitas! Quis enim sensurus erat, eum Christianum non esse, qui diceret has duas orationes, *matula putes*, & *matula putet*, item *ollæ fervere*, & *ollam fervere*, pariter esse congruas, nisi sapientes illi docuissent? Quis tantis errorum tenebris liberasset Ecclesiam, quos ne lecturus quidem unquam quisquam fuerat, nisi magnis sigillis isti prodidissent? Verum an non felicissimi, dum hæc agunt? Præterea, dum inferorum res omnes sic

(1) Aristoteli additissimus.

examussim depingunt, tanquam in ea Republica complures annos sint versati; præterea, dum pro arbitrio novos orbes fabricantur, addito denique latissimo illo pulcherrimoque, ne scilicet deesset ubi felices animæ commode vel spatium, vel convivium agitare, vel etiam pila ludere possent. His atque id genus bis mille nugis horum capita adeo distenta differtaque sunt, ut arbitrer nec Jovis cerebrum æque gravidum fuisse cum ille Palladem parturiens Vulcani securim imploraret. Quare nolite mirari, si videtis caput illorum tot fasciis tam diligenter obvinctum in publicis disputationibus, alioquin enim plane dissilirent. Illud ipsa quoque nonnunquam ridere soleo, cum ita demum maxime sibi videntur Theologi, si quam maxime barbare spurceque loquantur, cumque adeo balbutiunt, ut a nemine nisi balbo possint intelligi, & acumen appellant, quod vulgus non assequatur. Negant enim e dignitate sacrarum literarum esse, si grammaticorum legibus parere cogantur. Mira vero majestas Theologorum, si solis illis fas est mendose loqui, quanquam hoc ipsum habent cum multis cerdonibus commune. Postremo jam Diis proximos sese ducunt, quoties quasi religiose *magistri nostri* salutantur,

in quo
esse p
τράγ
MAGI
lis scr
tere A
nem
jestate

LI
acced
Mona
cogno
longis
omnil
quid
modis
num
tuitur
suasur
diunt
tatem
rum,
cum
los,
in te
Divo
cere.
ac m

in quo quidem nomine tale quiddam subesse putant, quale est apud Judæos τετραγράμματον (1). Itaque nefas aiunt esse, MAGISTER NOSTER, secus quam majusculis scribere literis. Quod si quis præposere *Noster magister* dixerit, is simul omnem Theologici nominis perverterit majestatem.

LIX. Ad horum felicitatem proxime accedunt, ii qui se vulgo Religiosos ac Monachos appellant, utroque falsissimo cognomine, cum & bona pars istorum longissime absit a religione, & nulli magis omnibus locis sint obvii. Iis non video quid possit esse miserius, nisi ego multis modis succurrerem. Etenim cum hoc hominum genus omnes sic execrentur, ut fortuitum etiam occursum ominosum esse persuasum sit, tamen ipsi sibi magnifice blandiuntur. Primum, summam existimant pietatem, si usque adeo nihil attigerint literarum, ut ne legere quidem possint. Deinde, cum Psalmos suos, numeratos quidem illos, at non intellectos, asininis vocibus in templis derudunt, tum vero se putant Divorum aures multa voluptate demulcere. Et sunt ex his nonnulli, qui sordes ac mendicitatem magno vendunt, proque

(1) Quatuor literarum ineffabile Jehovah.

foribus magno mugitu panem efflagitant ; imo in nullis diverforiis , vehiculis , navibus non obturbant , non mediocri profecto reliquorum mendicorum jactura. Atque ad eum modum homines suavissimi , sordibus , inscitia , rusticitate , impudentia , Apostolos , ut aiunt , nobis referunt. Quid autem jucundius , quam quod omnia faciunt ex præscripto , quasi mathematicis utentes rationibus , quas præterire piaculum sit : Quot nodos habeat calceus ; quo colore cingula ; vestis quot discriminibus varieganda ; qua materia , quotque culmis latum cingulum ; qua specie & quot modiorum capax cucullus ; quot digitis latum capillitium ; quot dormiendum horas. Atque hæc quidem æqualitas in tanta corporum & ingeniorum varietate , quam sit inæqualis , quis non perspicit ? Et tamen his nugis non alios modo præ se nauci faciunt , verum invicem alii alios contemnunt , atque homines Apostolicam charitatem professi , ob aliter cinctam vestem , ob colorem paulo fusciorum , omnia miris tragœdiis miscent. Ex his videas quosdam adeo rigide religiosos , ut summa veste , non nisi Cilicina (1) , utantur ; intima , Mi-

(1) *Asperrima* , nempe ex villis caprarum , apud Cilices , facta.

lesia (
 sint in
 niæ co
 nec a
 tactu t
 nibus
 conven
 to simi
 Porro
 mentis
 dent ,
 nores ,
 hi Ben
 gidenfes
 tas , il
 dici C
 tantum
 num tr
 parum
 mium :
 tus , co
 sit exa
 tis. Ali
 piscium
 rum ce
 niorum
 unico
 alvum.

(1) Mo
 (2) Ve

lesia (1); alios contra, qui superne linei sint intime lanei; rursus alios qui pecuniæ contactum, ceu aconitum, horreant, nec a vino interim, nec a mulierum contactu temperantes. Denique mirum omnibus studium, ne quid in ratione vitæ conveniat. Nec illud studio est, ut Christo similes sint, sed ut inter se dissimiles. Porro magna felicitatis pars est in cognomentis, dum hi *Funigeros* appellari se gaudent, & inter hos alii *Coletas*, alii *Minores*, alii *Minimos*, alii *Bullistas*; rursus hi *Benedictinos*, illi *Bernardinos*, hi *Brigidenses*, illi *Augustinienses*, hi *Guilhelmitas*, illi *Jacobitas*, quasi vero parum sit dici Christianos. Horum magna pars in tantum suis nititur cæremoniis & hominum traditiunculis, ut putet unum cælum parum dignum esse tantis meritis præmium: haud cogitantes futurum ut Christus, contemptis his omnibus, suum illud sit exacturus præceptum, nempe charitatis. Alius ostentabit aqualiculum (2), omni piscium genere distentum. Alius Psalmorum centum effundet modios. Alius jejuniorum myriadas annumerabit, & toties unico prandio pene disruptam imputabit alvum. Alius tantum cæremoniarum acer-

(1) *Mollissima*, Miletii texta.

(2) *Ventrem*.

vum proferet, quantus vix septem onerariis navibus vehi possit. Alius gloriabitur sexaginta annos nunquam attactam pecuniam, nisi digitis duplici chirotheca munitis. Alius cucullam ingeret, adeo sordidam & crassam, ut nullus nauta suo dignetur corpore. Commemorabit alius se plusquam undecim lustris spongiæ vitam egisse, semper eidem affixum loco. Alius raucam assiduo cantu vocem adducet. Alius lethargum solitudine contractum; alius linguam jugi silentio torpentem. At Christus, interpellatis, nunquam alioqui finiendis, gloriis: » UNDENAM hoc, inquiet, » novum Judæorum genus? Uni- » cam ego legem vere meam agnosco, » de qua sola nihil audio. Et olim palam, » nulloque parabolarum utens involucro, » paternam hæreditatem pollicitus sum, » non cucullis, preculis, aut inediis, sed » fidei & charitatis officiis. Nec eos agnosco, qui sua facta nimis agnoscunt. Isti » qui me quoque sanctiores videri volunt, Abraxasiorum (1) cœlos, si libet, occupent, aut ab his sibi novum extrui cœlum jubeant, quorum » traditiunculas meis præceptis anteposuerunt ». Cum hæc audient, & vide-

(1) Basilidianorum Hæreticorum, qui trecentos sexaginta quinque cœlos somniaverant.

bunt
bus p
buntu
non
quide
nemo
mend
nium
quas
haben
niorib
turis
nomin
nes (1
cionib
quis c
nemo
ligit;
quam
quem
torem
cionib
cule,
quæ R
runt?
tur, u
tillant
atque

(1) Fu

bunt nautas & aurigas sibi præferri, quibus putatis vultibus sese mutuo contuebuntur? Sed interim spe sua felices sunt, non absque meo beneficio. Atque hos quidem, quanquam a republica semotos, nemo tamen audet contemnere, præcipue mendicantes, propterea quod omnia omnium arcana teneant, ex confessionibus, quas vocant; quæ tamen prodere nefas habent, nisi si quando poti, fabulis amœnioribus delectare se volunt, sed conjecturis modo rem indicant, tacitis interim nominibus. Quod si quis hos crabrones (1) irritarit, tum in popularibus concionibus probe ulciscuntur sese, & obliquis dictis hostem notant adeo tecte, ut nemo non intelligat, nisi qui nihil intelligit; nec prius oblatrandi finem faciunt, quam in os offam objeceris. Age vero, quem tu mihi comœdum, quem circulatorum spectare malis, quam illos in concionibus suis Rhetorantes omnino ridicule, sed tamen suavissime imitantes ea quæ Rhetores de dicendi ratione tradiderunt? Deum immortalem! ut gesticulantur, ut apte commutant vocem, ut cantillant, ut jactant sese, ut subinde alios atque alios vultus induunt, ut omnia cla-

(1) Fucos ignavum pecus, vulgo *Frêlons*.

moribus miscant ! Atque hanc orandi artem, ceu rem arcanam, Fraterculus Fraterculo per manus tradit. Eam tametsi mihi non est fas scire, tamen utcunque conjecturis sequar. Primo loco invocant, id quod a poetis mutuo sumpserunt : deinde dicturi de charitate, a Nilo Ægypti fluvio sumunt exordium ; aut crucis mysterium enarraturi, a Babylonio dracone Bel feliciter auspicantur ; aut de jejunio disputaturi, a duodecim zodiaci signis principium faciunt ; aut de fide verba facturi, diu de quadratura circuli præloquuntur. Audivi ipsa quemdam eximie stultum, [erravi, doctum volebam dicere], qui in concione celeberrima divinæ Triadis mysterium explicaturus, quo & doctrinam suam non vulgarem ostentaret, & Theologicis satisfaceret auribus, nova prorsus ingressus est via, nimirum a literis, syllabis, & oratione, tum a concordia nominis & verbi, adjectivi nominis & substantivi, mirantibus jam plerisque, ac nonnullis Horatianum illud apud se mussitantibus, *Quorsum hæc tam putida tendunt ?* Tandem huc rem deduxit, ut in grammaticorum rudimentis sic expressum ostenderet totius Triadis simulacrum, ut nemo mathematicorum in pulvere posset evidentius depingere. Atque in hac oratione

Θεολογῶτατος

Θεολογῶτατος
ita de
cutiat
acie a
haud
vo qu
Audit
narius
tum ip
myster
demon
quid d
bus du
festum
Deinde
in s,
in u,
rium;
eum es
Restab
mathem
æquales
temime
de doc
esse
Syn, S

(1) Arch

(2) Arca

(3) Med

dimidium,

Θεολογώτατος (1) ille totos octo menses ita defudarat, ut hodie quoque magis cæcutiat quam talpa: nimirum tota luminum acie ad ingenii cuspidem avocata. Verum haud pœnitet hominem cæcitatibus, ac parvo quoque putat emptam eam gloriam. Auditus est a nobis alius quidam octogenarius, adeo Theologus, ut in hoc Scutum ipsum renatum putes. Is explicaturus mysterium nominis Jesu, mira subtilitate demonstravit in ipsis literis latere, quicquid de illo dici possit. Etenim quod tribus duntaxat inflectitur casibus, id manifestum esse simulacrum divini Ternionis. Deinde quod prima vox *Jesus* desinat in s, secunda *Jesum* in m, tertia *Jesu* in u, in hoc ἄρρητον (2) subesse mysterium; nempe tribus literulis indicantibus, eum esse summum, medium, & ultimum. Restabat mysterium his quoque retrusius, mathematica ratione: *Jesus* sic in duas æquales diffidit portiones, ut scilicet pentemimeres (3) in medio resideret. Deinde docuit eam literam apud Hebræos esse *ו*, quam illi *Syn* appellent; porro *Syn*, Scotorum, opinor, lingua, pecca-

(1) *Architheologus.*

(2) *Arcanum & ineffabile.*

(3) *Medium de quinque partibus: a πέντε quinque, ἡμικ dimidium, & μέρος pars.*

tum sonat ; atque hinc palam declarari ,
 Jesum esse qui peccata tolleret mundi .
 Hoc tam novum exordium sic inhiantes
 admirati sunt omnes , præcipue Theolo-
 gi , ut parum abfuerit , quin illis accide-
 rit , quod olim Niobæ , cum mihi prope-
 modum evenerit , quod ficulno illi Pri-
 po (1) , qui , magno suo malo , Canidiæ
 Saganæque nocturna sacra spectavit ; nec
 injuria profecto . Nam quando similem
 ἐφοδον (2) commentus est Demosthenes
 ille Grajus , aut Cicero Latinus ? Illis vi-
 tiosum habebatur præcæm , quod a re
 foret alienius : quasi vero non ad istum
 modum exordiantur & Subulci (3) , na-
 tura videlicet magistra . At hi docti *præam-
 bulum* suum , sic enim vocant , ita demum
 eximie Rhetoricum fore ducunt , si nus-
 quam quicquam habeat cum reliquo argu-
 mento confine : ut auditor interim admi-
 rans , illud secum murmure , *quo nunc se
 proripit ille ?* Tertio loco , ceu narratio-
 nis vice , nonnihil ex Evangelio , sed cur-
 sim ac veluti obiter interpretantur , cum
 id solum fuerit agendum . Quarto loco ,
 jam nova sumpta persona , quæstionem

(1) Is , præ metu , crepitum ventris emisit , *Horat.* Sat. VIII.
 Liv. I.

(2) *Insinuationem.*

(3) Porcorum custodes.

move
 & te
 ad an
 mum
 Docto
 Docto
 cos ,
 tos ,
 nomin
 gismos
 corolla
 plusqu
 ritum
 tus act
 tare co
 & indo
 nor ,
 in medi
 tantur
 gice. A
 mæram
 ratiu
 ret : *He*
 a nescio
 datum ,
 tere. Ita
 nec ipsi
 referat

(1) *Neque*

movent Theologalem aliquoties ἔπε γῆς, ἔπε ἑρᾶν ἀπτομένην (1), atque id quoque ad artem arbitrantur pertinere. Hic demum Theologicum attollunt supercilium, Doctores solemnes, Doctores subtiles, Doctores subtilissimos, Doctores seraphicos, Doctores cherubicos, Doctores sanctos, Doctores irrefragabiles, magnifica nomina, auribus inculcantes. Tum syllogismos majores, minores, conclusiones, corollaria, suppositiones (frigidissimas ac plusquam scholasticas nugas) apud imperitum vulgus jactitant. Superest jam quintus actus, in quo summum artificem præstare convenit. Hic mihi stultam aliquam & indoctam fabulam, ex *Speculo*, opinor, *Historiali*, aut *Gestis Romanorum*, in medium adferunt; & eandem interpretantur allegorice, tropologice, & anagogice. Atque ad hunc quidem modum Chimæram suam absolvunt, qualem nec Horatius unquam assequi potuit, cum scriberet: *Humano capiti*, &c. Sed audierunt a nescio quibus, ingressum orationis sedatum, minimeque clamorose esse oportere. Itaque principio sic exordiuntur, ut nec ipsi vocem propriam exaudiant, quasi referat dici, quod nullus intelligat. Au-

(1) Neque terram, neque cælum attingentem.

dierunt, nonnunquam, ad concitandos affectus, exclamationibus utendum esse: proinde presse alioqui loquentes, subinde repente vocem tollunt, furioso plane clamore, etiam cum nihil opus. Jures elleboro homini opus esse, perinde quasi nihil referat, ubi clames. Præterea, quoniam audierunt, oportere sermonem in progressu fervere: in singulis partibus, principiis utcunque sane recitatis, mox mira vocis contentione utuntur, etiamsi res sit frigidissima, atque ita denique desinunt, ut spiritu defectos credas. Postremo didicerunt, apud Rhetores (1) de Risu fieri mentionem, eoque student & ipsi jocos quosdam aspergere, [ὦ φίλη ἀφροδίτη (2), quam plenos gratiarum, quamque in loco!] ut plane ὄνον πρὸς τὴν λύραν (3) esse dicas. Mordent quoque nonnunquam, sed ita ut titillent magis quam vulnerent; nec unquam verius adulantur, quam cum maxime παῖρῃσι ἄζεσθαι (4) videri student. Denique tota actio est ejusmodi, ut jures eos a fori circulatoribus didicisse, a quibus longe vincuntur. Quamquam utrique alteris usque adeo sunt si-

(1) Quintil. Instit. Orat. L. VI.

(2) O amica Venus.

(3) Asinum ad lyram.

(4) Libere loqui.

mile
illis
dicer
mea
Dem
se pu
cator
unice
lam
partis
rint p
sis h
quod
si qui
opino
minun
nugis
dem q
Paulos
LV.
ingrato
latores
tatis,
juvat
(a qui
dignum
attinger
fani co
vita tris
enim e

miles, ut nemo dubitet, quin aut hi ab illis, aut illi ab his Rhetorice suam didicerint. Et tamen inveniunt hi quoque, mea nimirum opera, qui cum hos audiunt, Demosthenes meros ac Cicerones audire se putant. Quod genus sunt præcipue mercatores ac mulierculæ: quorum auribus unice placere student, quod illi nonnullam prædæ portiunculam de rebus male partis soleant impertiri, si commode fuerint palpati; illæ cum aliis multis de causis huic ordini favent, tum præcipue, quod in horum sinus soleant effundere, si quid in maritos stomachantur. Videtis, opinor, quantopere mihi debeat hoc hominum genus, qui cum cæremoniis & nugis deridiculis, clamoribusque, tyrannidem quamdam inter mortales exerceant, Paulos atque Antonios sese credunt.

LV. VERUM ego istos histriones tam ingratos beneficiorum meorum dissimulatores, quam improbos simulatores pietatis, libenter relinquo. Jamdudum enim juvat de Regibus ac Principibus aulicis (a quibus simplicissime color), &, ut dignum est ingenuis, ingenuè nonnihil attingere. Qui quidem si vel semunciam sani cordis haberent, quid esset horum vita tristius, aut æque fugiendum? Neque enim existimabit, vel perjurio parricidio-

que parandum imperium , quisquis secum
perpenderit , quam ingens onus sustineat
humeris , qui vere Principem agere velit :
eum qui rerum gubernacula suscepit ,
publicum non privatum negotium gerere ;
nihil nisi de commodis publicis oportere
cogitare ; a legibus , quarum ipse & auc-
tor & exactor est , nec latum digitum dis-
cedere ; officialium omnium & magistra-
tuum integritatem sibi præstandam esse ;
fese esse unum omnium oculis expositum ,
qui vel , ceu sidus salutare , morum inno-
centia , maximam rebus humanis salutem
possit adferre , vel , veluti cometa letalis ,
summam perniciem invehere ; aliorum vi-
tia neque perinde sentiri , neque tam late
manare ; Principem eo loco esse , ut si
quid vel leviter ab honesto deflexerit ,
gravis protinus ad quam plurimos homi-
nes vitæ pestis serpat. Tum quod multa
secum adferat principum fortuna , quæ
soleant a recto deducere : quod genus ,
delitiæ , libertas , adulatio , luxus ; hoc
acrius enitendum , ac sollicitius advigi-
landum , necubi vel deceptus cesset in
officio. Postremo , (ut insidias , odia , cæ-
teraque , vel pericula , vel metus , omit-
tam) capiti imminere verum illum re-
gem , qui paulo post ab eo sit etiam de
minimo quoque commisso rationem exac-

turu
tanti
atque
cum
si fa
opin
meo
mitt
quen
jucu
licitu
parte
tur a
comm
fecim
giten
in su
posit
quissi
ciem
nonni
mos u
hi nu
miner
modo
tum c
tibus
tatis a
public
libidin

turus, idque tanto severius, quanto præstantius gessit imperium. Hæc inquam, atque hujusmodi plurima, si Princeps secum perpenderet (perpenderet autem, si saperet), is nec somnum, nec cibum, opinor, jucunde capere posset. At nunc meo munere, has omnes curas Diis permittunt, ipsi se molliter curant, neque quemquam ad aurem admittunt, nisi qui jucunda loqui norit, ne quid animo sollicitudinis oboriatur. Se probe Principis partes omnes impleſſe credunt, si venentur assidue, si bellos alant caballos, si suo commodo vendiderint magistratus ac præfecturas, si quotidie novæ rationes excoſigentur, quibus civium opes attenuent, & in suum convertant fiscum, verum id apposite repertis titulis, ut, etiam si sit iniquissimum, aliquam tamen æquitatis speciem præ se ferat. Addunt data opera nonnihil adulationis, quo populares animos utcunque sibi devinciant. Fingite mihi nunc, quales sunt nonnunquam, hominem legum ignarum, publicorum commodorum pene hostem, privatis intentum commoditatibus, addictum voluptatibus, oſorem eruditionis, oſorem libertatis ac veri, nihil minus quam de Reipublicæ salute cogitantem, sed omnia sua libidine, suisque utilitatibus metientem.

Deinde addite huic torquem auream, omnium virtutum cohærentium consensum indicantem; tum coronam gemmis insignitam quæ quidem admoneat eum heroicis omnibus virtutibus oportere cæteris antecellere; præterea sceptrum, justitiæ & undecunque incorrupti pectoris symbolum; postremo purpuram, eximiæ cujusdam in Rempublicam charitatis indicium. Hæc gestamina si Princeps cum sua vita conferret, equidem futurum arbitror, ut plane pude scat ornatûs sui, vereaturque ne quis nasutus interpret totum hunc tragicum cultum, in risum jocumque vertat.

LVI. JAM quid de proceribus aulicis commemorem, quorum plerisque cum nihil sit addictius, servilius, insulsius, abjectius, tamen omnium rerum primos sese videri volunt? Hac una in re tamen modestissimi, quod contenti aurum, gemmas, purpuram, reliquaque virtutum ac sapientiæ insignia corpore circumferre, rerum ipsarum studium omne concedunt aliis. Hoc abunde felices sibi videntur, quod Regem *herum* vocare liceat; quod tribus verbis salutare didicerint; quod norint civiles titulos subinde inculcare, *Serinitatem, Dominationem, & Magnificentiam*; quod egregie perfricuerint faciem; quod festiviter adulentur. Nam hæ sunt artes,

quæ
Cæ
pius
inve
carn
lius
dios
lectu
ribu
ad j
terp
culi
lus
mere
potia
hunc
elabu
secul
si qu
dum
videt
giore
cubit
videa
cet,
lat,
oster

(1)
(2)
Horat.
(3)

quæ vere nobilem & aulicum deceant. Cæterum si vitæ rationem omnem propius inspicias, nimirum meros Phæacas (1) invenies, sponfos Penelopes (2): reliquum carmen agnoscitis, quod Echo vobis melius referet quam ego. Dormitur in medios dies: ibi sacrificulus mercenarius ad lectum paratus, qui propemodum cubantibus adhuc sacrum expedite peragat. Mox ad jentaculum, quo vix peracto, jam interpellat prandium. Sub id alea, laterunculi, sortes, scurræ, moriones, scorta, lusus, inficetiæ. Interim una aut altera merenda. Rursum cœna; post hanc repotia, non una per Jovem. Atque ad hunc modum, citra ullum vitæ tædium elabuntur horæ, dies, menses, anni, secula. Ipsa nonnunquam saginationior abeo, si quando viderim illos *μεγαλορῥῶνπας* (3), dum inter nymphas una quæque hoc sibi videtur Diis propior, quo caudam longiorem trahit; dum procerum alius alium cubito protrudit, quo Jovi vicinior esse videatur; dum sibi quisque hoc magis placet, quo graviolem catenam collo bajulat, ut robur etiam, non opes tantum, ostendet.

(1) Ignavos & inertes homines. *Odyss.* L. VIII.

(2) Sponsi *Penelopes*, *nebulones*, *Alcinoique*, &c.
Horat. Ep. II. L. I.

(3) *Magnificantes se.*

LVII. Ac Principum quidem institutum, summi Pontifices, Cardinales, & Episcopi jampridem gnaviter æmulantur, ac prope superant. Porro si quis perpendat, quid linea vestis admoneat, niveo candore insignis, nempe vitam undequaque inculpatam; quid sibi velit mitra bicornis, utrumque fastigium eodem cohibente nodo: puta Novi pariter ac Veteris instrumenti absolutam scientiam; quid manus chirothecis communitæ, duram & ab omni rerum humanarum contagio immunem sacramentorum administrationem; quid pedum, nimirum crediti gregis vigilantissimam curam; quid præclara crux, videlicet omnium humanorum affectuum victoriam: hæc, inquam, atque id genus alia multa, si quis perpendat, nonne tristem ac sollicitam vitam egerit? At nunc belle faciunt, cum sese pascunt. Cæterum ovium curam aut ipsi Christo mandant, aut in fratres, quos vocant, ac vicarios rejiciunt. Neque vel nominis sui recordantur, quid sonet *Episcopi* vocabulum, nempe laborem, curam, sollicitudinem; verum in irretiendis pecuniis, plane Episcopos agunt, ἢ δ' ἀλαοσκοπιή (1).

LVIII. Ad eundem modum Cardi-

(1) Neque cæca Speculatio, Hemist. Homericum.

nales, si cogitent sese in Apostolorum locum successisse, eadem ab ipsis requiri, quæ illi præstiterunt; deinde non dominos esse, sed administratores spiritualium dotium, de quibus omnibus sint paulo post exactissime reddituri rationem: imo, si vel in cultu paulisper philosophentur, atque ita secum cogitent, quid sibi vult hic vestitus candor, nonne summam & exitiam vitæ innocentiam? Quid interior purpura; nonne flagrantissimum in Deum amorem? Quid rursus exterior sinuosa capacitae diffuens, ac totam etiam reverendissimi complectens mulam, (quanquam una vel camelo contegendo suffecerit), nonne charitatem latissime sese pandentem ad subveniendum omnibus, hoc est, ad docendum, exhortandum, consolandum, increpandum, admonendum, componenda bella, resistendum improbis principibus & vel sanguinem libenter impendendum gregi Christiano, non solum opes? Quanquam, quorsum omnino opes pauperum Apostolorum vicem gerentibus? Hæc si perpenderent, inquam, nec eum locum ambirent, & libenter relinquerent, aut certe vitam plane laboriosam atque sollicitam agerent, cujusmodi veteres illi vixerunt Apostoli.

LIX. JAM Summi Pontifices, qui Christi

F vj

vices gerunt, si conentur ejusdem vitam æmulari, nempe paupertatem, labores, doctrinam, crucem, vitæ contemptum; si vel *Papæ*, id est, patris nomen, vel *Sanctissimi* cognomen cogitent, quid erit in terris afflictius, aut quis eum locum omnibus emat facultatibus, emptum, gladio, veneno, omnique vi tueatur? Quantum his abstulerit commoditatum, si semel incessiverit sapientia, (Sapientia, dixi?) imo vel mica salis illius, cujus meminit Christus: tantum opum, tantum honorum, tantum victoriarum, tot officia, tot dispensationes, tot vectigalia, tot indulgentias, tantum equorum, mulorum, satellitum, tantum voluptatum.... videtis quantas nundinas, quantam messem, quantum bonorum pelagus paucissim complexa. In quorum locum inducet vigilias, jejunia, lachrymas, orationes, conciones, studia, suspiria, milleque id genus miseros labores. Neque vero neglegendum illud, futurum ut tot Scriptores, tot Copistæ, tot Notarii, tot Advocati, tot Promotores, tot Secretarii, tot Mulotribæ, tot Equifones, tot Mensarii, tot Lenones: [pene mollius quiddam addideram, sed vereor ne durius sit auribus]; in summa, tam ingens hominum turba, quæ Romanam sedem onerat, (lapsa sum,

hon
Inh
dun
dun
cipe
& l
quie
ling
ro,
sibi
ope
viva
abun
myt
mon
Sanc
mal
& c
poru
lum
teras
chry
eger
que
mos
deni
infan
dicti
lus (

honorat, sentiebam), ad famem adigatur. Inhumanum quidem hoc, & abominandum facinus, at multo magis detestandum, ipsos etiam summos Ecclesiæ principes, ac vera mundi lumina, ad peram & baculum revocari. At nunc fere, si quid laboris est, id Petro & Paulo relinquunt, quibus abunde satis est otii. Porro, si quid splendoris aut voluptatis, id sibi sumunt. Atque ita fit, mea quidem opera, ut nullum pene hominum genus vivat mollius, minusque sollicitum, ut qui abunde Christo satisfactum existiment, si mystico ac pene scenico ornatu, cæremoniis, Beatitudinum, Reverentiarum, Sanctitatum titulis, & benedictionibus ac maledictionibus, Episcopos agant. Priscum & obsoletum, nec horum omnino temporum, miracula edere: docere populum, laboriosum: sacras interpretari literas, scholasticum: orare, otiosum: lachrymas fundere, miserum ac muliebre: egere, sordidum: vinci, turpe, parumque dignum eo, qui vix Reges etiam summos ad pedum beatorum admittit oscula: denique mori, inamabile: tolli in crucem, infame. Restant sola hæc arma, ac benedictiones dulces, quarum meminit Paulus (1), atque harum quidem quam mirum

(1) Ep. ad Rom. c. XXVI.

sint benigni ! interdictiones , suspensiones , aggravationes , redaggravationes , anathematizationes , ultrices picturæ , ac fulmen illud terrificum , quo solo nutu mortalium animas vel ultra tartara mittunt ; quod ipsum tamen sanctissimi in Christo patres , & Christi vicarii , in nullos torquent acrius , quam in eos , qui , instigante diabolo , patrimonia Petri minuere atque arrodere conantur. Cujus cum hæc vox sit in Evangelio : *Relinquimus omnia , & sequuti sumus te* , tamen hujus patrimonium appellant agros , oppida , vectigalia , portoria , ditiones. Pro quibus dum , zelo Christi accensi , ferro ignique dimicant , non absque plurimo Christiani sanguinis dispendio , tum demum Ecclesiam Christi sponsam sese credunt Apostolice defendere , fortiter profligatis , ut vocant , hostibus. Quasi vero ulli sint hostes Ecclesiæ perniciosiores , quam impii Pontifices qui & silentio Christum sinunt abolescere , & quæstuariis legibus alligant , & coactis interpretationibus adulterant , & pestilente vita jugulant. Porro cum Christiana Ecclesia sanguine sit condita , sanguine confirmata , sanguine aucta , nunc perinde quasi Christus perierit , qui more suo tueatur suos , ita ferro rem gerunt. Cumque bellum res sit adeo imma-

nis , ut feras non homines deceat ; adeo insana , ut poetæ quoque fingant a Furiis immitti ; adeo pestilens , ut universam morum luem simul invehat ; adeo injusta , ut a pessimis latronibus optime soleat administrari ; adeo impia , ut nihil cohæreat cum Christo : tamen , omnibus omissis , hoc tantum agunt. Hic videas etiam decrepitos senes , juvenilis animi robur præstare , nec offendi sumptibus , nec fatigari laboribus , nec deterreri quicquam , si leges , si religionem , si pacem , si res humanas omnes sursum ac deorsum misceant. Neque desunt adulatores eruditi , qui istam manifestariam insaniam , zelum , pietatem , fortitudinem appellent , excogitata via , qua fieri possit , ut quis letale ferrum stringat , adigatque in fratris sui viscera , manente nihilominus charitate illa summa , quam , ex Christi præcepto , debet proximo Christianus.

LX. *EQUIDEM* incerta sum adhuc utrum his rebus exemplum dederint , an potius hinc sumptierint Episcopi quidam Germanorum , qui simplicius , etiam omissa cultu , omissis benedictionibus , aliisque id genus cæremoniis , plane satrapas agunt , adeo ut propemodum ignavum , parumque decorum Episcopo putent , alibi , quam in acie , fortem animam Deo

reddere. Jam vero vulgus sacerdotum nefas esse ducens, a præsulum suorum sanctionia degenerare, euge quam militanter pro jure decimarum, ensibus, jaculis, saxis, omnique armorum vi belligerantur! Quam hic oculati, si quid ex veterum literis possint elicere, quo plebeculam territent, & plusquam decimas deberi convincant! At interim non venit in mentem, quam multa passim legantur de officio, quod illi vicissim præstare populo debeant. Nec saltem admonet eos vertex rarus, sacerdotem omnibus hujus mundi cupiditatibus liberum esse oportere, neque quicquam nisi cœlestia meditari. Sed homines suaves, se suo officio probe perfunctos aiunt, si preculas illas suas utcumque permurmurarint, quas me hercle demiror, si quis Deus vel audiat, vel intelligat, cum ipsi fere nec audiant, nec intelligant; tum cum eas ore perstrepunt. Verum hoc quidem sacerdotibus est cum prophanis commune, ut ad emolumenti messem vigilent omnes, neque quisquam ibi leges ignoret. Cæterum si quid sarcinæ, id prudenter in alienos humeros eji-ciunt, & aliis alii tanquam pilam per manus tradunt. Siquidem Laici quoque Principes, quemadmodum partes administrandi regni vicariis delegant, & vicarius

item
omn
Pleb
voca
nihil
tismi
fum
res,
Reg
res
arcti
Men
quos
latet
dem
gent
licos
Pasto
Fratr
trudu
Veru
ac Sa
dear
citar
pes a
hæc
nullu
possi
que
L

item vicario tradit, ita pietatis studium omne plebi, modestiæ causa, relinquunt. Plebs in eos rejicit, quos Ecclesiasticos vocant, perinde quasi ipsis cum Ecclesia nihil omnino sit commercii, quasi baptismi votis nihil prorsus sit actum. Rursum sacerdotes qui sese vocant *Seculares*, quasi mundo initiati, non Christo, in Regulares onus hoc devolvunt, Regulares in Monachos, Monachi laxiores in arctiores, omnes simul in Mendicantes, Mendicantes in Carthusienses, apud quos solos sepulta latet pietas, & adeo latet ut vix unquam liceat conspicerere. Item Pontifices, in messe pecuniaria diligentissimi, labores illos nimium Apostolicos, in Episcopos relegant, Episcopi in Pastores, Pastores in Vicarios, Vicarii in Fratres mendicantes, hi rursus in eos retrudunt, a quibus ovium lana tondetur. Verum non est hujus instituti, Pontificum ac Sacerdotum vitam excutere, ne cui videar satyram texere, non encomium recitare; neve quis existimet bonos Principes a me taxari, dum malos laudo. Sed hæc ideo paucis attigi, quo palam fieret, nullum esse mortalem, qui suaviter vivere possit, nisi meis initiatus sit sacris, meque propitiam habeat.

LXI. NAM id quo pacto fieri queat,

cum ipsa etiam Rhamnusia (1), rerum humanarum fortunatrix, mecum adeo consentiat, ut sapientibus istis semper fuerit inimicissima, contra stultis etiam dormientibus omnia commoda adduxerit? Agnoscitis Timotheum illum, cui hinc etiam cognomen & proverbium ὁ εὐδοντος κύρτος αἰρεῖ (2): rufum aliud γλαυξ ἰππίαται (3). Contra in sapientes quadrat illa, ἐν τετραδί γεννηθέντες (4); & equum habet Sejanum (5), & aurum Tolosanum. Sed desino παροϊμιάζεσθαι (6), ne videar Erasmi mei commentaria suppilasse (7). Ergo ut ad rem, amat fortuna parum cordatos, amat audaciores, & quibus illud placet πᾶς ἐρρίφθω κύβος (8). At sapientia timidulos reddit, ideoque vulgo videtis sapientibus istis cum paupertate, cum fame, cum fumo rem esse; neglectos, inglorios, invisos vivere; stultos affluere nummis, admoveri Reipublicæ gubernaculis, breviter florere modis omnibus. Etenim si

(1) Sic Nemesis a Rhamnunte Atticæ pago, ubi colebatur.

(2) *Dormientis rete capit.* De felicibus absque labore.

(3) *Noctua volat.* Prov.

(4) *Quarta Luna nati.* Prov. de iis qui summis laboribus aliis multum profunt, sibi nihil.

(5) Proverb. de extremo infortunio.

(6) *Proverbiis uti.*

(7) i. e. *ipsiusmet Adagiorum Opus.*

(8) *Facta est alea.*

quis beatum existimet *Principibus placuisse viris* (1), & inter aureos illos, ac gemmeos Deos versari, quid inutilius sapientia, imo quid apud hoc hominum genus damnatius? Si divitiæ parandæ sunt, quid tandem lucri facturus est negotiator, si, sapientiam secutus, perjurio offendetur; si in mendacio deprehensus erubescet; si anxios illos de furtis atque usuris sapientum scrupulos, vel tantuli faciet? Porro si quis honores, atque opes ambiat Ecclesiasticas, ad eas vel asinus, vel bubalus citius penetrabit, quam sapiens. Si voluptate ducaris, puellæ, maxima hujus fabulæ pars, stultis toto pectore sunt addictæ, sapientem haud secus ac scorpionum horrent, fugiuntque. Deinde quicumque paulo festivius ac lætius vivere parant, sapientem imprimis excludunt, ac quodvis animal potius admittunt. Breviter quoque te vertas, apud Pontifices, principes, judices, magistratus, amicos, hostes, maximos, minimos, omnia præsentibus nummis parantur: quos uti contemnit sapiens, ita illum sedulo fugere consueverunt. Sed cum laudum mearum nullus sit modus, neque finis, tamen oratio aliquando finem habeat necesse est. Itaque

(1) Horat. Ep. XVII. L. I.

desinam dicere, sed si prius ostendero paucis non deesse magnos auctores, qui me literis suis pariter ac factis illustrarint, ne cui forte stulte mihi soli videar placere, neve legulei calumnientur, me nihil allegare. Ad ipsorum igitur exemplum allegabimus, hoc est, ἐδὲν πρὸς ἔπος (1).

LXII. PRINCIPIO illud omnibus vel notissimo proverbio persuasum est: ubi res abest, ibi simulationem esse optimam. Eoque recte statim traditur hic versus pueris: *Stultitiam simulare loco, sapientia summa est*. Vos jam ipsi conjicite quam ingens sit bonum stultitia, cuius etiam fallax umbra, & imitatio sola tantum laudis meretur a doctis. Sed multo candidius pinguis ille ac nitidus *Epicuri de grege porcus* (2), *miscere stultitiam consiliis* jubet; tametsi *brevem*, non admodum scite, addidit (3). Item alibi; *Dulce est desipere in loco*. Rursum alio in loco mavult *delirus*, *inersque videri*, *Quam sapere & ringi* (4). Jam apud Homerum Telemachus, quem modis omnibus laudat poeta, subinde *νήπιος* (5) appellatur, atque eodem prænومine, tanquam felicitis

(1) *Nihil ad rem.*

(2) Horat. Ep. IV. L. I.

(3) Id Od. XII. L. IV.

(4) Id Ep. I. L. II.

(5) *Infans.*

omin
voca
crum
gum
quan
rum
rat,
tet,

L
tiano
sacra
vide
ut d
niam
esse
aggre
rit d
itiner
alien
ut in
has
lispe
migr
nosio
ἐἰς κ
licea
gicus
quis

(1)

ominis, libenter pueros & adolescentes vocare solent Tragici. Quid autem sacrum Iliadis carmen, nisi *Stultorum regum & populorum continet æstus*? Porro quam absoluta laus illa Ciceronis, *Stultorum plena sunt omnia*! Quis enim ignorat, unumquodque bonum, quo latius patet, hoc esse præstantius?

LXIII. ATQUI fortassis apud Christianos horum levis est auctoritas: proinde sacrarum quoque literarum testimoniis, si videtur, laudes nostras fulciamus, sive, ut docti solent, fundemus, principio veniam a Theologis præfatæ, ut nobis fas esse velint. Deinde quoniam arduam rem aggredimur, & fortassis improbum fuerit denuo Musas ex Helicone ad tantum itineris revocare, præsertim cum res sit alienior, fortasse magis conveniet optare, ut interim, dum Theologum ago, perque has spinas ingredior, Scoti anima paulisper ex sua Sorbona in meum pectus demigret, quovis histrice atque erinaceo spinosior, moxque remigret quo lubebit, vel *ἐς κρῖνας* (1). Utinam & vultum alium liceat sumere, & ornatus adsit Theologicus. Verum illud interim vereor, ne quis me furti ream agat, quasi clanculum

(1) *Ad cervos* i. e. in malam crucem.

magistorum nostrorum scrinia compilarim, quæ tantum rei Theologicæ teneam. Sed non adeo mirum videri debet, si tam diutina, quæ mihi arctissima est, cum Theologis consuetudine, non-nihil arripui, cum ficulus etiam ille Deus Priapus nonnullas Græcas voces, legente domino, subnotarit tenueritque (1), & Gallus Lucianicus, longo hominum convivio, sermonem humanum expedite caluerit. Sed jam ad rem bonis avibus.

SCRIPSIT Ecclesiastes cap. primo: *Stultorum infinitus est numerus*. Cum numerum prædicat infinitum, nonne mortales universos complecti videtur, præter pauculos aliquot, quos haud scio, an cuiquam videre contigerit? Sed magis ingenue confitetur hoc Hieremias capite decimo: *Stultus*, inquit, *factus est omnis homo a sapientia sua*. Soli Deo tribuit sapientiam, universis hominibus stultitiam relinquens. Ac rursus paulo superius: *Ne gloriatur homo in sapientia sua*. Cur non vis hominem in sua sapientia gloriari, optime Hieremia? Nimirum, inquiet, ob id, quia non habet sapientiam. Sed ad Ecclesiastem redeo. Hunc, cum exclamat, *Vanitas vanitatum, & omnia vanitas*, quid aliud sen-

(1) De hoc exstat Epigramma inter *Priapeia*, cujus initium, *Rusticus indocte*, &c.

sisse
mus
stult
nian
cuj
mod
nia
qui
perm
mor
Deo
dem
tantu
Deu
tus
pella
Por
est
auct
nes
Iteru
Stult
mani
vita
que
lorem
An
ille
pient
ubi l

sisse creditis, nisi, quemadmodum diximus, vitam humanam nihil aliud quam stultitiæ ludicrum esse, nimirum Ciceronianæ laudi album addentem calculum, cujus optimo jure celebratur illud quod modo retulimus: *Stultorum plena sunt omnia*? Rursum sapiens ille Ecclesiasticus, qui dixit, *Stultus mutatur ut luna, sapiens permanet ut sol*, quid aliud innuit, nisi mortale genus omne stultum esse, soli Deo sapientis nomen competere? Si quidem lunam, humanam naturam interpretantur; solem omnis luminis fontem, Deum. Huic astipulatur quod ipse Christus in Evangelio negat, quemquam appellandum bonum, nisi Deum unum. Porro si stultus est, quisquis sapiens non est, & quisquis bonus, idem sapiens, auctoribus Stoicis, nimirum mortales omnes stultitia complectatur necessum est. Iterum Salomon capite decimo quinto: *Stultitia*, inquit, *gaudium stulto*, videlicet manifeste confitens, sine stultitia nihil in vita suave esse. Eodem pertinet illud quoque: *Qui apponit scientiam, apponit dolorem, & in multo sensu multa indignatio*. An non idem palam confiteretur egregius ille Concionator, capite septimo? *Cor sapientium, ubi tristitia est, & cor stultorum, ubi lætitia*. Eoque non satis habuit sapien-

tiam perdiscere, nisi nostri quoque cognitionem addidisset. Quod si mihi parum habetur fidei, ipsius accipite verba, quæ scripsit capite primo: *Dedique cor meum ut scirem prudentiam atque doctrinam, erroresque & stultitiam.* Quo quidem loco illud animadvertendum, ad stultitiæ laudem pertinere, quod eam posteriore posuit loco. Ecclesiastes scripsit, & hunc scitis esse ordinem Ecclesiasticum, ut qui dignitate primus sit, is locum obtineat extremum, vel hic certe memòr Evangelici præcepti. Sed stultitiam præstantiorem esse sapientia, & Ecclesiasticus ille, quisquis fuit, liquido testatur, capite quadragesimo quarto, cujus mehercle verba non prius proferam, quam *εἰ εἰσάγωγὴν* (1) meam commoda responsione adjuveritis, ut faciunt apud Platonem hi qui cum Socrate disputant. Utra magis convenit recondere, quæ rara sunt & pretiosa, an quæ vulgata viliaque? Quid tacetis? Etiam si vos dissimuletis, proverbium illud Græcorum pro vobis respondet, *τὴν ἐπὶ θύραις ὑψίστην* (2): quod ne quis impie rejiciat, refert Aristoteles, magistrorum nostrorum Deus. An quisquam vestrum tam stul-

(1) *Inductionem.*

(2) *In ostiis Hydriam, ut de rebus vilibus, proverb. dicitur.*

tus est, ut gemmas & aurum in via relinquat? non hercle opinor. In abditissimis penetralibus, nec id satis, in munitissimorum scriniorum secretissimis angulis, ista reponitis, cœnum in propatulo relinquitis. Ergo si, quod pretiosius est, reconditur, quod vilius, exponitur, nonne palam est, sapientiam quam vetat abscondi, viliores esse stultitia quam recondi jubet? Jam ipsius testimonii verba accipite: *Melior est homo qui abscondit stultitiam suam, quam homo qui abscondit sapientiam suam.* Quid quod animi quoque candorem divinæ litteræ stulto tribuunt, cum sapiens interim neminem sui similem putet? Sic enim intelligo id, quod scribit Ecclesiastes capite decimo: *Sed & in via stultus ambulans, cum ipse insipiens sit, omnes stultos existimat.* An non illud eximii cujusdam candoris est, omnes æquare tibi ipsi, cumque nemo non magnifice de se sentiat, omnibus tamen tuas communicare laudes? Proinde nec puduit tantum regem hujus cognominis, cum ait capite trigesimo: *Stultissimus sum virorum.* Neque Paulus, ille magnus Gentium doctor, Corinthiis scribens, stulti cognomen illibenter agnoscit: *Ut insipiens, inquit, dico, plus ego;* perinde quasi turpe sit vinci stultitia. Sed interim obstrepunt

mihi Græculi quidam, qui tot hujus temporis Theologorum, ceu cornicum, oculos student configere, dum annotationes suas, veluti fumos quosdam, aliis offundunt (cujus gregis, si non Alpha, certe Beta meus est Erasmus, quem ego sæpius honoris causa nomino): O vere stultam, inquiunt, & ipsa dignam Moria citationem! Longe diversa mens Apostoli, quam tu somnias. Nec enim hoc agit his verbis, ut cæteris stultior haberetur: verum cum dixisset, *Ministri Christi sunt*, & ego; seque, veluti jactabundus, in hac quoque parte æquasset cæteris, per correctionem adjecit, *Plus ego*, sentiens se non modo parem reliquis Apostolis in Evangelii ministerio, verum etiam aliquanto superiorem. Idque cum ita verum videri vellet, ne tamen, ut arrogantius dictum, offenderet aures, præmuniit stultitiæ prætextu, *Ut minus sapiens dico*; propterea quod sciret esse stultorum privilegium, ut soli verum citra offensam proloquantur. Verum quid Paulus senserit, cum hæc scriberet, ipsis disputandum relinquo. Ego magnos, pingues, crassos, & vulgo probatissimos Theologos sequor, cum quibus magna pars doctorum errare, τὴν τὸν Δία (1), malit, quam cum istis tri-

(1) Per Jovem.

lingi
quan
quan
glori
prud
tinu
ὅν
hunc
minu
capu
non
hunc
enim
veru
piens
piens
huc
præf
velut
L
plo tu
logor
turan
divur
verba
fides
Athe

(1) 7
Hebraic
(2) 6

linguibus (1) bene sentire. Neque quisquam illorum Græculos istos pluris facit, quam graculos : præsertim cum quidam gloriosus Theologus , (cujus ego nomen prudens supprimo, ne graculi nostri continuo Græcum in illum scomma jaciant, *ὄνος λύρας*), magistraliter & theologaliter hunc passum enarrans, ab hoc loco, *Ut minus sapiens dico, plus ego*, novum facit caput; & quod absque summa dialectica non poterat, novam addit sectionem, ad hunc interpretans modum, [adducam enim ipsius verba, non solum in forma, verum etiam in materia]: *Ut minus sapiens dico*, id est, si videbor vobis insipiens, me pseudapostolis adæquando, adhuc videor vobis minus sapiens, me eis præferendo. Quanquam idem paulo post, velut oblitus fui, alio delabitur.

LXIV. SED cur anxie me unius exemplo tueor, cum hoc publicum jus sit Theologorum, cælum, hoc est, divinam scripturam, ceu pellem extendere; cum apud divum Paulum pugnent divinæ scripturæ verba, quæ suo loco non pugnant, si qua fides illi *πενταγλώτῳ* (2) Hieronymo; cum Athenis forte conspectum aræ titulum tor-

(1) Tres linguas edocetis, nempe Latinam, Græcam & Hebraicam.

(2) Qui linguas quinque callebat.

queret in argumentum fidei Christianæ; ac cæteris omissis, quæ causæ fuerant of-
fectura, duo tantum extrema verba de-
cerpserit, nempe hæc, *Ignoto Deo*, atque
hæc quoque nonnihil immutata: siqui-
dem integer titulus sic habebat, *DIIS*
ASIÆ, EUROPÆ ET AFRICÆ,
DIIS IGNOTIS ET PEREGRINIS.
Ad hujus, opinor, exemplum passim jam
διτῶν θεολόγων παῖδες (1), hinc atque hinc
revulsa quatuor aut quinque verbula, &
si quid opus est, etiam depravata, ad
suam accommodant utilitatem, licet ea
quæ præcedunt & consequuntur, aut ni-
hil omnino faciant ad rem, aut reclament
quoque. Quod quidem faciunt tam felici
impudentia, ut sæpenumero Theologis
invideant Jurisconsulti. Quid enim illis
jam non succedat, posteaquam Magnus
ille (2) (pene nomen effutiveram, sed
rursus metuo Græcum proverbium) ex
Lucæ verbis sententiam exprefferit, tam
consentaneam animo Christi, quam igni
cum aqua convenit. Etenim cum immi-
neret extremum periculum, quo tempore
solent boni clientes maxime suis adesse
patronis, & quanta valent ope *συμπα-*

(1) *Theologorum filii*, i. e. ipsi Theologi.

(2) Nicolaus de Lyra.

Χεῖρ (1), Christus hoc agens ut omnem hujusmodi præsidiorum fiduciam eximeret ex animis suorum, percontatus est eos, num quid rei defuisset usquam, cum illos emisisset adeo non instructos viatico, ut nec calceis muniret adversus spinarum & saxorum injuriam, nec peram adderet, adversus famem. Ubi negassent defuisse quicquam, adjecit: *Sed nunc*, inquit, *qui habet sacculum tollat, similiter & peram; & qui non habet, vendat tunicam suam & emat gladium.* Cum tota Christi doctrina nihil aliud inculcet, quam mansuetudinem, tolerantiam, vitæ contemptum, cui non perspicuum quid hoc loco sentiat? Nempe ut magis etiam exarmet suos legatos, ut non tantum calceos negligant & peram, verum & tunicam insuper abjiciant, nudique & prorsus expediti, munus Evangelicum aggrediantur, nihil sibi parent, nisi gladium, non istum quo grassantur latrones & parricidæ, sed gladium spiritus, in intimos quoque pectoris sinus penetrantem, qui semel affectus omnes sic amputat, ut nihil jam illis cordi sit, præter pietatem. At videte, quæso, quorsum hæc torqueat celebris ille Theologus. Gladium interpretatur, defen-

(1) *Una pugnare.*

sionem adversus persecutionem ; sacculum , sufficientem commeatûs provisionem , perinde quasi Christus commutata in diversum sententia , quod oratores suos parum βασιλικῶς (1) instructos emisisse videretur , superioris institutionis palinodiam canat ; aut velut oblitus quod dixerat beatos fore , cum probris , contumeliis & suppliciis afficerentur , prohibens ne quando resisterent malo , mites enim beatos esse , non feroces ; oblitus quod illos ad passerum & liliorum exemplum vocarit , nunc adeo noluerit eos absque gladio proficisci , ut eum vel tunica divendita jubeat emi , malitque nudos ire , quam non accinctos ferro. Ad hæc quemadmodum gladii nomine contineri putat , quicquid ad depellendam vim pertinet , ita marsupii titulo complectitur , quicquid ad vitæ pertinet necessitatem. Atque ita divinæ mentis interpreter Apostolos lanceis , balistis , fundis & bombardis instructos educit ad prædicationem Crucifixi. Loculis item , vidulis , & sarcinis onerat , ne forte non liceat illis e diversorio discedere , nisi impransis. Nec vel illud commovit hominem , quod enssem quem tantopere jusserrat emi , mox idem objurgans jubeat recondi ;

(1) *Regie.*

quodque nunquam fando sit auditum , Apostolos ensibus aut clypeis usos adversus vim Ethnicorum , utique usuros , si Christus hoc sensisset , quod hic interpretatur . Est alius , quem honoris causa non nomino , haudquaquam postremi nominis , qui e tentoriis , quorum meminit Habacuc , *Turbabuntur pelles terræ Madian* , pellem fecerit Bartholomæi excoriati . Ipsa nuper interfui Dissertationi Theologicæ , nam id facio frequenter . Ibi cum quispiam exigeret , quæ tandem esset divinarum literarum auctoritas , quæ juberet hæreticos incendio vinci , magis quam disputatione revinci : Senex quidam severus , & vel supercilio teste Theologus , magno stomacho respondit , hanc legem tulisse Paulum Apostolum , qui dixerit : *Hæreticum hominem post unam & alteram correptionem devita* . Cumque ea verba identidem intonaret , & plerique demirarentur quid accidisset homini , tandem explanavit , *de vita tollendum hæreticum* . Risere quidam , nec deerant tamen quibus hoc commentum plane Theologicum videretur . Cæterum , reclamantibus etiamnum nonnullis successit *τενέδιος* , quod aiunt , *συνηγός* (1) & auctor irrefragabilis . » Ac-

(1) *Tenedius Patronus* . Litis nodum paucis & cito secans.

» CIPITE rem, inquit: Scriptum est,
 » *Maleficum ne patiaris vivere.* Omnis
 » hæreticus maleficus, ergo &c ». Mi-
 rari quotquot aderant hominis ingenium;
 & in eam sententiam itum est pedibus,
 & quidem peronatis (1). Neque cuiquam
 venit in mentem legem eam ad sortile-
 gos & incantatores ac magos attinere,
 quos Hebræi sua lingua vocant *Mechase-
 phim*: alioqui fornicationem & ebrietatem
 capite punire oportuit.

LXV. VERUM hæc stulte persequor,
 tam innumera, ut nec Chrysippi, nec
 Didymi (2) voluminibus omnia compre-
 hendi possint. Illud duntaxat admonitos
 volebam, cum hæc divinis illis magistris
 licuerint, mihi quoque plane, *συκινῆ* *δεο-
 λόγῳ* (3), par est dare veniam, si minus
 omnia ad amussim citavero. Nunc tan-
 dem ad Paulum redeo: *Libenter*, inquit,
fertis insipientes, de sese loquens. Et rur-
 sum: *Velut incipientem accipite me, & non
 loquor secundum Deum, sed quasi in insi-
 pientia.* Rursus alibi: *Nos*, inquit, *stulti
 propter Christum.* Audistis a quanto auctore
 quanta stultitiæ præconia! Quid, quod

(1) *Pero*, genus calceamenti rusticani.

(2) Quorum, alter Philosophus infinita de frivolis argu-
 tiis volumina, alter Grammaticus mille conscripserat: *Mi-
 ser*, addit Seneca, si tantum voluminum fuisset evolvendum.

(3) *Ficulina Theologo.*

idem palam stultitiam præcipit , ut rem imprimis necessariam & oppido salutarem : *Qui videtur esse sapiens inter vos , stultus fiat , ut sit sapiens.* Et apud Lucam , duos discipulos , quibus se junxerat in via Jesus , *stultos* appellat. Illud haud scio , an mirum videatur , cum Deo quoque nonnihil stultitiæ tribuit divinus ille Paulus : *Quod stultum est , inquit , Dei , sapientius est hominibus.* Porro Origenes interpretæ obsistit , quo minus hanc stultitiam ad hominum opinionem possis referre : quod genus est illud , *Verbum crucis pereuntibus quidem stultitiam.* Sed quid ego , frustra anxia , tot testimoniis hæc docere pergo , cum in Psalmis mysticis palam ipse Christus loquatur Patri : *Tu scis insipientiam meam.* Neque vero temere est , quod Deo stulti tam impense placuerunt : opinor , propterea quod , quemadmodum summi principes nimium cordatos suspectos habent & invisos , ut Julius Brutum & Cassium , cum ebrium Antonium nihil metueret , utque Nero Senecam , Dionysius Platonem , contra crassioribus ac simplicioribus ingeniis delectantur ; itidem Christus σοφὸς istos , suæque nitentes prudentiæ , semper detestatur , ac damnat. Testatur id Paulus haudquaquam obscure , cum ait : *Quæ stulta sunt mundi , elegit*

*Deus ; cumque ait , Deo visum esse , ut per stultitiam servaret mundum , quandoquidem per sapientiam restitui non poterat. Quin ipse idem satis indicat , clamans per os Prophetæ : Perdam sapientiam sapientium , & prudentiam prudentium reprobabo. Rursum , cum agit gratias , quod salutis mysterium celasset sapientes , parvulis autem , hoc est , stultis aperuisset ; nam græcè pro parvulis , est *υηπίοις* , quos opposuit *σοφοῖς*. Huc pertinet quod passim in Evangelio Phariseos & Scribas ac legum Doctores incessit , vulgus indoctum sedulo tuetur. Quid enim aliud est : *Væ vobis , Scribæ & Pharisei* , quam *væ vobis , sapientes* ? At parvulis , mulieribus , ac piscatoribus potissimum delectatus esse videtur. Quin & ex animantium brutorum genere , ea potissimum placent Christo , quæ a vulpina prudentia quam longissime absunt. Eoque asino maluit insidere , cum ille , si libuisset , vel leonis tergum impune potuisset premere. Ac Spiritus ille sacer in columbæ specie delapsus est , non aquilæ aut milvii. Præterea cervorum , hinnulorum , agnorum crebra passim in divinis literis mentio. Adde , quod suos ad immortalem vitam destinatos , oves appellat. Quo quidem animante non est aliud insipientius , vel Aristotelico*

pro
qu
dit
con
gis
eti
dic
cuj
Ha
om
qu
sub
me
cum
ven
pec
tur
qua
idio
tiam
eos
pass
rum
loq
licit
vet
side

{
{

proverbio teste, *προβάται αὐτῶν* (1): quod quidem admonet, ab ejus pecudis stoliditate sumptum, in stupidos & bardos convitii loco dici solere. Atqui hujus gregis Christus sese pastorem profitetur; quin etiam ipse agni nomine delectatus est, indicante eum Joanne, *Ecce Agnus Dei*: cujus multa fit & in Apocalypsi mentio. Hæc quid aliud clamitant, nisi mortales omnes stultos esse, etiam pios; ipsum quoque Christum, quo stultitiæ mortalium subveniret, cum esset sapientia patris, tamen quodam modo stultum esse factum, cum hominis assumpta natura, habitu inventus est ut homo; quemadmodum & peccatum factus est, ut peccatis mederetur? Neque alia ratione mederi voluit, quam per stultitiam crucis, per Apostolos idiotas, ac pingues: quibus sedulo stultitiam præcipit, a sapientia deterrens, cum eos ad puerorum, liliorum, sinapis, & passerulorum exemplum provocat, rerum stupidarum ac sensu carentium, soloque naturæ ductu, nulla arte, nulla sollicitudine, vitam agentium; præterea, cum vetat esse sollicitos, qua essent apud Præsides oratione usuri (2); cumque interdi-

(1) *Ovium mores.*

(2) *Luc. C. XII.*

cit, ne scrutentur tempora vel momenta temporum, videlicet, ne quid fiderent suæ prudentiæ, sed totis animis ex ipso penderent. Eodem pertinet, quod Deus, ille orbis architectus, interminatus, ne quid de arbore scientiæ degustarent, perinde quasi scientia felicitatis sit venenum; quanquam Paulus aperte scientiam veluti infantem & perniciosam improbat. Quem divus Bernardus, opinor, secutus, montem eum in quo Lucifer sedem statuerat, Scientiæ montem interpretatur. Fortasse nec illud omittendum videatur argumentum, gratiosam esse apud superos stultitiam, quod huic soli datur erratorum venia, sapienti non ignoscitur; unde qui veniam orant, etiamsi prudentes peccaverint, tamen stultitiæ prætextu patrociniisque utuntur. Nam sic Aaron sororis pœnam deprecatur in Numerorum, si satis commemini, libris: *Obsecro, Domine mi, ne imponas nobis hoc peccatum, quod stulte commisimus* (1). Sic & Saül apud David culpam deprecatur: *Apparet enim, inquit, quod stulte egerim*. Rursum ipse David ita blanditur Domino: *Sed precor, Domine, ut transferas iniquitatem servi tui, quia stulte egimus*; perinde quasi non im-

(1) C. XII, v. XI,

petraturus veniam, nisi stultitiam & inscitiam obtenderet. Sed illud acrius urget, quod Christus in cruce, cum oraret pro suis inimicis: *Pater, ignosce illis*, non aliam prætexuit excusationem, quam imprudentiæ, *Quia nesciunt*, inquit, *quid faciant*. Ad eundem modum Paulus scribens ad Timotheum: *Sed ideo misericordiam Dei consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate*. Quid est, *ignorans feci*? nisi per stultitiam feci, non malitiam. Quid est, *ideo misericordiam consecutus sum*? nisi, non consecuturus, ni stultitiæ patrocínio commendatus. Pro nobis facit & mysticus ille Psalmographus, qui suo loco non veniebat in mentem: *Delicta juventutis meæ, & ignorantias meas ne memineris*. Audistis quæ duo prætexat, nimirum ætatem, cui semper comes esse soleo, & ignorantias, idque numero multitudinis, ut ingentem stultitiæ vim intellexeremus.

LXVI. Ac ne quæ sunt infinita persequar, utque summatim dicam, videtur omnino Christiana religio quandam habere cum aliqua stultitia cognationem, minimeque cum sapientia convenire. Cujus rei si desideratis argumenta, primum illud animadvertite, pueros, senes, mulieres, ac fatuos sacris ac religiosis rebus

præter cæteros gaudere, eoque semper altaribus esse proximos, solo nimirum naturæ impulsu. Præterea videtis primos illos religionis auctores, mire simplicitatem amplexos, acerrimos literarum hostes fuisse. Postremo nulli moriones magis desipere videntur, quam hi, quos Christianæ pietatis ardor semel totus arripuit: adeo sua profundunt, injurias negligunt, falli sese patiuntur, inter amicos & inimicos nullum discrimen, voluptatem horrent, inedia, vigilia, lachrymis, laboribus, contumeliis saginantur, vitam fastidiunt, mortem unice optant; breviter ad omnem sensum communem prorsus obstupuisse videntur, perinde, quasi alibi vivat animus, non in suo corpore. Quod quidem quid aliud est, quam insanire? Quo minus mirum videri debet, si Apostoli musto temulenti sunt visi, si Paulus judici Festo visus est insanire. Sed posteaquam semel τὴν λεοντήν (1) induimus, age doceamus & illud, felicitatem Christianorum, quam tot laboribus expetunt, nihil aliud esse, quam insaniam stultitiæque genus quoddam: absit invidia verbis, rem ipsam potius expendite. Jam primum illud propemodum Christianis convenit cum

(1) *Leonis exuvium.*

Platonicis, animum immersum alligatumque esse corporeis vinculis, hujusque crassitudine præpediri, quominus ea quæ vera sunt, contemplari fruique possit. Proinde philosophiam definit esse mortis meditationem, quod ea mentem a rebus visibilibus ac corporeis abducat, quod idem utique mors facit. Itaque quam diu animus corporis organis probe utitur, tam diu sanus appellatur. Verum ubi, ruptis jam vinculis, conatur in libertatem asserere sese, quasique fugam ex eo carcere meditatatur, tum insaniam vocant. Id si forte contingit morbo, vitioque organorum, prorsus omnium consensu insania est. Et tamen hoc quoque genus hominum videmus futura prædicere, scire linguas ac literas, quas ante nunquam didicerant, & omnino divinum quiddam præ se ferre. Neque dubium est id inde accidere, quod mens a contagio corporis paulo liberior, incipit nativam sui vim exerere. Idem arbitrør esse in causa, cur laborantibus vicina morte simile quiddam soleat accidere, ut tanquam afflati prodigiosa quædam loquantur. Rursum si id eveniat studio pietatis, fortasse non est idem insanix genus, sed tamen adeo confine, ut magna pars hominum meram insaniam esse judicet, præsertim cum pau-

culi homunciones, ab universo mortalium cætu, tota vita dissentiant. Itaque solet iis usu venire, quod, juxta Platonicum figmentum (1), opinor accidere iis, qui in specu vincti rerum umbras mirantur, & fugitivo illi, qui reversus in antrum, veras res vidisse se prædicat, illos longe falli, qui præter miseræ umbras nihil aliud esse credant. Etenim sapiens hic commiseratur, ac deplorat illorum insaniam, qui tanto errore teneantur. Illi vicissim illum veluti delirantem rident, atque ejiciunt. Itidem vulgus hominum ea quæ maxime corporea sunt maxime miratur, eaque prope sola putat esse. Contra pii, quo quidquam propius accedit ad corpus, hoc magis negligunt, totique ad invisibilium rerum contemplationem rapiuntur. Nam isti primas partes tribuunt divitiis, proximas corporis commodis, postremas animo relinquunt: quem tamen plerique nec esse credunt, quia non cernitur oculis. E diverso, illi primum in ipsum Deum, rerum omnium simplicissimum, toti nituntur: secundum hunc, & tamen in hoc quod ad illum quam proxime accedit, nempe animum; corporis curam negligunt, pecunias ceu pu-

(1) Lib. I, *De Leg.*

tam
Aut
gun
hab
tanc
guli
vers
cum
quic
aud
mag
inte
deri
nis
a cr
brus
vulg
min
null
loco
quic
com
app
Cui
tra
Dei
siqu
in l
vulg
stud

tamina prorsus aspernantur ac fugitant. Aut si quid hujusmodi rerum tractare coguntur, gravatim ac fastidienter id faciunt, habent tanquam non habentes, possident tanquam non possidentes. Sunt & in singulis rebus gradus multum inter istos diversi. Principio sensus, tametsi omnes cum corpore cognationem habent, tamen quidam sunt ex his crassiores, ut tactus, auditus, visus, olfactus, gustus: quidam magis a corpore semoti, veluti memoria, intellectus, voluntas. Igitur, ubi se intenderit animus, ibi valet. Pii, quoniam omnis animi vis ad ea contendit, quæ sunt a crassioribus alienissima, in his velut obbrutescunt, atque obstupescunt. Contra vulgus in his plurimum valet, in illis quam minimum. Inde est, quod audimus nonnullis divinis viris accidisse, ut oleum vini loco biberint. Rursum in affectibus animi quidam plus habent cum pingui corpore commercii, veluti libido, cibi somnique appetentia, iracundia, superbia, invidia. Cum his irreconciliabile bellum piis; contra vulgus sine his vitam esse non putat. Deinde sunt quidam affectus medii, quasque naturales, ut amor patriæ, charitas in liberos, in parentes, in animos. His vulgus nonnihil tribuit. At illi hos quoque student ex animo revellere, nisi quatenus

ad summam illam animi partem assurgunt, ut jam parentem ament, non tanquam parentem (quid enim ille genuit, nisi corpus? quanquam hoc ipsum Deo parenti debetur), sed tanquam virum bonum, & in quo luceat imago summæ illius mentis, quam unam *summum bonum* vocant, & extra quam nihil nec amandum, nec expetendum esse prædicant. Hac eadem regula reliqua item omnia vitæ officia metiuntur, ut ubique id quod visibile est, si non est omnino contemnendum, tamen longe minoris faciant, quam ea quæ videri nequeunt. Aiunt autem & in sacramentis, atque ipsis pietatis officiis, corpus & spiritum inveniri. Velut in jejunio non magni ducunt, si quis tantum a carnibus cœnaque abstinere, id quod vulgus absolutum esse jejunium existimat, nisi simul & affectibus aliquid adimat, ut minus permittat iræ quam soleat, minus superbiæ; utque, ceu minus jam onustus mole corporea, spiritus ad cœlestium bonorum gustum, fruitionemque enitatur. Similiter & in Synaxi, tametsi non est aspernandum, inquit, quod cæremoniis geritur, tamen id per se, aut parum est conducibile, aut etiam perniciosum, nisi id quod est spiritale accesserit: nempe hoc quod signis

illis visibilibus repræsentatur. Repræsentatur autem mors Christi, quam domitis, extinctis, quasique sepultis corporis affectibus, exprimere mortales oportet, ut in novitatem vitæ resurgant, utque unum cum illo, unum item inter sese fieri queant. Hæc igitur agit, hæc meditatur ille pius. Contra vulgus sacrificium nihil aliud esse credit, quam adesse altaribus, idque proxime, audire vocum strepitum, aliasque id genus cæremoniolas spectare. Nec in his tantum, quæ duntaxat exempli gratia proposuimus, sed simpliciter in omni vita refugit pius ab his, quæ corpori cognata sunt; ad æterna, ad invisibilia, ad spiritalia rapitur. Proinde cum summa sit inter hos & illos omnibus de rebus dissensio, fit ut utrique alteris insanire videantur. Quanquam id vocabuli rectius in pios competit, quam in vulgus, mea quidem sententia.

LXVII. QUOD quidem magis perspicuum fiet, si quemadmodum pollicitum, paucis demonstraro, summum illud præmium nihil aliud esse quam insaniam quandam. Primum igitur existimate Platonem tale quiddam jam tum somniasse, cum, *Amantium furorem omnium felicissimum esse*, scriberet. Etenim qui vehementer amat, jam non in se vivit, sed in eo

quod amat; quoque longius a se ipso digreditur, & in illud demigrat, hoc magis ac magis gaudet. Atque cum animus a corpore peregrinari meditatur, neque probe suis utitur organis, istud haud dubie furorem recte dixeris. Alioqui quid sibi vult, quod vulgo etiam dicunt, *Non est apud se, & ad te redi, & sibi redditus est?* Porro quo amor est absolutior, hoc furor est major, ac felicior. Ergo quænam futura est illa cœlitum vita ad quam piæ mentes tanto studio suspirant! Nempe spiritus absorbebit corpus, utpote victor ac fortior. Idque hoc faciet facilius, partim quod jam velut in suo regno est, partim quod jam olim in vita corpus ad hujusmodi transformationem repurgarit, atque extenuarit. Deinde spiritus a mente illa summa mire absorbebitur, quippe infinitis partibus potentiore. Ita ut jam totus homo extra se futurus sit, nec alia ratione felix futurus, nisi quod extra sese positus patietur quiddam ineffabile a summo illo bono, omnia in se rapiente. Jam hæc felicitas, quanquam tum demum perfecta contingit, cum animi receptis pristinis corporibus immortalitate donabuntur, tamen quoniam piorum vita nihil aliud est, quam illius vitæ meditatio, ac velut umbra quædam, fit ut præmii quo-

que illius aliquando gustum aut odorem aliquem sentiant. Id tametsi minutissima quædam stillula est ad fontem illum æternæ felicitatis, tamen longe superat universas corporis voluptates, etiamsi omnes omnium mortalium delitiæ in unum conferantur, usque adeo præstant spiritualia corporalibus, invisibilia visibilibus. Hoc nimirum est quod pollicetur propheta : *Oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt, quæ præparavit Deus diligentibus se.* Atque hæc est Moriæ pars, quæ non aufertur commutatione vitæ, sed perficitur. Hoc igitur quibus sentire licuit (contingit autem perpaucis), ii patiuntur quiddam dementiæ simillimum, loquuntur quædam non satis cohærentia, nec humano more, sed dant sine mente sonum, deinde subinde totam oris speciem vertunt. Nunc alacres, nunc dejecti ; nunc lachrymant, nunc rident, nunc suspirant ; in summa vere toti extra se sunt. Mox ubi ad sese redierint, negant se scire ubi fuerint, utrum in corpore, an extra corpus, vigilantes, an dormientes : quid audierint, quid viderint, quid dixerint, quid fecerint, non meminerunt, nisi tanquam per nebulam, ac somnium ; tantum hoc sciunt se felicissimos fuisse, dum ita desiperent. Itaque plorant

fese resipuisse, nihilque omnium malint, quam hoc insanix genus perpetuo insanire. Atque hæc est futuræ felicitatis tenuis quædam degustatiuncula.

LXVIII. VERUM ego jam dudum oblita mei ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα πηδῶ (1). Quanquam, si quid petulantius aut loquacius a me dictum videbitur, cogitate & Stultitiam & mulierem dixisse. Sed interim tamen memineritis illius Græcanici proverbii, πολλάκις τοι ἢ μωρος ἀνὴρ κατακαίριον εἶπεν (2), nisi forte putatis hoc ad mulieres nihil attinere. Video vos Epilogum expectare; sed nimium desipitis, siquidem arbitramini me quid dixerim etiamnum meminisse, cum tantam verborum farraginem effuderim. Vetus illud, μισῶ μνάμονα συμπόταν (3): novum hoc, μισῶ μνάμονα ἀκροατὴν (4). Quare valete, plaudite, vivite, bibite, Moriæ celeberrimi Mystæ.

(1) *Ultra limites salio, in digressiones.*

(2) *Sape & stultus opportune loquutus est.*

(3) *Odi memorem convivam.*

(4) *Odi memorem auditorem.*

FINIS.

INDICULUS

Totum Encomii contextum, per Apices aut Paragraphos, analyticè descriptum exhibens.

- I. *STULTITIA* solo aspectu primùm
Auditores captans.
- II. *Declamationis argumentum.*
- III. *Laudatio quam aggreditur exemplis approbata.*
- IV. *Extemporaneè dicendi causa.*
- V. *Stultitiæ aperte sese prodentis simplicitas.*
- VI. *Rhetorum imitatio.*
- VII. VIII. *Stultitiæ genus, locus natalis, Educatio.*
- IX. *Stultitiæ comitatus.*
- X. XI. XII. *Debita Stultitiæ cuncta vitæ commoda.*
- XIII. *Infantiæ cum Stultitia cognatio.*
- XIV. *Stultitia vel juventam remorans, vel senectam arcens.*
- XV. *Stultitia præcipue commendati Dii poetici.*
- XVI. *Stultitiæ dominium quam Rationis amplius.*
- XVII. *Stultitia Mulieri comes addita ad levandam homini vitam.*

- XVIII. *Optimum computationis condimentum Stultitia.*
XIX. *Eadem Amicitiae copula.*
XX. — *Conjugii conciliatrix.*
XXI. — *Societatis humanae vinculum.*
XXII. *Sine aliqua Stultitiae mixtura, vita fere non vitalis.*
XXIII. *Eadem bellorum, & ideo laudatorum facinorum, causa.*
XXIV. XXV. *Sapientiae incommoda.*
XXVI. *Stultitiae inventa.*
XXVII XXVIII. XXIX. *Fortitudinis, Industriae, Prudentiae, laus Stultitiae vindicata.*
XXX. *Stultitia dux ad sapientiam.*
XXXI. — *Vitae tolerandae causa.*
XXXII. *Ignorantiae laus.*
XXXIII. *Artes Stultitia commendatae.*
XXXIV. *Quo quisque Stultitiae propior, eo beatior.*
XXXV. *Felices Idiotae, Fatui, sua si bonam norint.*
XXXVI. XXXVII. *Fatuorum invidenda conditio.*
XXXVIII. *Insanus minime miser.*
XXXIX. *Stultitiae mancipia, Venatores, aedificandi studio laborantes, Aleatores.*
XL. XLI. — *Superstitiosi.*
XLII. — *Inani nobilitatis titulo sibi blandientes.*

XLIII.

- XLIII. *Singulis nationibus ac pene civitatibus insita Philautia.*
 XLIV. *Philautiæ & Assentationis commoda.*
 XLV. *Homines opinione sola beati.*
 XLVI. *Bonum commune Stultitia.*
 XLVII. *Stultitiæ facilitas, indulgentia.*
 XLVIII. *Varia Stultitiæ genera, diversæ formæ.*
 XLIX. *Grammatici.*
 L. *Poetæ.*
 LI. *Jureconsulti.*
 LII. *Philosophi.*
 LIII. *Theologi.*
 LIV. *Religiosi & Monachi.*
 LV. *Reges & Principes.*
 LVI. *Proceres & Aulici.*
 LVII. *Episcopi.*
 LVIII. *Cardinales.*
 LIX. *Summi Pontifices.*
 LX. *Episcopi Germani.*
 LXI. *Fortuna Stultitiæ propitia.*
 LXII. *Stultitiæ commendatio.*
 LXIII. *Stultitiæ laus ex sacris Literis.*
 LXIV. *Absurdi Scripturarum Interpretes.*
 LXV. LXVI. *De Stultitia D. Pauli & Scripturarum testimonia.*
 LXVII. *Summum bonum Stultitia.*
 LXVIII. *Epilogus.*

Finis indiculi.

H

